

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kimdir, "Beyaz Müslümanlar"?..

Soner Yalçın bu kez okuyucuların, tarikat peyhi Harun Hoca'nın (Aarın Kandiyası) peşinden, varikatlara, dergâhlara, müritlere, sıynet ve ticaret dünyasına, ilginç akrabalık bağlarına uzanan bir yolculuğa çıkarıyor... İlahî görevlerin içindeki Sabetayisler... Tarikatlara, şekkelere, müritlere, o dünyasına, sıyaset ve ilginç akrabalık bağlarına uzanan ilşkiler ağa... bunder... bunder...

Said-i Nuri'nin mezarından kaçırılan cesedi yıllarda neden bulunamıyor?..

Sabetay Sevi'nin sağ kolu Osman Çelebi, hangi ünlü Mevlâdî'nin büyük dedeseydi?..

Nâzım Hikmet'in Nakşibendî Gümüşhaneli Dergâhı'yla akrabalık bağları neydi?..

Türkiye'nin ayık zenginlerinden, tarikatçı bir ailenin sosyalistik grübleri kimler?..

Yahudi Alıncı Okulu meşhûr ünlü şeyh kimdi?..

ISBN 975-293-480-3

19 YTL

DOĞAN KİTAPÇILIK TARAFINDAN YAYIMLANAN SONER YALÇIN KİTAPLARI

Efendi, Beyaz Türklerin Büyük Sırrı
Bay Pipo
The Özal, Bir Davanın Öyküsü
Reis, Gladio'nun Türk Tetikçisi
Teşkilatın İki Silahşoru
Binbaşı Ersever'in İtirafı
Behçet Cantürk'ün Anıları
BEYAZ MÜSLÜMANLARIN BÜYÜK SIRRI
Efendi 2

Yazan: Soner Yalçın Asistan: Ebru Akına
Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / Haziran 2006 / ISBN 975-293-480-3
Bu kitabın 1. baskısı 100 000 adet yapılmıştır.
Kitaba katkılarından dolayı Hürriyet gazetesine teşekkür ederiz.
Kapak tasarımı: Yavuz Korkut
Basla: Doğan Ofset Matbaacılık AŞ
Doğan Medya Tesisleri Hoşdere Yolu Esenyurt-İSTANBUL
Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34212 Güneşli - İSTANBUL Tel.
(212)449 60 06-677 07 39 Faks (212) 677 07 49 www.dogankitap.com.tr

BEYAZ MÜSLÜMANLARIN BÜYÜK SIRRI
EFENDİ 2
SONER YALÇIN

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİ HARUN HOCA'NIN SABETAYİST MÜRİTLERİ

Telefondaki kişi, Doktor Nâzım'la ilgili bazı bilgiler vermek için görüşmek istiyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin beş önemli kurmayından biri olan Doktor Nâzım, benim için, *Efendi* kitabına başlamama neden olan efsanevî bir isimdi. Biyografisi çok ilgimi çekmişti ve *Efendi* kitabında ondan yüzlerce sayfa bahsetmeme rağmen, Doktor Nâzım'la ilgili bilgiler beni hâlâ heyecanlandırıyordu...

Buluştuk.

Nezaketen hal hatır sorup, hemen konuya girdi.

Aile büyükleri Selanik göçmeniydi...

"Sabetayizm" meselesiyle çok ilgiliydi. Bulabildiği tüm kitapları okumuştı. Sabetayist olduğunu bildiği bazı aileler hakkında, sorular sorup, bilgiler verdikten sonra aniden bir soru yöneltti:

"Sizce, Sabetayistler neden çok dindar gözükmek, tanınmak istiyor? Bu mesele Sabetay Sevi'nin emrettiğinden fazla bir Müslüman gözükme çabası değil mi? Mesela, benim çevremdeki hemen tüm Sabetayistler bir dergâha bağlılar. Müslüman gözükmek yeterli gelmiyor, gidip tarikata katılmıyor. Bunun tek nedeni, hâlâ saklanma ihtiyacı mı sizce?"

Dilinin altında bir şey vardı!

Anlamıştım aslında, sorusu aslında bir yanıta; Sabetayistlerin tarikatlara girmelerinin tek nedeni gizlenmek mi(ydi) ?

"Sabetay Sevi olayının üzerinden 350 yıl geçti. Kendi ifadelerine göre, artık Müslüman olmuşlar" diye, basit ve bildik bir yanıt verdim.

Gülümsedi; verdiğim yanıtı inandırıcı bulmadı; bakışlarından anladım.

O sırada kahvelerimiz geldi, sustuk...

Misafirim, Sabetayistlerin Müslüman tarikatlarla ilgisi konusuyla neden ilgiliydi?

Konuyu değiştirdim; "Doktor Nâzım'la ilgili bilgiler verecektiniz" dedim.

"Harun Hoca'yı tanıyor musunuz?" diye tekrar soru yöneltti.

"İlgimi çekmiyor" anlamına gelecek bir ses tonuyla tanımadığımı söyledim. Yanıtı kendi verdi:

"Doktor Nâzım'ın torunu Tülin Hanım'ın şeyhidir! Tülin Hanım, Harun Hoca adına İzmir Doğançay köyüne bir aşevi yaptırdı!.."

Özellikle son yıllarda sıkça duyduğum, gördüğüm benzer bir olayla daha karşılaşmıştım. Demek, Osmanlı'nın ilk pozitivist politikacılarından Doktor Nâzım'ın torunu da, şeyhe bağlanmıştı!

"Eşi George Keenan da Müslüman olup Harun Hoca'ya bağlandı mı?" diye hafif alaycı bir ses tonuyla sordum:

Misafirim ciddiye.

Konuya hep alaycı yaklaşmam biraz canını sıkmışta.

Ama yılmayacak gibiydi, sohbeti yine aynı konuya çekti:

"Tülin Hanım rahatsızlığına rağmen, sık sık İzmir'den kalkıp İstanbul'a Harun Hoca'yı ziyarette gelirdi."

Araya girip sordum: "Artık gelmiyor mu?"

"Harun Hoca'yı 28 Haziran 1993'te kaybettik" dedi.

Ölüm tarihini hemen hatırlaması ve şeyhten "Harun Hoca" diye bahsetmesi, onun da mürit olduğunu gösteriyordu.

Saklamadı, onayladı.

Harun Hoca'ya bağlanmıştı. Ama onun aradığı sorunun yanıtı başkaydı: "Harun Hoca'ya bağlananların çoğunluğu neden Sabetayist?"

Yanıtını ancak kendisinin verebileceğini söyledim.

"Biz birbirimizi Harun Hoca'nın dergâhında tanıdık. Tabî kimse kimseye Sabetayist

olduğunu söylemiyordu" diye sözlerini sürdürdü.

Tesadüf olabileceğini, birbirlerini tanımasalar da aynı çevrenin ve aynı sınıfın insanları olduklarını, Harun Hoca'yı "modernist" buldukları için sohbetlerine gidebileceklerini söyledim. Sözlerimi güçlendirmek için de, "Siz Müslüman mısınız, yoksa hâlâ Sabetay Sevi'nin Mesih olduğuna inanıyor musunuz?" diye sordum.

"Ben Allah'a inanıyorum" dedi.

Güzel, politik bir yanıtı. Nereye çekersen oraya gidecek bir cümleydi bu. Öyle ya, "dönme"liği "teorize" eden Gazzeli Nathan'a göre Sabetay Sevi Gana'ydı!

Ama bu yanıtın altında Türkiye'de bugüne kadar pek konuş-Kimliğimiz önemli bir felsefe de yatıyordu...

Neyse.

Bu konulara girmek istemiyordum.

Ne yalan söyleyeyim, üç yıl *Efendi* kitabıyla yatıp kalkmış, "Sabetayist meselesi"ne kafa yormaktan canım çıkmıştı.

Üstelik çok ağır ithamlara maruz kalmıştım; bir çevreye göre "Yahudi ajanı", bir başka çevreye göreyse "Yahudi düşmanıydım !

Üstelik her iki grubun da, bu ithamları, kitabı okumadan yapması can sıkıcıydı.

Biliyordum, benzer olaylarla diğer kitaplarımı yazdığım da karşılaşmıştım. Ve bu sadece bana ait özel bir durum değildi.

Türkiye'nin tabularına dokunan herkesin başına benzer olaylar geliyordu. Hemen "casus", "ajan" vb oluveriyorsunuz!

Sonuçta, ben gazeteciydim ve araştırma yapmadan, yazmadan duramayacağımı biliyordum. Ama şimdi yorgundum ve dinlenmek istiyordum.

Doktor Nâzım'ın torununun, Harun Hoca'ya bağlanmış olması ilgimi çekse de, üzerinde duracak, düşünecek, araştırarak -ne yalan söyleyeyim- enerjim yoktu.

Misafirime, artık söyleşimizin sonunun geldiğini hissettirmek istedim. Anladı. Kahvesinden son yudumu alıp, ayağa kalktı. Elini uzatıp teşekkür etti. Tokalaştık. Asansöre kadar uğurlamak için eşlik ettim.

Asansörü beklerken, gülümseyerek, "Herhalde kan çekti" dedi. Anlamamıştım. Devam etti;

"Harun Hoca'nın gerçek adı Aaron Kandiyoti'ydi, Yahudi'ydi. Herhalde bu nedenle biz Selanikliler Harun Hoca'ya hücum ettik!"

Esprî miydi şimdi bu?

Öyle bir hali yoktu. Harun Hoca Yahudi'ydi!

Olay, bir gazetecinin merakını çekecek bir hale gelmeye başlamıştı!

Yahudi bir şeyh!

Gerçi, İslam'ın ortaya çıkışından itibaren birçok Yahudi İslam'a dönmüştü.

Ama...

Yine de...

"Yahudi bir şeyh ve Sabetayist müritleri" meselesine/vakasına daha ne kadar kayıtsız kalabilirdim ?

Misafirimin sorusu çok yerindeydi: Sabetayistlerin tarikatlara/dergâhlara girmelerini, "daha iyi kamufle olmak" diye açıklamak yeterli mi ?

Bu tarikatlara/dergâhlara girmelerinin tek amacı gizlenmek olabilir mi ?

Osmanlı dönemi için bu nedeni doğru kabul edelim; laik Cumhuriyet Türkiye'sinde buna neden ihtiyaç duyulsun ?

Sabetayistler, Melametîlik, Mevlevîlik, Bektaşîlik gibi sufi dergâhlara bağlanıyorlardı.

CENK KORAY'DAN KABALA'YA...

Misafirimin sorusu çok yerindeydi:

Sabetayistlerin tarikatlara/dergâhlara girmelerini, "daha iyi kamufle olmak" diye açıklamak yeterli mi ?

Bu tarikatlara/dergâhlara girmelerinin tek amacı gizlenmek olabilir mi ?

Osmanlı dönemi için bu nedeni doğru kabul edelim; laik Cumhuriyet Türkiye'sinde buna neden ihtiyaç duyulsun ?

Sabetayistler, Melametîlik, Mevlevîlik, Bektaşîlik gibi sufi dergâhlara bağlanıyorlardı.

Niye bu tarikatlar?

Tasavvufu/mistisizmi reddeden İslamî tarikatlar içinde neden hiç Sabetayist yoktu ?
Ya da yok muydu ?

Üstelik, yetmezmiş gibi bir de Yahudi bir şeyh vardı ortada!..

Eski defterleri karıştırmaya başladım...

Sabetay Sevi, Yahudi mistik inancı olan Kabala'ya (Kabbala), yani "Yahudi tasavvufu"na inanıyordu.

Son derece karmaşık Kabala'ya göre, Tanrı, Yahudilere Kitab-ı Mukaddesi, anlamlarını açacak bir anahtar vermeden göndermişti.

Tanrı, Kabala'yı önce cennette seçkin bir melek grubuna öğretmişti. Melekler bu öğretiyi cennetten kovulan Âdem ile Havva'ya, insanların tekrar aslî asalet ve mutluluklarına kavuşmaları için öğretmişlerdi. Âdem de, Nuh'a aktarmıştı bu sırları.

Sırra vâkıf olan Hz. İbrahim, Mısır'da bu sırların bir bölümünün açığa çıkmasına izin verdi. Böylece Mısır, bilginin bir kısmına sahip oldu.

Ve dolayısıyla Mısır bilgeliğinin tamamına vâkıf olan Hz. Musa, bir melekten aldığı derslerle bilgilerini iyice geliştirdi. Bu "doktrin ilkeleri"ni gizlice şifreli bir şekilde, Tevrat'ın ilk dört kitabına yerleştirdi.

Bu sırra, Hz. Davud ile Hz. Süleyman da vâkıf oldu. Ama onlar bu sırrı anlayabilecek yeterlilikte/nitelikte birilerini bulamamışlardı.

Sır Tevrat'ta kaldı...

Bu sır, Tevrat'taydı...^[1]

İşte Kabala, bir tür "şifre kırıcı"ydı.

Tevrat (Eski Ahit ve Talmud) metinlerine sembollerle gizlenmiş bu sırları çözecek anahtardı.

Ama...

Bu sırları öyle herkes çözemezdi. Bunun için belli özelliklerinizin/niteliklerinizin (inisiye) olması gerekiyordu; mükemmel-kâmil insan (Adam Kadmon: İnsan-ı Kâmil) olmanız, bu surette Tanrı'da yok olmanız gerekiyordu...

Bu öyle rasyonel bir akıl yürütmeye filan yapılacak bir iş değildi!

"Ayrıcalıklı" olmanız gerekiyordu.

Bu sırları, onu anlayabilecek yetenekte ve bilgide olanlar çözebiliyordu. Bunun yolu ise Tanrıyı bilmekle, Tanrıya ulaşmakla, Tanrıyla özdeşleşmekle mümkündü.

Aşk ateşinden geçerek, nefsinizi temizleyerek başarabilirdiniz bu zorlu süreci. Kolay değildi tabii; bu nedenle kırk yaşını aşmayan kişilere bu "sır" pek açılmazdı.

Bu sırlar ve sırlara ulaşma ritüeli, Kabala'yla ortaya çıkmış değildi.

Yunanlı Pitagoras'ta (MÖ 680-500) vardı bu felsefe.

Pitagoras, öğrencilerini, içrek ve dışrak olmak üzere ikiye ayırmıştı; gizli öğretisini birincilere öğretmişti.

Kabala'ya göre de, dinin bir "iç"i, bir de "dış"ı vardı; gerekli olan dışı değil, içiydi. Ne var ki herkes bu içi anlayamaz, onu ancak anlayabilecek kadar yetişmiş olanlara/"hak edenlere" bildirmek ve ötekilerden gizlemek gerekiyordu.

O "hak eden" olmak, yani Yaratılış'ın sırrına vâkıf olmak hiç de öyle kolay değildi: bireyin kendini arındırıp, geliştirerek mükemmele ulaşması gerekiyordu. Büyük ozan Yunus Emre sırtında, şeyhi Taptuk Emre'nin dergâhına, yıllarca hangi aşkla odun taşıdığını sanıyorsunuz.

İlahî Komedyâ yazan Dante Alighieri nasıl "Aşk Dostları" (Fedeli d'Amore) akınıma uymuş, neden Tapınak Şövalyesi olmuştu?

Yunus ve Dante'nin yolu aynıydı; kendi içindeki sırrı ortaya çıkarıp, "nur"a kavuşarak, Tanrıya ulaşmaktı!

¹ Tevrat, beş kitaptan oluşuyor Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye. Hz. Musa'dan sonra gelen kitaplarla Yahudilerin Tanah adını verdikleri Eski Ahit meydana geliyor. Yani Eski Ahit, Tevrat'ın yazılı kurallarını içeriyor. Tevrat'ın bir de gelenek halini almış, hahamların yorumlarını içeren sözlü kuralları vardı; bunlar MS 200-500 arasında kâğıda döküldü; buna Talmud deniyor. Tevrat denilince. Eski Ahit ve Talmud birlikte düşünülmalıdır.

Çünkü Tanrı insanın içindeydi; insan da Tanrı'nın içindeydi.
Meseleyi biraz daha açmamız gerekiyor.
Önce, Yahudi mistik inancı Kabala'yı anlamaya çalışalım...
Kesin olmamakla birlikte MÖ II. yüzyılda ortaya çıktığı tahmin ediliyor. Ama bunlar sözeldi; yazıya dökülmesi çok sonraları oldu:

Sefer Yezirah, Sefer Zohar, Sefer Bahir...

Kabala'nın "altın çağı" XIII. yüzyıl oldu. Bunun kaynağı ise, Müslümanların egemenliğindeki Endülüs'tü.

Endülüs'te birkaç Kabala Okulu vardı. Örneğin haham Abulafia (1240-1292) tarafından yönetilen "Segovia Okulu".

Kabala'nın başyapıtı, İspanyol/Endülüs Yahudi'si Madrid'in kuzeydoğusunda, Guadalajara'daki "Guadalajara Okulu" lideri Moşe Şem-Tov de Leon (1230-1305) tarafından derlenen Zohar'dı.

"Derlenen" diyoruz, çünkü kitabı kendisinin yazmadığını, Talmud bilgini Şimon bar Yohay'ın yazılan arasında bulduğunu iddia etmişti.^[2]

Zohar; Tanrı, evren ve gizli bilimler üzerine metafizik varsayımlar ansiklopedisi olarak nitelendirilebilir. (Burhan Oğuz, *Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış*, 2003, s. 253.)

Kabalacı Sabetay Sevi'nin kutsal kitabı doğal olarak Zohar'dı.

Zohar'ın Türkçe karşılığı "Işık" demektir.

Sabetayistlerin kurduğu Işık Lisesi ve Işık Üniversitesi adlarının kökeninin buradan geldiği iddia ediliyor. Bir diğer iddia ise, Sabetayist/Karakaşî "cemaatinde" çok görülen "Feyziye" ismiyle ilgili. "Feyz tasavvuf dilinde, evrenin derece derece Tanrıdan çıkışı, belirişi. Bu anlamda (Kabala) sudur deyimiyle anlamdaştır." (Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*, 1994, s. 104.)

Bilemiyoruz, Kabala'ya dikkatinizi çekebildik mi?

Kabala anlayışım biraz daha açalım ve sistematüğını kavramaya çalışalım.

Burada sözü felsefeci Orhan Hançerlioğlu'na verelim:

Kabala, Vahdet-i Vücut (Varlık Birliğı) anlayışına benzer, Tanrısal bir doğaçlamanın içrekliğine önem verenlerce pek üstün sayılan sırlan kapsar. Felsefeseli temeli Yunan stoacılığının kamutanrııcılığı ve yeni platonculuktur. Kabala'ya göre, Tanrı kendisini dışlaştırmış ve evrendeki her şey bu dışlaşmayla oluşmuştur. Bu oluşma Sefirot (daireler) adı verilen 32 daire aşamasıyla gerçekleşmiştir, (İbranî alfabesinin 22 harfi ve Sefirot adı verilen 10 ilahî rakamın toplamı: 32. S.Y.) 1- İçinde her şeyin tohum halinde bulunduğu ilk özdeksel halita (alaşım); 2- Can veren hava; 3- Su; 4- Ateş; 5- Baş yönü; 6- Ayak yönü; 7- Sağ; 8- Sol; 9- Ön; 10- Arka (Bu kutsal on dairenin, ilk dört dairesi varlığın öğelerini; son altı dairesi de varlığın uzaydaki yerini gösterir. Dikkat edilirse bu dairelerde Antikçağ Yunan felsefesinin Anaksagoras, Anaksimenes ve Herakleitos, Tales etkileri açıkça görülür.); 11- Öz; 12- Nicelik; 13- Nitelik; 14- Görelik; 15- Etki; 16- Edilgi; 17- Zaman; 18- Uzay; 19- Sahip olma; 20- Karşıtlık (Bu ikinci kutsal on dairede varlığın durumu ve alabileceğı biçimler gösterilmiştir. Bunlar açıkça Aristoteles'in kategorileridir); 21- Sonsuz; 22- Akıl; 23- Zekâ (Bu kutsal üç birinci üçlemedir ve zihin âlemini kurar); 24- Bağış; 25- Adalet; 26- Güzellik (Bu kutsal üç ikinci üçlemedir ve ahlak âlemini kurar.); 27- Güç; 28- Yer kaplama; 29- Ölçü (Bu kutsal üç üçüncü üçlemedir, özdeksel âlemi kurar.); 30- Zihin Âlemi; 31- Ahlak Âlemi; 32- Özdeksel Âlem. (Üç üçlemeden meydana gelen bu kutsal dokuzlu son üçleme Tanrı Krallığı'nı kurar.)

Bu dairelerden her biri Tevrat'ın Tanrıya verdiği adlardan birini ve sonuncusunu Adonai adını alır; hepsi birden Adam Kadmon'dur (örnek insan).

İlk on daire yaratıcı sözdür (kelam); bundan sonra gelen yirmi iki daire bu yaratıcı sözü meydana getiren (Yahudi) alfabe(si)nin yirmi iki harfini karşılar. Her harf aynı zamanda belli bir sayıdır.

² Bu çalışmamızda, Sabetay Sevi'nin "ekolü" olduğu için Moşe Şem-Tov de Leon ve ardılı Izak Luria (öl. 1572) Kabalası üzerinde duracağız... Yoksa farklı Kabalist yaklaşımlar vardır. Örneğin, Abraham Abulafia (1240-1295), sadece sessiz harflerden oluşan İbranî alfabesinin tanrısal doğasına inanmaktaydı; hani bizde Cem Yılmaz'ın "stand up" reklamında görüyoruz: CMYLMZ gibi.

Tanrısal sır bu harf ve sayılarda gizlenmiştir ki, okumasını bilene açılır. (*İslam İnançları Sözlüğü*, 1994, s. 218.)

Kafanız karışmasın, Orhan Hançerlioğlu mealen diyor ki: "Bu Kabala, bizim İslamî tasavvuf anlayışındaki 'Vahdet-i Vücut'a benzer; yani, Tanrı, evrenin tümü, bütünüdür; 'tek'tir. Var olan her şey Tanrı'nın bir parçasıdır."

Yani işin özü şuydu: "Bu anlayışın, 'ortodoks' dinlerden farklı bir 'Tanrı' kavramı vardı. Tanrı 'her şeyi' yaratıp bırakmamıştı; o 'her şey' Tanrı'nın bizzat kendisiydi."

Kuranı Kerim ve hadislerin dış anlamlarının altında bir de iç anlamları vardı ve bunlar yorumlarla anlaşılabilirdi. Bunun o adına "Batınlık" (içrekçilik) deniyordu.

Yani, nasıl, Vahdet-i Vücut felsefesi Kuran'ın "zahiri" yani dışa dönük bir görüntü ve anlamı olduğunu, bunun dışında ise bir de "batını" yani bir gizli anlamı olduğunu ileri sürmüştü, Kabalacı Sabetay Sevi de benzer düşünceye sahipti:

Tevrat'ın iki ayrı anlamı vardı; birincisi Tevrat'ın dış görünüşüne ait ve herkesin anlayabileceği anlamı olup "Yaratılış Tevratı", ikincisi ise Tevrat'ın ruhanî anlamı olup "Yücelme Tevratı"ydı.

İster Kabala, ister Vahdet-i Vücut deyin, evren ile Tanrıyı bir ve aynı sayan öğretilerin ve inanç sistemlerinin genel adına panteizm deniliyor.

Ancak...

Evren ve Tanrı'nın nasıl ve ne şekilde "tek" olduğu sorusunun yanıtı, dinler, mezhepler, tarikatlar arasında nüanslar oluşturmaktadır...

Kafanız çok daha fazla karışmasın diye bu detaylı konulara girmeyeceğiz.

Daha basit anlatımlarla yetineceğiz.

Örneğin:

Son yıllarda Türkiye'de de "Kuranı Kerim'in 19 mucizesi" lafı ediliyor ve televizyonlarda tartışılıyor ya, işte o tartışma bu işlerin kökenidir!

Şimdi bu örnekle geldik Kabala'nın bir başka yönüne:

Hani dedik ya, Tanrı'ya ulaşmanın "sırrı" vardır ve Kabala, Vahdet-i Vücut "bu sırra ulaşmanın yolunu" gösterir...

Ayrıca derin gerçekleri iletmekle kalmaz, gelecek olaylar hakkında da kehanetlerde bulunur...

Televizyona çıkıp, "Kuranı Kerim'in 19 mucizesi"ni anlatmaya çalışanlar, önce sizi bu "19 mucizesi"ne inandırmak istiyorlar; arkasından doğal olarak bu "mucize"nin gelecekte hangi haberleri verdiğini söyleyecekler.

Ama bırakmıyorlar ki... Adamlar daha, "19 mucizesi"ni anlatamadılar...

Hatta bunlardan biri Edip Yüksel, "19 mucizesine uymuyor" diye, son üç ayetin Kuranı Kerim'de olmaması gerektiğini söyledi. "Sır" ortaya çıkmasın diye birileri bu üç ayeti sonradan Kuranı Kerim'e eklemişti!

Nice din âlimleri, profesörler televizyon programına bağlanıp, "Edip, yavrum, sen dini bütün bir ailenin çocuğusun, yapma, Kuranı Kerim'i 19'a uyarlayacağına sen Kuranı Kerim'e uysana" diye ikaz etseler, öğütler verseler de Edip Yüksel geri adım atmadı. Hatta izleyicilere bir de iyilik yaptı, kıyamet yılını açıkladı: 2228.

Rahmetli sunucu Cenk Koray da bu konuda bir kitap yazmıştı; o da Atatürk'ün yaşamındaki "19 mucizesi" ile "Kuranı Kerim'de ki 19 mucizesi" arasında paralellikler kurmuştu...

Son dönemlerde, kıvırcık saçlı genç biri de, sık sık Fatih Altaylı'nın "Teke Tek" programına çıkıp, benzer sözler sarf ediyor...

İslam'da 19 sayısının kutsallığına inanan bir mezhep vardı: Babilik. XIX. Yüzyılda Şirazlı Ali Muhammed Bâb tarafından kurulan bu mezhebin ana ilkesi şuydu: Tanrı "bir'dir. Muhammed Bâb Tanrı'nın aynasıdır ve Bâb'a bakan herkes Tanrıyı onda görebilir. 19 sayısı kutsaldır. Özel takvimlerinde yıl 19 ay, aylar 19 gündür. Mezhebi, 19 kişilik bir kurul yönetir; her 19 günde 19 kişiye yemek verilir; her yıl 19 gün oruç tutulur vb.

Yani: Ne Edip Yüksel, ne de rahmetli Cenk Koray Kabalacı'ydı.

Felsefeleri benzerdi...

Hani gazetelerde artık sık sık okuyorsunuz; "İşte bir kehaneti daha doğru çıktı" denilen Yahudilik'ten "dönme" Nostradamus ile "bizim" Edip Yüksel'i birleştiren felsefe

aynıydı: Kabala!

Kabala, özellikle Ortaçağ'ın başından itibaren İslam ve Hristiyan gizemciliğini etkilemişti.

Örneğin:

Eski alfabemizdeki harflerin her birine belirlenmiş birer sayı vererek, bir kelimenin sayısal değerini hesaplama ve bu değerden yola çıkılarak, kelimeyle aynı sayısal değere sahip başka kelimeler veya olaylar arasında bağlantı kurmaya İslam'da "ebced" deniliyor. Batı'daki adı ise "nümeroloji".

Örneğin; "elifin (1), "ye"nin (10), "kefin (20), "mim"nin (40), "lam"nın (30) vb sayısal değeri vardı.

Hani biraz önce kısaca tanıttığımız; Babîlik mezhebi neden 19 sayısına kutsallık izafe etmişti ? İşte ebced burada devreye giriyor. Bu mezhebe göre, 19 sayısı Tanrıyı dile getiren "vahid" ve "vücut" sözcüklerinin ebced hesabıyla bulunan sayışıydı.

Benzer anlayış Kabala öğretisinde de var.

Kabala'da Tevrat'ı okumanın üç temel tekniği mevcut:

Temuria: Sözcükleri oluşturan harflerin yerleri değiştirilerek yeni sözcükler elde etme ve bunları tefekkür etme tekniği.

Gematria: Sözcükleri oluşturan harflerin değerinin hesaplanması tekniği.

Notaria: Bir metnin şifrelenmesi ve kodlanmasında kullanılan akrostiş tekniği.

Ebced "gematria" hesabına benziyordu.

Örneğin, alef (1), bet (2), yod (10), kaf (20), nun (60), tav (400) gibi İbranî alfabesindeki harflerin de sayısal değerleri vardı...

Ebced, özellikle bizim aruzla yazılmış şiirlerimizde görülür; örneğin, şiirin son mısrasındaki harflerin sayısal değeri toplandığında, olayın meydana geldiği tarih ortaya çıkar.

Aynı şekilde, ebced, gizli ilimlerde, gelerek oluydu hakkında tahminlerde bulunmakta, büyü yapmak/bozmakta vb kullanılır. Buna ise, "cifr ilmi" denilir.

Örneğin, Said-i Nursî cemaati içinde dışarıya hiç sızdırmamaya çalıştıkları bir "cifr ilmi" vardı. Söylediklerine göre, bu hesabı yapıp çok önceden Adnan Menderes'in öleceği tarihi bilmişlerdi!

Bunu "cifr ilmine göre, Said-i Nursî hesaplamıştı; 1980-1990 yılları arasında Mehdî gelecek, inkarcı felsefeyle mücadele edip, 2001 yılında zafer kazanacak ve İslam'ı yeryüzüne hâkim kılacaktı.

Olmadı.

Ancak Nur cemaati "cifr ilmine inanmayı sürdürüyor; onlara göre, kıyametin tarihi, 2056!

Bu durumda ben, Edip Yüksel'e inanmayı tercih ederim!..

Toparlarsak: Kabala'nın Tanrıyı, evreni anlama felsefesinin bizdeki adı, Vahdet-i Vücut; Kabala'nın hesap yönteminin bizdeki ismi de "ebced-cifr"di...

Kabala, ebced-cifr bir hesap işiydi. Herkes de yapamazdı.

"Sırta" vâkıf olan, hesabı yapabiliyordu; ister Yahudi, ister Müslüman, ister Sabetayist olsun...

Ama...

Ben size bir sır vereyim: Yahudilik'te Hristiyanlık ve İslamiyet'in aksine ahiret inancı yoktur. Şöyle ki: Müslümanların cennet ve cehennemi dünya dışında bir mekândır; Yahudilik'te ise Mesih'in kuracağı yeni dünyanın mekânı yine dünyadır!

Bu nedenle, bazı Yahudiler dünyayı "yeryüzü cenneti" yapmak için Kabala'ya dört elle sarılırlar. Hristiyan ve Müslümanlar, "nasıl olsa, öteki dünya var" diye, "yol, su, elektrik" gibi dünyevî işlerle pek ilgilenmezler!

Uz atmayalım: Kabala'ya inanan ve kutsal metindeki sırları bu okuma metotlarıyla keşfeden Sabetay Sevi, İbranî alfabesindeki harflerin kendi aralarındaki gizemli ilişkilerini sayılara döküp hesaplayınca, "yeryüzü cennetini kuracak Mesih'in geliş tarihini bulmuştu: 1666!

Bugüne kadar hesapta yanlış yapan çok oldu!

Ama bazıları, Sabetay Sevi'nin yanlış hesaplamadığına inanıyor, o ayrı...

SABETAY SEVİ'NİN "ŞEYHİ" (!)

Gördüğünüz gibi, misafirim kafama "çivi çakıp" gitmişti. Kuşkusuz, Sabetayistler kendi dinsel öğretilerine yakın İslamî mezheplere, tarikatlara, dergâhlara gideceklerdi.

Kabalacı oldukları için Mesih düşüncesine inanıyorlardı; o hal ile Mehdi'yi bekleyen, "Vahdet-i Vücut"a inanan sufi tarikatlarına bağlanacaklardı.

Tavşan yemiyorlardı; dolayısıyla tavşan yemeyen Alevîlere yakınlık duyacaklardı!

Pulsuz Balık yemiyorlardı; o halde sofralarında balık bulundurmayan Mevlevi dergâhlarına yöneleceklerdi.

Tanrı'ya ulaşma yollarından biri de musikiydi; o halde zikir yapan tarikatlara bağlanacaklardı!

Yun! Sabetayistlerin, İslamî bazı tarikatlara gitme nedenleri sadece "kamufle olmak" değildi.

Nasıl Kabalacı Sabetay Sevi ile "Vahdet-i Vücut"cu Niyazi Mısırî (1618-1694) yan yana gelip, birbirlerini anlıyorsa, "Vahdet-i Vücut'a inanan Şeyh Bedreddin ile yardımcısı - muhtemelen Kabala'ya İnanan- Yahudi Torlak Kemal de "ortak duygu ve inançla" mücadele etmişlerdi...

Zohar ile "Vahdet-i Vücut"un anavatanının Endülüs olması raslantı mıydı sanıyorsunuz?..

Kabalanın en ihtişamlı kitabı olarak kabul gören Sefer Zohar'ı kaleme alan Endülüslü Yahudi Moşe Şem-Tov de Leon'du (1230-1305)

Endülüslü Müslüman Muhyiddin Arabî (1165-1239) ise, Vahdet-i Vücut felsefesini ilk kez sistematik ve ayrıntılı yazıp "kitabî" hale getirdi.

Vahdet-i Vücut düşüncesi onunla özdeşleştirildi.

Mevlânâ Celaleddin Rumî'yi, Şems-i Tebrizî'yle birlikte en çok etkileyen Sadreddin Konevî;^[3] Bektaşîliğin piri Hacı Bektaş Veli; Alevilerin tarihsel önderi, toplumsal hareketin sembolü Şeyh Bedreddin; tasavvuf şairlerinin en büyükleri Yunus Emre ve Niyazi Mısırî; boyunlarını verip inançlarından dönmeyen Bosnalı Şeyh Hamza Balî, İsmail Maşukî; üçüncü melamîkiği kuran Şeyh Muhammed Nur gibi nice tasavvuf âlimini, şeyhini, liderini etkileyen Vahdet-i Vücut felsefesinin piri Muhyiddin Arabî (İbn Aralî!) kimden etkilenmişti?

1194'te Fas'tayken İbn Arabî Yahudilerle dostluk kurdu, Yahudiler de ona Kabala (Yahudi mistisizmi) bilgilerini, harflerin, sayıların, şekillerin mantığını ilk kez tanıttılar.

(Jean Chevallier, *Svjtlık*, 1993, s. 18.)

Üzerinde zamanın mutasavvıflarından İbn Meserret ül-Cebelî'nin, Afifüddin Telemsanî'nin, mutasavvıf Yahudi filozoflarından İbn Cebrol'un, İbn Meymun'un (Maimonides), tasavvufa meyleden işrakî filozof İbn Tufeyl'in tesirleri olmuştur. (Hilmi Ziya Ülken, *İslam Düşüncesi*, s. 120.)

Kabalacı Moşe Şem-Tov de Leon ile "Vahdet-i Vücut"un piri Şeyh Muhyiddin Arabî'nin çağdaş olması rastlantı mı?

İki Kurtubah, ikisi de tıp doktoru, ikisi de filozof ve ikisi de Aristotelesçi öğretiyeye yakın; Müslüman İbn Rüşd (1126-1198) ile Yahudi İbn Meymun (Moşe ben Maimon) [1136-1204] arasındaki benzerlikler nasıl şaşırtıcı değilse, Kabalacı Moşe Şem-Tov de Leon ile tasavvufçu Arabî'nin benzerlikleri rastlantı değildi.

Temel daha önce atılmıştı; "felsefî bina" biraz farklı olmuştu o kadar!

Kabalacı Moşe ve Vahdet-i Vücut'cu Arabî; her ikisi de -Yahudilerin ilk sürgünde İbranîce'yi neredeyse unutup yerine konuştukları bütün dillerin anası sayılan Aramî dilinde yazmışlardı.

Yazdıkları da Aynı felsefeydi: Evrende Tanrıdan başka hiçbir varlık yoktur. Her şey "tek"tir. Ayrılıklar görünüştedir; öz Aynıdır.

³ Muhyiddin İbn Arabî, Sadreddin Konevî'nin (babası Mecdeddin İshak ölünce) annesiyle üçüncü evliliğini yaptı. Yani Türklerin eniştesi olur. Hırkasını hem üvey oğlu, hem da halifesi oları Koneviye bağışladı. Tarihsel anlamı büyük olan bu hırka, bugün Sultanselim Camii kütüphanesinde bir sandık içinde saklanmaktadır.

Ayrı ayrı görünenler aslında gözün görme yetersizliği, yani bir bilinç yanıltmasıydı. Yani, yaratan ve yaratılan (halik ve mahluk) yoktur; sadece Tanrısal bir varlaşma vardır.

Varoluşçu felsefenin önderi Sartre, "insan Tanrı olmak için savaştan bir varlıktır" demiyor muydu ?..

Adına ister Kabala, ister Vahdet-i Vücut deyin, ikisinin özü de benzerdi: "bir"e ulaşma; "bir"de kaybolma: Fena fillah

Harflerin ve sayıların gizemliliğiyle sırra ulaşma...

Mesih-Mehdî'yi bekleme...

Yani:

Kabalacı Sabetay Sevi ile Vahdet-i Vücut'a inanan Niyazi Mısırlî'den yaklaşık 500 yıl önce Yahudi ve Müslüman mistikler yan yana gelmişlerdi.

Kökleri Endülüs'teydi...^[4]

Her ne kadar bu felsefe Tanrı'yı küçültmek değil, tanı tersine yüceleştirmek ve O'ndan başka hiçbir şey bulunmadığını dile getirmek istese de, Yahudi ve İslam dünyasında hiç de öyle kolay kabul görmedi. Bu felsefeyi savunan tarikatların -ister Yahudi İster Müslüman- liderleri ya idam edildi ya da sürgüne gönderildi...

Yahudi Sabetay Sevi ve Müslüman Niyazi Mısırlî, Osmanlı merkezî yönetimi tarafından neden istenmeyen kişiler olmuşlardı?

Ayrıca meselenin felsefî yönünden başka ekonomik sebepleri vardı. Öyle ya -gerçek ya da sahte- Mesih/Mehdîler neden hep sosyal adaletsizliğin olduğu bölgelerde çıkıyordu ? Mesih/Mehdî'yi niye hep yoksullar bekliyordu? Sabetay Sevi döneminde Osmanlı topraklarından ne çok Mesih/Mehdî çıkmıştı: Şeyh Kürt Abdullah, Şeyh Ahmed, Halepli Solomon Laniado...

Demek hiçbir "Mehdî-i Muntazar" (Beklenen Mehdî) değildi!

Bu kitapta daha çok meselenin iktisadî değil, mistik yönüyle ilgileneceğiz...

Devam...

MADONNA'NIN KABALA'SI VE BİZİM HURUFÎLİĞİMİZ

İslâmî tarikatlar arasında Kabala'ya yakın, "ebced-cifr"i benimseyen panteist bir tarikat bile var! Harf ve sayılardan dinsel yorum çıkartan bu tarikatın adı, "Hurufîlik".

Bu inanışın temeli şuydu: Kelam (söz) görünüşünde tecelli eden Tanrı (Hak) kendisine harflerle görüntü buldu. Yani yaratıcı olan harfti.

Açıklamaya çalışayım:

Hurufîliğe göre varlığın görünüşü sesle başladı.

Ses, gizli âlemden gelmiş ve evrende her varlıkta var olmuştu.

Canlılarda bu ses aktif halde vardı. Cansızlarda ise potansiyel olarak mevcuttu. Bir cansız bir cansız vurursak bu ses meydana çıkardı.

Yani sesin olgunlaşmış hali süzdü. Bu da ancak insanlardan meydana geliyordu.

"Kuran" sözcüğü, "sözlü okuma, ağızla söyleme, yüksek sesle söyleme" anlamına gelmiyor muydu ?

Devam edelim, ünlü şarkıcı Madonna gibi isimleri bile çeken Kabala'nın bizde

4 Konuyla doğrudan ilişkisi yok ama yazmak istiyorum:

1492'de İspanya'nın birliğini sağlayan ve son İslâm kalesi Gırnata'yı alan Kral II. Fernando (1452-1516) Hristiyanlığın amansız savunucusuydu; sadece Yahudilerin değil Müslümanların da din değiştirmelerini istedi; camilerini yaktı; doğan çocuklarını vaftiz edilmeye zorladı.

Soru 1): İnsanlık tarihinin en büyük trajedisinin, bize neden sadece Yahudi tarafı anlatılmaktadır ?

Soru 2): Endülüs'teki zulümden kaçan Yahudilere kapılarına açan Osmanlı, 1492'de bu duyarlılığı neden, Aynı baskılara maruz kalan Endülüslü Müslümanlara göstermemiştir ? Sanıyorum neden, Yahudilerin hekim, zanaatçı vb olması değildir; çünkü İslam dünyasındaki en nitelikli işgücü o yıllarda Endülüslü Müslümanlardaydı! Üstelik Osmanlı'yla ilişkileri çok iyi olduğu için, İspanyollar tarafından "beşinci kol" olarak görülüyorlardı. Asıl trajedi sanıyorum bu I Kaçabilen Kuzey Afrika'ya gitti. Din değiştiren Müslümanlara, "Maricos-Mariskor" dendi.

versiyonu yok değildi.

Söz harflerden oluşur.

Bu duruma göre sesin-sözün aslı harfti.

Yani, Hurufiliğe göre yaratıcı olan harfti.

Bu nedenle, Hurufilik konuşan insanı Tanrılaştırıyordu.

Çünkü söz, gerçekleşmiş, varlık olarak belirmiş olan Tanrı'ydı. Bu da insanda dile gelmişti. İnsan, konuşan Tanrı'ydı (kelamullah-ı natık).

Hurufilik'te amaç insandı ve insanın açıklanması Tanrı'yı da açıklamaktı.

Hurufiliğe göre, harflerin birbiriyle sonsuz sayıda birleşme olanağı vardı. Harfler insan yüzünde de görünüyordu. Örneğin, Arapça "ayın" harfi ağız, "lam" harfi burun, "ye" harfi çene; bunlar birleşince "Ali" insan yüzünde belirmiş olurdu.

Keza Hurufiler, "elif harfini burna, burnun iki tarafını iki "lam" harfine ve gözleri de "he" harfine benzeterek insanın yüzünde "Allah" yazılı olduğunu söylerler.

Bugün kolay yazıyoruz, ama dün bunları ifade etmek hiç kolay değildi. Örneğin, en tanınmış şairlerimizden Nesimî, Hurufî'ydi; bu nedenle derisi yüzülerek canı alınmıştı...

"Sofular haram dediler, bu aşkın badesine/Ben doldurur ben içerim, günah benim kime ne?.." [5]

Nesimî'nin derisi yüzülmüştü; ama diğer yandan ise Hurufilik Osmanlı Sarayı'nı bile etkilemişti, örneğin Fatih Sultan Mehmed Hurufiliğe ilgi duymuştu. Ama bu yakınlıktan korkan Sadrazam (Vezir-i Âzam) Mahmud Paşa, Şeyhülislam Fahreddin Acemî'yle işbirliği yapıp, oyuna getirdikleri Hurufileri Edirne'deki Üçşerefeli Cami'nin avlusunda yaktırdı!.. Ateşi canlandırmak isteyen şeyhülislamın ateşi üflerken sakalının ve yüzünün yanması çeşitli rivayetlere neden oldu.

Kimi araştırmacılara göre bir din, kimilerine göre bir mezhep, kimilerine göre ise bir tarikat olan Hurufiliği, bir inanç sistemi olarak kuran Esterâbadlı Şihabeddin Fazlullah Hurufî'ydi (1340-1394).

Hurufî, kırk altı yaşında bir mağarada inzivaya çekilerek "Mehdi" olduğunu iddia etmişti.

Söylemlerinde "Yuhanna incilinden bahsediyor; 12 havari ile 12 imam arasında ilişkiler kuruyor; İsrail'in 12 kabilesine göndermeler yapıyordu.

Etkilendiği eser ise, kendisinden bir asır önce Endülüslü Muhyiddin Arabî'nin yazdığı *Fütuhat* adlı kitaptı.

Bu bölümün başında yazdım; Fazlullah'ın inancını dayandırdığı ve bizim yukarıda basitçe anlatmaya çalıştığımız Hurufilik, aslında Pitagoras kuramı ile Yahudi Kabalası'ndan "alıntı"ydı...

Şihabeddin Fazlullah Hurufî'den önce de İslam âlimleri harflerin kutsallığı üzerinde çok durmuşlardı. Örneğin, Endülüslü düşünür Muhyiddin Arabî, Endülüslü Yahudi Kabalacıların etkisinde kalıp, harflere büyük önem vererek *Fütuhat ül-Mekkiye* adlı kitabını yazmıştı.

Hurufilikle ilgili bu bilgileri vermemizin nedenine geliyoruz:

Hurufiliğin en etkin olduğu Rumeli ve Arnavutluk Bektaşîleri arasında Sabetaycılarının da çok olması, bu Kabalacı etkiden olabilir mi?..

Soru soruyu doğuruyor, deniyor ki: "Balkanlar'da en güçlü tarikatlar Bektaşîlik, Mevlevîlik ve Melamîlik'tir." Güzel. Peki niye bu tarikatlar güçlü ?

Balkanlar'a misyonerlik faaliyetine giden bu üç tarikat başarılı oldu da, diğerleri olamadı mı? Olamadıysa niye olamadı?

Bu sorunun yanıtı, bugüne kadar göz ardı edilmiştir!

Balkanlar'da Müslümanlığı seçen kişilerin büyük çoğunluğunun "Mesihçi" olmaları ve dolayısıyla kendilerini Vahdet-i Vücut'a yakın bulmaları bu sorunun yanıtı olamaz mı ?

Hurufiliği kuran Fazlullah aslında bir "Fars milliyetçisi"ydi; Sabetay Sevi'nin "Yahudi milliyetçisi" olması sadece bir tesadüf diye açıklanabilir mi ?

Ne rastlantı; Fazlullah, Moğol hükümdarı Timur'un oğlu Miran Şah tarafından idam

5 Tarihçi Taha Toros'a göre, Süleyman Nazif, Faik Âli Ozansoy kardeşler Nesimî'nin yedi göbek sonrası torunlarıydı. (Mazi Cenneti, s. 150.) "Ozansoy" soyadı Nesimî'den geliyordu

edildi; idam mahkûmu Sabetay Sevi ise carımı kurtarmak için Müslüman oldu...

Bir not eklemeliyiz: Diyanet işleri Başkanlığı'nın *İslam Ansiklopedisi*'ne göre, Fazlullah İran Yahudisiydi! Doğru mu ? Bilmiyoruz. Kuşularımız var.

Esterâbadlı Fazlullah ile Sabetay Sevi benzer yolu takip etmişlerdi; önce Mehdî/Mesih olduklarını, sonra peygamber ve sonunda da Tanrı olduklarını açıkladılar!..

Burada biraz duralım...

İnsanoğlu bu felsefeyi, yani Kabala ve Vahdet-i Vücut'u, Yahudi veya Müslüman mistikler aracılığıyla mı keşfetti ? Hayır!

Önceki sayfalarda Orhan Hançerlioğlu da söyledi; bu savın kaynağı Antik Yunan felsefesinin doğatancılık anlayışıydı.

AH ŞU YUNAN (!)

Yahudilik ve Hristiyanlık Filistin topraklarında, İslamiyet Arabistan topraklarında doğdu. Ancak bu dinler zamanla Batı'ya doğru yola çıkınca, Antik Yunan felsefesiyle karşılaştı; Aristoteles, Platon, Herodotos, Sokrates, Pitagoras, Tales, Arhimedes ve Eukleides'ten etkilendi.

Nasıl etkilenmesinler?

Hesiodûs (MÖ 700'lü yıllar): "Tanrılar ile insanlar Aynı köktendir."

Anaksimandros (MÖ 610-545): "Dünya düz değildir; gökte bir yere dayanmadan durmaktadır; Ay ve Dünya ışığını Güneş'ten alıyor."

Anaksagoras (MÖ 500-428): "Güneş ve yıldızlar nurdan değil, Dünya ile Aynı maddelerin akkor haline gelmesiyle oluştu. Ay'da dağlar ve vadiler vardır."

Demokritos (MÖ 460-370): "Ruh denilen şey atom organizasyonudur. Bu organizasyon bozulunca ruh kendiliğinden yitip gider."

Alkidamas (MÖ 400-320): "Tanrı herkese özgürlük vermiştir; kölelik kabul edilemez."

Aristarhos (MÖ 310-230): Dünya'nın kendi ekseninde ve Güneş'in etrafında döndüğünü tahmin ediyorum."

Herofilos (MÖ 300'lü yıllar): "Kan dolaşımı kalpten başlıyor."

Ve diğerleri...

Ama yanlış düşünmenizi istemem; bu fikirlerinden ödün vermemek için Sokrates gibi düşünürler idam cezasına çarptırıldılar; yani Antik Yunan da fikir özgürlüğü için "güllük gülistanlık" bir yer değildi.

İslam düşünürü el-Birunî de (973-1051) bu etkiyi kabul etmişti: "İslam medeniyeti Yunan medeniyetinin bir devamıdır."

Hristiyanlık etkilenmemiş miydi sanki:

"Baba-Oğul-Kutsal Ruh" üçlemesini Hristiyanlık'tan çok önce, Platon (MÖ 427-347) formüle etmişti. Tanrı'nın Logos (söz) diye bir oğlu ve Sofos (bilgelik) diye bir kızı olduğunu savunmuş, "Tanrı-Logos-Sofos" üçlemesini oluşturmuştu.

Hançerlioğlu'ndan alıntı yaptık: İster Kabala, ister Vahdet-i Vücut olsun, ikisinin de kaynağı, "diyalektiğin atası" sayılan Herakleitos'tu (MÖ 540-480): "Her şey karşıtların çatışmasından doğar; evrendeki bütün nesneler bir ve Aynı unsurun değişimleridir."

..... filozof Friedrich Hegel (1770-1831), "Varlık, özü gereği kendini aşar ve *karşıtına* dönüşür" derken kimden etkilenmişti sanıyorsunuz Herakleitos!

İslam'ı, çağın ve aklın bilimsel verilerine göre yorumlamaya çalışan tasavvuf bilginleri ne diyordu: "Yaratılış diye bir şey yoktur, varlık birliği vardır. Varlık evrende ne varsa, canlı cansız tümünde belirlemektedir. Ne başlangıç vardır, ne son; var olan varlığın belirtileridir, insan da, hayvan da, bitki de, okyanus da Aynı varlığın çeşitli görünüşleridir. Hiçbir şeyin kendine özgü varlığı yoktur."

Peki.

Diyalektiği bilimsel hale getiren Karl Marx (1818-1883)...

Bir dakika...

Kaptırdık kendimizi...

ÖNSÖZ YERİNE ORTASÖZ !

Ben bunlarla uğraşmak istemiyorum...

Böyle karmaşık gizemli bir dünyayı kim araştırıp, yazmak ister?

Zaten böyle bir "deli" çıkmamış da!

Siz bugüne kadar, Kabala ile Vahdet-i Vücut felsefî anlayışının birbirlerine etkileri konusunda tek bir kaynak gördünüz mü?..

"Sabetayizm" ile İslamî tarikatlar ilişkisi ve nedenleri konusunda tek bir çalışma bulabilir misiniz ?..

İşin garip yanı, bu konularda soru soran bile çok az!

İnsanlık tarihine baktığımızda Mesihler başarısız olduklarında veya öldürüldüklerinde hareketleri kısa sürede yok olup gidiyor.

Oysa, Sabetayist harekette bu söz konusu olmadı. Sabetay Sevi başarısız olduğu yetmiyormuş gibi bir de dininden döndü! Böyle bir hayal kırıklığına rağmen, bu mistik hareketin yüzyıllar boyu yoluna devam etmesinin bir açıklaması olmalı?

Dinsel, toplumsal ve siyasal bu Sabetayist hareket, Osmanlı'ya karşı neden bir başkaldırı hüviyetine büründü? Sebep yoksulluk mu sadece?

Sabetay Sevi, Gazzeli Nathan ve Cordoza gibi kurmaylarıyla, hahamların "herem"ine/aforozuna rağmen böyle bir dalga yaratmayı nasıl başardı? Tek neden "mistisizm" olabilir mi?

Diyorum ya, soru çok.

Bazı araştırmacılar, Sabetayist hareketin başlangıç nedeni olarak Avrupa'daki Yahudi kıyımını gösteriyor. Kuşkusuz doğruluk payı var, ama tek neden bu olabilir mi?

Aksi takdirde, Mesihçi hareketin, Yahudilerin kıyımına uğradıkları Avrupa'da değil de, şiddet altında yaşamadıkları Osmanlı topraklarında ortaya çıkmasının bir açıklaması olmalı ?

Diğer yanda, Mesihçi hareketin desteğini, İstanbul, Selanik, İzmir, Amsterdam, Hamburg gibi kentlerde gayet zengin bir hayat süren Yahudilerden almasını nasıl açıklayacağız? Öyle ya, Amsterdam'ın en zengin adamı Abraham Pereira bütün servetini niye bu hareketin emrine verdi ?

Sabetayist hareketin başarısını sadece, Yahudi dinine, tarihine, sosyolojisine, ticaretine ilintilemek ne kadar doğrudu ?

Diyoruz ya, soru çok.

Üstelik bu ve benzer soruların yanıtlarını bulabileceğimiz kaynak yetersizliği sorununa hiç girmeyelim.

Sabetayist olduğunu açıklamaktan çekinmeyen Ilgaz Zorlu, *Evet, Ben Selanikli'yim* adlı kitabında, Sabetaycıların "benzet-benzeme" ilkesiyle hareket ettiklerini yazdı.

O halde Sabetayistler, gittikleri Müslüman sufî tarikatları, dergâhları/tekkeleri nasıl değiştirdiler; örneğin benimsedikleri hangi ritüelleri aktardılar?

"Dönüştürme" sadece bazı dergahların/tekkelerin motifleriyle mi sınırlıydı?

Keza bunun "siyasî kulvara" yansıması olmadı mı?

XX. Yüzyıl reform hareketini gerçekleştiren kadroların Sabetayist olmasında, Sabetay Sevi'nin "ortodoks Yahudiliğe" başkaldırısının bir rolü yok muydu? Çağdaşlaşmayı, modernizmi getiren kadroların önemli bir bölümü Sabetayist değil miydi ?

İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle başlayıp, Cumhuriyetle süren, "Türk Müslümanlığı", "Türk İslamı" görüşünü ortaya atanlar arasında hiç mi Sabetayist yok sanıyorsunuz? Peki ya Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile Halaskar Zabitan örgütü içindeki Sabetayistler?

Sabetay Sevi'nin yolundan yürüyen Jakob Frank ve "müritlerinin, Batı uygarlığının yolunu açan Fransız İhtilali'nde oynadıkları roller hakkında Avrupa'da yüzlerce kitap yazılmıştır. Reformların, liberalizmin, aydınlanmanın temelinde Yahudi etkisi olduğu konusunda onlarca araştırmacı emek harcamıştır.

Rasyonalizm ile mistik Sabetayist hareketin nasıl bağdaştığı konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bizde niye yoktur; örneğin "Türkiye çağdaşlaşması ile Sabetay Sevi hareketi arasındaki bağlantı" konusunda tek bir mastır tezi bile...

İşin özünde konu çok boyutlu.

Bin yıldır tartışılıyor; tasavvufun İslamî olup olmadığı.

Tasavvufun, İslam'ın esaslarıyla bağdaşıp bağdaşmadığı konusunda iki zıt görüş var. Başta İbn Haldun olmak üzere, İslam'a aykırı bulanlar, tasavvufun "yabancı etkilerle" İslam'a sokulduğunu ileri sürdüler.

"Beşinci kol" faaliyeti gibi yani.

Eee, kimdi bu "yabancı etkiler? İbn Haldun'un dilinin altında ne vardı ?

Sosyolojinin bize öğrettiği en basit gerçek; sosyal kurumlar oldukları gibi kalmayıp yer ve zaman içinde birtakım değişikliklere uğrarlar.

Yüzyıllar boyunca, çok geniş ve birbirinden farklı coğrafi alanlara yayılan dinlerin, tarikatların zamanla birtakım ritüel değişikliklere uğraması kaçınılmazdı.

Örneğin, Hıra Dağı'na çıkan iki Müslüman'dan, bir Türk hacı adayı ağlayarak dua ederken, Nijeryalı hacı adayı Aynı duayı tef çalıp dans ederek okumaktaydı!

İki farklı ritüel varsa, bir "yabancı etki" söz konusuydu. Ama neydi bu "yabancı etki", ne kastediliyordu ?

Bu konuda araştırılacak ne çok tarihsel konu/olay var? Örneğin, işin ticarî boyutunu ele alalım:

Osmanlı ticaretinin "dinamo motoru" Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerdi. Zamanla Rumlar ve Ermenilerle yollar ayrıldı, tek kalan Yahudiler ve Sabetayistler oldu.

1980'den sonra İstanbul sermayesi denilen, çoğunluğunu Sabetayistlerin ve Yahudilerin oluşturduğu gruba, Anadolu Kaplanları eklendi.

Kimdi bu Anadolu Kaplardan; Sabetayistlerle ilişkileri ne derecedeydi?

Karadeniz sermayesinin yapısını, gelişim sürecini incelersek ve Ermeni-Rum etkilerini bulursak, bundan kim niye rahatsız olur/olmaktadır? Olursa da, bize ne? Aksi durumda bilim (ve gazetecilik) yapılabilir mi?

Herkesi korkutup, sindirmişler ve artık "yeter" dememiz gerekmiyor mu; araştırılan, öğrenilmek istenen bizim tarihimiz değil mi ?

Gördüğünüz gibi, nereden bakarsanız bakın, neresini ele alırsanız alın, bu konu her zaman tepki duyulacak, dipsiz bir kuyu.

Siz olsanız böyle ağır, karmaşık, çapraşık, tehlikeli bir konuyu araştırmak ister miydiniz ?

Ben ne din sosyologuyum ne de teoloji (ilahiyat) öğrenimi gördüm!

Üstelik *Efendi: Beyaz Türklerin Büyük Sırrı* kitabını yazdım diye beni, "cadı avcılığı" yapmakla itham ettiler. "Antisemitist" olduğumuzu söylediler/yazdılar.

Meğer ben, eskiden "derin devlet" in faili meçhul cinayetleri gibi, karanlık işlerini ortaya çıkarmışım, sonra bunları bırakıp Sabetayist peşine düşmüşüm!

Halbuki anlayamadıkları şu:

Ben *Efendi*, kitabında da "derin devleti yazdım!..".

Şimdi de, bu nedenle "derin devletin dinini", yani "Beyaz Müslümanların büyük sırrı" nı merak ediyorum!..

Yoksa, kul ile Tanrı arasına niye gireyim ?

Öyle ya! Konsept danışmanlığını yaptığım *Kurtlar Vadisi* dizisinin perde arkasını yazarım; hem ünlü olurum, hem de bolca para kazanırım! Niye bu zahmetli yükü omuzlayayım ki?

Şaka bir yana, günümüzde maalesef sıkça gördüğünüz; hafızasız, her şeyi kendisiyle başlatan, en iyiyi hep kendisinin yaptığını sanan, küstahlık ölçüsünde şımarık ve cahil köşe yazarı/akademisyen sayısında artış var.

Çok acıdır karşılaştığımız manzara: Türkiye'de soru sormak, tarihsel olguları anlamaya/kavramaya çalışmak "cadı avcılığı" yapmakla itham edilir oldu.

Bu "ilahî komedi" insanlığın ortaçağıdır aslında!

Bilim, her konuda tartışmayı Öneren; yasak, tabu, gizlilik kabul etmeyen bir düşünce yöntemidir. Gazeteciliğin ilkesi de budur; din, dil, ırk farkı gözetmeden doğruyu/gerçeği kamuoyuna aktarmaktır. Olgular/haber insanlığın yararınaadır.

Bu ise insanlığın aydınlığıdır, rönesansıdır!

Öte yandan, tartışmak, eleştirmek bilimin temel ilkesidir.

Saygındır. Kabulümüzdür.

Bir de *Efendi*'yi niye yazdığımıza kafayı takanlar vardı!

"Bu konu, neye, kime ve hangi anlayışa hizmet eder ?" sorusu bilim düşmanlığıdır. Keza bu gazetecilik de değildir...

Sonuçta, gerçek insanlığın yararınadır...

Somut olguyu görmezlikten, bilmezlikten, duymazlıktan gelmek bilim değil, kaba bir politikadır...

Baksanıza siz: Yahudi tarihinin en büyük Mesih hareketinin merkezi Osmanlı toprakları olacak ve biz, bu konuda hiçbir çalışma yapmayacak, soru bile sormayacağız öyle mi?

Benzer yakınmayı Gershom Scholem de, Sabetay Sevi hakkındaki kitabının sunuş bölümünde soruyor:

Kaynaklarla olan doğrudan temas bana gösteriyordu ki, tarihçiler maalesef Yahudi tarihinin bu büyük ve trajik sahifesine adalet etmemişlerdir; bunu ya cehaletlerinden veyahut da cahil kalma arzularından yapmışlardır. (*Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi ?*, 2001, s. 7.)

Ya da bir başka nedenden...

(Jppsala Üniversitesi Modern Diller Bölümü öğretim üyesi, Profesör Ingrid Maier, 1665-1672 dönemi Leh, Ukrayna ve Rus kaynaklarım tarayarak Sabetay Sevi meselesini araştırdı.

Sabetay Sevi'yle ilgilenmeye başlamamın nedeni, el yazısı Rus gazetelerine olan ilgidir. Bütün XVII. yüzyıl boyunca Batı Avrupa gazeteleri, özellikle Almanya ve Hollanda kaynaklı olanları Rusça'ya tercüme edilir, Çar (Aleksey Mihayloviç) ve danışmanlarının önünde sesli okunurdu. Bu el yazısı gazetelere "Vesti" (haberler) ya da "Kuranti" (gazeteler) denirdi. 1665-66 arasında, bu gazetelerdeki en önemli konu Sabetay Sevi'yle ilgili olan haberlerdi. (*Toplumsal Tarih*, Nisan 2005.)

Benzer alıntılardan yüzlerce yapabilirsiniz. Baruch de Spinoza'dan Isaac Newton'a kadar dönemin tüm düşünürleri bu olayla ilgilenmişlerdir.

Sabetay Sevi, bir tek Türkiye tarihinde yoktur!

Sabetay Sevi hareketine soğuk bakan "ortodoks" Yahudiler olduğunu da belirtmeliyim. Onlara göre, Sabetay Sevi Mesih değil, meczuptu.

Bu nedenle, Sabetay Sevi'nin manik-depresif olup olmadığı bile araştırma konusu olmuştur.

Ama bizde, bu mesele nedense tabudur!

Tabular yıkılmadıkça özgürleşilemez.

Üstelik bir değil bin kez sormalıyız, yeniden yeniden sormalıyız.

Hep denir ya: "Yazmak yanılmaktır!" Kuşkusuz yanılabiliriz. Eksiklerimiz olabilir. Ama arayışımızı sürdürmeliyiz.

Türkiye toplumumu, Kendi geçmişini yeniden keşfettiği bu dönemde bu çalışma alanımızın araştırılacak o kadar yönü vardı ki...

Sabetayistlerin siyasî faaliyet alanı olarak hep İttihat ve Terakki gösterildi. Bu "Mesihçi hareket" o tarihlerde iki yüz yıllık, ittihatçılardan önce hangi "hareketler" içindeydiler?

Hadi, Yeni Osmanlılar (Jön Türk) hareketi içine de koyalım, ya ondan önce? Hürriyet ve İtilaf Fırkası içinde yok muydular? Olduğunu net olarak göstereceğiz...

"Sabetayist aydınlanma, Selanik'teki okulların açılmasıyla oluştu; bu nedenle ondan önce, mistik, içe kapanık gruplardı" diyebilir miyiz ?

Diyemeyiz; XVIII. ve XIX. yüzyılda Sabetayistlerin çoğunlukta olduğu Selanik, İzmir, İstanbul, Bursa gibi kentlerin ekonomik gelişmişliği bu tezi çürütüyor.

Soruyu bir daha yineliyorum: XIX. yüzyılda Osmanlı düşünce hayatında Sabetayistlerin "siyasal duruşları" neydi?

Onlar da, tıpkı Sultan II. Abdülhamid gibi Osmanlı'nın ayakta kalabilmesi için İslam dininin "birleştirici çimento" görevini yapacağına inanıyorlar mıydı? Yoksa Türkçü müydüler?

Siyasal İslamcılar arasında Sabetayistler var mıydı?..

İktisadî liberalizmin tarihini ele alanlar Sabetayist/Karakaşî grubunun manevî lideri

Cavid Bey'siz bir çalışma yapabilirler mi?

Ayrıca Sabetayistleri sadece İttihatçılar arasında da düşünmek yanlış değil miydi? Keza Cumhuriyet döneminde hangi siyasî gruplar içinde görüyorsunuz; CHP-DP vb ? Sosyalist hareketler içinde oldukları da biliniyor; peki, statükoyu koruyan milliyetçi-muhafazakâr çevrelerde ? Şöyle düşünelim kabaca: 1960'lı yıllardan itibaren "sermaye düşmanı" sol dalga giderek ivme kazanıyor. Sermayeyi elinde tutanların büyük çoğunluğu Sabetayist; ne yapmışlardır ? Sadece muhafazakâr partilere maddî yardım mı; ötesi yok mudur ? İşte bu soru bu çalışmanın yapılma nedenidir. Keza bunun tarihsel gelişimini de gözler önüne sereceğiz...

Ve... Ne Yahudi ne de Sabetayist olmayı eksiklik görüyorum. Benim nazarımda diğer dinsel kimliklerden farklı değildir; hepsi saygındır, tarihimizin zenginliğidir...

Aksini düşünmeme ne vicdanım ne ahlakım ne de sol kültürüm elverir...

Efendi kitabına yöneltilen ucuz polemiklerden hep kaçındım. Biliyorum ki, gerçek şaşırtıcıdır ve bu insanı huzursuz eder...

Bir yandan, *Efendi* kitabına yönelik düzeysiz ve spekülâtif "eleştiriler" canımı sıkmış ve "yeni bir araştırmaya/çalışmaya girecek enerjim yok" diye düşünürken, diğer yandan -ne yalan söyleyeyim- Sabetayist-Müslüman ilişkisinin nedeni ve tarihî süreci ilgimi çekmiş, okuma yapıyordum

Gördüm ki, bir iki cesur araştırmacı dışında, kimse bu konu üzerine eğilmemişti.

"Sabetayistler Müslüman oldular ve gizlenmek için bazı tarikatlara girdiler" gibi cümlelerle geçirilmiş, koskoca bir tarihsel süreç.

Meselenin, ne teolojik ne sosyolojik ne de siyasî-iktisadî boyutu ele alınmıştı.

Sabetayist meselesi hep, Türk milliyetçileri ile siyasal İslamcılar tarafından politik malzeme olarak kullanılmış ve buradaki söylemlerse, öğrenme/anlama/analiz etme çabalarından ve araştırmalarından çok, genelleyici, kolaycı ve hep kaba ithamlara dayandırılmıştı.

Meselenin en acıklı yanıysa, yıllardır üniversiteler bu konuya kapılarını kapatmıştı sanki. Sabetayist hareketin tarihsel ve dinî kökenleri hiç araştırılmamıştı; böyle bir olay yok sayılmıştı.

Bu tarihsel gerçekliğe sırtını dönmenin, görmezlikten gelme tutumunun ya da ne bileyim, unutturmak istemenin sebebi neydi?

Hep söylenmez mi, tarih bilimi, geçmişini yeniden inşa etmek olduğu kadar, yanılgıları da yıkmaktır...

Peki üniversiteler, akademisyenler Sabetayistleri niye görmedi/görmüyor?

Profesyonel tarihçilerin bu tutumlarını, kaynak yetersizliğinden dolayı, "ihtiyatlı bir yavanlığa gömülme" olarak mı değerlendirmeliyiz? Sanmam. Pek gerçekçi olmaz.

Bildiğim kadarıyla salt bilgi yığını değildir tarih; akılyürütme ister, yorum ister; sıradanlık değil.

Tarih sadece, eski yazıyı okuyabilmeyi esas alan bir formasyonla, fermanların, defterlerin vb peşinden koşmak değildir. Kuşkusuz bu yapılan önemlidir, ama bunun adı aktarmacılıktır, kâtipliktir. Neden-sonuç ilişkilerini araştırmadan bilim yapılamaz.

O halde, kaynak yetersizliği gerekçe olamaz. Neden başkadır.

En iyisi bu acı durumu üniversitelerin özgür olmamasının sonucu kabul edelim! Rahatlayalım...

Umuyorum, yakın gelecekte bu konuda çalışmalar yapılacaktır...

YAHUDİ ŞEYH AARON KANDİYOTİ'NİN HİKÂYESİ

Dönelim bizim hikâyemize...

Bir gün yine misafirim çıkıp geldi.

Elinde bir dosya vardı. Dosyada, Harun Hoca hakkında bilgilerle birlikte, üç adet fotoğraf bulunuyordu

Öyle dosya dediysek abartmayın, toplamı beş sayfa!

İki sayfasında Harun Hoca'nın biyografisi, üç sayfadaysa, Harun Hoca ile eşinin fotoğrafları vardı.

Fotoğraflara bakınca, doğrusu biraz şaşırdım; Harun Hoca, öyle bildik şeyhlere benzemiyordu! Eşiyle birlikte kiraz ağacının altında çekilmiş fotoğrafında fötr şapkalıydı, eşinin ise saçları açıktı.

Zaten eşi Anna, müritlerinin bildiği isimle "Handan Anne", hiç Müslüman olmamış, hep Yahudi inancını korumuştur!

Harun Hoca, yani Aaron Kandiyoti'nin yaşam öyküsü giderek ilginç hale geliyordu.

Misafirim, meraklandığımı anlayınca elindeki notları sehpanın üzerine bırakıp, şeyhini anlatmaya başladı...

Aaron Kandiyoti, 1931 yılında Çanakkale'nin Lapseki ilçesinde doğdu.

Ona, Hz. Musa'nın ağabeyinin adını koydular: Aaron.

Ailesi Kandiyotiler, 1492'de ıspanya'dan Osmanlı'ya sığınmak zorunda kalan Sefarad Yahudilerindendi.

Babası peynir tüccarıydı. Ayrıca üzüm bağları vardı.

Akrabası Leon Kandiyoti cemaat başkanıydı. Bugün hâlâ Londra Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan, İslam ve kadın sorunları üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Profesör Deniz Kandiyoti de akrabasıydı.

Aaron üç yaşında annesini kaybetti. Bu acıyı hayatı boyunca unutamadı; bir de ona küçüklüğünden beri kol kanat geren komşuları Yakub Baba'yı...

Yakub Baba Uşşakî tarikatına bağlı bir sufıydı. İddiaya göre, o da Yahudi dönmesiydi.

Uşşakîleri kısaca tanıyalım, sonra yolumuza devam edelim:

Buhara'nın hatırı sayılır tüccarlarından Hacı Tebrek'in oğlu Hasan Hüsameddin, babasının ticaret işleriyle ilgilenirken "gönül gözü açılmış" ve Anadolu'ya gelerek Uşak'taki Şeyh Ahmed Semerkandî'ye intisap etmişti. Şeyhi vefat edince onun postuna oturdu. Şeyhinin Kübreviye ve Nurbahşiye tarikatı ile Halvetîliği birleştirip bütünleştirerek "Uşşakîliği" kurdu. Manisa Valisi Şehzade III. Murad'ın şeyhi oldu. III. Murad padişah olunca Uşşakî'yi İstanbul'a çağırıp Aksaray'da ev tahsis etti.

Gençlik yıllarında "Helvacızade Ahmed Efendi" diye bilinen; Uşşakiye tarikatının İrşadiye dalının piri olan Ahmed Talib İrşadî ise, Balıkesir, Karabiga, Çardak, Lapseki, Çanakkale, Bayramiç, Kumkale, Edremit ve Gelibolu'da dergâhlar/tekkeler açtı. 1881'de vefat edince postuna Hüseyin Hüsnü Efendi oturdu.^[6]

Aaron Kandiyoti'nin ileride "bağlanacağı" Yakub Baba, Hüseyin Hüsnü Efendi'nin müridiydi.

Bölgede Uşşakkî mensupları pek çoktu...

Başta Gelibolu ve Lapseki olmak üzere Çanakkale ve çevresi Sabetayist hareketin de önemli yerlerindendi.

Sabetay Sevi bir müddet Gelibolu'daki kaleye hapsedilmişti. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen Sabetayistler arasında Gelibolu'daki bu kale, "Migdal Oz" yani "Kudret Kalesi" olarak anılmaya başlanmıştı. Burayı ziyaret edenler "hacı" oluyordu! Birçok Sabetayist Gelibolu'ya yerleşmişti.

Sabetay Sevi'yi hiç yalnız bırakmıyorlardı. Dünyanın her yerinden ziyaretçiler akın akın Gelibolu'ya geliyordu.

Sabetayistler için bu bölge "kutsaldı..."

Lapsekili Yakub Baba, komşusunun öksüz küçük oğlu Aaron'u çok sevdi; manevî evladı yaptı, ismini de değiştirip, ona "Aaron" yerine "Harun" demeyi tercih etti. Aslında küçük Aaron'un adı pek değişmemişti; Tevrat'taki Hz. Musa'nın ağabeyi "Aaron", Kur'anı Kerim'deki Hz. Musa'nın ağabeyi "Harun"la yer değiştirmişti sadece !..

Yakub Baba sufıydı. Küçük Aaron'la sohbet etmeyi çok seviyordu: "Zahirde (görünen âlemde) nasıl her kapının bir anahtarı, bir açkısı varsa, batında da (görünmeyen âlemlerde) her kapının bir şifresi, bir kartı, bir anahtar kelimesi vardır."

6 Efendi kitabında, Uşakîzadelerin öyküsüne kısaca delinmiştim. Helvacızade Hacı Ali Efendi Uşak'tan İzmir'e gelince "Uşakîzade" namını kullanmaya başlamıştı. Hacı Ali'yi takip ederek İzmir'e gelen ailenin diğer kolu ise "Helvacızade" adını kullandı. Efendi kitabında ayrıntılarıyla anlatılan Evliyazadeler, Uşakîzadelerle dünürdü. Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım, yazar Halit Ziya, Uşakîzadelerdendi.

Uşşakîlerin "Fettan Fettan ya Fettan" diyerek "hu" çekmesi küçük Aaron'un çok ilgisini çekiyordu:

Cümle sırlar açılısın Arştan nurlar saçılısın Bigâneler kaçılısın Fettan Fettan ya Fettan...

Baba Kandiyoti, oğlu Aaron'un mahalledeki Uşşakî dergâhına gitmesine izin veriyordu.

Çünkü, Nazizm yanlısı ırkçı milliyetçilerin kışkırtmalarıyla tahrik olan bazı Türkler, 1934 yılı yazında Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz, Çanakkale, Çorlu, Silivri, Babaeski ve Lapseki'de Yahudilere fizikî saldırılarda bulunmuştu.

3 Temmuz 1934 günü Lapseki tarihinin en acı günlerinden birini yaşadı. Tahriklere kapılan bazı Lapsekililer, yıllardır bir arada yaşadıkları Yahudilere saldırdı. Kandiyotileri saldırganların elinden komşuları kurtardı.

Bu olaylardan sonra, kimine göre 10 000, kimine göre 3 000 Yahudi, olayların olduğu bu il ve ilçelerden İstanbul'a göçtü.

Örneğin, 1889'da Yahudi Uya Halyo tarafından yaptırılan ve türkülere konu olan Çanakkale içindeki *Aynalı Çarşı'nın* çoğu Yahudi esnafı kepenk kapatıp İstanbul'a gitti.

Bu baskıların payı var mıdır bilinmez, küçük Aaron, her geçen gün Yahudilik'ten uzaklaşıyor; "Halkı kıran hakkı kırar" diyen Yakub Baba'ya daha çok bağlıyordu.

O günlerde baba Kandiyoti, oğlu Aaron'u İstanbul'a gönderdi. Dergâha bağlanmasından korktuğu için mi, yoksa saldırılardan tedirgin olduğundan mı oğlunu İstanbul'a göndermişti, bilinmiyor.

Aaron Kandiyoti, teyzesinin Büyükdere'deki evinde kaldı ve Şişli'deki Fransız okulu Saint Michel'e gitti. Ancak okulla ilgisi yoktu, derslerinde başarısızdı.

Sonunda teyzesi okuldan aldı, Eminönü'ndeki Mısır çarşısı arkasında tıbbî aletler satan bir Yahudi tüccarın yanına çırak verdi.

Aaron Kandiyoti, İstanbul'da Yakub Baba'yı ve Uşşakî dergâhını unutmadı. Manevî arayışını İstanbul'da da sürdürdü...

Sonunda aradığını buldu. Arusî tarikatının şeyhi Aziz Çınar Efendi'ye intisap etti.

Yahudi Aaron Kandiyoti neden bu tarikata bağlanmıştı?

Misafirim, "Ben de bunu merak ediyorum" diye "kaçamak" bir yanıt verdi. Ayağa kalkıp dosyayı masamın üzerine koydu. "Harun Hoca bağlı bulunduğu dergâhlarla ilgili hiç konuşmazdı. Çanakkale'de uşşakî dergâhına bağlıyken, İstanbul'da Arusî şeyhi Aziz Çınar Efendi'ye niye intisap etti, bilmiyorum" dedi.

İş yine bize düştü...

AARON KANDİYOTİ NASIL ARUSÎ OLDU?

Arusîlik, ekol olarak Nakşibendîlik ile Kadirîliğin iç içe geçmiş hali olarak tanımlanıyor. Yani Nakşibendîliğin gizli zikir ilkesi yanında, açık zikri kabul etmiş, törenlerinde müzik aletlerinin kullanılmasına izin veren bir yoldu. Çünkü o "Afrika'nın yerli tarikatı'ydı" (Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi, *İslam Tarihi*, 2005, n. 488.)

Arusîlik, Tunus'ta XIII. yüzyılda Ebülhasan Takiyüddin (ya da Tacüddin) Ali bin Abdullah Şazilî (1197-1258) tarafından esasları belirlenen ve halefi Ebülabbas Ahmed el-Arus tarafından kurulan, zikir ve duadan başka hemen hiçbir kuralı benimsemeyen, özel giysileri yadsıyan, Tanrı'yla dolup kendinden geçme (vecd) durumundan doğal duruma dönülerek işten güçten geri kalmamayı öğütleyen, yani ibadetin yaşamaya engel olmaması gerektiğini ileri süren, Sünnî "Şaziliye" tarikatının bir koluydu.

Bir tarikattan çok "törebilim okulu" niteliğindeydi.

Şaziliye tarikatından ayrılan Ahmed el-Arus kendi adım taşıyan "Arusîliği" XV. yüzyılda kurdu.

Arusîliği, Kuzey Afrika'da giderek yaygınlaştıran Abdüsselam el-Esmer oldu.

Tunus, Cezayir ve Kuzey Arabistan'da, bilhassa kahve ekilen bölgede yayıldı, bu yüzden de Şaziliye kahveyi icat eden tarikat sayıldı!

Tarikatın Anadolu'ya gelişi epey geç oldu.

Arusî tarikatını İstanbul'a ilk getiren kişi, öyle tahmin ettiğiniz gibi "hacı-hoca takımından" biri değildi; aksine babası konsolos (şehbender) olan ve hep iyi okullarda

öğrenim görmüş Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi'ydi...

Filibeli Ahmed Hilmi: 1865te Bulgaristan'ın Filibe kentinde doğan Ahmed Hilmi'nin babası Konsolos Süleyman Bey, annesi Şevkiye Hanım'dı.

Galatasaray Sultanîsi'ni bitirip Düyun-ı Umumiye'de memurluk yaptı. Görevli gittiği Beyrut'ta II. Abdülhamid muhalifleriyle ilişki kurdu. Onların etkisiyle gizlice geçtiği Mısır'da, Terakki-i Osmanî Cemiyeti'ne girdi.

Çaylak adlı mizah gazetesini çıkardı.

1901'de gizlice İstanbul'a döndüğünde tutuklandı, Fizan'a sürüldü.

Sürgün hayatının etkisiyle tasavvufa merak sardı. Ziyaret ettiği Asitane-i Arusî Selamiye'nin çok etkisinde kaldı; tarikata bağlandı, zamanla hilafetname aldı. O tarihlerde, tarikat da, Sultan II. Abdülhamid'e karşı isyan bayrağını açmıştı.

Osmanlı sultanına karşıtlık, Filibeli ile Arusî tarikatını yan yana getirmişti, ama sonra ilişki bir başka boyuta taşındı.

Filibeli, İkinci Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a döndü. *İttihad-ı İslam* adlı haftalık bir gazete çıkardı. Darülfünun'da (üniversite) felsefe dersleri vermeye başladı.

İslam'ı, dünyada Türklerin yücelttiğini düşünüyordu. Onun için ilk "Türk-İslamcı" diyebiliriz.

Dönemin aydınları arasında rağbet görmeye başlayan, pozitivizm ve materyalizme eleştiriler getirdi. Felsefî düşüncelerinin kaynaklarını tasavvuf ve Vahdet-i Vücut oluşturdu.

Filibeli Ahmed Hilmi, Siyonizm ve masonluk konusunu ilk ele alan yazarlardan biriydi.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle ayrı düştü.

Çıkardığı *Hikmet-i Ceride-i İslamiye* adlı haftalık gazetesi beş kez kapatıldı.

"Şeyh Mühriddin Anısı", "Coşkun Kalender", "Kalender Geda" gibi müstear isimlerle makaleler yazmayı sürdürdü.

1911'de Bursa'ya ve ardından Kastamonu'ya sürüldü.

İttihatçıların 1912'de iktidardan uzaklaştırılmasıyla serbest kaldı. *Hikmet'i* tekrar çıkardı. Ama yayın organı bu kez İtilafçılar tarafından kapatıldı.

Filibeli, her iki fırkanın da politikalarını yetersiz buluyordu.

Filibeli Ahmed Hilmi bağlı olduğu Arusîlik hakkında, *Senusîler* adlı risalesinde bakın ne diyor:

Arusîler, ilerleme ve medenîleşmeye meyilli, sosyal değişiklik ve reformlara çok müsait olduklarından ve dediğimiz gibi Türklere fazlasıyla muhabbet beslediklerinden Osmanlı Afrikası'nda gerçekleştireceğimiz reformlarda bize çok yardım edeceklerdir.

Filibeli Ahmed Hilmi, Sultan II. Abdülhamid'in Panislamist politikalarını, "sadece ceberut Arap şeyhlerinin desteklemesi" olarak görüyor, bu gerici ilişkilerle, modernist bir İslam birliği kurulamayacağını belirtiyordu. İttihat ve yorum biçimini beğendiği Senusîleri modern İslam birliğinin kurulmasına örnek gösteriyordu.^[7]

Kendim de, modern İslam birliğinin kurulmasına vakfeden Filibeli Ahmed Hilmi, 30 Ekim 1914'te bakır zehirlenmesinden vefat etti. Yandaşlarına göre ise, fikirleri yüzünden masonlar tarafından öldürüldü!..^[8]

Arusîliği, Osmanlı'da "kurumsallaştıran" kişi Filibeli Ahmed Hilmi değildi. Mardin'de "Şirin Dede" namıyla tanınan Kadiri şeyhi, Kazasker Yusuf Sıtkı Efendi'nin torunu Ömer Fevzi Mardin'di...

⁷ Senusîler İçin asıl sorun II. Abdülhamid'di! Çünkü [Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Şeyh Ahmed Es-Senusî Anadolu'da köy köy dolaşarak Mustafa Kemal'e destek aradı](#). 1922'de Suriye'ye geçtiğinde, onlara Fransızlara karşı ayaklanıp, bağımsızlıklarını kazanarak Türkiye'ye iltihak etmeleri çağrısında bulundu. Keza Libya 1948'de bağımsızlığını kazandığında, İdris Es-Senusî Türkiye'den "başbakan" istedi; İsmet İnönü, Sadullah Koloğlu'nu gönderdi.

Ayrıntılı bilgi için, Orhan Koloğlu'nun, Arap Kaymakam kitabına bakılabilir. Yani, tarikat "modernist"ti.

⁸ 1931 doğumlu Doç. Dr. Yaşar Kutluay, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesiydi. İngilizce, Arapça, İbranice biliyordu. *İslam ve Yahudi Mezhepler* çalışmasını Kudüs İbrani Üniversitesinde yaptı. İki dinin mezhepleri mukayesesi üzerine çalışırken, 1969 yılında, tatil için gittiği memleketi Silifke/Taşucu'nda motorla balık avına çıktı ve bir daha kendisini gören olmadı. Ailesi ve yakınları kaçırılıp öldürüldüğünü düşünüyor. Doç Dr. Kutluay'ın esrarengiz şekilde kaybolması Türkiye adına büyük kayıptır.

Aile yörede "Erzekîzade" olarak tanıımıyordu; sonra bugün bildiğimiz adlarıyla "Mardinîzadeler" oldular...

ANNESİ FRANSIZ BİR ŞEYH: ÖMER FEVZİ MARDİN

Filibeli Ahmed Hilmi'nin aksine Ömer Fevzi Mardin, Siyonizm ve masonlukla pek ilgilenmedi. Aksine Yahudilere çok yakındı.

Arusî şeyhi Ömer Fevzi Mardin'in Varlık Vergisi'nin uygulandığı 1940'larda zorda kalan Musevilere yardım edilmesini tavsiye ettiği ifade ediliyor, (*Yeni Şafak* gazetesi, 20 ağustos 2003.)

Niye sadece Yahudilere ? Rumlara, Ermenilere niye değil ? Ömer Fevzi Mardin'in *Kur'an Şerhi* adlı kitabında Yahudilikle ilgili sözleri dikkat çekiciydi:

Allah'tan başka kimse kendiliğinden değil bir milleti, hatta bir ferdi bile tahkir, tezlil etmek hakkını haiz değildir. Allah filan kavme ağır tenkitte bulunmuştur diye onlara karşı aynı lisanı kullanmak kimsenin hakkı ve haddi değildir. Museviler ta bidayetden itibaren ıstırap çekerler, fakat dertlerinin ilacı da ıstıraptır. Allah'a sarıldıkça ıstıraptan kurtulmuşlar, gaflete düştükçe ıstırapa uğramışlar, yine Allah'a sarılmaya mecbur olmuşlardır.

İrkçı görüşlerin Türkiye'de giderek yaygınlaştığı ve Yahudilere yapılan saldırıların arttığı bir dönemde bu sözleri söylemek pek kolay değildi...

Peki kimdi Ömer Fevzi Mardin?

Ömer Fevzi Mardin'i biraz daha yakından tanımak için öncelikle aile şeceresine bir göz atmakta yarar var...

"Erzekîzade" ya da bilinen adıyla "Mardinîzade" ailesi, Osmanlı'ya ve Cumhuriyete birçok devlet adamı, öğretim üyesi ve işadamı yetiştirdi.

Hakkında kitaplar yazılması gereken bu aile hakkında ne yazık ki, kaynak sayısı çok sınırlı.^[9]

Elde edebildiğimiz bilgilerle Mardinîzadeleri tanıtmaya çalışalım...

Arusî şeyhi Ömer Fevzi Mardin'in dedesi, İstanbul Kırkçeşme'de dergâhı bulunan Yusuf Sıtkı Efendi'ydı (1816-1903).

Yusuf Sıtkı Efendi, bildiğiniz şeyhlerden değildi; yıllarca devlet bürokrasisi içinde yer aldı, mahkeme kâtipliği, müftülük, kadılık yaptı.

Din âlimiydi; dokuz ciltlik, imam Gazalî'nin *îhya-yı Ulûm üd-Din* (Din Bilimlerinin Canlandırılması) yapıtını açıklamak olarak çevirdiği için Sultan II. Abdülhamid döneminde Bitlis'e sürüldü.

Zemahşerî'den yaptığı çevirileri *Nevabig ül-Kelim* (Güzel Söz Söyleyen Büyükler) adıyla yayımlandı.

Dede Yusuf Sıtkı Efendi söylenenlere göre sekiz kez evlendi.

Biliyorsunuz, bazı evlilikler hep dikkatimi çekiyor...

Örneğin:

Yusuf Sıtkı Efendi'nin babası Ömer Şevki Efendi'nin evlilik hikâyesi de hayli ilginçti:

Mardin çevresinin zengin ailelerinden birinin kızı olan Fatma (çevrede "Fatoş" diye bilinirmiş) kimseleri beğenmezmiş. Güya, "Müftü Abdi Efendi'nin eğer bir oğlu olsaydı ben ancak onunla evlenirdim" dermiş. Tesadüf bu ya, Abdi Efendi'nin bir oğlu olmuş, adını Ömer Şevki koymuşlar. Fatoş Hanım ağzından öyle bir söz çıktığı için yirmi yıl beklemiş, yani Ömer Şevki ancak yirmi yaşına gelince evlenmişler. Tabii Fatoş Hanım evlendiğinde kırk yaşındaymış!..

Öyle ya söz vermiş, bekleyecek...

Mardinîzadelerin dedesi Yusuf Sıtkı Efendi bu evliliğin ürünüydü...

Yusuf Sıtkı Efendi'nin oğlu Muhammed Arif Mardin'di.

Ömer Fevzi Mardin'in babası olan Muhammed Arif Mardin, 1852 Mardin doğumlu. O da bürokrattı; kaymakamlık, savcılık, temyiz mahkemesi üyeliği, Basra, Yemen ve Suriye valilikleri yaptı.

⁹ Türkiye'de halkla ilişkilerin "diva"sı Betül Mardin Hanımefendi, aile tarihini de içeren bir anı kitabı kaleme almıştır. Ne yazık ki vefatından sonra yayımlanmasını istemektedir.

Ömer Fevzi Mardin'in annesi, Hariciye nazırlığı yapan Mısırlı (Süslü) Halil Şerif Paşa kızı Leyla'ydı. Leyla Hanım 1867 Paris doğumlu.

Leyla Hanım'ın annesi (yani Şeyh Ömer Mardin'in anneannesi) Fransız'dı: Susan Jeanne de Neverley.

Bu güzel aşk hikâyesinden sizi mahrum etmeyeyim:

Sadrazam Ali Paşa, Paris'e geldiğinde Fransızcasını çok beğendiği, Mısırlı Büyük Mehmed Şerif Paşa'nın oğlu Halil Şerif Paşa'yı, Osmanlı Hariciye Nazırlığı'na memur olarak aldı. Ama, bu öyle sıradan memurluk değildi; Mısırlı Halil Şerif Paşa yirmi altı yaşında Atina büyükelçisi oluverdi. Üç yıl sonra (1861) Sen-Petersburg ve ardından da Paris büyükelçisi yapıldı.

Yemeye, içmeye, gezmeye ve resme çok meraklı olan Halil Şerif Paşa'ya Fransızlar "Süslü Paşa" adını taktı.

"Süslü" Halil Şerif Paşa, bir davette karşılaştığı Fransız Susan Jeanne de Neverley'e ilk görüşte âşık olup, hemen evlendi.

Bir yıl sonra, yani 1867'de kızları Leyla doğdu.

Ancak bu mutluluk kısa sürdü; Halil Şerif Paşa, Hariciye müsteşarlığı görevi için İstanbul'a çağrıldı. Fransız eşi Susan dönmek istemedi. Dönmeme sebebi sonradan anlaşıldı: Susan Hanım, kızı Leyla'yı süt ninesine bırakıp âşık olduğu bir Fransız'la Cezayir'e kaçtı!

Halil Şerif Paşa olayı öğrenince eşine "boş ol" kâğıdı ile 20 000 liralık bir çek gönderdi; kızı Leyla'yı İstanbul'a getirtti.

Baba kızın mutluluğu, Halil Şerif Paşa'nın 1871'de Viyana büyükelçiliği, 1873'te Hariciye nazırlığı ve Adliye nazırlığı sırasında sürüp gitti. Bu arada Halil Şerif Paşa, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın kız kardeşi Prenses Nazlı Hanım'la ikinci evliliğini yaptı.

Ancak, 1879'da Sultan II. Abdülhamid'in cülus alayında at üzerindeyken, güneş çarpması sonucu felç geçirip vefat etti.

Öksüz kalan Leyla, üvey annesi Kavalalı Nazlı Hanım'la Mısır'a gitti. Miras konusunda bir anlaşmazlık olunca Leyla İstanbul'a gelip temyiz mahkemesine başvurdu.

Temyiz mahkemesi başkanı kimdi? Muhammed Arif Mardin!

Leyla Hanım başarılı bir hukuk mücadelesi sonucu babasının mirasına sahip çıktı ve hayli büyük bir servete kavuştu.

Bu arada mahkeme başkanı Muhammed Arif Beyle evlendi ve ilk çocukları Ömer Fevzi Mardin doğdu!

İşte bu çalışmada karşınıza çok çıkacak, "Mısırlı" Kavalalı ailesiyle ilk kez Ömer Fevzi Mardin vasıtasıyla tanışmış olduk...

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in annesi Leyla Mardin Türk edebiyatında bir ilke imza attı: "Osmanlı'da yabancı dilde roman yazan ilk kadın yazar" unvanına sahip oldu.

Muhiddin Mardin, babası Muhammed Arif Mardin'in ölümünü şöyle anlatıyor:

Eve geldiğimde babamın bakışlarında endişe sezdim, sormadan o cevaplandırdı. "İyiyim evladım !" dedi. Babam sırtüstü yastıkla desteklenmiş olarak yatakta oturuyordu. "Faites vite docteur, je me sens mal!" (Ağrım var, bana hemen doktor çağırın! S. Y.) dedi. Annem ve ben yanında ayakta duruyorduk. Birden şahdamarı garip bir nefes alış sesiyle şişti. Babamın yüzükoyun kapandığını gördüm. 17 Ekim 1920 cumartesi akşamıydı. İki gün sonra Kahire'de ebedî istirahatgâhına tevdi olundu. (Yusuf Mardin, *Kocataş Yalısı Anılarım*, 1988, s. 143.)^[10]

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in babası, son nefesinde bile Fransızca konuşacak kadar bu dile vâkıftı...

Aileyi tanımayı sürdürüelim:

¹⁰ Ebülula Mardin'in oğlu Yusuf Mardin, Feyziye Mektepleri, Şişli Terakki Mektebi, Robert Kolej'de okudu. Robert Kolej'de idare müdürlüğü yaptı. Washington Büyükelçiliği basın müşavirliği ve CHP milletvekilliği görevlerinde bulundu. Kocataş Yalısı Anılarım adlı 300 sayfalık kitabında nedense amca çocuğu Şeyh Ömer Fevzi Mardin hakkında bir cümle bile yazmaması tuhaftı. Tüm akrabalarının ne kadar Müslüman olduğunu tekrar tekrar yazarken, şeyh amcasından neden hiç söz etmemişti acaba ?

Ömer Fevzi Mardin'in amcası ünlü bir hukukçuydu: Ebülula Mardin (1881-1957).

Ebülula Mardin, mesleğe zabıt kâtipliğiyle başladı; muhtelif mahkemelerde ve Evkaf Şûrası'nda azalık yaptı.

1908'de, Osmanlı'da "İslamcılık" düşüncesinin ilk münevver kadrosu içindeydi; şair Eşref Edib'le *Sırat-ı Müstakim* adlı dergiyi çıkardı.

1914-1919 yılları arasında Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Niğde milletvekili olarak görev yaptı.

1920'deyse bu kez Mardin milletvekiliydi, İstanbul'u işgal eden İngilizler meclisi kapatınca siyasi hayatı bitti.

Şeyhülislam Turşucuzade Ahmed Muhtar Efendi'nin oğlu olan Osmanlı döneminin ünlü Adliye nazırı Necmeddin Molla'ya damat oldu; kızı Bedriye Hanım'la evlendi.^[11]

Cumhuriyet döneminde de yıldızı sönmedi: 1923'te, kadı yetiştiren Medreset ül-Kuzat'a müderris oldu.

İsviçre Medenî Kanunu'nun Türkiye'ye uygulanması için kurulan tüm komisyonlarda görev yaptı. 1926'da Medenî Kanun'un kabulüyle medenî hukuk profesörü oldu. 1933'te İstanbul Üniversitesi kurulduğu zaman aynı kürsüde ordinaryüs profesör olarak görev yaptı.

Orucunu, namazını hiç eksik etmeyen, oğlu Yusuf Mardin'in yazdığına göre, bırakın alkolü, sigara, gazoz, soda bile içmeyen Ebülula Mardin, 1951 yılına kadar medenî hukuk ordinaryüs profesörü olarak görev yaptı. Asistanı Sıddık Sami Onar gibi nice profesörler yetiştirdi.^[12]

Hukukçu olmasına rağmen Ebülula Mardin ticarete yabancı değildi. Yıllarca Türkiye'ye tanınmış birçok otomobil markasını ve Goodyear gibi oto lastiği getiren TATKO AŞ'nin yönetim kurulu üyeliğini yaptı.

TATKO'ya ailece yakındılar. Kayınpederi Necmeddin Molla'nın baldızı Refia'nın kocası Kemal Halil Tanır bu şirketin ortağı ve yönetim kurulu başkanıydı.

TATKO'nun diğer ortakları gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın kardeşleri Rifat Yalman ve Mustafa Vacit Yalman'dı.^[13]

Dinine çok düşkün, Ordinaryüs Profesör Ebülula Mardin, Yalmanların babası Osman Tevfik Efendi'yle çok samimiydi.

Sabetayist Osman Tevfik Yalman, Selanik Askerî Rüşdiyesi'nde Mustafa Kemal'in Türkçe yazı (hüsn-i hatt-ı Türkî) öğretmeni idi. Divan-ı Muhasebat (Sayıştay) başkâtipliğinden emekli olmuştu. Ağabeyi Abdurrahman Nafiz'in damadı Fazlı Necib'in sahibi olduğu, Selanik'te çıkan *Asır* gazetesinde bazen başyazıyı yazmıştı.^[14]

11 Şeyhülislam oğlu Necmeddin Molla, bir diğer kızı Mihrimah'ı, mason Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi'nin küçük oğlu Münip Hayri Ürgüplü'yle evlendirdi. Bu Mihrimah'ın ikinci evliliği idi. İlk evliliğinden olan kızı Sabiha, Prof. Turhan Esener'le evlendi. Onların kızı Oya ise bir dönem Feyziye Mektepleri Vakfı üyesi, ünlü işadamı Bülent Eczacıbaşı'yla evlidir. Şeyhülislam Ahmed Muhtar Efendi'nin kardeşi (yani Necmeddin Molla'nın amcası) Ali Bey de Şeyhülislam Hayri Bey'in kız kardeşi Bedriye Hanım'la evliydi. Semih Mümtaz'ın Hayal Olmuş Hakikatler kitabında (s. 15), Necmeddin Molla'nın "şeyhülislam olacağına" dair çıkan rivayetlere inanıp, meşhur beyaz şeyhülislam üniformasını bile diktirdiği yazmaktadır. Aylarca beklemişti. Babası ve amcası şeyhülislamdı ama o yapılmamıştı.

¹² 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesi öncesi, DP hükümetine karşı eylem yapan üniversite öğrencilerinin büyük destekçisi İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, 1955'ten itibaren Feyziye Mektepleri Vakfı'nın yönetim kurulu üyeliğinde bulundu ve 16 Haziran 1969-21 Eylül 1972 tarihleri arasında vakfın başkanlığını yaptı.

¹³ TATKO'nun bugün yönetim kurulu başkanlığını, eski başkanlarından Alp Yalman yapıyor. Şirket bugün hâlâ aile şirketi kimliğini korumaktadır. Ama diğer ailelerle de ortaklıkları vardır. Örneğin, Billur Tuz'un sahibi olan TATKO'nun ortakları, Nadine Perahya ve Edi Bahar'la birlikte Kuyaş ailesidir.

¹⁴ Fazlı Necib'in halasının torununun oğlu *Sabah* gazetesinin eski sahibi Dinç Bilgin'dir. Fazlı Necib'in damadı Enis Tahsin Til; kardeşi Nâzım da gazeteci idi. Fazlı Necib'in oğlu Mustafa Necip "Bir" soyadını aldı. Emekli Orgeneral Çevik Bir, atalarının Selanikli olduğunu söylüyordu. Akrabalık var mı bilmiyorum...

Rezzan Yalman'ın kardeşi Sinan Korle, akrabası Mümtaz Faik Fenik de gazeteci idi. İlginçtir, Ebülula Mardin'in yakın dostu ünlü tarihçi İbnülemin Mahmut Kemal İnal da *Asır* gazetesinin bir dönem başyazısını yazdı!..

Kendisi aynı zamanda, hem Kuran hafızı hem de İyi bir hat sanatçısıydı!..^[15]

Mardin Kocataş ailesinde tüccar çoktu: Ebülula Mardin'in kayınçosu (yani Necmeddin Molla'nın oğlu) Hayreddin Kocataş da, otomotiv sektöründeydi; Graham marka otomobillerin Türkiye acentesiydi!

İttihat ve Terakki'nin ünlü Maliye nazırı Cavid Bey'in (Sabetayist Karakaşî grubunun ruhanî önderi) yakın dostu olan Necmeddin Molla, bu ilişki sayesinde, Şirket-i Hayriye'nin yıllarca yönetim kurulu başkanlığını yaptı. Damadı Ebülula Mardin de bu şirketin yönetim kurulu üyesiydi.

Maliye eski nazırı Cavid Bey ile Necmeddin Molla'nın dostluğu sanıyorum güven üzerine kuruluydu. Birinci Dünya Savaşı bittiğinde İttihatçı kurmaylar yurtdışına giderken, Cavid Bey İstanbul'da kaldı ve saklandı. İlişkide olduğu isimler oldukça sınırlıydı: Feyziye Mektebi'nden Nakiye Hanım (on bir yıl CHP milletvekilliği yapmıştır, ilk kadın milletvekillerindendir), Necmeddin Molla gibi. Cavid Bey gizlice yurtdışına çıktığında da kendisini ziyaret eden isimlerin başında Necmeddin Molla geliyordu.

Rıza Nur'un anılarından okuyoruz ki, Necmeddin Molla Yahudi Emmanuel Karasu'yla da samimiydi; hatta Büyükkada'daki evini ona satmıştı (*Hayat ve Hatıratım*, c. I, s. 525.)

Sarıyer'deki ünlü Kocataş Yalısı'nın sahibi Necmeddin Molla'ya, -nedendir bilinmez- Varlık Vergisi döneminde 15 000 lira vergi borcu çıkarıldı. Fakat, bu vergi matrahı sonradan kaldırıldı. İstanbul eski defterdarı Faik Ökte anılarını kaleme aldığı *Varlık Vergisi Faciası* adlı kitabında bu konuya değiniyor.

Necmeddin Molla'ya emlak grubundan fevkalade bir vergi salınmakta idi. Verginin nizamî ölçülere indirilmesi için üç komisyondaki aza hemen hemen müttefikane demarş yaptı. Şaşırmıştım, İstanbul'u tanı mıyordum. Sonradan baş başa kaldığımız (Maliye Teftiş Heyeti Başkanı Şevket) Adalan bana (Suat Hayri) Ürgüplü'nün kardeşinin Molla Bey'in damadı olduğunu söyledi. Kampanyayı kimin idare ettiğim öğrenmişim, (s. 97.)

Ömer Fevzi Mardin'in küçük kardeşi Muhiddin Mardin "dışarıdan" kız almadı; amcası Ebülula Mardin'in baldızı (yani Necmeddin Molla'nın kızı) Fahire'yle evlendi.

Muhiddin Mardin, Selanik Bankası'nda müdürlük yaptıktan Sonra, Türk Petrol ve Madenî Yağlar AŞ'yi kurdu. Onun çocukları Türkiye'de halkla ilişkilerin duayeni olarak kabul edilen Betül Mardin ve Türkiye'yi yurtdışında başarıyla temsil eden müzik prodüktörü Arif Mardin'di.

Ailede tek "şeyh" Ömer Fevzi Mardin değildi.

Ömer Fevzi Mardin'in halası Cemile, Üsküdarlı Şeyh Tefik Efendi'nin oğlu Necati Yalım'la evliydi. Avukat Necati Yalım'ın ağabeyi Hayrullah Taceddin (Yalım) Efendi Üsküdar'daki Rifaî Dergâhı'nın şeyhiydi.

Bazı Rifaî dergâhlarıyla Sabetayistlerin yakın ilişkisi vardı. Hatıralarından öğreniyoruz ki, Ahmet Emin Yalman küçüklüğünde Rifaî şeyhi Maruf Efendi'nin Horhor'daki dergâhına gitmişti. Üstelik yalnız da değildi, teyzesinin oğlu Refik gibi akrabaları da bu dergâha gidiyordu... (Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, 1970, c. I, s. 15.)

Devam edelim:

Ömer Fevzi Mardin'in halası Atiye'nin eşi, kendinden on dokuz yaş büyük Hacı Adil (Arda) Bey'di.

Hacı Adil Bey, Türk siyasî hayatının önemli simalarından biriydi. Posta ve Telgraf müdürlerinden Mehmed Haki Efendi'nin oğluydu. Bulgaristan Lofça doğumluydu. Beş yıl kaldığı (1904-1909) Selanik'te sırasıyla, Emtia-i Dahiliye Gümrük müdürlüğü, Rüsumat Nezareti Muhasebe başkâtipliği, Emtia-i Ecnebiye Gümrük müdürlüğü, Rüsumat nazırlığı yaptı.

Selanik'te yakın arkadaşı Talat Efendi'nin yardımıyla ittihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. İkinci Meşrutiyetten sonra cemiyette hep üst düzey görevlerde bulundu. Edirne valiliği, Dahiliye nazırlığı yaptı. Meclisi Mebusan'da milletvekili olarak bulunurken, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü.

¹⁵ Osman Tefik Yalman'ın hat öğretmenlerinden Sakızlı Abdülfettah Efendi de "dönme"ydi. (Süreyya, c. 9, s. 107.)

Cumhuriyet döneminde İstanbul Hukuk Fakültesi'nde görev yaptı; *Borçlar Kanunu Şerhi* adlı kitabı yazdı.

Ne kadar çok hukukçu yazdığımı dikkat ediyor musunuz?..

Türk hukuk sistemini kimlerin kurduğu, hukuk fakültelerinin, Yargıtay-Danıştay başkanlarının, üyelerinin kimler olduğu vb soruların yanıtlarını, umut ediyorum araştırmacılar, bir de bu "bakış açısıyla" kaleme alırlar...

Mardin ailesinde tek "şeyh" Ömer Fevzi Mardin'di; ama kardeşi Büyükelçi Şemsedeki Mardin'in oğlu Profesör Şerif Mardin, din konusunda birçok çalışmaya imza attı: *Din ve İdeoloji* (1969); *Türkiye'de Din ve Siyaset* (1991); *Bediüzzaman Said Nursî Olayı* (1992); Etik, Diri ve Laiklik (1996)...

Aile kalabalık.

Ömer Fevzi Mardin'in kız kardeşi Fatma Aliye, Süreyya İlmen Paşa'nın oğlu Atıf İlmen'le evliydi. Süreyya İlmen'in diğer oğlu Hayri İlmen, Uşakîzadelerden Latife Hanım'ın kız kardeşi Vecihe Hanım'la evlendi.

Süreyya Plajı, Süreyya Sineması, Balat'ta yün-iplik fabrikası sahibi, milletvekili Süreyya İlmen'in annesi Uşakîzadelerin kızı Advie Hanım'dı. Babası Sultan II. Abdülhamid'in son seraskeri Mehmed Rıza Paşa'ydı.

Mardin ailesi bölümünü Ömer Fevzi Mardin'in çocukları ve torunlarıyla kapatalım:

Oğlu Haşim de, kendisi gibi denize meraklıydı. 1952'de ABD'den getirdiği ve adını "Rüyam" koyduğu teknesiyle Atlantik Okyanusu'nu ilk geçen Türk kaptan olarak dönemin gazetelerine manşet oldu.

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in oğlu Haşim'den iki torunu vardı; torunları da denizciliğe meraklıydı. Zamanla ikisi de aynı okulu, İTÜ Denizcilik Fakültesi'ni bitirdi; biri kaptan (Ömer Mardin) ve diğeri uzakyol başmühendisi (Yusuf Mardin) oldu. İki kardeş "Mardin Denizcilik"i kurup şirketi çok büyüttü. Yusuf Mardin siyasetle ilgiliydi; örneğin Sema Pişkinsüt DSP 5. Olağan Kongresinde, Genel Başkan Bülent Ecevit'e karşı aday olduğunu açıkladığı için saldırıya uğradığında, Pişkinsüt'e destek veren aydınlar arasında ismi vardı.

MANEVÎ CİHAZLANMA CEMİYETİ!

Evet, sanıyorum Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in ailesi hakkında konumuzu ilgilendiren bölümü açısından az buçuk bilgi sahibi olduk. Şimdi biraz da kendisi hakkında bilgi verelim...

Ömer Fevzi Mardin, bahriye teğmenliği sırasında İttihat ve Terakki'ye katıldı. Öyle sıradan bir ittihatçı değildi; Gevgili bölgesi sorumlusuydu.

idealist subaylardandı. Gönüllü olarak gittiği Trablusgarp Savaşı sırasında Arusî tarikatıyla tanıştı, çok etkilendi.

Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa'nın fedaileri arasında yer aldı. İran'da ataşemiliter olarak görev yaptı.

Harbiye Mektebi'nde öğretmenlik yaparken komutanı Rauf Orbay aracılığıyla Nakşibendî şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'yle tanıştı...

Bahriye binbaşısı rütbesindeyken askerliği bıraktı; şeyhinden icazet aldı; "halifesi" oldu.

Ve...

Ömer Fevzi Mardin zamanla kendi dergâhını kurdu.

Dergâhı eviydi. İstanbul Kalamış'ta küçük bir evde oturuyor, misafirlerini evin üst katında ağırlıyordu.

Bu odanın bütün eşyası, kitap dolu bir kütüphane, pencere önünde bir divan, birkaç sandalye ve bir çini sobadan ibaretti. Oturduğu özel bir koltuğu vardı.

Dizlerinin üstüne ince beyaz bir örtü koyuyordu.

Sırtında daima kolsuz bir yelek, içinde frenkgömleği vardı.

Mutlaka kravat takıyordu.

Yardımcısı, eski bir şehzade zevcesi olan Kadriye Hanım her işine koşuyordu.

Kuranı Kerim Türkçe okunuyordu bu toplantılarda...

Ömer Fevzi Mardin, 1942'de Kadıköy'de "İlahiyat Kültür Telifleri Derneğini" kurdu. Amacı "dinler arası diyalog"du!

Dünü bilmeyen bugünü hiç anlamaz...
Dinler arası diyalog konusunda Şeyh Ömer Fevzi Mardin'e en büyük desteği, Protestan gezici rahip Dr. Frank Buchman verdi.
Rahip Dr. Frank Buchman Evangelist'ti.
1929'da Amerika'da "Moral Re Armement Mr"ı (Manevî Cihazlanma Cemiyeti'ni) kurmuştu.

Kuruluş hikâyesi ilginçti:

Dr. Buchman, pazar günü Oxford Üniversitesi yakınında bir köy kilisesinde ibadet ederken, dünyada acı çeken insanlar aklına gelmiş ve bir şeyler yapmak gerektiğine inanarak, kiliseden ağlayarak dışarı fırlamıştı. Bu fikrini karşısına çıkan üniversitedeki ilk sekiz kişiye anlatmıştı. Onlar da dünyayı acılardan kurtarmak için bir araya gelip, manevî bayrak altında insanları birleştirmeye ant içmişlerdi.

Oxford Group adı verilen bu örgüt, İsviçre Caux'taki bir şatoda dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen kişilerin katılımıyla her yıl toplantılar düzenliyordu. Bu toplantıların ana hedefi, komünizmdi...

Buraya bir virgül koyalım...

Şeyh Ömer Fevzi Mardin ile Evangelist Rahip Dr. Bnchman'ı kim tanıştırdı dersiniz; Ahmet Emin Yalman!

Mardinîzadeler ile Yalmanları bir araya getiren sadece iş ortaklığı değildi!

Bir de ortak bir ezeli düşmanları vardı: komünizm!..

Evangelist rahip Dr. Buchman, Ahmet Emin Yalman ve Fener Rum Patriği Atenagoras, üçü birlikte, komünizmin yıkılması için, Eyüp Sultan Camii'ne gidip dua ediyorlardı!..^[16]

Virgül koyduğumuz yerden devam edelim:

Arusî şeyhi Ömer Fevzi Mardin 1949 yılında, Evangelistlerin İsviçre'deki bu ünlü şatosuna konuk oldu. Yaklaşık iki ay kaldı. Sürenin bu kadar uzun olması, şatoda bir toplantı değil, "kurs" olduğunun göstergesi değil midir?

Buradaki toplantıda-kursta-, Şeyh Ömer Fevzi Mardin, "İslamiyet ve Ehl-i Kitap Ailesi" konulu bir konuşma yaptı.

Müslümanlık devrinin bugün faal görevlerini bu varlıklı, imkânlı millet Amerikalılar üzerine almış bulunuyor. Çünkü Allah onları bu işe seçmiş, hazırlamış ve harekete geçirmiştir. Babil'den dünyaya yayılmak için dağılan ırklar sanki Allah'a hizmet için Amerika'da buluşuyor ve en özgür demokrat koşullar içinde birleşiyor. Allah artırsın ve Allah onları korusun diye her mü'min Amerikalılar'a duacı, dünyanın önemli bir bölüm insanlarını analar gibi emziren, kucağında ısıtan, teselli ve ümit veren, dünyanın dert ortağı Amerikalılar'a her insan duacı. (Ömer Fevzi Mardin, *Varidat-ı Süleyman Şerhi'nden* aktaran Özakıncı, s. 113.)

Babil'den dünyaya yayılmak için dağılan ırkların kim olduğunu biliyor musunuz: Yahudiler!

Şeyh Ömer Fevzi Mardin, İsviçre'deki kurstan döner dönmez ne yaptı dersiniz; Mehmetçik'in Kore'ye gönderilmesini savunan bir kitap yazdı:

Kore Savunmasına Katılmamızda Dinî ve Siyasî Zaruret.

Evangelist rahip Dr. Buchman ise savaştan sonra gittiği Güney Kore'de, Sun Myung Moon adlı Koreli aracılığıyla, "dinleri birleştirdiğini" iddia ettiği "Moon tarikatının temellerini attı!

Evangelist rahip Dr. Buchman, Ahmet Emin Yalman'ın "ruhanî lideri" miydi bilinmez; ama, Ahmet Emin Yalman 1 Aralık 1951' de, "Avrupa ve Dünya Federasyonu Fikrini Yayma Cemiyetini kurdu.

Kurucuları arasında, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Sıtkı

¹⁶ 21 şubat 1946'da Fener Rum patriği seçilen Maksimos, "Sovyetler Birliği yanlısı" diye, 1948'de istifaya zorlanıp, yerine Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu Atenagoras, **bir gecede Türk vatandaşı yapılarak, ABD Başkanı Truman'ın özel uçağıyla getirilip, Fener patrikhanesinin başına geçiriliverdi !** Başbakan Adnan Menderes'in elini öptüğü Patrik Atenagoras'ın, Türkiye'de ilginç ilişkileri vardı. Mesela, Said-i Nursîyle sohbeti çok iyiydi...

Yırcalı, Fahrettin Kerim Gökay, Prof. Kâzım İsmail Gürkan, Prof. Ömer Celal Sarç, Prof. Mustafa Şekip Tunç, Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Sıddık Sami Onar, Prof. Kerim Erim, Prof. Ali Fuat Başgil, Prof. Şükrü Baban, Prof. Yavuz Abadan, Nadir Nadi Abalıoğlu, Salamon Adato, Bedri Nedim Göknıl, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cemal Eyüboğlu, Necmettin Sadak, Dr. Adnan Adıvar, Burhan Felek, Haşım Refet Hakarar, Prof. Nihat Reşat Belger gibi isimler vardı.

O yıllar Amerika İslam'la tanışma stratejisini hayata geçiriyordu. "Çiçeği burnunda" CIA'nın, "Komünizm Müslüman memleketlere yeşil sarıkla giriyor" değerlendirmesi, ABD'yi harekete geçirmişti.

Kafalarındaki soru "hangi İslam"dı?

Bernard Lewis, *Middle East Journal*'daki makalesinde, "Dinin Türkiye'de oynadığı roller yeni ve belli bir eğilim göstermiyor, devlet için büyük bir tehlike değildir ve kesinlikle, Türkiye'de komünist kaynaklı veya bağımsız bir Panislamist gericiilikten söz edilemez" diyerek soruyu yanıtladı.

Türkiye'deki İslamî hareketlere "onay" çıkmıştı. Ama sadece, komünizmle mücadele etmek şartıyla,...

11 Ekim 1951'de İlim Yayma Cemiyeti kuruldu. Görünürdeki amaç manevî değerleri gençlere öğretmekti; ama asıl niyet komünizmle mücadeleydi.

Bir yanda Said-i Nursî'nin avukatı Seniyüddin Başak, diğer yanda Emekli Kurmay Albay Vehbi Bilimer liderliğinde İlim Yayma Cemiyeti hızla örgütlendi. Sonraki sayfalarda ayrıntılarıyla göreceğiz ki, en büyük destek masonlardan gelmişti; yönetimde masonlar vardı.

Evet. Düşmeye basılmıştı:

İlim Yayma Cemiyeti'nin kuruluşundan altı gün sonra, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul Samatya'da ilk imam-hatip okulunu açtı.

11 Kasım 1966 tarih ve 6/7285 sayıyla Ankara Valiliği, "Manevî Cihazlanma Derneği-Cemiyeti"nin kamu yararına çalışan dernekler statüsüyle kuruluşuna izin verdi.

Başkanı dönemin İstanbul valisi Prof. Fahrettin Kerim Gökay'dı. Ne tesadüf, Vali Gökay aynı zamanda İlim Yayma Cemiyeti'nin de kurucusuydu.

Fahrettin Kerim Gökay'ın üniversitede asistanı Sabetayist Mazhar Osman Usman ise Aydınlar Ocağı kurucusuydu.

"Kendilerinden olmayanlar"ı ne cemiyetlerine ne de üniversite kürsülerine asistan alıyorlardı!

Konuyu dağıtmayalım.

HENRY KİSSİNGER TEKKE AÇILIŞI YAPIYOR

Şeyh Ömer Fevzi Mardin müritlerini "Amerikan hayranı" yapmak için neler söylemiyordu ki; güya ABD Başkanı Franklin Roosevelt, Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'nin dervişanından Washington Büyükelçisi Münir Ertegün vasıtasıyla gizlice Müslüman olmuştu!^[17]

Zaten bu nedenle, Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'nin müridi olduğu için, Başkan Roosevelt, kendisine 54 veya 55 santim mesafeden ateş eden suikastçının kurşunlarından kurtuluvermişti!

Bu olay mı neden olmuştu (!) bilinmez:

1944 yılında görev başında ölen Büyükelçi Ertegün, iki yıl sonra mezarından çıkarıldı; naaşı devlet töreni yapılarak Missouri adlı savaş gemisiyle İstanbul'a gönderildi ve Özbekler Tekkesi'ne defnedildi.^[18]

¹⁷ ABD Başkanı Roosevelt Müslüman mıydı bilmem, bildiğim onun, dünyanın en eski ve tehlikeli yeraltı cemiyeti "İlluminite" ("aydınlanma" demekti ve ilk 1492'de ıspanya'dan kovulan Yahudilere denilirdi) örgütünün, "Ancient Arabic Order of Nobles and Mystics" adlı alt birimine üye olduğuydu. "Pythias Şövalyesi" unvanı taşıyordu. Bu cemiyetin, Hz. Muhammed'in sahabesine mensup kişiler tarafından kurulduğu ve bünyesinde sadece Müslümanların değil, Hristiyan ve Yahudilerin de yer aldığı biliniyor. Ne karışık işler değil mi ?

¹⁸ Küçük Hüseyin Efendi'nin müritlerinden Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün oğlu Atlantic Records'un eski sahibi, yeni CEO'su Ahmet Ertegün ile Arusîlerin şeyhi Ömer Fevzi Mardin'in

Soğuk Savaş döneminde, Türk-ABD ilişkileri, "mezardan adam çıkarma" jestiyle kurulacaktı...

Münir Ertegün, Özbekler Tekkesi'nin şeyhi İbrahim Edhem Efendi'nin kızı Ayşe Hamide'nin oğluydu; bu nedenle tekkeye defnedilmişti.^[19]

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'e döneceğiz, ama şimdi bir parantez açmama izin verin:

Özbekler Tekkesi binası günümüzde, "Münir Ertegün Tarih Araştırma Vakfı'nı barındırıyor. Vakfın acılısını 1994 yılında kim yaptı dersiniz?

AHD'rin en tanınmış Yahudi politikacılarından, eski Dışişleri bakanı Henry Kissinger!

Eski bakan, Özbekler Tekkesi'nin hemen bitişiğindeki Sabetayist/Karakaşîlerin mezarlığı Bülbülderesi Mezarlığı'nı da ziyaret etmiş miydi acaba?

Henry Kissinger! hangi güç Türkiye'ye davet edip, tekke açılışına getirmişti?

Artık biliniyor: Türk siyasetinde bir kişi, parti kurmayı veya genel başkanlığa aday olmayı düşünüyorsa, mutlaka ABD'ye gidiyor, öyle vize alıp ABD'ye gitmekle olmuyor bu işler, size çeşitli güçlü isimlerle ve lobilerle ilişki kurduracak, derdini anlatmanıza vesile olacak, özellikle Yahudilere yakın bulunan, onların güvenini kazanmış biri lazım.

İşte bu isimlerin en başında, Türkiye'yi ABD'de başarıyla temsil eden, Ahmet Ertegün geliyor.

Ertegünlerin New York'ta evine davet edilmemişseniz işiniz zor; ABD'ye hiç gitmeyin daha iyi! Amerikalılar, Ertegünlere o kadar çok güveniyor.

Bu bilindiği için, Türkiye'deki nice siyasetçi, işadamı, büyükelçi, sanatçı yıllardır kabul edilmek için sırada bekliyorlar.

New York'ta Ertegünlerden sonra ikinci güçlü isim, İhsan Doğramacı'nın kuzeni Nermin Kırdar'dır; üçüncü sıradaysa bir aile var: Goldenbergler...

Liste böyle uzayıp gider, ama bu konulara hiç girmeyelim, konu dağılır...

Biz, geçmiş yıllara dönelim.

Özbekler Tekkesi'nin ilginç, girift ilişkileri vardı...

İngiliz belgelerine göre, Özbekler Tekkesi postnişini Şeyh Süleyman Efendi (1821-1890), konuk olarak dergâha gelen kişilerden topladığı istihbaratı, İngiliz Büyükelçisi Henry Layard'a para karşılığı veriyordu. (*Tarih ve Toplum* dergisi, Nisan 1992, s. 12-16.)

Hoppala...

Bu bilgi'yi veren dergi tekzip edilmiş miydi ? Hayır. Ama, yine de, bir şeyh veya mürit için toptan bir tarikatı, tekkeyi, dergâhı suçlamak doğru değildir. Örneğin, başka dergiler, tarih kitapları da, Özbekler Tekkesi'nin son şeyhlerinden Şeyh Mehmed Ata Efendi'nin, Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu'ya silah ve insan gönderilmesini organize ettiği için işgalci İngilizler tarafından tutuklandığını yazıyor.

Bu olay sadece yazılmıyor, övgüyle anlatılıyor.

Örneğin, TBMM Başkanı Bülent Arınç, 23 Nisan 2003 günü eski Meclis binasında yaptığı konuşmada, Nakşibendi şeyhi Ata Efendi'nin Anadolu'ya nasıl asker ve cephaneye kaçırdığını "ballandıra ballandıra" anlattı.

Gerçekten de Şeyh Ata İngilizler tarafından gözaltına alınmış mıydı ? Bir tutuklama teşebbüsü vardı, ama nedeni pek açık değildi.

Şöyle ki, John Godolphin Bennett, 1897'de İngiltere'de doğdu. Felsefe ve matematik

yeğeni Arif Mardin iş ortağıdır. Şirket, Ray Charles, Bette Midler, Led Zepplin, Rolling Stones, Phill Collins, Pet Shop Boys, Genesis gibi dünya yıldızlarını keşfetmesiyle tanınıyor. Şirketi Türkiyeli Eric Grunberg'den satın almışlardı; Grunbergler Bosch imparatorluğunun sahibidir.

Ahmet Ertegün'ün eşi Macar göçmeni bir Yahudi ailesinin kızı Mika Ertegün'dür. Arif Mardin ise dönemin Denizbank genel müdürü Yusuf Ziya Öniş'in kızı Latife'yle evlendi. Ahmet Ertegün'ün kız kardeşi Selma, 12 Eylül 1980 askerî darbesine karşı demokrasi mücadelesi veren aydınlardan, Cumhuriyet gazetesi yazarı Prof. Dr. Hüsnü Göksel'in eşiydi. İnsanlık kültürüne, Türkiye'den birilerinin katkıda bulunuyor olması gurur verici; onlar her türlü saygıyı hak ediyor...

¹⁹ Üsküdar **Özbekler Tekkesi şeyhi Edhem Efendi** (öl. 1904) çok maharetliydi; doğramacılık, marangozluk hakkaklık, mühürçülük, mürekkepçilik, aharcılık, tornacılık, demircilik, tesviyecilik gibi pek çok iş yapıyor ve ebru sanatıyla ilgileniyordu. Makinelere düşkün olan şeyh, bizzat kendisinin imal ettiği 3 beygir gücündeki buhar makinesini bir sandala monte ederek, Üsküdar Balaban iskelesinden Paşalimanı iskelesine gidip gelmesini İstanbul halkı günlerce konuşacaktı.

eğitimi gördü. Budist, Hindu ve İslam tasavvufunu inceledi.

Birçok dil bilen Bennett, "Kraliyet mühendisi" olarak çalışırken, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda istihbarat subayı olarak görev yaptı. 1919'da İstanbul'a geldi. Burada başta Özbekler Tekkesi olmak üzere bazı dergâhlarla, tasavvuf düşüncesini yakından öğrenmek için ilişki kurdu.

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Samsun'a gitmesine izin veren İngiliz belgesinin altında onun imzası vardı.

Aslında, müfettişlik görevi için Anadolu'ya giden Mustafa Kemal'in yanındaki personelin kalabalıklığından ve 35 subayın, çoğunun rütbesinin büyük olmasından şüphelenmişti. Ama Saray, "vize verilmesini" istiyordu. Yüzbaşı Bennett de Osmanlı Sarayı'nın "emrini" dinlemişti!..

Yüzbaşı Bennett sıradan bir istihbaratçı değildi; Türk-Yunan heyetleri arasında arabuluculuk görevi yaptı. Lozan'da, Sultan II. Abdülhamid'in Musul'daki petrol hisselerini kurtarmak için çalıştı.

İngiltere'de milletvekili oldu.

İstihbaratçı Bennett'in, yıllar sonra İstanbul'a geldiğinde ziyaret ettiği yerlerden biri, yine Özbekler Tekkesi oldu...

Yüzbaşı Bennett'in Özbekler Tekkesi'yle ilişkisi dikkatinizi çekmiştir.

İngiliz istihbarat subayının sık sık ziyarete gittiği Özbekler Tekkesi, nasıl oluyor da, Anadolu'ya insan kaçırılmasında merkez rolü oynuyordu?

Ayrıca, Halide Edip Adıvar, Adnan Adıvar vb Anadolu'ya niye gizlice gidiyorlardı ? İstanbul'dan Anadolu'ya gidiş yasağı mı vardı? Her on metrede nöbetçi askerler kimseye göz mü açtırmıyordu? Hayır.

Peki ya, ulusal mücadeleyle hiç ilgisi olmayanlar İstanbul'a nasıl girip çıkıyorlardı? Ellerini kollarını sallaya sallaya..

Giriş çıkışlar öyle sıkı kontrol edilmiyordu; ayrıca Anadolu'ya her gideninde de ulusal mücadeleye filan katılacağı da düşünülmüyordu; İstanbul bugün gibi olmasa da o tarihlerde de giriş-çıkış trafiği çok olan bir şehirdi!

O halde, "İsmet Paşa, Ankara'ya gitmek için Özbekler Tekkesi'nde saklandı" diye yazmanın sebebi neydi?

Kimse sormuyor, peki hangi gidişinde, diye. Herhalde ulusal mücadeleye katılma karan verdiği ikinci gidişi kastediliyor! İlk gidişinde rahat gidiyor; öyle ya nasıl olsa dönecek!

Bu saklanmalar, gizlenmeler meselesini artık resmî tarih yazımından çıkarmalıyız; çünkü artık kimseyi ikna edemeyiz.

Bir de silah kaçırma masalları var. Bir iki istisnaî olayı o kadar abartarak yazıyorlar ki, sanırsınız, Kurtuluş Savaşı'nın tüm silahı İstanbul'dan gitti!..

Evet, dün birilerinin bu hikâyelere ihtiyacı vardı. Ama artık yeter, sıkı!

Yakın Tarihimiz adlı dergiden bir alıntı:

Millî mücadele esnasında İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve her türlü harp malzemesi ile bilhassa işe yarar insan kaçırmak hususlarında rakipsiz bir kurul olarak tanınan "M. M. Grubu" gerçekte hiç de öyle değildi. (3. cilt, s. 165.)

O günleri yakından yaşamış ve Anadolu'ya büyük miktarda silah ve mühimmat kaçırmış Hüsnü Himmetoğlu dergiye, bugüne kadar okuduklarımızın tam tersini anlatıyordu. Bu makaleye göre, "M. M. Grubu", neredeyse adı var kendisi olmayan bir örgüttü !

Türkiye'de "Sabetayist bir tarih yazıcılığı" olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Değiştirmek zorundayız.

Hadi söz Özbekler Tekkesi'nden açıldığı için, yine örneğimizi oradan verelim:

Münir Ertegün'ü birkaç cümleyle size tanıttım. Mustafa Kemal'den çok, İsmet İnönü'ye yakındı. "Millî Şef İnönü döneminde yıldızı parladı.

Tıpkı Özbekler Tekkesi'nde olduğu gibi Münir Ertegün konusunda da bir abartı var. Sanki ulusal kurtuluş mücadelesi veren kadrolar içindeymiş gibi gösteriliyor. Oysa, Münir Ertegün, İstanbul Hükümeti tarafından, Ankara Hükümeti'yle görüşmeler yapması için Anadolu'ya gönderilen Ahmed İzzet Paşa heyetinde görevliydi!..

Münir Erteğün'ün ağabeyi Özbekler Tekkesi şeyhi Ata Efendi'nin gözaltına alınmasına da bu nedenle kuşkuyla yaklaşıyorum. ^[20]

Üstelik, Özbekler Tekkesi şeyhi Ata Efendi, "İlluminate" üyesiydi; tıpkı, "manevî cihazcı" ve "ilim yaymacı" İstanbul Valisi Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay gibi... (*Haftalık dergisi*, 2004.)

Ve yine artık biliniyor ki, Şeyh Ata Efendi 33. dereceden masondu...

Bakınız:

Ulusal mücadeleye destek vermiş, bu uğurda canından olmuş yiğit Sabetayistlerimiz var. Onları her daim şükranla anacağız...

Ama tarih yazıcılığımızdaki abartılara da son vereceğiz...

Dönelim başa:

Neymiş, "ABD Başkanı Roosevelt gizlice Müslüman olmuştu!"

Şeyh Ömer Fevzi Mardin, müritlerine böyle diyordu!..

Bu topraklar, aynı talihsiz olayları niye hep yaşamak zorunda bırakılıyor:

Alman İmparatoru II. Wilhelm "hacı"ydı!

Adolf Hitler'in gerçek adı "Haydar"; Mussolini'nin ise "Musa Nili"ydi ve dolayısıyla ikisi de Müslüman'dı!

İngiltere Başbakanı Tony Blair, Kuranı Kerim'i üç kez hatmetmişti. (*Sabah* gazetesi, 11 Mart 2000.)

Şeyh Nâzım Kırısî'ye göre ise, Prens Charles gizlice sünnet olmuş bir Müslüman'dı:

Prens Charles İslam dinini seçmiş bir mümindir. Sünnet olmuştur. Tarikatımıza bağlıdır. Dinimizi seçmesinden sonra Hüseyin Charles adını almıştır. Kraliyet ailesindeki tüm erkekler Müslüman ve sünnetlidir. Zaten Kraliyet ailesi, Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed'in (S. A.) kırkıncı göbekten torunlarıdır. (*Hürriyet* gazetesi, 4 Ocak 1996.)

Bakalım yakında George Bush nasıl Müslüman olacak!..

Çünkü Ariel Şaron'un Türk olduğu "ispatlandı"; Menahem Begin'in dedesi ise Osmanlılar için cepheden cepheye koşmuştu!

"Kerkük Kürt kentidir" diyen Amerikalı emekli korgeneral Jay Garner'a, Kuzey Iraklı Kürtler "Garner Ağa!" adını verdi bile!

Ne tesadüf değil mi? Geçelim, çok tatsız...

Ömer Fevzi Mardin'in "oku(n)muş" müritleri Arjantin'in unutulmaz kadın lideri Eva Peron öldüğünde, gıyabında cenaze namazı kıldırın Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in, ev Sohbetlerine nedense hep "okumuş-yazmış tabaka"dan münevverler geliyorlardı.

Bu "Beyaz Müslümanlar"! yalandan tanıyalım:

Prof. Süheyl Ünver (1898-1986): İstanbul'da doğdu. Baba tarafından dedesi Tırnovalı toprak zengini Hacı Mehmed, anne tarafından dedesi Maliye Nezareti müdürlerinden Mehmed İzzet Efendi'ydı.

Babası Mustafa Enver, Posta Telgraf Nazırlığı'na bağlı Telgraf Bölümü'nün müdürüydü. Selanik Mevlevîhanesi'ne bağlı Mehmed Vehbi Dede'nin arabuluculuğuyla Safiye Hanım'la evlendi. Dört çocukları oldu: Ömer Şevki, Ahmed Sehil (adını sonra Süheyl Ünver yaptı), Fatma Sare ve Hatice Mesat. İlkokulu bir özel okul olan, Menba ül-İrfan Mektebi'nde okudu; sınıf arkadaşı Abdülbaki Gölpinarlı'ydı. Mercan İdadisi'nde, Darülfünun-ı Osmanî Tıp Fakültesi'nde okudu. Tıp öğrenciliği döneminde, yakın arkadaşı Nureddin'in (Sevin) yardımıyla Bebek'teki özel okul Mekteb-i Güzin'e resim öğretmeni oldu.

Annesi kızdığı için 1921 yılına kadar tekkelere gidemedi. Süheyl Ünver'in basılmamış notlarına göre, annesi bu konuda çok sertti:

Erkeklerin gittiği yere ihtiyaç hissedebilirsin. Git Duymamazlıktan gelirim. Ama tekkeye gidersen seni evlatlıktan reddederim. (Ahmet Güner Sayar, A. Süheyl Ünver, *Hayatı Şahsiyet ve Eserleri 1898, 1986, 1994*, s. 134.)

²⁰ Şeyh Ata Efendi'nin torunu, Cem Uzan'ın partisinin kampanyasını yürüten ünlü reklamcı Ali Taran'dır.

Doktor olduktan sonra Yenikapı Mevlevîhanesi'ne gitmeye başladı. Mevlevîhanenin adeta özel doktoru gibiydi.

Üniversitede Âkil Muhtar'ın (Özden) asistanı oldu. Hocası sayesinde Paris'e ihtisasa gitti.

Daha önceki sayfalarda anlattığımız Münir Ertegün, İsviçre / Bern büyükelçisiydi. Süheyl Ünver fırsat buldukça ziyaretlerine gidiyordu. Ertegün'ün eşi Hayrünnisa Hanımefendi, Süheyl Ünver'in uzaktan akrabasıydı; Ünver'in dayısı Said Bey'in damadının kız kardeşiydi.^[21]

Ünver, Paris dönüşü, doçent oldu. Doktorluğun yanında tarih çalışmalarıyla da meşgul oldu.

Otuz dört yaşında tuğla tüccarı ve inşaat müteahhidi Mehmed Emin Bey'in kızı Arife Müzehher'le evlendi. Şahidi Âkil Muhtar Özden'di. Zaten haftanın belli günleri onun muayenehanesinde hastalara bakıyordu.

Bir gün Âkil Muhtar Bey bana buyurdular ki, "Süheyl yarın Bebek'e Valde Paşa (Abbas Hilmi Paşa'nın annesi) için beni çağırmışlar. Sen de benimle geleceksin. Aç karına glisemisine bakmak için parmağından kan alacağız" dedi. Arabasına binerek Bebek'e meşhur yalısına gittik. Bizi yukarı katta misafir odasına aldılar. Nihayet ben de aleti hazırladım. Biraz sonra teşrif ettiler. Âkil Beyimiz beni tanıttı: "Benim muavinim Süheyl Bey. Sizin parmağınızdan bir damla kan alacak, muayene edeceğiz" dedi. Hanım Paşamız, "Benim kanımı niye alacaksınız ? İnsanlardan Yahudiler kan almış. Yahudi misiniz ? diye sordu. Âkil Muhtar Bey, "Hayır efendim, bendelerinizden (köleniz) Doktor Süheyl" dediler. Kendisine eziyet edilmeden parmağından kan aldık. (a.g.e., s. 275.)

Profesörlüğü kolay olmadı. Fuat Köprülü'nün, dönemin Millî Eğitim bakanı Saffet Arıkan'ı "Ünver gibi çoluk çocuklar da profesör oluyor" diyerek etkilemesi üzerine, Süheyl Ünver ile Köprülü'nün arası açıldı. Kavganın temeli aslında Mevlânâ Celaleddin Rumî'nin Türk olup olmadığı tartışmasıydı. Sonunda Ünver, Yenikapı Mevlevîhanesi'nden arkadaşı Hasan Âli Yücel'in Millî Eğitim bakanı olmasıyla, profesör oldu.

Mardin ailesiyle ailece görüşüyorlardı. Necmeddin Molla ve Ebülula Mardin yalan dostlarındandı.

Müslümanlığını şöyle tarif ediyordu:

Dünyada ender olan Türk-Müslüman'ım. Sadece Müslüman değil laikim. Yalnız ruhum Müslüman. Dışım modern, sünepe değil.

Dinimiz laik dünya dinidir. Mademki geri gelen yoktur, bilmediğimiz ahiret de hayatımızda geçecektir. Cennet ve cehennem hepsi buradadır. Günde sık sık girip çıkıp, bu görünen tek âlemi iyi tanımamız dinimiz icabıdır. (a.g.e, s. 502.)

Atatürk hakkındaki düşüncesi ise şuydu:

Ben Millî Mücadele'nin ilahı olduğuna inanırım. Kader güzel. Bunu Allah Mustafa Kemal'e nasip etti.

Atatürk gibi eskiden bile Türklüğe ve İslamiyet'e bu kadar hizmet etmiş yok. Yüce ruhu şad olsun. (a.g.e., s. 578.)

Yaşamı boyunca pozitif bilimlerle tasavvufu uzlaştırmaya çalışan Süheyl Ünver masondu...

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in bir başka münevver müridi:

Mehmet Ali Aynî (1869-1945): Manastır'da doğdu, Selanik'te büyüdü, İstanbul'da

²¹ Süheyl Ünver'in en ünlü akrabası, teyzesi Rasime'nin oğlu yazar Hüseyin Rahmi Gürpınar'dı. Birlikte büyüdüler. *Şıpsevdî*, *Şık İffet*, *Gulyabanî* gibi Türk edebiyatının unutulmaz romanlarını yazan, Kütahya milletvekili (1936-1943) olarak TBMM'de bulunan Hüseyin Rahmi, yaşamının önemli bir bölümünü Heybeliada'da geçirdi. Sadece yazdıklarıyla değil, yaşamıyla da adaya renk kattı: Hüseyin Rahmi, bazen kadın kıyafeti giyip, adada yürüyüşe çıkardı. 1944'te ölünce, vasiyeti gereği Heybeliada Abbaspaşa Mezarlığı'nda arkadaşı emekli miralay Hulusi Bey'in mezarının yanına defnedildi.

okudu. Mülkiye'den mezun oldu. Osmanlı döneminde öğretmenlik, maarif müdürlüğü, mutasarrıflık, valilik yaptı.

Cumhuriyet döneminde, Türk tarih tezi çalışmalarına katıldı.

İlahiyat Fakültesi'nde tasavvuf, Harbiye'de ahlak, Harp Akademileri'nde siyâsî tarih dersleri verdi.

ABD'de toplanan felsefe kongrelerine katıldı.

İstanbul kütüphaneleri tasnif komisyonu başkanlığı yaptı.

75. doğum yılı nedeniyle Eminönü Halkevi'nde kendisi için jübile yapıldı. Tasavvuf Tarihi, Hacı Bayram Veli, Türk Ahlakçıları, Bursalı İsmail Hakkı, Milliyetçilik, Demokrasi Nedir ?, Felsefe Tarihi gibi yirmiyi aşkın kitap yazdı.

Vahdet-i Vücut felsefesinin piri sayılan Şeyh Muhyiddin İbn Arabî, her daim İslam dünyasında tartışılan bir isimdi. Mehmet Ali Aynî, *Şeyh-i Ekber'i (ton Arabî) Niçin Severim ?* (1923) adlı kitabı yazdı: İbn Arabî'nin felsefesini övdü.

Tasavvuf felsefesini, özellikle Vahdet-i Vücut'cu anlayışı öne çıkararak, İslam'ın düşünce gelenekleri ile modern felsefe arasında ilişkiler aradı:

İnsan yeryüzünde ne zaman oraya çıkmıştır ? Jeoloji ve insan ilmi erbabı bu meseleyi halledememişlerdir. Herhalde insanın neş'eti tarihi Yahudi âlimlerinin haber verdikleri gibi 7 bin senelik olamaz. Fakat ne faydası var ki diğer İsrailiyat rivayetleri sırasında bu rivayet de o eski kitaplarımıza girmiştir. Ancak Şeyh-i Mübarek'imiz (Şeyh-i Ekber) bu meseleyi jeoloji mütehassıslarım güzel ve doğru kabul etmeye mecbur edecek bir şekilde halletmiştir. Şeyhimiz bir gün Mekke-i Mükerrreme'de tavaf yaparken nazarına şekil ve kıyafeti yabancı olduğuna delalet eden bir adam tesadüf eder. Yanına yaklaşır, kim olduğunu sorar. O yabancı "Ben senin büyük atalarındanım" der. Şeyh sorar, "Hangi asırda yaşıyordunuz ?" Yabana: "40 bin sene önce vefat etmişim." Şeyh: "Kitaplar insanın babası Âdem'in 6 bin sene önce yaratıldığı haber veriyorlar." Yabancı: "Sen hangi Âdem'den bahsediyorsun ? Bil ki, insanların babası olan Adem'den önce daha 100 bin Âdem geçmiştir."

Şeyhimizin böyle ruhanî bir konuşmaya attığı tahminim yeni ilimlerin keşifleri ve tahminleri tamamen tasvip etmektedir. (Aynî, *Şeyh-i Ekber'i Niçin Severim ?*, s. 47-53; aktaran İsmail Kara. s. 56-59.)

Ama, *Milliyetçilik* (1944) adlı eserinde heterodoks zümreler için söyledikleri hayret verecek derece kin ve öfke doluydu.

Cumhuriyet, görüşünü mü değiştirmişti acaba?

Çünkü kitap ve makalelerinde, halifelîğin kaldırılmasını, laikliği, yeni medenî kanunu, Ankara'nın başkent olmasını, Osmanlıdaki rütbe-nişan ve üniformaların kaldırılmasını, Türk milliyetçiliğini, Latin harflerini savundu. Kitaplarını Atatürk'e ithaf etti:

Bu eseri büyük bir şevkle yazıyorum. Zira dinimizin şimdiki alemdarı Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne ithaf edeceğim.

Mehmet Ali Aynî'nin eşi Feride, ünlü bir ailenin kızıydı:

Feride Aynî'nin annesi bestekâr Leyla Saz, babası Giritli Sırrı Paşa'ydı.^[22]

Mehmet Ali Aynî, kayınpederi Giritli Sırrı Paşa'dan çok etkilendi.

Mehmet Ali Aynî'yi daha yakından tanımak için kayınpederini bilmek gerekiyor:

Kayınpederinin gerçek adı Muhammed Selim Sırrı'ydı (1844-1895). Paşanın Girit'teki yaşamı hakkında pek bilgi yok. Babası Girit tüccarlarından Helvacıza Salih Tosun Efendi.

Dört kardeştiler Sırrı, Fuad, Mehmed ve Nuri.

Kardeşlerden Bilecik ve Kütahya valiliği yapan Fuad Paşa hiç evlenmezken, Hazine-i Hassa Nazırı, Vali Nuri Paşa Abidin Paşa'nın (Adana-Ankara valiliklerinde bulunmuş, Hariciye nazırı) kızı Nefise'yle evlendi. Üç oğulları oldu: Sedat Nuri İleri, Celal Nuri İleri ve Suphi Nuri İleri.

Abidin Paşa, Merkez Efendi Dergâhı postnişini Nureddin Efendiye intisap etmişti.

²² Vehbi Koç, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hıfzı Oğuz Bekata, Samet Ağaoğlu, Fuat Bayramoğlu, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Orhan Veli, Danış Koper, OsmanTuran, Emin Bilgiç, Ulvi Uraz gibi Türk siyâsî-kültürel hayatını etkilemiş bu kişilerin ortak noktası, Ankara Taş Mektebi ! Okulun kurucusu dönemin Ankara Valisi Sırrı Paşa'ydı. Ondan sonra bu görevi dünürleri Abidin Paşa sürdürdü...

İslam'ın üstünlüğünü anlatan *Meali-i İslamiye*; sade ve halkın anlayacağı bir dille yazdığı *Tercüme ve Şerh-i Mesnevi-i Şerif* en tanınmış kitaplarıdır. Ayrıca İmam Bu-sirî'nin *Kaside-i Bürde* isimli eserini tercüme etti.

Abidin Paşa'nın torunu, Nuri Paşa'nın oğlu Celal Nuri (İleri) o günlerde aktifti:

Bu dönemde Siyonist temsilcilere sempatiyle bakan Celal Nuri Bey (İleri), Siyonist temsilci Dr. Viktor Jacobson ile Evkaf Nazırı Hamada Paşa arasında randevu ayarlar, (İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, 1983, s. 307.)

Aralarında ünlü solcuların bulunduğu bu aileyle, "Beyaz Müslümanlar"la ilgili bir çalışmada sık sık karşılaşmak ilginç gelecek sizlere...

Ailede dine karşı özel bir ilgi vardı...

Mehmet Ali Aynî'nin kayınpederi Sırrı Paşa ilk dinî bilgilerini Girit'te Cevrî Efendi'den aldı; İstanbul'a gelerek medrese eğitimi gördü, ilk resmî görevi Girit Hanya sancağı mahkeme-i şeriyesi kâtipliği oldu.

İzmir'de valilik mektupçuluğunda bulunurken, Vali Hekim İsmail Paşa'nın (Sakızlı Rum Rodokanaki ailesinin oğlu) küçük kızı bestekâr Leyla Hanım'la evlendi.^[23] Diğer kızı Adeviye ise Sadrazam Mehmed Kadri (Cenani) Paşa'yla evlendi.

Kayınpederi Hekim İsmail Paşa sayesinde Sun Paşa bürokrasinin basamaklarını üçer beşer atlayarak tırmandı; mutasarrıflık ve valilik yaptı.

Aynı zamanda edip, şair ve hattat olan Sırrı Paşa, dinî bilgilere çok önem verdi. Yirmi kadar eser kaleme aldı: *Sırr-ı Kuran*, *Ahsen ül-Kasas*, *Sırr-ı Furkan*, *Sırr-ı Meryem*, *Nakd ül-Kelamfi Akaid ü-Islam* (İslamî İlmî Kelamın Özü) vb. Bunlar içinde Kuran tefsirlerinin Türkçe'ye çevrilmesiyle ilgili olanlar ağırlıktadır.

Mehmet Ali Aynî'nin eşi Feride Hanım, tıpkı annesi gibi şiire, müziğe meraklıydı; Anadolu'dan mahallî türküler toplayıp derledi.

Leyla Neyzî'nin yazdığına göre, babaannesinin annesi Feride Hanım, yaşlılığında saçlarını erkek gibi kestirerek ceket pantolon giyip kravat takıyordu! Leyla Neyzî'nin, *Küçük Hanım'dan Ruhu Asırlık Adam'a* adlı kitabında Feride Hanım bu şekilde çektiymiş olduğu fotoğrafa balonca, kendisini orta yaşlı bir erkekten ayıramazsınız.

Feride Hanım'la ilgili ilginç bilgiler var bu kitapta.

Saray'da yetişmiş olan annesi Leyla Hanım'dan farklı bir üslubu vardır Feride Hanım'ın. Leyla Hanım köşke gelen müzisyenlerle fasıl tarzında "meşk ederken" kızı Feride komşu hanımlarla rakı içip, çengi oynatır. Bu arada komşulardan "Mısırlı Prenses" Tevhide Hanım'ın Feride Hanım'ın yeğeni Celile'ye "yakınlığı" komşu köşklerin sakinleri arasında gerginlik yaratacaktır, (s. 26.)^[24]

Leyla Neyzî'nin tırnak içine aldığı "yakınlık" sözcüğünden ne anlamalıyız, bilemiyorum...

Kitaptan öğrendiğimize göre, Feride Hanım çok küçük yaşında, sanki istemeden Mehmet Ali Aynî'yle evlendirilmişti.

Hep karşımıza çıkan bir olgu; bu evliliklerde, ilişkilerde hep bir sır var...

Ve mutlaka bir intihar vakası; Feride-Mehmet Ali Aynî'nin kızları Nefise Nezihe Neyzî, 1968 yılında, yetmiş bir yaşında intihar etti...

Yine bu kitaptan öğreniyoruz: Mehmet Ali Aynî eşi Feride'yle birlikte ruh çağırıp

²³ Sotiri Rodokanaki, Sakız isyanı sırasında Yahudi dönmesi Cerrah İshak Efendi tarafından İzmir'e getirildi. Müslüman yapıldı ve İsmail adı verildi. İzmir, İstanbul, Fransa ve İtalya'da eğitim gördü; Saray'a hekimbaşı oldu.

²⁴ Leyla Hanım'ın mezarı Galata Mevlevîhanesi (Divan Edebiyatı Müzesi) bahçesindedir. Yazar Leyla Neyzî'nin, Selanikli Fatma Arıç'la yaptığı "Selanikli Kim" röportajı, Sabetayistlerin inançlarına ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir: "Görüyorum ki, benim büyükannem ve büyükbabamın nesli, bu kimliğin bütün kurallarını ve vecibelerini yerine getirmişler(...) Küçükken annemin yatağına kaçtığımda anneannem benim boş kalan yatağımın 'Osman Baba'nın yatağı' olduğunu söyleyip alay ederdi. Ben de bir şey anlamazdım. Sonradan Sabetay Sevi'den sonra ortaya çıkan Osman Baba adında bir meşin beklendiği için evlerde bir yatak boş tutulduğunu ve başında daima bir kandil yakıldığını öğrendim." {Gazete Pazar, 15 ekim 1997.}

medyumluk yapıyordu!

Feride Hanım'ın iki ağabeyi de ünlü isimlerdi: 1910'da İstanbul Belediye başkanlığı yapan mühendis Yusuf Razi ve Saray'ın baş-mimarı Vedat Tek.

Mehmet Ali Aynî'nin torunu Nezih Halim Neyzî'nin yazdığı *Kızıltoprak Anıları* adlı kitapta da aileyle ilgili ilginç bilgiler var:

Yusuf (Razi) dayım bir Fransız ile evlenmiş. Marie Belle isminde olan bu hanım kendisinden çok daha uzun boylu ve iri bir kadındı. Beşiktaş'a konağa getirdiği zaman Sun Paşa kızmış, "Tuuu, bunu mu buldun?" diye söylenmiş. Neyse hemen şeyhülislam görünüp diyebileceği kadar bir "Lailaheillallah Muhammedün Resul Allah" dedirtmişler. Yatağının başında hep bir haç asılı idi. Zannedersem de gene Hristiyan mezarlığına kaldırıldı, (s. 83.)

Bu "ikili yaşam"ın hep karşınıza çıkmasına şaşırıyor musunuz? Bir diğer torun Ali Halim Neyzî de, *Beyzade Paşazade* adlı romanında, Fransız Marie Belle'nin adını değiştirip "İsveçli Alma"

Düğünün kilisede yapıldığını, Alma'nın başını bağlamaya yanaşmadığını belirtiyor.

Mehmet Ali Aynî'nin bir diğer torunu da ünlü bir politikacıydı:

İsmail Hakkı Arar!

TBMM'de 13. ve 14. dönem CHP milletvekili olarak bulunan İsmail Hakkı Arar, 12 Mart 1971 askerî darbesinden sonra kurulan hükümetlerde sırasıyla, Adalet bakanı, Millî Eğitim bakanı ve devlet bakanı oldu. Aydınlarla, üniversite öğrencilerine yönelik "Balyoz Hareketi"nin başında bulunan sertlik yanlısı siyasetçilerdendi. 12 Eylül 1980 askerî darbesinde de, Danışma Meclisi üyesi oldu !

Mehmet Ali Aynî'nin kardeşi ünlü maliyeci Prof. Dr. Hasan Tahsin Aynî'ydî. Uzun yıllar Maliye Bakanlığında müsteşar olarak görev yaptı.

Hasan Tahsin Aynî'nin kızı Emine Nesrin, Prof. Dr. Reşat Garan'la evliydi. Bu evlilikten doğan Prof. Dr. Hasan Garan (eşi Elinor Garan), ABD'nin önde gelen Türk doktorlardandır.

Prof. Hasan Tahsin Aynî'nin torunu Nur Garan ise büyükelçi Yüksel Söylemez'le evlidir.

Ali ve Ömer Karacan'ın annesi; *Milliyet Gazetesi* eski sahibi Ercüment Karacan'ın eşi Cemile Garan bu ailedendir...

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in müridi "Beyaz Müslümanlar" ! tanımaya devam...

Prof. İsmail Hakkı İzmirli (1869-1946): İzmir'de doğdu. Babası Yüzbaşı İzmirli Hasan Efendi, annesi Giritli Hafize Hanım. İlk ve orta tahsilini İzmir'de yaptı. İkiçeşmelik İptidai Mektebi'ni ve Rüşdiyesi'ni bitirdi.

İzmir'de Farsça öğretmenliği yaparken Şaziliye tarikatından icazet aldı. İstanbul'a gelip yeni açılan, Darümuallimin-i Âliye'ye (Yüksek Öğretmen Okulu) girdi. Öğretmen oldu. Mercan idadîsi'nde din, ahlak ve tarih dersleri verdi.

1908'de çıkan *Sırat-ı Müstakim* ve daha sonra *Sebil ü-Reşad*'a makaleler yazdı.

Mülkiye, Darüşşafaka, Darülfünun İlahiyat, Darülfünun Edebiyat, Mekteb-i Hukuk, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde dinler tarihi, felsefe gibi dersler verdi. Ordinaryüs profesörlüğe kadar yükseldi. 1932-1937 yılları arasında yapılan tarih kongrelerinde tebliğler sundu.

"Millî Din", "Millî Tarih" çalışmalarına katıldı. Kitaplar yazdı: *Müslüman Türk Hukuku ve Din* (1935); *Müslüman Türk Filozoflar* (1936); *Şark Kaynaklarına Göre Müslümanlıktan Evvel Türk Kültürünün Arap Yarımadasında İzleri* (1937).

Rejimin güvenini kazanan İsmail Hakkı İzmirli'nin jübilesi CHP'nin kontrolündeki Kadıköy Halkevi'nde yapıldı.

Fransızca, Rusça, Rumca, Arapça, Farsça, Latince biliyordu. *İlm-i Mantık*, *Arap Felsefesi*, *Felsefe Dersleri*, *Yahudilik Hristiyanlık Müslümanlık*, *Arap Filozofu Yakub el-Kindî*, *Müslüman Türk Filozofları*, *Maan-i Kur'an* ve *Tahlil-i Kur'an* gibi elliye yakın kitap yazdı.

Mukaayese kitabında İhvanüssefa ile Darwinizm, Kınalızade ile Descartes arasında fikir akrabalığı görüyordu.

Vahdet-i Vücut'un, Yunan ve Hint mistiklerinden alınarak bazı mutasavvıflarca din boyasıyla boyandığını ileri sürdü.

O dönemin akademisyen İslamî düşünürlerinin hemen hepsi nedense hep geçisakallıydı; İsmail Hakkı İzmirli, Mehmet Ali Aynî, Ferit Kam, Ebülula Mardin gibi. Niye acaba?

Türklerin "bıyık-sakal" meselesi güzel bir kitap konusudur...

Ömer Fevzi Mardin'in ev sohbetlerine Türkiye Öğretmenler Birliği genel başkanlığını yapan Ahmet Sami Ayrıl gibi sağcıların yanı sıra Sertellerle birlikte hareket eden, "sosyalist" Yeşil Ordu'nun kurucusu Cami Baykut gibi solcu isimler de katılıyordu...

Ama..

Şeyh Ömer Fevzi Mardin için en önemli konuğu bir "peygamberdi: Enis Behiç Koryürek!

Hâşâ, iddia bizim değil; Şeyh Ömer Fevzi Efendi'nin!..

Okuyalım, bakalım...

Enis Behiç Koryürek (1892-1949): İstanbul'da doğdu. Selanik, Üsküp ve İstanbul'da okudu. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi.

Osmanlıca'ya hep karşı çıktı, Türkçü'ydü; "Ulusal Kurtuluş Savaşı"nı destekledi; Mustafa Kemal'e hayrandı:

Ey sen ki alev saçlı zafer küheylanıyla; Kurtardığın vatanda en yüce şehsüvarsın...

Çeşitli şiirlerini Erol Sayan besteledi:

Sen gözlerimde bir renk Kulaklarımda bir ses Ve içimde bir nefes Olarak kalacaksın...

Dışişleri'nde görev yaptı; Bükreş ve Budapeşte'de çalışma Bakanlığı'nda müsteşarlık görevinde bulundu.

Ne olduysa bu görevi sırasında oldu; konuk olduğu bir evde "reenkarnasyonla" tanıştı. Sık sık ruh çağırma seanslarına katılıyordu.

Ve sonunda olan oldu: Trabzonlu Çedikçi Süleyman Çelebi'nin (XVIII. yüzyıl) "ruhundan ilhamlar" aldığını söylemeye başladı. Vahiy yoluyla yazdığını söylediği şiirlerini bir kitapta topladı: *Vâridat-ı Süleyman*.

Şiirlerinin temaları ilginçti:

Ey güzel Mesih, Yahudileri aşkına yandır, İslam birliği doğrultusunda herkesi birleştir...

Rahip Dr. Buchman gibi Evangelistlerin görüşlerine uygun sözlerdi bunlar!

Ve şimdi gelelim, Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in Enis Behiç Koryürek'i yükselttiği mertebeye:

Bu sene bir kitap basıldı. *Vâridat-ı Süleyman* adlı bu kitabın içeriği eşsiz, benzersiz; oluşma biçimi olağanüstü bir olaydı. Çünkü bu içerik, ölümlü bir insanın sesi kullanılarak ortaya konmuş Allah sözü idi. Ola-^muştuluğu şu nedenlerle: Ağzından bu sözler çıkan kişinin aktardığı bilgilerin çoğundan, yani ilahiyat ününden haberi yoktu. Her olağanüstülük gibi bu da ilahî bir olay, yani bir mucizedir. Bu sözleri Enis Bey'in içine girerek Allah'tan başkası söylemiş olamaz. Söyleyen Enis Bey'in sesini kullanan, "Ruh-ül-Kudüs"tür, yani Allah'ın "Zat" nurudur. Cebrail Aleyhisselam bu meyanıdır. Peygamberler devrinden sonra Ruh-ül-Kudüs'ün dünyaya kelam getirdiği işitilmiş değildi. Bu ilk kez Enis Bey'de gerçekleşiyor. Allah'ın mucizesidir bu. Böyle olağanüstü ve eşi benzeri olmayan olayı yaratan Allah'ın elbette bir amacı vardır...

Bu kitabı Caux'daki (İsviçre) Allah işçilerinin amaçlarına uygundur. Allah'a sarılarak birleşin. Bu kitap yalnız Türklerin veya Müslümanların değil, bütün insanlığın uygarlığına ve erdemde birleşmesine ve iyiliklerde işbirliği etmelerine neden olacak güzellikte hikmet ve irfan dolu değerdedir. Bu kitap, sanki bütün Kutsal Kitapların bir özendir. Bütün Kutsal Kitapların özünü vermektedir. (Mardin, *Vâridat-ı Süleyman Şerhi*, İlahiyat Kültür Telifleri Basım ve Yayım Kurumu Neşriyatı, 1951, aktarın Özakıncı, s. 116.)

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in sözlerini nasıl değerlendirmek lazım? Şeyh Cüneyd Bağdadî diyor ki: "Allah'ın velileri ile delilik arasında soğan zarı kadar mesafe vardır."

Ne diyebiliriz ki?

Bu arada:

Rastlantı mı; Mesih-Kral Sabetay Sevi'nin de bir "peygamber"i vardı: Abraham Nathan Aşkenazi!

"Peygamber" Enis Behiç Koryürek'in Mesih'i kimdi acaba?..

Ben çıkaramadım, ya siz?

"Peygamber" Enis Behiç Koryürek'in adı, bugün Ankara Çankaya'da bir sokağa verilerek yaşatılıyor...

Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in müritlerinden biri de, Türk siyaset yaşamının renkli isimlerinden DSP Eskişehir Milletvekili Mail Büyükerman'dı. Büyükerman'ın bir kitabı var: *Birinci Otuz*.

Kitapta, İncil, Zebur, Tevrat ve Kuran'ın ortak yönlerini incelemişti. "Bu kitabın meydana gelişinde üstadım'ın bana öğrettiklerinden çok istifade ettim" diyerek kitabını şeyhine ithaf etmişti: "Üstadım, büyük insan Ömer Fevzi Mardin'i rahmetle anarım." (*Yeni Şafak* gazetesi, 28 Mart 2003.)

Evet toparlarsak, "Beyaz Müslümanların şeyhi Ömer Fevzi Mardin ile müritleri hakkında bilgi sahibi olduk.

Ama "maratonumuzu" sürdürelim; Aaron Kandiyotî'nin "Harun Hoca"lığa yükselişini öğrenebilmek için, şimdi biraz da Ömer Fevzi Mardin'in Nakşibendî şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'yi yakından tanıyalım...

YAHUDİ GARİHLERİN NAKŞİBENDÎ ŞEYHLERİ

Şeyh Küçük Hüseyin Efendi: Ankara'nın Arslan Bey Mahallesi'nde 1832'de doğdu.

Babası Gökmenoğullarından Katırcı Ali Abdullah Efendi, annesi Havva'ydı.

Beş altı yaşına kadar Ankara'da kaldıktan sonra ailesiyle Mihaliççık'a gitti.^[25]

Babasının vefatından sonra on beş yaşında İstanbul'a gitmeye karar verdi.

İstanbul'da Mevlevî tarikatına mensup bir ustanın yanında çırağığa başladı.

Boyunun 120 santim olması nedeniyle "Küçük" ismiyle çağrıldı.

Çarşamba'da, Murad Molla Dergahı'na hizmet etti.

Mevlevî usta onu, okuma yazma öğrenmesi için, Beyazıt Camii avlusundaki bir tespihçinin yanına götürdü. Tespihçinin yanındayken, sabahları Süleymaniye Camii'ne gidip, ders aldı.

Bu arada karnında şişlik meydana geldi, ilk şeyhi olacak Nakşibendî tarikatının Halidiye koluna mensup Hacı Feyzullah Efendi'ye giderek manevî tedavi istedi. Şeyh Feyzullah Efendi'nin, "Oğlum bu karnınızdaki şiş geçer, ancak bize intisap etmelisiniz, yoksa biz üfürükçü takımından değiliz" buyurmalarıyla yirmi yedi yaşında dergâha girdi.

Şeyhinin adının, Sultan Abdülmecid'i tahttan indirecek Kuleli Olayı'na (1859) karışması üzerine önce idam cezası alması ve ardından padişahın "Ben adam öldürmek istemem" sözüyle Midilli'ye sürgün gitmesi, Küçük Hüseyin Efendi'yi çok sarstı. Vaktini boş geçirmeyip Dağıstanlı Hacı Musa ve mühtedi (dönme) Cevdet Efendi'den dersler aldı,^[26] ancak şeyhinin özlemine dayanamayarak Midilli'ye gitti. Sultan Abdülaziz'in 1861'de tahta çıkması üzerine şeyhi affedilince birlikte İstanbul'a döndüler. Şeyhinin emri üzerine on beş yıl

²⁵ Mihaliççık Osmanlı döneminde "dönme" Mihal Osman tarafından kuruldu. "Dönmeliği" konusunda ayrıntılı bilgi yok. Diğer yanda, 1492'de İspanya'dan gelen Sefaradların bir bölümünün Eskişehir'e yerleştiği bilgisine sahibiz. '

Mihaliççık, 1925 yılına kadar Ankara'ya bağlıydı, sonra Eskişehir'e bağlandı. İş ve siyaset dünyasının tanınmış ailesi Sazaklar, Mihaliççık'ın Sazak köyünden.

²⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya* adlı eserinde Şeyh Cevdet Efendi'nin "mühtedi" (dönme) olduğunu belirtiyor. (2. cilt, s. 334.) Cevdet Efendi'yle ilgili başka bilgi yazmıyor. Sadık Albayrak'ın *Son Devir Osmanlı Uleması* adlı kitabının I. cildinde bilgi var. Ama "mühtedi" olduğu yazılı değil; "Şeyh Mehmed Ali Efendi'nin oğlu olup 1287 (1862) tarihinde Yanya'da doğmuştur. Sipahioğlu şöhreti ile biliniyordu. Ayrıca Şeyh Mehmed Cevdet Efendi lakabı ile anılırdı. Yanya'da Arslan Bey Medresesi'nde babasından tahlil görmüş ve vücut-aşare üzerinde de çalışmıştır. Dinî tahsilini bitirip 1310 (1894) hinde babasından icazet almıştır. Türkçe, Arapça, Arnavutça ve Rumca bilirdi. Basılmamış eserleri vardır. Dinî icazetnamesini Nakşibendî tarikatından almıştır."

Abdülaziz'in büyük haremi Hanım Efendi'nin yanında çalıştı.

1876'da şeyhinin vefatından sonra, Babıâli civarında Beşir Ağa Dergâhı'nın, Malik Efendi namıyla tanınan şeyhi Mehmed Nuri Efendi'ye bağlandı. Sekiz sene kaldığı bu dergâhta birbiri ardına üç erbain çıkarıp, dizlerinin derisi soyulacak hale geldi.

Bir süre Nakşibendî Şeyhi Hasan Visali Efendi'yle sohbetlere devam eden Küçük Hüseyin Efendi, burada da on sekiz sene hizmet etti.

Şeyh Hasan Visali Efendi'nin 1902 yılında vefatından sonra, yetmiş altı yaşındayken şeyhlikle görevlendirildi.

İrşat merkezi haline gelen evi, Kocamustafapaşa'daydı.

Yirmi üç halife yetiştirdi.

Çok talebesi olan Küçük Hüseyin Efendi 397 gün hasta yattıktan sonra 14 Mart 1930'da vefat etti.

Kabri, Eyüp'te, Karlıktepe (Gümüşsüyü) diye bilinen yerde, ikinci şeyhi Mehmed Nuri Efendi'nin kabri civarındadır.

Ve...

İşte geldik, Küçük Hüseyin Efendi'yi tüm Türkiye'ye tanıtan olaya:

Türkiye'nin önde gelen Yahudi işadamlarından Üzeyir Garih, 25 ağustos 2001 tarihinde, Yahudilerin kutsal günü şabatta (cumartesi günü) ziyaret ettiği Küçük Hüseyin Efendi'nin mezarı başında on bir bıçak darbesiyle öldürüldü !

Tüm Türkiye aynı sorunun yanıtını merak etti: Yahudi bir işadamların Yahudilerin kutsal gününde bir Nakşibendî şeyhinin mezarının başında ne işi vardı?

Sonra ortaya çıktı ki, Üzeyir Garih her şabat günü Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'nin mezarına gidiyordu. Özel ofisinin çekmecesinde Küçük Hüseyin Efendi'nin vesikalık fotoğrafını bulunduruyordu !

Şeyhin mezarını onartıp boyattırıyordu. (*Zaman* gazetesi, 27 ağustos 2001.)

Kamuoyunun yakından tanıdığı Yahudi işadamların bir Müslüman şeyhe bu yakın ilgisinin sebebi neydi?^[27]

Bazı iddialara göre, Üzeyir Garih gizli Müslüman'dı, hatta sadece kendisi değil, babası dış hekimî Ezra Garih de gizli Müslüman'dı !..

Bir iddiaya göre ise, Küçük Hüseyin Efendi Yahudi dönmesiydi !..

Özellikle İslamcı basının kafası çok karışmıştı:

Şeyh Küçük Hüseyin'in, İslamî kesimin dışında bazı kesimlerle bağlantıları ve yaşayışı, zamanın âlimleri arasında zaman zaman tartışmalara neden oluyor. O günün şartları icabı birçok şeyhe baskı yapılırken, bunun rahat bir şekilde hareket etmesi, tutuklanma, takip ve baskı gibi hallere maruz kalmaması da dikkat çekicidir. Bunun için zamanın gerçek şeyhleri, âlimleri buna hep şüphe gözüyle bakmışlar, kendisinden uzak durmuşlardır. Cenazesine bile iştirak etmemişlerdir. (*İktibas*, 6 Eylül 2001.)

Bir yanda Şeyh Hüseyin Efendi'nin kabri, bir yanda "Beni şeyhimin yanma defnedin" diyebilecek kadar ona bağlı Mareşal Fevzi Çakmak'ın kabri! Tam ortada ise Üzeyir Garih ! Öyle bir tarikat şeyhi ki, bir "Müslüman mareşal" de, bir "Musevî işadamı" da onun müridi !.. Acaba hangisi gerçek? Ya da yalan olan hangisi? Şahsen ben, çıkamadım işin içinden ! Öyle ya, bir yanda "tarikat şeyhi" öte yanda biri "Müslüman", öteki "Musevî" iki mürit ! Gelin de karışmasın kafanız. Gelin de sormayın: Acaba Şeyh Hüseyin Efendi ve müridi Fevzi Çakmak da birer mason muydu? (H. Karakaya, *Akit* gazetesi, 10 ağustos 2001.)

Nakşibendî şeyhi Küçük Hüseyin Efendi, Müslüman mı, Yahudi kökenli mi, mason mu?

Yanıtı zor. Çünkü ortada anlaşılması zor tuhaf ilişkiler yumağı var...

Şöyle ki, cinayetten bir hafta sonra Vehbi Koç'un kızı Sevgi Gönül, *Hürriyet* gazetesindeki köşesini Küçük Hüseyin Efendi'ye ayırdı:

Ender, katledilen Üzeyir Garih'in asıl adının Hezakiyer olduğunu, Üzeyir isminin babasına ait bulunduğunu, ama oğul Üzeyir'in daha sonraları adını değiştirerek

²⁷ Küçük Hüseyin Efendi, Üzeyir Garih suikastıyla o kadar meşhur oldu ki, yazar Nazlı Eray, *Beyoğlu'nda Gezersin* adlı romanının Önemli karakterlerinden birini "Küçük Hüseyin Efendi" yaptı. (Can Yayınları, 2005.)

babasının adını aldığını anlattı.

Üzeyir Bey'in hepimizi acılara boğan hunharca öldürülmesi, ziyaretine gittiği Küçük Hüseyin Efendi'nin mezarı başında cereyan etmişti.

Kimdi bu Küçük Hüseyin Efendi ? Mistik dünyaya biraz meraklıyım. Ama bu zat-ı muhteremden bahsedildiğini hiç duymamıştım. E... Ne de olsa bendeniz Hacı Bayram Veli sülalesinden gelmeyim. Dolayısıyla bazı diğer muhteremlerden haberimin olmaması normaldir, diye kendimi avutmaya çalıştım. Ama bir taraftan da kimdir diye anıştırmaya, soruşturmaya başladım. Şeytan bir dostum, "Ne araştırıp soruyorsun, müridi Ender Hanım burnunuzun dibinde" diye be nimle bir de dalga geçti.

Ailede iki Ender vardı. Biri Prof. Dr. Ender Berker, benden on iki saat küçük teyzezademdi. Diğeri ise gelin Ender Mermerci, o da diğer teyzezademin hanımıdır. Gelin Ender'i yakaladım, sormaya başladım.

Bana babası Prof. Dr. Hasan Reşat Sığındım'ın, Üzeyir Garih'in babası Dr. Üzeyir Garih'in ve Doktor Salih Arazrakı'nın Küçük Hüseyin Efendi'nin müridi olduklarını söyledi. (Hürriyet gazetesi, 1 Eylül 2001.)

Evet, sosyetik Ender Mermerci'nin babası Prof. Dr. Hasan Reşat Sığındım Nakşibendî Şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'nin müridiydi.

Prof. Sığındım'ın biyografisine bakarak, bir ipucu yakalayabilir miyiz?..

ENDER MERMERCI'NİN BABASI

Prof. Hasan Reşat Sığındım: 1884 İstanbul doğumlu. Osmanlı'nın ilk cilt doktorlarındandı. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'yi bitirdikten sonra, Celal Muhtar Özden'in asistanı oldu. Frengi ve deri hastalıkları alanında uzmanlaştı. Berlin'de ihtisas yaptı. Avrupa'nın ünlü Charite Hastanesi'nde ve St. Louis'de çalıştı.

Dönüşünde, Şam, Beyrut tıp okullarında müdürlük yaptı.

Hükümet tarafından, Afganistan Kabil'de Tıp Fakültesi'ni kurmakla görevlendirildi.

Uzun yıllar Haydarpasha Numune Hastanesinde çalıştı. Yüksek Sağlık Şûrası üyeliği yaptı. Türk Dermatoloji Derneği'ni kurdu.

1971 tarihinde vefat etti.

Üzeyir Garih'in babası Ezra Garih ile Prof. Dr. Sığındım uzun yıllar aynı dairede bulunan muayenehanelerinde çalışmışlardı.

Küçük Hüseyin Efendi'nin iki müridi Yahudi Ezra Garih ve Müslüman Prof. Hasan Reşat Sığındım aynı çatı altında çalışıyor ve herhalde boş vakitlerinde şeyhlerine sığınıyorlardı!..

"Sığındım" ailesini tanımayı sürdürelim:

Prof. Sığındım'ın eşi Bosna'dan göç eden Cemile Hanım'dı.

Hasan Reşat-Cemile çiftinin kızları, zamanla dünya jetsosyetine giren Ender Mermerci'ydi.

Ender Mermerci, Yüksek Ticaret Mektebi'ni bitiremedi. Gönünde hep Brigitte Bardot gibi ünlü bir film yıldızı olmak vardı. Yarışmalara katıldı, hatta birinde "Sinema Güzeli" seçildi. Ailesi bu sektöre girmesine izin vermedi. Genç yaşında Siemens'in pazarlama bölümünde sekreter olarak çalıştı. Ardından Türk Hava Yolları'nda hosteslik yaptı.

Ender Hanım'ın hayatı, kırk bir yaşına kadar hiç evlenmemiş Mehmet Mermerci'yle tanışmasıyla tamamen değişti. Vehbi Koç'un baldızının oğlu Mehmet Mermerci'yle 1973'te evlendi. Tansa, Yosun ve Derin adlı üç kızı oldu.

Yosun Mermerci, Yahudi işadamı Olivier Reza'yla evlendi.

Tansa ise Koç Holding yöneticisi Uğur Ekşioğlu'nun oğlu Canla evlendi.

Ender Hanım 1992'de eşini kaybettikten sonra, bir süre Yahya Demirel'le flört etti. Ender Hanım kitap yazılırken Hollandalı Herman Van Alkamade'yle nişanlıydı.

Koç ailesinin, Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'yle ilişkisi sadece dünürleri Sığındım ailesiyle sınırlı değildi.

Küçük Hüseyin Efendi'nin torunu Sabiha Hanım, Koç ailesinin dostuydu. Sık sık buluşup bezik oynuyorlardı. Sabiha Hanım'ın kızı Nurinisa, Ankara'da Hayyam Şarapları'nı imal eden Celalettin Rodoslu'yla evliydi !

Koç Holding'in üst düzey yöneticisi, akrabadan Can Kırac'ın Nazlı Kırac da Şeyh

Küçük Hüseyin Efendi'nin akrabasıydı. (Chronicle, sayı 2,2005.) Şeyhin Eyüp'teki mezarım, eşimle birlikte ziyaret ediyordu. Bu ziyaretler esnasında şeyhin mezarı başında Üzeyir Garih'i görmeleri çok şaşkınlıklarına neden olmuştu...

Bu ilişkiler ağını çözecek, Sığındım ailesinden yeterli ipucu bulamadık sanıyorum.

O halde, Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'yi daha yakından tanımak için, Garih ailesi hakkında bilgi sahibi olmamız gerekiyor.

Bu nedenle gelin önce, Garih ailesinin geçmişine kısaca bir göz atalım...

YAHUDİ GARİHLERİN SOYAĞACI

Garih ailesi, 1492'de İspanya'dan Osmanlı'ya sığınan Sefarad Yahudilerindendi. Bağdat'a yerleşmişlerdi. Ailede çok cerrah olduğu için "Carın" diye tanınırlar. Örneğin, Üzeyir Garih'in amcası Harun Garih, Sultan II. Abdülhamid'in hekimiydi.^[28]

Ailede sadece hekimler yoktu. Avram Farhi II. Abdülhamid döneminde matbuat reisliği yaptı.

Şam'da yaşayan Haim Farhi ise ailenin en ünlüsüydü; Osmanlı bürokrasisinde yer almış, Cezzar Ahmed Paşa'nın sarrafı ve Napolyon Bonapart'ın karşısında baş destekçisiydi. Aynı zamanda Filistin Musevî cemaatinin lideriydi.

Ailenin gücünü anlatmak için size bir örnek vermem gerekiyor Kanlı bir olay nedeniyle Akkâ Valisi Abdullah Paşa, Haim Farhi'yi idam ettirdi. Bunu haber alan Haim Farhi'nin kardeşleri durumu İstanbul'daki Musevî cemaati lideri Behor Karmona'ya bildirdi ve yardım istedi. Karmona Sultan II. Mahmud'a haber vermeden şeyhülislamdan bir fetva alarak Vali Abdullah Paşa'nın idam edilmesini sağladı.

İşte bu olay, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar giden olayların ilk kıvılcımı olacaktı; bu meseleyi ileri sayfalara bırakalım...

XIX. Yüzyıl sonunda Bağdat'ta Arap milliyetçi hareketlerinin başlaması üzerine Garihlerin bir bölümü İstanbul'a göç etti. Bunlardan biri de Üzeyir Garih'in inci tüccarı dedesi Azra Yehazkel Efendi'ydı. Üzeyir Garih'in babası İzidor Ezra Garih, Mekteb-i Sultanî ve Darülfünun'dan sonra Paris'e gitti; Sorbonne Üniversitesi'nde diş hastalıkları konusunda tıp tahsili yaptı. Türkiye'ye dönüp diş hekimi olarak Beyoğlu Tünel'de muayenehane açtı. Yazdığımız gibi, cilt doktoru Prof. Hasan Reşat Sığındım'la aynı daireyi paylaştı. Araya girip bir alıntı yapalım:

Mehmet Faik Erbil Efendi, Küçük Hüseyin Efendi (Arusî şeyhi), tarikatına mensup ünlü isimleri açıklıyor. "Yolumuz ulularından Arif-i Zat-ı Billah Esseyid Mevlânâ Küçük Hüseyin Efendi'yi ve Halife-i Hassası Zat Mürşidi Esseyid Ömer Fevzi Mardin Hazretleri'ni zikrettikten sonra terbiyesinde yetişmiş pek çok değerli dervişlerinden birkaçının isimlerini burada dercetmek istiyoruz: Eski başvekillerimizden vatanperver Hüseyin Rauf Orbay, beynelmüel tıp ilmi ile mücehhez Ord. Prof. Hasan Reşat Sığındım, yine tıp âleminde Ord. Prof. ve aynı zamanda Paşabahçe Tezyini Sanatlar hocası muhterem Ahmet Süheyl Ünver, Washington Büyükelçimiz Münir Ertegün, eski Adliye ve Hariciye vekillerimizden Ord. Prof. Yusuf Kemal Tengirşenk, DP'nin ilk Sağlık bakanı tıp profesörü Nihat Reşat Belger, Atina Büyükelçimiz Enis Akaygen, Müzeler Umum Müdürü (Mareşal Çakmak'ın damadı) Prof. Dr. Burhan Toprak ve Mareşal Mustafa Fevzi Çakmak ve teğmen rütbesi ile huzuruna varıp mübareğin kendisine gösterdiği keramet üzerine ömrünün son demine kadar mum ışığında Kuran-ı Kerim okuyan Balıkesir Kumandanı Korgeneral Kurtcebe Noyan Paşa Musevî Doktor Salih Arazraki, Üzeyir Garih'in diş hekimi babası Ezra Garih." {Yeni Şafak gazetesi, 20 ağustos 2003.}

Yazar Erol Güngör'ün deyişiyle, "En kaliteli zihinleri, en parlak zekâları, kültür hayatının dışına çekerek onları düşünsel anlamda kısırlaştıran; Batı'da ortaya çıkan aktif ve müteşebbis insan tipiyle rekabet şansı olmayan; pasif ve içedönük bir insan tipi yaratan" bu dergâhlarda okumuş yazmışların ne işi vardı?

²⁸ Sultan II. Abdülhamid'in baştabibi Yahudi Jak Mandil Paşa'nın torunu -toprağı bol olsun- Tilda Kemal, Yaşar Kemal'in eşiydi.

Ama meselenin özü başkaydı; Erol Güngör, "Beyaz Müslümanların büyük sırrına vâkıf değildi!

Biz *Yeni Şafak* gazetesinin haberine devam edelim:

Arusî Şeyhi Mehmet Faik Erbil, Mardin ailesinin dünürleri Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi ile oğlu eski başbakanlardan Suat Hayri Ürgüplü'nün, Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'yle diyaloglarını anlatıyor.

Ürgüplüler her başı sıkıştıklarında soluğu Nakşibendî şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'nin mezarında almışlardı ! Burada bir soru sormamız gerekiyor:

Mustafa Kemal ve İsmet İnönü dönemi, siyasal islamcılar tarafından hep din düşmanlığı yapıldığı iddiasıyla eleştirilir.

Taki, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın Eyüp Mezarlığı'nda şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'nin ayaklarının ucun-.itinasını; önce bakan sonra başbakan olan Suat Hayri Ürgüplü'nün her başı sıkıştığında soluğu Küçük Hüseyin Efendi'nin yanında almasını nasıl açıklayacağız ?..

Tek parti döneminde akademisyenler, yazarlar, sanatçılar, siyasetçiler şeyhlere koşuyor, kimse onlar hakkında idarî bir soruşturma açmıyor; sohbet evleri baskınlara uğramıyor. Aksine hepsi, siyasî hayatta, akademik hayatta sürekli yükseliyorlar.

Peki Anadolu'da durum neden farklıydı ? İstanbul ile Anadolu arasındaki şeyh farkı neydi?

Ya da şöyle mi sormalıyım: İstanbul'da yaşayan şeyh "doğuştan beyaz" mıydı, yoksa "beyazlaştırılıyor" muydu?..

Yanıtı için, Garihlere devam edelim...

Üzeyir Garih'in babası Ezra Garih, ölene kadar, şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'nin sohbetlerini hiç kaçırmadı.

Diş hekimi Ezra Garih Küçük Hüseyin Efendi'ye o kadar bağlandı ki, sahibi olduğu yedi katlı apartmanın bir katını şeyhine tahsis etti.

İddiaya göre, Ezra-Adile Garih çifti bir oğul evlat istedi, olmadı, ancak Küçük Hüseyin Efendi'nin duasıyla bir oğulları oldu! Adını Küçük Hüseyin Efendi koydu: Üzeyir!

Yahudi geleneğinde bebeklere, peygamberlerin adı verilmezdi; Üzeyir Yahudi peygamberin adı olduğu halde, Garihler şeyhlerini kırmak istemediler!

Sünnet edildikten sonra da dua ismi olarak "Yehazkel" adını alan Üzeyir Garih, ilköğrenimini Beyoğlu Birinci Karma İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini önce Saint Joseph, arkasından Beyoğlu Lisesi'nde yaptı.

Genç yaşında hahamlık eğitimi aldı.

1951'de İstanbul Teknik Üniversitesi'ne girdi.

Öğretim üyesi kadrosunda bulunan asistan Necmettin Erbakan'la arkadaş oldu.

Gün gelecek "Millî Görüş hareketinin lideri olacak asistan Necmettin Erbakan'la arkadaşlığı oldukça yakındı; öyle ki Üzeyir Garih'e otomobil kullanmasını Erbakan öğretti; asistan olması için Erbakan çok çaba harcadı.

Soru basit: Niye ? Sadece arkadaşlık mı? Bu sorunun ipuçları, Türkiye'deki Nakşibendî tarikatının en güçlüsü Halidiye koluna bağlı Gümüşhanevî Tekkesi'nde olabilir mi?..

NAKŞİBENDÎ TARİKATININ "HALİDİYE EKOLÜ"

Gümüşhanevî Tekkesi'nin kurucusu Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi (1813-1893), Gümüşhaneli bir tüccarın oğluydu. Babasının tüccar olmasını istemesine rağmen, İstanbul'a gelerek önce Beyazıt, ardından da Mahmud Paşa medreselerinde okudu.

"Kürt Hoca" lakabıyla tanınan Nakşibendî şeyhi Abdurrahman el-Harputî'nin öğrencisi oldu.

1844'te müderrislik icazeti aldı; Beyazıt Medresesi'nde dersler vermeye başladı.

1848'de, Üsküdar'daki Alacaminare Tekkesi'nde Mevlâna Halid Bağdadî'nin halifelerinden Abdülfettah Ukarî'yle tanışıp onun aracılığıyla Trablusşam müftüsü Ahmed Ervadî'ye bağlandı.

1859'da Cağaloğlu'ndaki Fatma Sultan Camii'nde ilk irşada başladı ve burası zamanla

Gümüşhanevî Tekkesi olarak ün kazandı.

Mevlâna Halid Bağdadî'den dolayı "Halidiye" olarak bilinen bu tarikat, Kuzey Irak'ta Süleymaniye'de kökleşmiş, Basra, Kerkük, Erbil, Diyarbakır, Cizre, Mardin ve Urfa gibi Kürt nüfusun bulunduğu merkezlerde hızla yayılmıştı.

Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi, Nakşibendîliğin Halidiye kolunu başta İstanbul olmak üzere Osmanlı'nın batısıyla tanıştırdı. Bugün Türkiye'de Nakşibendîlik denilince, yalnızca Halidîlik anlaşılmaktadır !

Konu konuyu açıyor ama, Türkiye'deki tarikatlar arasındaki "farkları" bilmek için Mevlânâ Halid Bağdadî'yi yakından tanımak gerekiyor. Bağdadî'yi bilmezseniz, gerek "Erbakan hareketi"nin gerekse AKP'nin Doğu'da ve Güneydoğu'da neden çok oy aldığını anlayamazsınız!

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanlarının hemen hepsinin neden Kürt olduğunu da analiz edemezsiniz !..

Şeyh Halid Bağdadî, 1776 Kuzey Irak Süleymaniye doğumluydu. Babasının adı Pir Mikail'di. Bölgede nüfusu oluşturan unsurlardan; çokluğu sırasıyla Kürt, Arap, Türk, Yahudi, Ermeni olup olmadığı konusunda bilgi yoktu. Kürt kaynaklarına göre Kürt'tü ve "el-Kürdî" diye tanınıyordu.

Soyunun baba tarafından Hz. Osman'a ulaştığı rivayet edildiğine göre Arap'tı.

Şeyh Halid Bağdadî, Karadağ'da Berzenci ailesinden Şeyh Abdürrahim ve kardeşi Şeyh Abdülkerim'den dersler aldı. Daha sonra Bağdat'a gitti.

Şeyh Abdülkerim Berzenci'nin vefat etmesi üzerine, onun Süleymaniye'deki medresesinin sorumluluğunu üstlendi.

1809'da Süleymaniye'yi ziyaret eden Mirza Rahimullah Azîmabadî adındaki Hindistanlı bir dervişin önerisiyle, bu ülkeye gidip, Nakşibendî şeyhi Abdullah Dihlevî'den el aldı. Şeyhi tarafından tekrar Süleymaniye'ye, bu kez onun halifesi olarak döndü. Ancak başta Kadiriler olmak üzere tarikat şeyhleri tarafından valiye şikâyet edildi. Süleymaniye'deki Şeyh Maruf Berzenci onu, sahtekâr, sapık ve yogi olmakla suçladı!

Bağdat Valisi Said'in koruması altına girdi.

Bir sonraki vali, Mahmud Paşa, ona Süleymaniye'de bir zaviye yaptırdı.

Uzatmayayım, halifeleri aracılığıyla gerek kendi doğduğu bölgede, gerekse Şam, Kudüs, Bağdat ve Güneydoğu Anadolu'da binlerce müride sahip oldu. "Mevlâna" mahlasını aldı.

Kendi isminden dolayı, kurulan "Halidiye"nin iki temel inanç özelliği dikkat çekiyordu: şeriatı bağlılık ve cehrî (yüksek sesle söylenerek yapılan) zikirten kaçınmak.

Başta Kuzey Irak olmak üzere buralarda kurduğu medreselerde Kürtçe'yi eğitim dili olarak kullandı.

Bugün Türkiye'deki Kürt hareketleri Bağdadî'yi, önemli dinî Alimlerden biri olarak görmektedir.

1826'da Şam'da vefat eden Halid Bağdadî'nin, kendi döneminde atadığı altmış yedi halifeden otuz üçünün Kürt olduğu belirtiliyor.

Nakşibendî tarikatında yetişmiş Turgut Özal, Necmettin Erbakan, Recep Tayyip Erdoğan gibi siyasetçilerin, Kürtlere ılımlı bakmalarının sebebi Şeyh Bağdadî olabilir mi?

Şunu belirtmem gerekiyor; Halidîlerin Osmanlı merkezî yönetimiyle ilişkileri hep iyi oldu. Bunun nedeni Şeyh Halid Bağdadî'nin, Müslümanların birliğini ancak Osmanlı Devleti'nin sağlayabileceğini söylemesiydi. Bu nedenle "Halidiye" müritlerinde, Avrupa'nın sömürgeci güçlerine karşı derin bir düşmanlık oluştu...

İşte, bu nedenledir ki, Gümüşhanevî Tekkesi'nin Şeyhi Ahmed Ziyaeddin Efendi, 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'yla başlayan, Osmanlı pazarının yabancı sermayenin eline geçişini engellemek; gelen yabancı bankaları fonksiyonsuz hale getirmek ve yerli sermaye birikimi sağlamak için yardım sandıkları kurdu. Nakşibendîlerin tarihleri boyunca Osmanlı'ya ilk "siyasal" tepkileriydi bu.

Ama...

Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi'nin desturu Şeyh Halid Bağdadî'nin yoluydu: Devlete

düşman olunmazdı.^[29]

Diğer yandan Tanzimat'la gelen reformlara da soğuktu. Tanzimat'la oluşan devlet bürokrasisine hep mesafeli bakacaktı.

İktidarın İslamîleşmesi için kadrolaşma şarttı!

Temel harç, "Bağdadî ekolü"ydü: halvete önem verilmesi, müritlerin riyazatla eğitilmesi vb.

Bağdadî'nin yolundan yürüyen Şeyh Ahmed Ziyaeddin, 116 halife yetiştirdi.

Altmış iki yaşında evlenen Şeyh Ahmed Ziyaeddin seksen yaşında vebadan vefat etti.

Ondan sonra "Gümüşhanevî Tekkesi" silsilesi şöyle devam etti:

Şeyh Hasan Hilmi Efendi, Şeyh İsmail Necatî, Şeyh Ömer Ziyaeddin Efendi, Kâtip Şeyh Mustafa Feyzi Efendi, Hasib Efendi ve Kazanlı Abdülaziz Bekkine...

Devrin önde gelen âlimlerini-münevverlerini tekkede bir araya getirme "geleneği" Kazanlı Abdülaziz Bekkine Efendi (1895-1952) devrinde de sürdü.

Bunları bilemezsek Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in "Beyaz Müslümanlar"ını anlamamız zor olur...

Abdülaziz Bekkine, Küçük Hüseyin Efendi'nin sohbetlerine katılıp, kendisiyle dost olmuştu. Keza bu yakınlık, Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'nin müritlerine, ölümünden sonra Abdülaziz Bekkine'nin dergâhına gidip bağlanmalarını vasiyet edecek kadar iç içelik taşıyordu.

Şeyhinin isteğine uyanlardan biri de Üzeyir Garîh'in babasıydı...

NAKŞİBENDÎLERİN "TÜCCAR DAMARI"

Buraya bir not düşmek gerekiyor: Dergâhta bir "tüccar damarı" vardı.

Eğimli Mustafa Feyzi Efendi "Kâtip" diye tanınıyordu. Lastikçi Murtaza Ticarethanesi başta olmak üzere bazı şirketlerin muhasebe işlerini yürütmüştü.

Abdülaziz Bekkine'nin babası Kazanlı tüccar Haris Efendi, 1880'de İstanbul'a gelmiş, Asmaaltı'nda toptan yağ ticaretiyle meşgul Olmuştu. Aile, Rus tebaasındandı ve bu nedenle "Sultanov" namıyla tanınıyorlardı.

Nedeni bilinmiyor, 1909 yılında tekrar Kazan'a göçtüler. Halbuki Yusuf Akçura gibi hemşerileri İstanbul'da İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde güçlü konumdaydı.^[30]

Kazan ve Buhara'da kaldıktan sonra, söylediklerine göre, Bolşevik İhtilali'nin ardından 1918'de tekrar İstanbul'a döndüler.

Bu çalışmamızın ileri bölümlerinde de benzer göçleri okuyacaksınız, bu nedenle burada bir parantez açmamız gerekiyor Bu göçlerin sebebi olarak ısrarla, "Komünistler bizi zorla dinsiz yapıyorlardı" gibi kaba bir gerekçe ileri sürülmektedir. Bu daha çok Soğuk Savaş döneminin psikolojik harp yalanıydı.

Halbuki doğrusu bunun aksidir. Bolşevikler din özgürlüğü getirdiler; örneğin, yıllardır ezilen, toprak sahibi olamayan Yahudiler rahat bir nefes aldılar. Yeni düzenin Müslümanlara bakış açısı, Bakü'de "Doğu Halkları Kurultayı" organize etmesiyle ortadadır.

Bekkine'nin Kazanlı hemşerisi Lenin 7 Aralık 1917'de bakın ne diyor:

Ey Rusya Müslümanları, ey Volga ve Kırım Tatarları, ey Sibiry ve Türkistan Kırgızları, ey Kafkas Türkleri, ey Kafkas Çerkezleri... Millî hayatınızı serbestçe tanzim ediniz. Size bu hakkı veriyoruz. Biliniz ki sizin ve Rusya'nın diğer milletlerinin hukukunu ihtilalin bütün kuvveti himaye edecektir. (Uygur Kocabaşoğlu-Metin Berge, *Bolşevik ihtilali ve Osmanlılar*, 1994, s. 319.)

²⁹ Nakşibendîliği Hindistan'da ilk geliştiren İmam-i Rabbanî, sufi hareketi, siyasî bir nitelik kazandırarak "devrimcileştirip" mücadeleci bir hareket haline dönüştürecek. Türkiye'de Rabbanî çizgisini, Necip Fazıl Kısakürek (Büyük Doğu Hareketi) sürdürecekti.

³⁰ Şeyh Bekkine'nin hemen hemen aynı dönemde yaşadığı hemşehrileri Türkiye ve dünya siyasetinin önemli isimleriydi. Yusuf Akçura, Kazanlı bir fabrikatörün oğluydu. Ünlü Türkçülerden Kazanlı Sadri Maksudî Arsal'ın ailesi de tüccardı. En ünlü Kazanlı İse, çekik gözleriyle bir Tatar'a benzeyen Vladimir İliç Lenin'di.

Sovyetler Birliği'nde Türkçüler zulüm görüp, öldürülmediler mi ? Evet, Stalin döneminde bunlar yaşandı. Ancak Türkçü oldukları için yok edilmediler; Troçkist-Zinovyevci oldukları için yok edildiler...

Din-dil baskısından bahsediliyor, oysa o yıllarda 123 milyon nüfusu olan ülkenin yüzde 55,7'si Rusça bilmiyordu; çok dinli ve çok milliyetli bir nüfus vardı. Baskıyı kime, hangi kadrolarla yapacaksın ? Üstelik, Bekkine ailesinin döndüğü yıllarda ortada daha Sovyetler yoktu; SSCB 1922'de kuruldu.

Biz bilmiyor olabilir miyiz (!): Sultan Galiyev mi, Gaspıralı İsmail mi Müslümanlara, Türklere baskı yapmıştı? Şaka bir yana, o yıllarda Sovyet topraklarından dünyaya enternasyonal rüzgarı esiyordu ve insanoğlu tarihi boyunca din ve milliyet anlamında hiç bu kadar özgür olmamıştı.

Tersi geçerliydi; yüzyıllardır insanları ezen Ortodoks Kilisesinin gücü elinden alınmıştı. Din özgürleştirilmişti; laik bir sistem vardı.

Söylenen yalan, ya "bir "örtü"ye gerekçeydi ya da kara bir propagandaya.

Yağ tüccarı Bekkine ailesinin İstanbul'a tekrar dönüş nedeni olsa olsa, Rusya'da 1918'de çıkan iç savaş olabilir. Gerisi hikâye dir.

Müslümanların İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'le işbirliği yapması, Sovyetlerin Müslümanlara bakış açısını değiştirmiştir.^[31] Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı, Ermenilere nasıl tehcir uyguladıysa, benzerini SSCB de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Hitler'e sempatiyle bakan Tatarlara yaptı. Yoksa Müslümanların dinine yönelik özel bir politika yoktu.

Oysa, "duvar" yıkıldığında, Türkmenlerin, Kırgızların, Özbeklerin, Azerilerin vb dinsiz olduklarını görmemiz gerekmiyor muydu; aksine hepsi dinlerine bağlıydılar.

Söylediğim gibi, tıpkı "tak şapkayı gir" kaba söylemi gibi, "zorla dinsiz yapma" iddiası da büyük bir yalandı. Amaç, asırlar boyu kandırdıkları gibi, Müslüman halkları korkutmaktır.

Ve ne yazık ki, bu tür spekülasyonlara hâlâ inanan büyük yığınlar var... Bir de artık okuduğumda, dinlediğimde giderek sinirlenmeye başladığım bir konu haline gelmeye başladı bu Anadolu'ya geçiş meselesi. "Kardeşim, kalıp niye mücadele etmediniz?" diye kızmak istiyorum. Ne olacaktı ki, şehit olup cennete giderdiniz! Onu yapmayıp Anadolu'ya kaçmanın nedenlerini anlatmanız-yazmanız artık sıkıcı olmaya başladı... Bugün Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Orta Asya'da kalıp dinini-dilini koruyan soydaşlarımız her türlü takdiri hak etmiyorlar mı? Bu göç ağlamalarını artık sona erdirmeliyiz... Bir de bu çevreler, yıllarca Bektaşiliği dinsizlikle/Rafizilikle suçladılar. Bugün Balkanlar'da, Türklük ve Müslümanlık'tan bahsediliyorsa, bu Bektaşî tekkeleri sayesinde! Neyse...

Olaylara geniş açıdan bakmamıza vesile olacak bir anekdot eklemeliyiz:

Buhara'da somut olarak Yahudi yerleşimi XVI. yüzyılda, Semerkand da ise XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. 1897'de yapılan Rusya'nın ilk nüfus sayımında Türkistan topraklarında 11 463 Yahudi bulunduğu tespit edildi. 1926 yılındaki SSCB nüfus sayımına göre bu sayı 18 698'di. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan nüfus sayımına göre ise Türkistan'da anadili Yahudi Tacikçesi olan 25 990 kişi vardı. Son verilere, 1993 sayımına göre Taşkent, Semerkand ve Buhara'da Yahudilerin sayısının 31 900 olduğu belirtilmektedir.

Bu rakamları, Dr. Durmuş Arık'ın *Buhara Yahudileri* adlı çalışmasından aldık. Bir de alıntı yapalım:

Çeşitli tarihlerde Buhara Yahudileri'nden İslam'ı kabul edenler olmuştur. Bunlar hakkında ayrıntılı bilgi bulunamamıştır. Ancak bu kesim zamanla bölgede hakim unsur olan Özbekler ya da Tacikler arasında erimiştir. Bunun dışında XVIII. yüzyılın ortalarında ve XIX. yüzyılın erken dönemlerinde Buhara Yahudileri'nden "Çala" adı verilen bir grup ortaya çıkmıştır. Bunlar Müslüman geleneğe bağlıymış gibi görünmüşler, inançlarını gizli olarak sürdürmüşlerdir. Çalaların yaşamı sürekli olarak emirliğin otoritelerince yalandan izlenmiştir. 1901'de Buhara'da durum kendisi bir Çala olan Ay-Bibşi Yakubova tarafından Sirderya Rus valisine mektubunda tasvir edilmiştir. Bu

³¹ Tüm Müslüman Türklerin Almanlarla işbirliği yaptığını söylemek kuşkusuz doğru olmaz. Örneğin, ünlü tarihçi Prof. İlber Ortaylı'nın annesi Şefika Hanım, ünlü basketbolcu Mehmet Okur'un anneannesi Fatma Baştımur, Almanlar tarafından esir alınıp Polonya ve Almanya'daki kamplara götürüldüler. Türk ve Müslüman olduklarını ispatlayınca canlarını kurtardılar.

tasvirde, Çalaların ibadet edecekmiş gibi camiye gittikleri, genellikle bir Müslümanın yapması gereken her şeyi yaptıkları ve onların komşuları tarafından daima gözetlendikleri belirtilmiştir. Bunun yaranda onların kendi evlerinde gecenin karanlığında Yahudi geleneklerine göre ibadet ederek, evlerinde kesinlikle şabat için gerekeni yerine getirdikleri vurgulanmış, herhangi bir kimsenin Çalaları bu durumda bulması ve ihanet etmesi durumunda onların başının derde girdiği anlatılmıştır. Çalalar genellikle tecrit edilmiş bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürmüştür. Ne Yahudiler ne de Müslümanlar bu kesimle evlilik yapmış, onlar daha çok kendi toplum yapısı içinde içe dönük bir yaşam biçimi sürdürmüştür. Michael Zand, Yahudi kökenli İngiliz misyoner Joseph Wolffun (1795-1862) Buhara'daki gözlemlerine dayanarak, 1830'larda Buhara Yahudi nüfusunun yüzde 13'ünün yaklaşık 1 500 kişiden oluşan 300 Çala ailesinden oluştuğunu belirtmiştir. "Yahudi mahallelerinin yakınında bulunan Müslüman mahallelerinde yerleşmişlerdir. Buhara'da tespit edilen bu türden mahalleler arasında, Çarkarvansaray, Hoca Halim, İslam, Mir Masud yer almıştır. Arabon mahallesinde kuzeybatısında tümüyle Yahudi-Müslüman Çala grubu yerleşmiştir. Mehtar Şafeyi mahallesinin ise (50 ev) bütün sakinlerini zengin Yahudi Müslümanlar oluşturmuştur." (s. 203-205.)

Müslümanlığı kabul edip, gizlice Yahudiliklerini sürdüren gruplar İran'da da var olmuştur; bunlara "Cedid el-İslam" (Yeni Müslümanlar) adı verilmişti !

Kuşkusuz bu yazdıklarımızın Bekkine ailesiyle bir ilgisini/bilgisini gösterecek belgeye sahip değiliz. Olması da ihtimal dışı gözüküyor. Zaten meselemiz de Bekkine ailesi de hiç değil.

Bu çalışmamızda karşınıza Balkanlar'dan ve Kafkaslar'dan gelen göçmenler çok çıkacak. Nedense Türk sağı, Balkanlar'dan gelen göçmenlerin Sabetayist olup olmadıkları konusunda güvensizlik içindeyken, Kafkas göçmenlerine aynı kuşkuculuğu göstermez. Balkanlar'dan Sabetayist geliyor da, Kafkaslar'dan Çala gelemez mi ? Bu notu yazmamamızın nedeni bu konulara geniş bir perspektiften bakmak gerektiğini göstermek içindir.

Kırım ve Gürcistan başta olmak üzere Kafkas Yahudileri (Doğu Yahudileri) konusunda daha çok çalışmamız gerekiyor. Burada yaşayan Yahudileri bilmeden/tanımadan örneğin, ipek yolu ticareti konusunda ne söylesek yanıltıcı olur !

Şimdi dönelim, tüccar Bekkine ailesine...

Bekkine ailesi İstanbul'a ikinci gelişlerinde yine, Asmaaltı'nda dükkân açtılar, yağ ticaretine devam ettiler.

Abdülaziz Bekkine ise bir süre sonra Beyazıt Medresesi'ne gitmeye başladı. Kısa bir süre sonra da, Nakşibendî şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'yle tanıştı ve ardından da Mustafa Feyzi Efendi'ye intisap etti.

Şeyhi vefat edince dergâhın postnişini oldu...

Kadınların kara çarşaf yerine manto giyebileceğini söyleyen, Osmanlı döneminin ilk Nakşibendî şeyhiydi o.

Bizde din reformlarının pozitifizmin etkisiyle hep Batı'dan geldiği söylenmektedir. Peki, Yusuf Akçura'ya *Üç Tarz-ı Siyaseti* yazdıracak teorik altyapıyı veren Kazan'daki Muhammediye Medresesi neden göz ardı edilmektedir ?

Tatar uyanışının başlıca mimarları Şehabeddin Mercanî, Kayyum en-Nâsirî, Âlimcan Barudî İslam'da reform yapmak gerektiğini söylemiyorlar mıydı ? Öte yandan devletin, İslamiyet'i dışlayıp, İslamî kurumları hesaba katmadan modernleşemeyeceğini söyleyip, Tanzimat'ı, Meşrutiyet'i bu açıdan eleştirmediler mi ?

Abdülaziz Bekkine Kazan'da bu kültürel ortamda yetişti...

Abdülaziz Bekkine, çevresinde üniversite hocalarından ve öğrencilerinden oluşturduğu geniş bir halkayı kendisinden sonra dergâhın başına geçen Şeyh Mehmet Zahit Kotku'ya bıraktı...

"MİSVAK KULLANIN, DİŞ FIRÇASI DEĞİL"

Mehmet Zahit Kotku: 1897'de Bursa'da doğdu. Ailesi Kafkas göçmeniydi. Yirmi bir

yaşında Şeyh Ömer Ziyaeddin Efendi'ye bağlıydı. Şeyhinin ölmesinin ardından eğitimini, Mustafa Feyzi Efendi'yle tamamladı; yirmi yedi yaşında halife oldu.

Kazanlı Şeyh Abdülaziz Bekkine'nin vefatıyla 1952'de dergâhın başına geçti.

Mehmet Zahit Kotku, bir dönem Türkiye'nin en "ünlü" şeyhiydi. Tanınmışlığı, talebelerinden geliyordu. Necmettin Erbakan, Turgut Özal, Korkut Özal, Recai Kutan, Temel Karamollaoğlu, Kahraman Emmioğlu gibi nice politikacı, Kotku'nun öğrencisi olmuştu.

Türk siyasî yaşamına Turgut Özal, Necmettin Erbakan gibi iki başbakan; Korkut Özal, Recai Kutan, Kemal Unakıtan gibi onlarca bakan-milletvekili; Nabi Avcı, Ömer Dinçer gibi yüzlerce bürokrat yetiştiren Şeyh Mehmet Zahit Kotku peki, aydın bir din adamı mıydı? Evde televizyon, müzik aleti bulunmasına karşı çıkan Şeyh Kotku, müridi Ersin Gündoğan'ın yazdığı (Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın müsteşarlığını yapan Ömer Dinçer'in katıldığı sohbetlerde tuttuğu notlardan yola çıkarak) *Görünmez Üniversite* adlı kitapta bakın ne diyor:

Misvakı kaçımız kullanır bilmiyorum. Çoğumuz diş fırçasını tercih ediyoruz. Gerçekten efdal olan misvaktır. Diş fırçası bizim değildir. (s. 65.)

Bekkine ile Kotku bu açılardan karşılaştırıldığında Kazan ile Anadolu'nun kültürel ortamlarının iki din adamının dinsel reformlara bakış farklılıklarını ortaya koyduğunu söyleyebilir miyiz?

Türkiye siyasetine, ekonomisine, kültürel hayatına damgası vuran Gümüşhanevî Dergâhı bu ve benzer yönleriyle ele alınarak analiz edilmelidir...

Şeyh Bekkine döneminde başlayan, akademisyenleri, üniversite öğrencilerini dergâha getirme geleneği, Şeyh Mehmet Zahit Kotku döneminde de sürdü.

Tepki olarak doğan ve gücünü "tüccar damarından" alan, ticaret yapma geleneğinin devamı olarak, Şeyh Kotku döneminde, tarımsal sulamada kullanılan 5-15 beygir gücünde pompa üreten "Gümüş Motor" projesi hayata geçirildi. Sermaye Şeyh Mehmet Zahit Kotku'nun müritlerinden toplandı. Müritler, üzerinde cami motifi olan Gümüş Motor hisselerini alarak ortak olmuşlardı.

Türkiye tarihinde kâr ortaklı İslamî şirketlerin ilk örneği, Gümüş Motor.

Şirketin genel müdürü Necmettin Erbakan'dı.

İlginçtir, Gümüş Motor'un başı ne zaman kredi sıkıntısına girse, Demokrat Parti'nin Sanayi bakanı Sebati Ataman imdada yetişiyordu !..

Gümüş Motor'un sonu, günümüzde sıkça gördüğümüz kâr ortaklıkları İslamî şirketlere benzedi; battı !

Gümüşhanevî Tekkesi, siyasetle ve ticaretle ilgisini hiç kesmedi: Necmettin Erbakan'ı Odalar Birliği başkanlığına getirmek istediler. Olmadı.

Parti kurdular: Millî Nizam Partisi. Kapatıldı. Bunu diğerleri izledi, Millî Selamet Partisi, Refah Partisi... Hep kapatıldı.

Ama hiç yılmadılar. Ve bir gün iktidar oldular. Başbakan Necmettin Erbakan'ın ilk yaptığı icraat da, Türkiye-İsrail Savunma İşbirliği Antlaşmasını (28 ağustos 1996) imzalamak oldu...

İnsan söylemeden edemiyor: Meğer Tanzimat'a karşı başlayıp, 150 yıldır süren mücadele bunun içinmiş !..

GARİH'İN CEBİNDEKİ "CEVŞEN"İN SIRRI

Nereden nerelere geldik!

Aaron Kandiyoti'nin şeyhlerini tanımak için Nakşibendîliğin son yüzyıldaki sürecini göstermek zorunda kaldık.

Ama, atlamayalım: "Necmettin Erbakan ile Üzeyir Garih niye dosttular?" sorusu yanıtını henüz bulmuş değil. Bu konuda biraz daha bilgiye ihtiyacımız var...

Üzeyir Garih'in babası Ezra Garih, Küçük Hüseyin Efendi'den sonra Abdülaziz Bekkine Efendi'ye "bağlanmış" mıydı ? Kuşkusuz, evet.

Peki, Erbakan ve Garih'i yakınlaştıran bu bağlantı olabilir mi?..

Yani üniversitede değil, dergâhta mı tanışmışlardı? Çünkü yakınlıkları, okul

arkadaşlığını aşıyor gibi... İpuçlarına ihtiyacımız var...

Üzeyir Garih, cebinde hep Cevşen duası taşıyordu.

Farsça asıllı olduğu kabul edilen "cevşen" kelimesi "zırh, savaş elbisesi" anlamına geliyor. Şîî kaynaklarında Ehl-i Beyt tarikiyle Hz. Peygamber'e isnat edilen, "Cevşen-i Kebir" ve "Cevşen-i Sagir" denilen iki duanın ortak adıydı.

Bu duayı okuyan veya yazılı olarak üzerinde bulunduran kimsenin, dünyada her türlü beladan korunduğu gibi, Allah'la kendisi arasında perde kalmayacağına ve bütün isteklerinin yerine getirileceğine inanılıyor.

Bu duayı okuyan kimse dört semavî kitabı okumuş gibi sayılıyordu. Her harfi için kendine cennette iki ev ile iki zevce verileceğine; ayrıca insan ve cinlerden olan bütün müminlerinki kadar sevap kazanacağına, asla cehenneme gidilmeyeceğine inanılıyor.

Cebrail, Hz. Peygamber'den duayı kâfirlere öğretmemesini, sadece mümin ve takva sahibi kişilere talim etmesini istemişti.

Kefenlere yazılmış "Cevşen-i Kebir" özellikle Şîî dünyasında oldukça rağbet görüyor.

"Cevşen-i Kebir" Türkiye'deki bazı Sünnî Müslümanlar arasında da ilgiyle karşılanıyor.

Duayı, Şeyh Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî, tarikatla ilgili *Mecmuat ül-Ahzab* adlı eserinde nakletmişti.

Nakşibendî Şeyhi Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî'nin *Mecmuat ül-Ahzab* adlı eserini Türkiye'de Nurcular Türkçe'ye çevirip, tercüme ettirdi. Çeviri önemlidir; çünkü Sünnî bazı tarikatlar, İslamî inançlara aykırı bulup reddettikleri Cevşen duasını kabul etmezler. Bu nedenle, 7. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu'nun 3 Ekim 2004'teki açılışının Cevşen duasıyla yapılması enteresandır. Üstelik duayı, sempozyumda Vatikan'ın İstanbul temsilcisi George Marovich okudu.

Bu yazdıklarım, Üzeyir Garih'in neden Cevşen duası taşıdığını anlamamıza yardımcı oldu mu?

Necmettin Erbakan ve Üzeyir Garih'i birleştiren harç, Nakşibendî Gümüşhanevî Dergâhı'mıydı?

Mehmet Zahit Kotku'nun müritlerinden AKP'nin Maliye bakanı Kemal Unakıtan'ın, İsraili işadamı Sami Ofer'e "kol kanat germesinin" bir açıklaması olmalı, değil mi ?..

Peki ama siz hep, Yahudileri, "kültürel ve ahlakî yozlaşmanın müsebbibi" olarak göstermediniz mi yıllarca ?..

"Sporcuların şartları tesettüre uygun değil" diye yıllarca *Millî Gazete*'de spor sayfası yapmadınız. Mayo-bikini giyenlere kızıp, "Türkiye'yi çıplaklar kampına çevirdiklerini" söylediniz. Sonra iktidar oldunuz, Sami Ofer'le turizm anlaşmaları yaptınız.

Diyorsunuz ki, "değiştik", "geliştik". Güzel. Peki ama dönüşümü nasıl yaptınız; bir kitap okuyarak mı, bir rüya göreyerek mi? Bunu hiç anlatmıyorsunuz...

Evet, siz niye değiştiniz? Anlatmalısınız...

Yoksa biz bunun siyasî terminolojideki adını iyi biliyoruz!

MSP'NİN YAHUDİ İŞADAMINA YARDIMI

Necmettin Erbakan ile Üzeyir Garih'in ilişkisi hep sürdü...

Babasının ölümü üzerine Üzeyir Garih'in, Erbakan'ın yanındaki asistanlığı son buldu, özel sektöre geçti. Yirmi üç yaşında mason oldu.

Ne Yahudiliği ne de masonluğu Millî Görüş hareketinin lideri Erbakan'la dostluğuna gölge düşürebildi. Ortağı İshak Alaton anlatıyor:

1970'li yıllarda bir ara Necmettin Erbakan'ın kabinesi vardı. Millî Selamet Partisi zamanı. Hatta o zaman da hatırlıyorum, hiçbir problemimiz olmadığı gibi ithalat lisansları olayı vardı. Ve Üzeyir bunu müthiş bir melekeyle hallediyordu. Ankara'ya gidiyordu ve derdini anlatabiliyordu. Ve sordum bir gün: "Bunu nasıl hallediyorsun" "Çünkü" dedi, "Teknik Üniversite'de ben Necmettin Erbakan'ın asistanlığım yaptım." (Faruk Mercan, *Boğaz'ın Şövalyesi Üzeyir Garih'in Son Randevusu*, 2002, s. 56-57.)

Minik bir not yazmama izin verin: Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının kurduğu Millî

Nizam Partisi'nin tüzüğünde partiye kimlerin üye olamayacağı belirtilmişti: masonlar!
Bu partinin genel başkanı Erbakan'ın yakın arkadaşı Üzeyir Garih, masondu.
Üstelik o dönemde Erbakan'ın nikâh şahitliğini yapan, İTÜ öğretim üyesi Prof. Bedri Karafakioğlu da masondu.

Her ikisi de sıradan mason değildi; en üst mertebeye çıkmışlardı, 33. dereceden masondular!

Peki, "Özel yaşamınızda bu kadar yakın olduğunuz masonları, başkalarına niye düşman gösteriyorsunuz ?" diye sorarsak ayıp etmiş olur muyuz ?..

Hep bir çifte standart var ! Bunun adı politika mı ?

Mason localarını basıp, insanlarımızı öldüren bizim çocuklarımız hangi siyasî kültür ortamında büyüdüler ? Sorgulamayacak mıyız ? İnsanımıza yazık değil mi ?

Alın size bir örnek daha:

Tarih 23 Şubat 2003. Erbakan oğlu Muhammed Fatih'i İstanbul Çırağan Sarayı'nda evlendirdi. Düğünün organizasyonu kime verdi dersiniz: Daha çok Yahudi çocuklarının on üçüncü yaş kutlamalarını, yani Bar-Mitzva törenlerini organize eden, Dalya Akkohen ve İvet Adut'un, Da-Vet adlı bir organizasyon şirketine. Bize göre bu çok doğal; ama siz otuz yıllık Milli Görüş hareketini tamamen Yahudi düşmanlığı üzerine kurarsanız, o zaman bunda bir anlam aramamız doğal olmaz mı?

Millî Görüş'ün bu sert ideolojik söylemine rağmen, Üzeyir Garih arkadaşı Erbakan'a siyaset dünyasında çok yardım etti. Örneğin, 1996'da kurulan Refah Partisi-Doğru Yol Partisi koalisyonunu desteklediğini sadece verdiği demeçlerle göstermedi, ABD'de Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde lobi yaptı. ABD'deki Musevî lobisini ikna etti.

Başbakan Erbakan'ın Türk-İsrail antlaşmasını neden imzaladığını sormamıza gerek var mı?

Geçelim lütfen...

Üzeyir Garih ile İshak Alaton 1954'te birlikte Alarko'yu kurdular.

Bu ortaklık sadece ekonomik ortaklık değildi; Türkiye siyasî kulvarlarını da paylaşmışlardı sanki: İshak Alaton, sosyal demokratlara yakındı; Üzeyir Garih sağcı muhafazakârlara !

Üzeyir Garih'in adı, Nakşibendî tarikatının önemli şeyhlerinden Seyyid Abdülhakim Arvasî'nin talebelerinden Emekli Albay Hüseyin Hilmi Işık'ın kurduğu "Işıkçılar" cemaatinin şirketi olarak bilinen İhlas Holdingin sahibi olduğu TGRT'nin gizli ortağı olarak geçti. Ancak Garih, ilişkisinin kardeşçe işbirliği olduğunu, ekonomik ortaklık bulunmadığını açıkladı hep.^[32]

Dostları arasında sadece Işıkçılar yoktu; Nur hareketinin yaşayan en önemli hoca efendilerinden Fethullah Gülen'e de yakındı. Fethullah Gülen her fırsatta Garih'i özel ofisinde ziyaret ediyordu. Birbirleriyle hediyeleşiyorlardı; Gülen amber tespih, ipek halı, Garih ise, tarihî kandil, hat eserleri veriyordu, ilişkileri Gülen ABD'ye gidip orada yaşamaya başladığında da sürdü.

Garih yazdığı kitapları bile hep islamcı çevrelere yakın yayınevlerine bastırdı!

Üzeyir Garih bölümüne noktayı koyalım artık.

Yorumu size bırakıyorum...

O kadar iç içe geçmiş olaylar anlattık ki, Aaron Kandiyoti'nin Müslüman olup "Harun Hoca"ya dönüşüm macerasını sanırım artık unuttunuz!

Şaka bir yana, Ezra ile Üzeyir Garih'in hikâyesine bakınca, Aaron Kandiyoti'nin yalnız olmadığını hemen anlıyoruz.

Sizce, Aaron Kandiyoti ile Üzeyir Garih tanışıyorlar mıydı?

Dostları, Üzeyir Garih'in ölümünün birinci yılında, Topkapı Sarayı avlusundaki Aya İrini Kilisesi Müzesi'nde bir gece düzenledi. Gece, Neyzen Yusuf Paşa'nın yazdığı, ancak yıllardır sinagoglarda İbranî'ce söylenen ilahi okunarak başladı. Şefliğini Aron Kohen'in yaptığı Maftirim Korosu'nun söylediği ilahilerden sonra gecenin finalini bir Türk sanatçı yaptı.

³² Dergâh toplantılarınızda yıllarca konuştunuz, sayfalarca kitaplar yazdınız. **Hep dediniz ki: "Yahudiler ve dönmeler kültürel hayatımıza büyük zarar veriyor." Bu nedenle TGRT'yi kurdunuz; İslamî yayınlar yapacaktınız. Ne yayını yaptığınızı gördük. Üstelik: tutup, TGRT'yi Yahudi işadamı Rupert Murdoch'a sattınız. Işığınız bol olsun!..**

Hakan Uluğ gecede İbranî'ce ilahiler söyledi.

Yıllar önce İsrail'deki gazinolarda da program yapan Hakan Uluğ, Aaron Kandiyoti'nin yani Harun Hoca'nın müridiydi!

Bir Müslüman olarak gecede İbranî'ce okumaya somurtanlar var. Ben onlara şaşı diyorum; şaşılar iki görür; biz şaşı değiliz. Biz bir görüyoruz. İbadet gönüldedir, ruhtadır, güzel görüştedir. Ben çok mutlu ve heyecanlıyım. Çok güzel bir şey başlattık ve bunu yaygınlaştıracamız. (Akşam gazetesi, 25 ağustos 2002.)

Aaron Kandiyoti'nin Selanikli müridi, Üzeyir Garih'i anma gecesinde sahneye çıkıyor. Sadece rastlantı mı?

Uzatmayalım. Aaron Kandiyoti'nin tarikata girme sürecine dönelim.

Meseleyi daha iyi kavrayabilmek için son olarak, Aaron Kandiyoti'nin bağlandığı, Şeyh Mustafa Aziz Çınar'ı tanımamız gerekiyor.

Şeyh Mustafa Aziz Çınar da, tıpkı Ömer Fevzi Mardin gibi "sıradışı" bir din adamıydı. Örneğin, Galatasaray Kulübü Divan Kurulu üyesiydi!

Aaron Kandiyoti'nin "yol hikâyesi" bize yakın tarihin, pek bilinmeyen, farklı yönlerini göstermiyor mu?

Küçük Hüseyin Efendi ve Ömer Fevzi Mardin'le süren zincirin sondan bir önceki halkası, bakalım bizlere ne tür sürprizler yapacak...

TÜRKÇÜ TÜRKES İLE KÜRTÇÜ ZAPSU'NUN ŞEYHİ AYNIYDI

Mustafa Aziz Çınar, ünlü "Kürt aşiretlerinden" Bedirhanlara mensuptu.

Aşiretin lideri Bedirhan Bey'in torunuydu. Babası Murat Remzi Çınar, Osmanlı döneminde taşrada bir süre polis olarak çalıştıktan sonra İstanbul'a geldi. Akrabaları sayesinde devlet kadrosunda hızla yükseldi; savcılık, hâkimlik; belediye başmüfettişliği, encümen üyeliği yaptı. 1906'da Bedirhan aşiretinin İstanbul şehremini Rıdvan Paşa'yı öldürmesi üzerine, aşiretiyle birlikte Trablusgarp'a sürgüne gönderildi. Bu sürgün yıllarında yanında oğlu Mustafa Aziz de vardı.

Mustafa Aziz Çınar şeyhi Ömer Fevzi Mardin gibi, Arusî tarikatıyla Trablusgarp'ta mı tanıştı, bilinmiyor.

Tıpkı, Şeyh Ömer Fevzi Mardin'i anlatırken yaptığımız yöntemi burada da uygulayalım; önce Şeyh Çınar'ın ailesini yakından tanıyalım.

Arusî Şeyhi M. Aziz Çınar'ın kızı Hidayet'in kocası Abdurrahman Zapsu (1890-1958). Van Başkale doğumluydu. Anne ve babasının Kökeni "Hakkârili" olduğu için "Hakkârili" öz adını kullandı hep.

M. Aziz Çınar'ın çok beğenip, sevdiği damat Abdurrahman Zapsu, bir dönem Türkiye'nin tanınmış isimlerinden biriydi.

Abdurrahman Zapsu: Darülhikmetüİslamiye (1918-1922 yılları arasında etkinlik gösteren, İslam akademisi niteliğinde okulun mezunuydu. "Kürt Teali Cemiyeti" ve "Kürt Hoybun Cemiyeti" kurucusu oldu. İstanbul'da Kürtçe-Türkçe yayımlanan *Jin dergisine* makaleler yazarak yayın dünyasına girdi. *Ehl-i Sünnet adlı* bir dergi çıkardı. *Büyük İslam Tarihi* (Sebü Yayınevi, 1976) adlı üç ciltlik kitabı yazdı.^[33]

Bazen ilişkiler o kadar girift hale geliyor ki, bir değerlendirme yapmadan, olayı okuyucuya aktarma kolaycılığına kaçılırsunuz.

M. Aziz Çınar'ın damadının kimliğini yazdık: Sünnî-Kürt hareketinin önde gelen kurmaylarından biriydi.

Diğer yanda M. Aziz Çınar'ın bir diğer siyasî ilişkisini yazalım:

Ömrü boyunca Türkiye'deki Arusî şeyhlere yakınlık duyan ve her zaman istişarelerde

³³ Torun Cüneyt Zapsu dedesinin *Büyük İslam Tarihi* adlı eserini bu yıl yeniden bastırdı. Torun Zapsu'nun açıklamasına göre, güya dedesi torunlarına, "Ben ölünce bu eseri yeniden bastırın, dağıtın, çünkü bu kitapların sizin ve benim ahiretimize faydası olur diye vasiyet etmişti. Torun Zapsu vasiyeti yerine getirmişti ama biraz eksik ! "Dini tarikatların siyasîleşmesi Müslümanlığı yozlaştırıyor" diyen Malatya ekolünün lideri Sait Çekmegil'i kitaptan çıkarıvermişti! Çünkü Çekmegil, Malatya'dan çıkan Özal kardeşlerin, Recai Kutan gibi isimlerin politika yapmalarına karşıydı; dolayısıyla politik arenanın tam ortasında bulunan torun Cüneyt Zapsu ve arkadaşlarının da !

bulunan MHP lideri Alparslan Türkeş, Hindistan sürgününden döndükten sonra siyasete atıldı. Türkeş siyasete atılma kararını gizlice ziyaretine gittiği Arusî Şeyhi Mustafa Aziz Çınar'a açarak fikrini aldı. Arusîlerin önde gelen isimlerinden Mehmet Faik Erbil Efendi, şeyhi Aziz Çınar ile Alparslan Türkeş arasında geçen görüşmeyi şöyle anlatıyor

"1964 senesinde rahmetli Alparslan Türkeş suret-i mahsusada şeyhim Arif-i Billah Mustafa Aziz Çınar Hazretleri'nin huzuruna gelir ve birlikte akşam yemeği yerler. Bir ara Türkeş Bey kendilerine siyaset yolu ile memlekete hizmet etmek arzusunda olduklarını ifade ederler. Mübarek şeyhimderi aldıkları cevap aynen şöyledir: 'Alparslan Bey, siz siyaset yapıyorsunuz. Sizin yaptığınız vatan müdafiliğidir. Bu yolla hizmete devam ediniz.' " (Yeni Şafak gazetesi, 20 ağustos 2003.)

Bir yanda Kürt Teali Cemiyeti kurucu Kürt milliyetçisi damat, diğer yanda MHP'nin efsanevî genel başkanı Türk milliyetçisi mürit!

Ne diyebiliriz...

Damat Abdurrahman Zapsu'nun biyografisine devam edelim:

1916'da Bitlis'te Ruslara esir düştü. Kendisi gibi, esir düşüp Sibiry'a sürgün giden Said-i Nursî'yle yaşamı boyunca çok samimi oldu. Onun için Said-i Nursî, "muhterem ve muazzam din adamı"ydı.

Üstadı İstanbul'a geldiğinde onun Laleli'deki evinde kaldı hep.

Said-i Nursî ile Abdurrahman Zapsu'nun ortak dostları ve avukatları aynı kişiydi: Solcu Selahattin Hilav'ın babası Avukat Mehmet Mihrî Hilav !..^[34]

Abdurrahman-Hidayet (Çınar) Zapsu'nun üç çocuğu oldu: Mustafa Pertev, Jale ve Hale.

Mustafa Pertev, ilk dizel motoru Türkiye'de üreten Uzel Makine'nin sahibi İbrahim Uzel'in kızı Gaye'yle evlendi.

Gün gelecek İbrahim Uzel'in şirketi, Türkiye'nin 500 büyük şirketi arasında 16. sıraya yükselecek, otomotiv sanayiinin duayenleri arasında yerini alacaktı.

"Massey Ferguson" markasıyla traktör üreten Uzel Makine, bu pazarda Türk Traktör'den sonra ikinci büyük pazar payına (yüzde 44) sahip olacaktı.^[35]

Gaye Uzel'in o yıllarda güzelliği dillere destandı; gelecekte kayınpederi olacak Abdurrahman Zapsu ile Necip Fazıl Kısakürek'in bir dönem birlikte çıkardıkları *Büyük Doğu* dergisine "Türk Müslüman kadının portresi" diye kapak kızı oldu. (Milliyet gazetesi, 17 Kasım 2002.)

Bir soru: iş dünyasında yıldızı giderek parlayan İbrahim Uzel, gerek Kürt gerekse İslam hakkındaki sert yazılarıyla tanınan, Şeyh Said ve Bediüzzaman olaylarında gözaltına alınmış, cezaevine konulmuş Abdurrahman Zapsu'nun oğlu Mustafa Pertev'e, kızını nasıl vermişti?

Türkiye'de bazı evliliklere akıl erdirmek zordu !^[36]

Mustafa Pertev Zapsu-Gaye Uzel çifti, ilk çocuklarına dedeleri Aziz Çınar'ın adını verdiler: Aziz Zapsu.

Bu çiftin diğer çocuklarını gün gelecek tüm siyasî çevreler tanıyacaktı: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın başdanışmanı, AKP kurucusu Cüneyt Zapsu !

Zapsu kardeşler ticarette de başarılıydı; Azizler Holding'i kurup büyütülen "Türkiye'nin en zengin 100 işadamı" listesine girdiler.

³⁴ Düşün hayatımızı zenginleştiren felsefeci Selahattin Hilav, söz yazarı ve Feyziye Mektepleri'nde 11 yıl İngilizce öğretmenliği yapan Çiğdem Talu'yla evliydi.

³⁵ Ne ilginç değil mi, Mardin ailesi TATKO ve Şirketi Hayriye ile otomobil ve denizcilik sektöründe; Çınar ailesi ise traktör işinde dev olacaktı ! Daha bitmedi, kitabın ileriki sayfalarında otomotiv sektöründeki diğer "Beyaz Müslümanlar"! göreceksiniz...

³⁶ Gaye Uzel'in ağabeyi Ahmet Uzel, kızı Şafak'ı kimle evlendirdi: Ali Kibar'la ! Ali Kibar bugün, Kibar Holding'in patronlarından. Kayınpederi gibi traktör olma otomobil üretimiyle yakından ilgili; Hyundai Assan Yönetim Kurul Ahmet Uzel ölünce, aile ikiye bölündü. Ahmet Uzel'in eşi Türkan Uzel damadı Ali Kibarla bir olup, şirketi yöneten oğulları İbrahim Önder Uzel'i hisseleri üzerlerine geçirdikleri iddiasıyla mahkemeye verdi.

Cüneyt Zapsu, ABD'de kurulan Dünya Fındık Konseyi ve Uluslararası Sert Kabuklu Meyveler Konseyi (INC) başkanı, TÜSİAD üyesi.

Mustafa Pertev Zapsu'nun kız kardeşi Hale, yani Cüneyt Zapsu'nun halası Hale, kimle evliydi biliyor musunuz? Faili meçhul cinayete kurban giden Kürt aydını Musa Anter'le !

Gerek Ömer Fevzi Mardin ve gerekse Aziz Çınar'ın ailesi sadece tarikata gönül vermemişler, ticaret ve siyasetle de yakından ilgilenmişlerdi.

Ve bir de benim anlamadığım, Abdurrahman Zapsu gibi bir siyasal İslamcı'nın kızları Hale ve Jale'yi, rahibelerin ders verdiği Dame de Sion'a nasıl gönderip okuttuğuydu?

Bu "sırları" ne Kabala öğretisi ne de Vahdet-i Vücut'la çözebiliriz!..

"Efendi'de fazla, isim var, kafamız karışıyor" diye çok eleştiri aldım. Bu nedenle, Aaron Kandiyoti'nin şeyhi Mustafa Aziz Efendi'nin sülalesi Bedirhanları uzun uzun anlatmayacağım.

Ama, kısa da olsa bahsetmezsem, "derdimi" anlatamam...

GÖNENSAY AİLESİ

Arusî şeyhi Mustafa Aziz'in amcası, yani Bedirhan Bey'in oğlu Abdurrahman Çınar, İngiliz Elizabeth'le evliydi.

Bu evlilikten doğan Müveddet, Selanikli Gönensay ailesinin oğlu Bülent'le evlendi.

Bu evlilikten Dışişleri eski bakanlarından Emre Gönensay doğdu. Yani, Dışişleri eski bakanı Emre Gönensay'ın annesi, Bedirhan aşiretine mensuptu; anneannesi bir İngiliz'di, baba tarafı ise Selanikli'ydi. Dedesi Mehmed Talat, Selanik'in tanınmış avukatlarındandı. Avukatlığını Türkiye'ye göçünce de sürdürdü; İstanbul Barosu'nun 4 sicil numaralı üyesiydi.

Oğlu Bülent Gönensay'ın da hukuk okumasını istedi. Oğul hukuk fakültesinden mezun oldu ama, ağabeyi Hıfzı Tevfik Gönensay gibi hep öğretmenlik yaptı.

Bülent Gönensay, Robert Koleji'de öğretilmedi.

Hıfzı Tevfik Gönensay ise, Selanikli iki Sabetayist kardeşin, B. Galip Azmi Sandalcı ile Kudret Sandalcı'nın kurduğu Feyz-i Ati Okulu'nun yıllarca müdürlüğünü yaptı.^[37]

Emre Gönensay'ın büyük amcası Ord. Prof. Ahmet Samim Gönensay yıllarca İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyeliği yaptı, önde gelen mason üstatlardan olan Prof. Ahmet Gönensay, Prof. Ebülula Mardin gibi Türk Medenî Kanunu'nu hazırlayan isimlerden biriydi.

Şeyh Ömer Fevzi Mardin ve Şeyh Mustafa Aziz Çınar, Doğu'dan gelen Arusîliği Türkiye'de yaygınlaştırmak isterken, yeğenler, iki hukuk profesörü olarak, Batı'dan getirilen medenî hukuk sistemini Türkiye'ye "monte etmek" istiyorlardı!

Gönensayların anne tarafında şeyh olacak da, baba tarafında olmayacak mı? Üstelik sadece şeyh de değildi, iki dinsel kimliği vardı:

Selanikli Gönensay ailesinin büyüğü İshak Paşa'nın hem haham hem Mevlevî şeyhi olduğu konusunda internet ortamında ve yazılı basında birçok makale bulunmaktadır!

Karakas Sabetaycı'larının önemlilerinden olan, İshak Dede Mevlevîliğe intisabından bir süre sonra Selanik Mevlevîhanesi'nin postnişinliğine yükselir. Aynı zamanda güçlü bir Sabetaycılık eğitimi de alan İshak Dede, Mehmed Esad Efendi'nin (ilerki sayfalarda değilinecektir S. Y.) aksine Sabetaycı geleneği ve inancı gizliden güçlü bir şekilde sürdürür. Sabetaycılar içerisinde hahamlık (Ogan) mevkiine yükselir. Selanik'teki Sabetaycı mezarlığının bitişiğinde olan mevlevîhanenin şeyhi olarak maruf günlerde Mevlevî ayin ve erkânını sürdürdüğü gibi, bu mevlevîhanede çifte kimlikli müritleriyle birlikte gizliden Sabetaycı ayinlerine de devam eder. Mübadele sonrasında İzmir'e gelen İshak Dede'nin ölüm tarihini tespit edemedik. Dışişleri eski bakanı Prof. Dr. Emre Gönensay, İshak Dede'nin torunlarındandır. (Yarın dergisi, temmuz-ağustos, 2004.)

İki not yazarak Gönensay ailesiyle ilgili bilgilere nokta koyalım: Birinci not: Emre

³⁷ Feyz-i Ati Okulu'nda Kadir Has, Hayrettin Karaca, Haldun Simavi gibi birçok tanınmış isim öğrenci oldu. Sert yazılarıyla tanınan ve muhafazakâr çevrelerin çok beğendiği edebiyatçı Nihat Sami Banarlı da bu okulda öğretilmedi.

Gönensay'ın eşi Aylin Hanım'ın kızlık soyadı Koçibey ! Cem Uzan'ın eşi Alara'nın babası Renç Koçibey'le kuzenler.

İkinci not: Mardin ailesi ile Gönensay ailesi aynı zamanda akraba; Gönensaylardan Emine Necile Hanım, Mardinîzadelerden Yusuf Mardin'in annesiydi. (*Hürriyet* gazetesi, 16 Şubat 2002.)

Eeee, Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in halifesi Mustafa Aziz Çınar olacak; Ord. Prof. Ebülula Mardin'in asistanı Prof. Ahmet Gönensay olacak ve bu ilişkiler bir de evlilikle taçlandırılmayacak! Hiç olur mu?

Bedirhanlara devam:

Bedirhan Bey'in oğlu Ali Şamil Paşa, Bedrifem Hanım'la İstanbul'da evlenerek içgüveysi oldu. Bir kızları oldu ama evlilikleri fazla yürümedi. Bedrifem Hanım ikinci evliliğini Selanikli Mehmed Edip Beyle yaptı; bu evlilikten Halide Edip (Adivar) doğdu.

Halide Edip Adivar'ın, *Mor Salkımlı Ev* romanının kahramanlarından biri de üvey babası Ali Şamil Paşa'dır.

Buraya bir not eklemeliyiz: İslamcı yazar Münevver Ayaşlı da Selanikli'dir. Nedense, "dönme" olmadıklarını ısrarla söylemek zorunda hisseder kendisini, *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim* adlı kitabında, Halide Edip Adivar'ın Sabetayist olduğunu belirtiyor ve *Kenan Çobanları* adlı tiyatro eserinde Yahudi propagandası yaptığını yazıyor, (s. 81-88.)

Bu oyun, İttihatçıların önde gelen ismi Cemal Paşa'nın Suriye'de bulunduğu dönemde oynanmışta. Suriye ve Garbî Arabistan Orduları Umum Komutanı Cemal Paşa bölgeyi "Türkleştirmek" amacıyla Halide Edip gibi münevverleri bölgeye görev yapmaya çağırmıştı. Bu çağrıya uyanlardan biri de Feyziye Mektebi Mudiresi Sabetayist Nakiye Hanım'dı^[38] ve orada özel bir okul açmıştı. İşte Halide Edip'in tiyatro oyunu bu okulda sergilenmişti!

Ne yapsın büyük yazar, Mevlevîliği övdüğü *Sinekti Bakkal*'ı daha yazmamıştı:

"(Mevlevi Vehbi Dede anlatıyor) Bence şeytan ve Allah diye kâinatta iki kuvvet yoktur. Hepsi, bir ve tek gerçeğin, bir tek kudretin görünüşüdür.n (s. 53.)

Gerek Halide Edip'in kendisi gerekse babası Edip Bey ve ilk eşi matematikçi Salih Zeki'nin uğrak yerleri Özbekler Tekkesi'ydiler!^[39]

Halide Edip'in felsefe hocası Rıza Tevfik'ti.

Ve ne yazık ki, Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın "onbaşı"sı, Türk kadınının simgesi Halide Hanım için bugüne kadar kapsamlı bir eser ortaya konulamamıştır...

Bedirhanları tanımaya devam...

Bedirhan Bey'in oğlu H. Kenan'ın kızı Mihriban, Bekir Şasa'yla evlendi; bu evlilikten doğan Avni Şasa, Rauf Orbay'ın kız kardeşi Melike Orbay'la evlendi.

Ömer Fevzi Mardin'e "şeyhlik yolunu açan" kişinin Rauf Orbay olduğunu umarım anımsıyorsunuz.

Avni Şasa-Melike Orbay evliliğinden doğan Ayşe Şasa, birinci evliliğini gazeteci Atilla Tokatlı, ikinci evliliğini yönetmen Atıf Yılmaz ve üçüncü evliliğini ırkçı-milliyetçi Cevat Rifat Atilhan'ın oğlu senarist Bülent Oran'la yaptı. Yeşilçam'da *Son Kuşlar*, *Yedi Kocalı Hümmüz*, *Gramofon Avrat* gibi ünlü senaryolara imza atan Ayşe Şasa yıllar içinde, aile büyüklerinin

³⁸ Nakiye Hanım (1882-1954), Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul'u işgal eden İngilizlerin Ermeni tehcirinde rolü olduğu gerekçesiyle aradıkları Sabetayist/Karakaşî grubunun lideri eski Maliye nazırı Cavid Bey'i uzun bir süre Sadrazam Said Paşa'nın damadı Nuri Bey'in Nişantaşı'ndaki evinde sakladı. Cavid Bey'in Hatıralarından anlıyoruz ki, kendisini sık sık ziyaret edenlerin başında Halide Edip de vardı! (s. 87-142.) Nakiye Hanım politikayla yakından ilgiliydi: Cumhuriyet döneminin ilk kadın milletvekillerinden biriydi. Üç seçim döneminde toplam on bir yıl milletvekilliği yaptı. Nakiye Hanım'ın arkadaşı Seniha Nafiz Hanım da (1887-1985) Feyziye Mektebi'nde* müdirelik yaptı ve o da ilk kadın milletvekillerinden biri olarak TBMM'ye girdi! Münevver Ayaşlı'nın iddiasına göre, Halide Edip Adivar ve Nakiye Hanım, Hamdullah Suphi Tanrıöver'e âşıkı. (Münevver Ayaşlı, *Dersaadet*, 2002, s. 89-90.) Nakiye Hanım, Balkan Savaşı'nda "Tayyare'ye binen ilk Türk kıydı". **Türkiye'de bütün "ilkler" Sabetayistler aittir!..**

³⁹ Halide Edip Adivar'ın üvey oğlu diplomat Faruk Sayar, **İkinci Dünya Savaşı'nda Paris'teki Yahudilere Türk pasaportu temin ederek 176 kişinin hayatını kurtarmıştı.**

"yolunu" takip etmeye karar verdi; Nakşibendî şeyhi Esat Coşan'ın müridi olup, tesettüre girdi.

Bedirhan ailesi kalabalık. Devam...

Bedirhan Bey'in bir diğer oğlu Hasan Fevzi'nin kızı Mükerrerem, *Sabetay Sevi* kitabının da yazarı İbrahim Alaettin Gövsa'yla evlendi. Yukarıda yazdığım Feyz-i Ati Okulu'nda öğretmenlik de yapan Gövsa, "Hanımlar İçin" adlı manzumesini Halide Edip'e ithaf etmişti. Zaten ailece görüşmekteydiler; Halide Edip'in kız kardeşi Belkis Hanım'la Tayyare Apartmanlarında komşuydular.

İstanbul Makriköy'de (Bakırköy) yatılı kız lisesinin müdürlüğünü yaparken, öğrencilerin defterlerinde sık sık Sabetayist dualar bulmasıyla, bu konuya eğildi; *Sabetay Sevi* adlı kitabı yazdı...

Bedirhan Bey'in oğlu Tahir Kutay'ın evladı ünlü tarihçi Cemal Kutay'dı. *İslamî Millet ve Hakka Doğru* dergilerini çıkaran; özellikle yakın tarihe ilişkin yüzlerce kitap kaleme alan; Türkçe ibadeti savunan Cemal Kutay, kızı Süreyya İnci Kübra'yı, Yahudi Moris Maçoro'yla evlendirdi Maçoro ailesi Vitali Hakko'nun akrabasıdır.

MOSSAD AJANI BEDİRHAN

Bedirhanlar siyasetle hep ilgili oldular. En faalleri Emin Ali Bey'di. "Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti" ile "Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti" kurucularından olan Bedirhan Bey'in oğlu Emin Ali Hey, "Kürdistan Teali Cemiyetinin ikinci başkanlığını ve "Kürt Teşkilatı İçtimaiye Cemiyeti'nin başkanlığı yaptı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında "Cizre Beyliği"ni kurmak için İngilizlerle ve Yunanlılarla işbirliği yaptı.

Emin Ali Bey'in oğlu Süreyya Bedirhan, 1908-1909 yılları arasında *Kürdistan* gazetesini çıkardı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle yıldızı hiç barışmadı; 1917'de Mısır'da "Azizi Ahmed" müstear adıyla yine *Kürdistan'ı* çıkardı.

Daha sonra kurduğu "Kürdistan İstiklal Komitesinin genel sekreterliğini yürüttü.

1927'de Hoybun Cemiyeti'ne girdi. İngilizlerle ve Fransızlarla işbirliği yapan Süreyya Bey, Kürt sorununu anlatmak için ABD'ye giden ilk politikacıydı.

Emin Ali Bey'in oğlu Kâmuran Bedirhan da babasının "izinden" yürüdü. Karanlık ilişkileri hayli dikkat çekiciydi:

Kod adı "Yolcu"ydı. Mossad'dan aylık 50 000 Filistin lirası alıyordu.

Klasik anlamda bir casus değildi. Ancak İsrail'in teklifiyle hassas siyasî işler yapıyordu ve Kürt mücadelesi için İsrail'den yardım alacağını düşünüyordu... Bedirhan İsrail'in teklifiyle daha başka siyasî görevler de gerçeğe getirmişti. Ancak her ne sebepten ise bu görevler hâlâ gizli tutuluyor. (Şalom Nakdimon, *Irak ve Ortadoğu'da Mossad*, 2004, s. 18-19.)

Şalom Nakdimon'un *Mossad* kitabından öğreniyoruz ki, Kâmuran Bedirhan, Mossad için çok önemli bir isimdi. İsraililer kendisine, Avrupa'daki Kürt lobisi arasındaki ilişkiyi sağlayacak, radyo cihazlarının ve telsizlerin alımı için 20 000 dolar vermişti.

1 Nisan 1963'te İsrail'e giden Kâmuran Bedirhan, Başbakan David Ben Gurion, Dışişleri Bakanı Golda Meir ve Mossad başkanıyla görüştü.

Uzatmayalım, bir minik notla Bedirhanlara son noktayı koyayım:

Kâmuran Bedirhan'ın kız kardeşi Meziyet Çınar, genel başkanlığını Turhan Feyzioğlu'nun yaptığı Güven Partisi'nin Kadın Kolları başkanıydı.

Türk sağı'nın tanınmış ismi Turhan Feyzioğlu, Selanik doğumlu gazeteci yazar Cahit Uçuk'un halasının oğluydu.

Cahit Uçuk'un amcasının oğlu ise Coşkun Üçok'tu.

Coşkun Üçok, haince öldürülen ilahiyat profesörü Bahriye Üçok'un eşiydi.

ŞEYHİNDEN, SELANİKLİ CAHİT UÇUK'A TESPIH

Bu bölüme nokta koyayım istiyorum ama gördüğünüz gibi, ister istemez konu konuyu açıyor. Gel de şimdi, bir dönemin tanınmış kadın gazetecisi Cahit Uçuk'un manevî hayatına değinme...

Dönemin Önde gelen yazarlarından Samiha Ayverdi, Safiye Erol, Sofi Huri ve Nezihe

Araz, Cahit Uçuk'u kendi şeyhleriyle, yani Kenan Rifaî'yle tanıştırmak istiyorlar. Cahit Uçuk kabul ediyor ve başına gelenleri şöyle yazıyor:

Gittim. Adamın gözlerine baktım, velfecir okuyor. Dört tane de karısı var. Her biri bir tarafını ovuyor. Bizim kızların şeyhi bu. Karşısında oturup hayran hayran bu manzarayı izliyorlar. Beni de bu Rifaî tarikatına sokmak istiyorlar. Ben kabul etmedim tabîi ve mürşit aramaya devam ettim, İstiklal Marşı'nın bestekârı Zeki Üngör'ün genç bir hanımı vardı. Onunla ahabap olmuştuk. Bir gün onu yolda gördüm. Zeki Bey'in şirpençe çıkardığım ve ameliyata gireceğini söyledi. Arkasından da, "Ama" dedi, "ben şeyhime danışmadan bu ameliyatı yaptırmam." "Senin şeyhin mi var?" diye sordum. "Var" dedi. Kim olduğunu sorunca da, "Ömer Fevzi Mardin" dedi. Her neyse, Fevzi Baba ameliyata izin vermiyor. Bir patates alıp okuyor ve Zeki Bey'den yastığının altına koymasını istiyor. "Patates buruştukça bu yara da buruşacak" diyor. Nitekim öyle de oluyor. Aydınlık adamdı yani. (hurriyetim.com.tr)

Oysa, gazeteci Cahit Uçuk'un anılarını yazdığı *Yıllar Sadece Sayı* adlı kitabında Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in yeri apayrıydı:

Fevzi Baha'nın sesinde, kelimelerin birbirlerine yakışarak söylenişinde sanki neylerin, santurların musikisi vardı. İçim yıkanıyordu. Gözlerim yarı örtülmüştü, çevremden uzaklaşıyor, bilmediğim, tanımadığım, hiç görmediğim bir başka âleme gidiyordum sanki. Meyveleri olduran güneş gibi, insanların hamlıklarını da ıstırapların ateşleri olgunlaştırır. Biraz sonra yumulu avucunu bana uzatarak açtı. Avuçlarının ortasında yeşil ipek püsküllü siyah parlak taneli bir tespih vardı. "Bu benim tespihimdir kızım. Beni kırk yaşında, son derece sağlıklı, vatan sevgisi ile hizmet eden erkânıharp albayı iken, bir tıbbî muayeneden sonra, 'Senin kalbin hasta, bu kalbinle askerlik vazifesini ifa edemezsin' diye, birdenbire emekli yaptılar. İmdadıma, Eyüp'te yaşayan Küçük Hüseyin Efendi yetiştirdi, gördüğüm bir rüyayı tefsir ettirmek için ona gitmiştim. Boynundaki tespihi bana armağan etmişti. Ben de sana armağan ediyorum." Bana uzattığı tespihi alarak dudaklarıma götürüp öptüm, göğsüme bastırdım, sonra da boynuma geçirdim...

İçim bağrım yıkanmıştı. Hem de nasıl berrak, duru sularla yıkanmakta bu. İçimin derinlerinde vakit vakit başkaldıran sinsi korkular yoktu artık. (s. 110-111.)

Hemen her hafta Fevzi Baha'nın toplantılarına gidiyordum. Oraya kimler gelmiyordu ki, memleketimizin en ünlü hekimleri, avukatlar, bilim adamları, gençler, yaşlılar... (s. 169.)

"Beyaz Müslümanlar" yani...

Cahit Uçuk, "Fevzi Baha'nın gözleri melaike gibidir" dediği şeyhinin ölüm haberini aldığı anda nasıl yıkıldığım anlatıyor:

Postacı bir telgraf getirmişti. Bu bir taziye telgrafıydı, korkuyla okudum. ^aBüyük kaybınızın acısına bütün kalbimizle iştirak eder ve Allah'tan gidene rahmetler, size de başsağlığı dileriz..." imzalar. N. Araz, S. Ayverdi, S. Huri, S. Erol.

Birdenbire bulunduğum yerde dimdik olduğum halde çöküvermişim. Yüreğim parça parçaydı. Fakat bu parça parça yürek de yerinden kopmuş gibiydi. Gözlerimde bir damla yaş yoktu. O göğsümden kopan yüreğim miydi ağlayan ?

Nasıl giyindiğimi, nasıl çıktığımı, Fevzi Baha'nın evinin kapısından içeri nasıl girdiğimizi bilmiyordum. Yüzüm buz kesmişti, (s. 198.)

Selanikli Canide Uçuk, "Sabetay SEVÎ adını öylesine duymuştu:

Duyduklarımıza göre yıllar önce Sabetay Sevi adında harika bakımlı bir Musevî yeni bir din kurmuş. Kendisi de bu dinin lideri olmuş, yıllar yılı, gizli gizli bu dine bağlı kimseler kendilerine emredilen çizgilerin dışına çıkmadan yaşamışlar, (s. 47.)

Cahit Uçuk ile dönemin yazarları hanım arkadaşlarının dergâh/tekke ilişkilerini ileriki sayfalarda sürdüreceğiz.

Artık, Aaron Kandiyotî'nin şeyhlerini tanıdıktan sonra, onun "kişisel serüvenine"

bakabiliriz...

RESMEN MÜSLÜMAN OLUYOR

Aaron Kandiyoti, uzun yıllar şeyhi M. Aziz Efendi'nin dizinin dibinden ayrılmadı. Şeyhi, genç müridini hep sevdi, korudu ve kolladı.

Bu durum, diğer müritlerin içten içe Aaron Kandiyoti'yi kıskanmasına yol açtı.

Aaron Kandiyoti, Kasımpaşa Rifaî şeyhi Muhiddin Ensarî'den icazetname aldı; Şeyh Aziz Efendi de muvafakat etti.

O artık "Harun Hoca"ydı...

Aynı günlerde, teyzesi aracılığıyla Edirne Yahudi cemaatinden Anna'yla Beyoğlu Zülfaris Sinagogu'nda evlendi.

Söylenenlere göre, Anna'nın ailesi yoksuldu, drahoma (başlık parası) vermemek için kızlarının "Harun Hoca"yla evlenmesine izin vermişlerdi. Zaten damadın ailesinin söylediğine göre de elbet bir gün "Harun Hoca", tekrar Yahudi olacaktı!..

Anna Kandiyoti girdiği bu yeni çevreye uyum için, "Handan" adını kullandı. Ama inancını hiç değiştirmede.

Buna rağmen, yine de, Sadiye/Cibaviye tarikatı^[40] şeyhlerinden Erenköylü Raşid Efendi'nin müridi oldu! Ama yazdığım gibi dinini hiç değiştirmede.

Kitabın ileriki bölümlerinde göreceğiniz gibi, İstanbul/Erenköy, "Beyaz Müslümanların önemli üslerinden biriydi...

Eşi Anna'nın neden dinini değiştirmedeği Harun Hoca'ya sorulduğunda, o hep aynı yanıtı veriyordu: Hz. Muhammed Efendimiz de, Hayber Kalesi'nden esir alman Yahudi kızı Safiye'yle (Safiye binti Huyay) evlenmedi mi ? Safiye Yahudi akrabalarıyla görüşmeyi sürdürmedi mi ? Hatta, Yahudi yeğenine mirasının üçte birini vermedi mi ?

Harun Hoca, uzun uzun, örnekler vererek eşinin Yahudilik'te ısrar etmesinin önemli olmadığını anlatıyordu.

"Ama hocam, Safiye Müslüman oldu!" denilince, Harun Hoca'nın yanıtı hazırdu: İslam'da zorlama yoktur.

Zamanla Anna ismi tamamen "Handan" oldu ve Handan'ın Yahudiliği unutulup gitti...

Ama bir gün Harun Hoca'nın Müslümanlığını, Yahudi cemaati unutmadı:

Müslüman olduğu öğrenilen Aaron Kandiyoti, Sanhedrin Konseyi^[41] kararıyla sinagogdan atıldı.

Aaron Kandiyoti bunun üzerine, İstanbul Müftülüğü'ne başvurup resmen Müslüman oldu.

Harun Kan" adına nüfus cüzdanı çıkardı. Bu olayla ilgisi var mı, bilinmiyor, o yıllarda babası ve kardeşleri İsrail'e göçüp Rehovot şehrine yerleşti.^[42]

Harun Hoca, hoşgörölü, neşeli bir mizaca sahipti, herkesin sempatisini kazanmıştı. Ancak ailesiyle ilgili sorulara sinirlenip konuşmak istemiyordu. Çok nadir de olsa ailesini görmeye İsrail'e gidiyordu.

Yahudi cemaati kendisini dışlamıştı ama o yeni çevrelere giriyordu.

⁴⁰ Kurucusu, gençlik yıllarında eşkıyalık yaparken tövbe eden Kudüs doğumlu Sadeddin Musa Cibaviydi. Özellikle, ruh hastalıklarını telkin yoluyla tedavi etmekle tanınan Cibavî'nin tarikatı, İstanbul ve Rumeli'de yaygınlaştı. Rifaîlik ve Bektaşîliğin etkisi altında kaldı. Sesli zikrin esas olduğu tarikatta dervişler bir salonun etrafında sağ topukları üzerinde durdukları halde gözler kapalı, kollar açık bir durumda zikir yapıyorlardı. Tağlebiye, Vefaiye, Âciziye gibi kollar vardı.

⁴¹ Yunan ve Roma hâkimiyeti altındaki İsrail toprağında, Yahudilerin oluşturduğu yasama ve yürütme konseyi için kullanılan İbranîceleşmiş Yunanca sözcük. Napolyon da 1807 yılında Paris'te topladığı yetmiş yaşlıdan oluşan Yahudi meclisine bu ismi vermişti.

⁴² Tarihimizin sahipsiz oluşuna üzülüyorum, İsrail'e binlerce vatandaşımız göçtü. Bunlar umduklarını bulabildiler mi, ne kadarı geri dönüyor ? Biliyoruz ki, İsrail'de günümüzde hâlâ süren Sefaradlar-Aşkenaziler çatışması var. Türkiye'den giden Sefaradlar, Aşkenazi iktidarına karşı ne yaptılar? Aşkenazilerin egemenliğine karşı kurulan "Kara Panterler" örgütü içinde yer aldılar mı ? Aşkenaziler genellikle işçi Partisi'ni desteklerken baş-u Siyonizm'e mesafeli duran Sefaradlar bugün niye milliyetçi-dinci Cihad'ı destekliyor ?

Mason Geometri Locası bunlardan biriydi. Zaten Müslüman kimliğini almaya gittiği Çanakkale'ye bu mason locasının üstad-ı muhteremi götürmüştü kendisini! Harun Hoca nevi şahsına münhasır bir kişiydi. Başında kırmızı takkesi, bütün dergâhları dolaşırdı. Herkesin yardımına koşardı. Örneğin, uzaktan akrabası Yusuf Nathan'ı, eşinden ayrılınca yıllarca evinde misafir etti. Oğlu İzzet'i öz oğlu ayıp okuttu, büyüttü; Neva Şalom'da evlenmesine tanıklık etti.

Dergâh olarak kullandığı evinin bir odası, genellikle İstanbul ve İzmir'in zengin aileleriyle dolup taşıyordu. Yemekler kadınlı erkekli yeniliyor, aynı odada zikir yapılıyordu.

Bu törenlere bazen şarkıcı Çelik'in annesi de katılıyor, güzel sesiyle ilahi söylüyordu. Gelmediği zamanlar sesinin olduğu kasetler dinleniyordu...

Zaman ilerledikçe Harun Hoca için de efsaneler yayılmaya başladı kulaktan kulağa. Güya Arusî şeyhi M. Aziz Çınar vefat ederken, Harun Hoca'ya verilmesi için son icazetini halifesi Celal Efendi'ye bırakmıştı. Fakat Celal Efendi, "Yahudi dönmesine icazet mi verilir?" diyerek vermemişti. Ve o gece Celal Efendi vefat etmişti! Diğer halife Bahaeddin Efendi korkusundan bu icazeti Harun Hoca'ya ulaştırmıştı!

Harun Hoca da bu icazetle Arusî şeyhi olarak tasavvuf âleminde yerini almıştı...

Aaron Kandiyoti'nin "şeyhliğe" yükselmesine karşı çıkanların dayanakları Kuran-ı Kerim'di. Maide Suresi'nin 51. ayetini gerekçe gösteriyorlardı:

Ey inananlar, Yahudileri ve Hristiyanları veliler edinmeyin. Onlar birbirlerinin velileridirler. Sizlerden kim onları veli yaparsa o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalim toplumu doğru yola iletmez.

Mesele, Aaron Kandiyoti'nin "dönmesi" değil, "veli" mertebesine çıkarılmasıydı.

İtirazlara rağmen, Harun Hoca'nın yükselişini kimse durduramadı...

Ama, her yolun bir sonu vardı:

Harun Hoca, 28 Haziran 1993'te kalp krizi geçirerek vefat etti.

Karacaahmet Camii'nde öğle namazını müteakip, Nureddin Cerrahî Dergâhı şeyhi Sefer Dal Efendi'nin^[43] kıldırıldığı cenaze namazından sonra, Karacaahmet Mezarlığında Ömer Fevzi Mardin, Mustafa Aziz Çınar gibi şeyhlerinin mezarlarının bulunduğu özel yere defnedildi.

Harun Hoca'nın makamında "postnişin" olarak bugün bir Sabetayist mi oturuyor?..

Misafirim bu soruma yanıt vermedi. Sadece gülümsedi.

Sohbetimiz hayli uzun sürmüştü; kalkmak için izin istedi.

Geldiği gibi sessizce gitti...

Aslında, "Tarihte buna benzer çok vakalar vardı; Aaron Kandiyoti'nin hikâyesi de bunlardan biriydi" deyip, üzerinde hiç durmazdım.

Keza Sabetayist ailelere mensup kişiler de zaman içinde tamamen Müslümanlığı benimsemiş, Harun Hoca'ya intisap etmiş olabilirlerdi.

Ama bir soru hep kafamı kurcalıyordu...

Önceki sayfalarda da yazdım:

Sabetayistler, Mesih gelene kadar, yaşadıkları toplumu Müslüman olduklarına inandırmak için, Müslüman ismi almış, Müslümanlar gibi dinî inançlarını yerine getirmiş vb ritüelleri yapmıştı/yapıyordu. Bu görüntü içinde tarikatlara, tekkelere-dergâhlara gitmek de vardı.

İşte yanıtını aradığım soru burada ortaya çıkıyordu: Sabetayistler gizlenmek için mi dergâh ve tekkelere bağlanıyorlardı?

Yoksa, Yahudi tasavvufuna (Kabala'ya) yalan buldukları için mi, bazı Müslüman suffi

⁴³ Karagömrük'teki Nureddin Cerrahî Dergâhı bugün medya, magazin ve sanat dünyasındaki ünlü müritleriyle tanınıyor. **Dergâhın ABD/Kaliforniya'da da tekkesi var. Bu tekkenin şeyhi, Yahudi'yken Müslümanlığı seçen,** "The Institute of Transpersonal Psychology" (Ben Ötesi Psikoloji Enstitüsü) Başkanı **Prof. Robert Frager; diğer adıyla "Şeyh Ragıb Efendi"**. Harvard ve UC Berkeley üniversitelerinde psikoloji dersi vermiş Prof. Frager, "Şeyh Ragıb Efendi"ye dönüşmesinin nedenini şöyle anlatıyor; "Psikoloji üzerine bunca yıldır çalışan insanlar olarak, bugüne dek bildiklerimizin çok ötesinde şeyler söylüyor suffiler. Bir de tasavvufun size söylediği çok güzel şeyler var: sevmeyi bilmek. Kendinizden başkasını sevmediğiniz zaman mutsuz olmanız kaçınılmaz." Üniversitelerdeki onca yıllık eğitime-öğretime yazık olmuş!..

dergâhlarına gidiyorlardı?

Söylediğim gibi bu soru üzerinde Türkiye'de pek durulmadı.

Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat* adlı kitabında bakın ne diyor:

İslam'ı kabul eden kimseler herhangi bir kasıtları olmaksızın eski dinî alışkanlıklarını ve birtakım hurafelerini yeni girdikleri dine ve bunun mensuplarına aktarıyorlardı. Bunlar tarafından getirilen az da olsa birtakım görüş ve fikirler, zamanla Müslümanlar arasında yayıldı ve tefsirlere girme fırsatı buldu. (s. 14.)

Peki Kabalacı Sabetayistler, 350 yıldır gittikleri Müslüman tarikatları, dergâhları nasıl etkilediler?

Hangi dinî yol, yöntem ve merasimlerini tarikatlara, dergâhlara götürdüler?

Yeni bir "din", yeni bir "tarikat", yeni bir "dergâh" oluşturdular mı ?

Ya da var olanları dönüştürdüler mi?

Kabala'nın Hristiyanlığı nasıl etkilediği konusunda yüzlerce kaynak bulabilirsiniz.

Kabala'nın Müslümanlığı etkilemediğini düşünmek biraz saflık olmaz mı?

Hüseyin Hatemî Hoca bu konuda mizahî bir olay anlatıyor:

Benim sezgilerime göre, Hahambaşı Haleva Hazretleri, Kabala gerçeğini bilen ve sayısı çok azalan ariflerdendir. Onun çevresinden bir zat, beş yıl kadar önce, benim bir iftar sofrasındaki konuşmamı dinledikten sonra, yanıma gelerek şöyle demişti: "Konuşmalarınızın dörtte üçü tamamen bizini Kabalistlerin söylediklerine uygundu." Ben de ona şakayla karışık şu cevabı verdim: "Benim de Kabalist olduğumu biliyor muydunuz ?" (*Akşam* gazetesi, 15 Ekim 2005.)^[44]

KABALA VE SAİD-İ NURSÎ

Kabala ve İslamiyet'e etkileri konusuna soğukkanlı yaklaşabilecek miyiz?

Örneğin, Türkiye'nin en çok tartışılan din adamı Said-i Nursî'nin Kabala'dan etkilendiğini söyleyebilir miyiz?

Said-i Nursî'nin *Lem* 'alar'ından bir alıntı yapalım:

Bu cifr işi ("Kabala" da diyebiliriz S. Y.), meraklı ve zevkli bir iş olduğu için, insanı gerçek görevinden uzaklaştırır, boş yere meşgul eder. Bir kere bu, "La yelemül' gaybe illallah" yani "Gaybı Allah'tan başkası bilmez" ayetine karşı, edep dışı davranıştır. Sonra, iman ve Kuran'ın temel gerçeklerini, kesin delillerle halka anlatmak, cifr ilmi gibi gizli bilgiler yoluna başvurmaktan yüz derece daha iyi olur. Çünkü yapılacak kutsal görevde, iman ve Kuran'ın gerçeklerini dile getirme işinde kullanılması gereken kesin deliller, kötü maksatlara alet edilmelere meydan vermez. Oysa cifr gibi, güçlü temellere dayanmayan gizli bilimler, kötü maksatlar için kullanılmaya çok daha müsaittirler. (Turan Dursun, *Müslümanlık ve Nurculuk*, 1996, s. 130.)

Yani Said-i Nursî, bir dönem, şair Ziya Paşa gibi düşünüyordu:

Müstakbele şimdi hükmolunmaz, Gaipteki cifr ile bulunmaz î (*Harabat*.)

Fakat, gelin görün ki Said-i Nursî sonra değişmiş görünüyor: *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*'de, "cifr ilmini" Hz. Muhammed'e dayandırıyor:

Beni İsrail alimleri, Kurani Kerim'deki elif, lam, mim, kaf, ha, ya, ayn, sad gibi harfleri işitmiş, ebced hesabıyla cifre vurmuşlar ve Peygamberimize gelerek, "Senin ümmetinin ömrü azdır" demişler. Peygamberimiz de başka surelerin başlarındaki mukattaat harflerini okumuş ve "İşte bunlarda var; demek ki benim ümmetimin ömrü

⁴⁴ Prof. Hüseyin Hatemî bir dönem Doğan Avcıoğlu'nun Yön dergisinde makaleler yazardı; bugün Yeni Şafak gazetesinin köşe yazarı oldu. Benim bildiğim Hatemî Hoca değişmedi; sanıyorum zamanla değişen ve İslam'la arasına ne yazık ki büyük mesafeler koyan "bizim sol" oldu ! Sağcıların bile "romantik sosyalist" olduğunu kabul ettiği ırkçılığa karşı çıkan Nurettin Topçu'yu sol niye kucaklamadı? Müslüman gençlerin "elkitabı" Roger Garaudy'nin Sosyalizm ve İslamiyet kitabını Doğan Avcıoğlu ile Mihri Belli çevirmedi mi ? Anababanızın, yaşadığınız toplumun inancına kayıtsız kalmanın da, ne bileyim küçümsemenin de adı "yabancılaşma"dır. İslam kültürünü bir gericilik kaynağı olarak görmek kendi tarihî mirasının farkında olmamak demektir...

az değildir" demiş. (a.g.e., s. 129.)

Bu anlatılan gerçek mi, rivayet mi ?
Bilinmiyor.

Ama diğer yandan, İbn Haldun olmak üzere, birçok düşünürün, bu olayın doğru olmadığını yazıp söylemesine rağmen, "cifr"e inananlar, iddialarını Hz. Ali'ye dayandırarak da sürdürdüler.

Bunlardan biri de Said-i Nursî'ydi:

Hazreti Ali'nin "Celcelutiye" diye bir kasidesi olduğunu ve kasidenin, baştan sonuna kadar ebced hesabı ve cifrle telif edildiğini, Cafer-i Sadık ile Muhyiddin Arabî'nin de cifrle uğraştıklarını bu alanda hesaplar yaptıklarını iddia etti. (a.g.e., s. 128.)⁴⁻⁵⁴⁵

Buradaki iki paragraf yazıdan da anlaşıldığı gibi, cifr, Müslümanları ikiye bölmüştü. Her ne kadar Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırladığı *İslam Ansiklopedisi* ile *Mukaddeme-i İbni Haldun* vb "cifrî", "eski Yahudi uydurmaları" olarak gösterse de, Said-i Nursî gibi "ilim" olduğuna inananlar da vardı.

Özellikle Niyazi Mısırî'nin Hurufilikle ilgili görüşlerinde İbni Arabî'nin büyük bir etkisi olduğunu düşünüyoruz. Zira, İbni Arabî'nin *Fütuhatül Mekkiye'sinin* daha ilk bölümleri harflerin mertebeleri ve onların metafizik manaları ile başlar. (Mustafa Aşkar, *Niyazi Mısırî ve Tasavvuf Anlayışı*, 1998, s. 356.)

Gördük: Said-i Nursî'nin cifr konusunda zamanla değişen iki farklı tutumu vardı. Önceleri, "sahteliğe müsait edep dışı bir yol" dediği "cifr: ilmine", Said-i Nursî'yi kim, ne zaman ikna etmişti?

Makalelerinde, Endülüslü Muhyiddin İbn Arabî'ye çatan, Vahdet-i Vücut düşmanı Şeyhülislam Mustafa Sabri bir süre, "Cemiyet-i Müderrislerle birlikte çalıştığı Said-i Nursi hakkında yazdığı, *Kürt Said'in Mezhebi Hakkında Reddiye Armağanı* adlı kitabında, Said-i Nursî'ye ebced hesabını Mısırlı âlimlerin öğrettiğini yazıyor.

Şeyhülislam Mustafa Sabri, Said-i Nursî'nin Endülüslü Muhyiddin İbn Arabî'nin "yoluna" girdiğini söylüyor.

Said-i Nursî Rusya'daki esirlikten kurtulup İstanbul'a geldiğinde, İttihatçılar tarafından kurulan Darülhikmetülselamiye (İslam akademisi) kurumunda çalıştı. Meslektaşları arasında İzmirli İsmail Hakkı gibi "okumuş" akademisyenler vardı.

Said-i Nursî'nin geçirdiği ruhî değişiklik bu döneme denk geldi; "eski Said" yerini "yeni Said"e bıraktı. Tıpkı Muhyiddin Arabî gibi, Niyazi Mısırî gibi "yeni Said" de, "büyük sır"ın temelini kavramaya adayacaktı kendini...

Uzatmayalım...

Sonuçta, Nur cemaati bugün hâlâ "cifr ilmi"ne inanıyor. Cemaatin gazetelerinden *Yeni Asya'da*. Süleyman Kösmene bakın ne yazıyor:

Kuranı Kerim'in bu lisanı vahiy dili olarak kabul edip, bu lisanın yan ürünü diyebileceğimiz Cifr İlmi'ni reddetmesi düşünülemezdi. Esasen Cifr ilmi'ni reddetmesi için geçerli bir sebep de yoktu. Zira Kuranı Kerim prensip olarak insanlığın zararına kullanılmayan her "birikime" kapılarını açan bir İlahî Kitap'tı (...) Ancak bu çalışmayı bu ilme vâkıf ehliyetli ulema yapabilir. Cifr İlmi'nin Hazreti Ali (ra), Hazreti Cafer-i Sadık (ra), Muhyiddin İbn Arabî (ra) gibi birçok İslam uleması ile birlikte Üstad Bediüzzaman (ra) tarafından da kullanıldığı ve muhtelif tarihlere, haberlere ve müjdelere işaret ettiği bilinmektedir. (1 Eylül 2004.)

Buradan yola çıkarak, Nur cemaatinin "motiflerinin" bütünüyle Yahudi Kabalası'na benzediğini söylemek büyük hata olur.

⁴⁵ Nur cemaatinin manevî önderlerinden Fethullah Gülen, 31 ocak 1986 tarihinde İzmir İl Nüfus Müdürlüğü'ne başvurarak, 3881 kayıt numaralı kimliğiindeki ismini "Fetullah"tan, "Fethullah'a çevirdi. Bu "h" harfi değişikliği, kimine göre ebced hesabına uydurmak, kimine göre ise Said-i Nursi'nin Siirt'teki hocası Molla Fethullah'ın adını almak istemesi nedeniyle yapılmıştı! Fethullah Gülen'in, cifr ve ebced konusunda ne düşündüğünü kitaplarında bulamadım.

Ama bir etkilenmenin olmadığını söylemek yanlıştır.

Mesele bu etkileşiminin nedenlerini, nasıllarını bulmaktır.

Örneğin, Yahudi doktrininin öğretildiği gelenekçi okullardaki öğretmenlere "soferim" (yazıcılar) denilmektedir. Bu okullarda Yazılı Tora ve Sözlü (vahiy edilmiş ama yazılmamış) Tora vardır. Soferimlerin görevi, vahiy edilenleri açıklamak ve bunun toplum ile birey tarafından öğrenilmesini sağlamaktır.

Nurcu cemaat içinde, Said-i Nursî'nin *Risale-i Nur Külliyyatı'nı* aslından (yani Latin harfleriyle basılmamış haliyle), okuyan, açıklayan, topluma ve bireye öğretenlere de "yazıcılar" denilmektedir!

Tesadüf olabilir mi ? Olabilir.

Öte yandan, "Bediüzzaman Sempozyumuna neden Yahudi ilim adamları daha çok ilgi gösteriyor, merak ediyorum... "Dindar, fakat antisyonist bir Yahudi'yim" diyen Central Connecticut Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Norton Merzinsky sunduğu tebliğde, risalelerin diğer kitaplardan ayrılan üç özelliği olduğunu belirtiyor:

Barışa sık sık atıfta bulunması; kendisi gibi düşünmemeye anlayış ve Müslüman-Yahudi ilişkilerine bakışta tek bir tarafı haklı çıkarır bir tutum sergilememesi ! Said-i Nursî'nin Yahudilerin de hak ve hukukunun bulunduğunu yazması; Kudüs ve çevresinin Yahudiler için kutsal olduğundan bahsetmesi Yahudi profesörü çok şaşırtmıştı.

Bir diğer Yahudi Profesör Yehezkel Landau'nun 2004'teki konferansta sunduğu tebliğin konusu, "Yahudi geleneği ve Said-i Nursî"ydi.

1978'de vatandaşı olduğu ABD'yi terk edip İsrail'e yerleşen, 1980'lerde dindar bir Siyonist hareket olan Netivot Şalom'da yöneticilik yapan, 1991-2003 yılları arasında İsrail'in Ramle şehrinde Arap ve Yahudi birlikteliğini hedefleyen "Açık Ev" merkezini kuran, Prof. Yehezkel Landau, *Zaman* gazetesinden Nuriye Akman'ın sorularını şöyle yanıtlıyordu:

Nursî'nin hayata ve eserleri bazı Yahudi düşünürleriyle benzerlikler gösteriyor. XIX. yüzyıldan itibaren bazı hahamlar Yahudilere bilimsel çalışmalar ile modern dünya arasında bağlantı kurma konusunda yardım etmeye çalıştı. Tel Aviv yakınlarında dinî ilimler ve seküler bilimleri birleştiren Barilan isimli harika bir üniversitemiz var. Yine New York'ta Yashiva isminde böyle bir üniversite var. Ben Nursî'nin fen ve din ilimlerini birlikte öğretmek üzere Doğu Anadolu'da kurulmasını planladığı üniversite (Medresetülzehra) fikrini duyduğumda, Barilan Üniversitesi'nin Türkiye versiyonunu kurmak istemiş diye düşündüm. Bence Nursî, devlet sistemi olarak tamamen seküler Atatürk modeli ve imamlarca yönetilen İran modeli arasında bir sentez istedi, İsrail de bunu yapmaya, tamamen seküler olmayan, parlamentosunda dinî partilerin de yer aldığı, hahamların en yüksek yetkiye sahip olmadığı bir Yahudi devleri kurmaya çalışıyor, İsrail'de sivil mahkemeler, anayasa mahkemesi ve kişilerin özel statüleriyle ilgili konulara bakan hahamlarca yönetilen dinî mahkemeler var. Bu Osmanlı döneminden kalmadır. Bana göre sosyal sahada dini özel bir meta yapmak yeterli değil. İnanıyorum ki Nursî için de yeterli değildi. (31 Ekim 2004.)

Said-i Nursî'ye sadece Yahudiler değil, Sabetayistler de ilgi gösteriyor.

Nur cemaatine yakın *Matbuat* dergisinin Sabetayist olduğunu saklamayan ve *Evet, Ben Selanikliyim* kitabını yazan İlğaz Zorlu'yla yaptığı röportajdan bir bölüm aktarmak istiyorum:

Soru: Kabalizm sizin için çok önemli bir nokta. Peki Bediüzzaman'ın ebced hesabıyla ilgili çalışmalarım biliyor musunuz?

Yanıt: Evet biliyorum ve o konuya girmeyeceğim. Enteresan ifadeleri var. Bence Said-i Nursî yazmak istediği şeylerin çoğunu yazmamış bir insan. Özellikle cifr konusunda bir hayli bilgisi var. Bunu açık bir şekilde yazmamış. Bu çok önemli...

Soru: Bediüzzaman'ın eserlerinin sizde ne gibi tesiri oldu ?

Yanıt: En çok ilgimi çeken *Tabiat Risalesi*. Dinsizlik ve materyalizm karşısında bu insan çok sağlam delillerle bu kitabı atıyor ortaya ve ben onun vermiş olduğu örnekleri kendi dinî tartışmalarımda kullanıyorum. Diyorum ki, Bediüzzaman Said-i Nursî de böyle söylüyor. Ve ben bundan hicap duymuyorum. Niye duyayım? Çünkü o da aynı yola gidiyor? Din olarak Yahudiliği seviyorum, Yahudilik üzerine çok araştırma yapıyorum ama bu benim

Bediüzzaman'ı araştırmayacağım anlamına gelmez. Eminim ki Bediüzzaman Said-i Nursî yaşasaydı ondan öğreneceğim çok şey olurdu.

Nur cemaati hakkında uzun örnekler vermemizin nedeni, Said-i Nursî hakkında kafa karıştırmak değil. Meselemiz, Kabala'nın Türkiye'de var olan tarikat/cemaat-dergâh/tekkeleri nasıl etkilediğini öğrenmektir.

Konumuz, Said-i Nursî'nin cifr konusunda neden farklı görüşler savunduğu değil, cifrın islam dünyasını nasıl etkilediğidir.

Kabala ile ebced-cifr arasındaki benzerlik şaşırtıcı olduğu gibi, bazı dinî ritüeller arasındaki benzerlik de şaşırtıcıdır. İşte bir örnek:

Halvetîlik, Allah'a zikir yoluyla ulaşılacağını söylüyor. Ana ilke "zikrullah", yani Allah'ı anmak. Halvetîler de yüz kez istiğfar, yüz kez de salavat getiriyorlar, sonra da esmayı seba (yedi ad) zikrine geçiyorlar. Ondan sonra mürit, önce kafasını sağ omzuna sonra sol omzuna doğru "İllallah" deyip sallayarak otuz üç kez kelime-i tevhit zikri yapıyor ve işte sonra bildiğimiz görüntülerle vecd, kendinden geçme başlıyor. Müridin en son ulaştığı nokta, aşamalar var çünkü, "sufi marifet" denen nokta.

Kabalacılar da zikir yapıyor:

Önce "üç baba" denen, üç İbrani harfini bilmek gerekiyor; bunlar yod, he, vav. Bu harflerin okunuşları dört yöne, aşağıya ve yukarıya olmak üzere altı adet permütasyonu söylenerek zikir başlı yor. Daha sonra Kabala'da belirtilen hayat ağacı ya da seffrot ağacı denen on adet kavramı temsil eden oldukça uzun söz ve hareketlerle kredinden geçme başlıyor. Bu on kavram, "adam kadmon"a, yani mükemmel insana ulaşma durumuna geçmek için yapılıyor ve bu duruma "şior hohma", yani "akıl ve bilgelik ruhu" deniyor.

Kabalacılar "şem" sözcüğünü sürekli tekrarlayarak da zikir yapıyorlar. Süleyman Uludağ'ın "zikir" konusundaki sözlerine bakalım:

İslam'ın ilk zamanlarındaki zikir şekli ile sonraki dönemlerde ortaya çıkan ve bi'dat sayıldığı için muhafazakâr kişilerce tenkit edilen zikir meclisleri arasındaki farklardan biri de, ilk zamanlarda zikir, tam cümleler halinde yapıldığı halde sonradan, "Allah Allah... Hu Hu..." tek kelimeleriyle icra edilmiş olmasıdır. Bu tarzdaki bir zikir anlayışının ortaya çıkmasında dış tesirlerin rol oynadığı muhakkaktır. (Burhan Oğuz, *Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış*, 2003, s. 375.)

"Dış tesirler" nedir bilinmez ama, tasavvuf tarikatlarında zikir çok önemlidir ve uygulama biçimi yüzünden birçok tarikat bölünmüştür.

Her tarikatın ayrı bir zikir biçimi, anlayışı vardı.

SUFÎ-SABETAYİST İTTİFAKI

Sabetayistler! Osmanlı tarihinin siyasal tarihinden ayırıp bağımsız-tekil olarak ele almak olmaz. Yazdık; Sabetay Sevi meselesi sadece dinsel bir hareket değildir; iktisadî, siyasî kültürel nedenleri vardır.

Peki Sabetayistleri, tasavvuf! hareketlerden ayrı düşünebilir miyiz? Kabalist Sabetay Sevi'yi zorla Müslümanlaştıran Osmanlı Devleti'nin, Müslüman tasavvuf dergâhlarına bakışı farklı mıydı ?

XVII. yüzyıl, sadece Sabetayistler için değil, Müslüman sufî tarikatlar-tekkeler için de tam bir yıkım yüzyılı olmadı mı?

Biliyoruz, 1666'da Sabetay Sevi, yakalanıp Edirne Sarayı'na getirildi; başta Sultan IV. Mehmed'in büyük güvenini kazanmış vaiz Mehmed Vanî Efendi'nin de bulunduğu bir heyet tarafından sorgulandı ve önüne iki seçenek kondu: Ya Mesihlikten vazgeçip Müslüman olacakta ya da idam edilecekti. Müslüman oldu ve Mehmed Aziz Efendi adını aldı.

Aynı yıl Mevlevilerin "korkulu rüyası" da yine Mehmed Vanî Efendi'ydi.

Mutasavvıflar (tasavvufa inananlar) ile kadızadeliler (fakihler) arasında şiddetli tartışmalar yaşandı.

Kadızadeliler, XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Osmanlı din âlimi Mehmed Birgivi'nin fikirlerinin hayat bulmasını istiyorlardı. Yani, şeriattan en ufak bir sapma

yapılamazdı. VII. yüzyıldaki Hz. Muhammed dönemi geleneklerine dönüş gerçekleşmeliydi; o dönemden sonra yapılan yenilikler kabul edilemezdi.

Bu nedenle, musiki eşliğinde Kuran-ı Kerim okunmasına, ezan ve mevlidin makamla okunmasına, salavat getirilmesine, mezarların ziyaret edilmesine, selam verilirken eğilmeye, el öpmeye, birden fazla minaresi olan camilere, raksa, semaya, deverana ve tekkelere, matematiğin öğretilmesine, kaşıkla çorba içmeye, billur bardakla su içmeye, pantolon giymeye, içkiye, tütüne karşıydılar.

Tekkeler yıkılıp temeli birkaç arşın kazılarak çıkan toprak denize dökülmedikçe orada namaz kılmak caiz değildi!

Dolayısıyla kadızadeliler Kabala'ya; Vahdet-i Vücut'a karşıydılar.

Onlara göre, âlemi Tanrı yoktan var etmişti. İnsanı topraktan yaratıp, ona ruhundan üflemişti.

Kabala ve Vahdet-i Vücut'a göre ise, âlem Tanrı'nın zuhuruydu. Tanrı âlemin batını, âlem ise onun zahiriydi.

İnsan da Tanrı'nın âlemde zuhuruydu...

Kuşkusuz bu kavganın felsefî yönüydü.

Bir de ekonomik boyutu vardı:

"Mesih/Mehdî, kesede para kalmayınca gelir" cümlesi meseleyi özetliyordu aslında. Bu yüzyıl, Osmanlı "fetih savaşlarının" sona erdiği; maddî kaynakların azaldığı ve dolayısıyla Hıristiyan ve Yahudi tebaanın zenginliğinin Müslüman çevrelerce kıskanıldığı bir dönemdi.

Meselenin dinsel-iktisadî boyutu yanında politik nedenleri de vardı: Tasavvufî hareketlerin -"kötü mezhepli" dedikleri-İranı kökenli (Safevî) olduğu varsayılıyordu. Osmanlı'yı silah gücüyle yenemeyenler, imparatorluğun silahlı gücü Müslümanlar arasında ikilik çıkararak, devleti parçalamak, yok etmek istiyorlardı !

Ama bu kitapta bizi kavganın siyasî-iktisadî değil, felsefî yönü ilgilendiriyor.

Kadızadeliler ile mutasavvıflar arasındaki kutuplaşma XVII. yüzyılda sertleşti.

Kadızadelilere en büyük destek Mehmed Vanî Efendi'den geldi. Mevlevî zikrini yasaklattı. Bazı Bektaşî tekkelerini yıktırdı. (Mesela Kamber Baba Tekkesi.)

Halvetî tarikatının Mısriye kolunu kuran; Vahdet-i Vücut'un piri sayılan Şeyh Muhyiddin Arabî'den etkilenen; Simavnalı Şeyh Bedreddin'in yolundan giden tasavvuf şairi Niyazi Mısri'yi Limni'ye sürdürdü.^[46]

Tek sürülen Niyazi Mısri değildi; Karabaşı Şeyh Ali Efendi 1679'da Limni Adası'na; Osman Fazl Atpazarı 1690'da Magosa Kalesi'ne; İsmail Ankaravî kaynaklarda yeri belirtilmeyen bir yere sürgüne gönderildi.

Sabetay Sevi'yi ve hareketini bu gelişmelerden ayrı değerlendirebilir miyiz ?

Mehmed Vanî Efendi, hangi dinden olursa olsun tasavvufa/Kabala'ya savaş açmıştı. Mesih'e de, Mehdî'ye de karşıydı!

Abdülbaki Gölpınarlı'nın Sakıb Dede'den (*Sefine-i Nefise-i Mevleviye'den*) aktardığına göre, semanın yasak edildiği hafta bine yakın Mevlevî öldürülmüştü. Mevlevîlerin bu zorlu dönemi on sekiz yıl sürdü, Vanî Efendi'nin ölümünden bir yıl önce 1684'te yasak kalktı.^[47]

⁴⁶ Mustafa Aşkar, *Niyazî Mısri ve Tasavvuf Anlayışı* adlı kitabında, Mısri'nin sürgüne gönderiliş nedeni konusunda farklı bir tez ileri sürüyor: "Tarihî kaynaklar Mısri'nin bu cezayı almasında onun tasavvuf çizgisinde söylediği aşırı sözleri ve cifr hesabına dayalı abartılı yorumlarını gerekçe gösterirlerse de, kanatımızca asıl sebep onun devletin siyasî otoritesine karşı aldığı menfi tavırlardır." Aşkar'a göre Niyazi Mısri müritlerini, askerî bir güce dönüştürerek, nizam-ı âlemi düzeltmeye kalkışmasının sonucunda sürgün edilmişti. Benzer ayaklanmayı XV. yüzyılda Şeyh Bedreddin yapmıştı. Gerek Mısri'nin, gerekse Bedreddin'in piri Endülüslü Muhyiddin Arabî'ydî. Ne yazmıştı divanında Mısri: "Muhyiddin ü Bedreddin, ettiler ihya-yı din..."

⁴⁷ Bugün İstanbul'daki Mevlevîler, Vanî Efendi'nin Vanıköy'de yaptırdığı camiye, "Vani-Cani" derler ve önünden bile geçmezler. Nedendir bilinmez (!) bazı tarih kitapları Mehmed Vanî Efendi'ye hep bir mesafeli bakar, hakkında pek övücü sözler sarf etmez. Halbuki, Osmanlı'da "Türk kavmiyetinden" ilk bahseden odur. Ona, Osmanlı'nın ilk milliyetçisi diyebiliriz! Kuran'da bozguncu bir kavim olarak nitelenen Yecüc ve Mecüc'ün Türkler olduğu tezine karşı çıkmış, aksine onlara karşı koyan Zülkarneyn'e yardımcı olan milletin Türkler olduğunu ileri sürmüş, hatta Zülkarneyn'in Oğuz Han olduğunu yazmıştır.

Sonuçta, iktisadî ve siyasî meseleler yüzünden din kullanılarak, Anadolu'da ve Rumeli'de büyük bir katliam yapıldı.

Meselenin bir diğer açısını not düşmek zorundayım. Bu yüzyıl Osmanlı'nın duraklama dönemi idi. İngilizler "buhar makinesi"nin peşinden koşarken, Osmanlı yönetimi, bazı şeyhülislamın telkiniyle, medreselerdeki "Razî ekolü"nün, yani, matematik, astronomi ve felsefe gibi derslerin öğretilmesine önem vermez oldu. Dersler daha çok fıkıh alanına kaymıştı.

Bu "yeni ekol"ün kurucusu, kadızadelilerin fikir babası Birgivî Mehmed Efendi'ydi...

Tartışmalıyız: Osmanlı, İslam yüzünden mi geri kalmıştır, yoksa İslam, Osmanlı yüzünden mi gerilemiştir ? Osmanlı'yı geri bırakanlar, aynı ortam içinde İslam'ı da yobazlaştırmışlardır.

Sufiler, 1666 yılım hiç unutmadılar ve bu yasağa "yesağı bed 1077" terkiğini tarih düşürdüler.

Kadızadelilere hep kin duydular. Kendisi de bir Mevlevî olan Abdülbaki Gölpınarlı, yıllar geçse de nefretini, kendisine hiç yakışmayacak bir dedikoduyu *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* adlı kitabına alarak gösterdi:

Takılardan (Kadızadelilerden) bir zengin, güzel bir delikanlıya, cinsî münasebette bulunurken ikrahla yüzünü buruşturarak sesleniyor "Topla şu ipek uçkurunu, haram şey değmesin mübarek vücuduma!" (s. 161.)

Anlaşılan aradan yıllar geçmesine rağmen kavga hâlâ sürüyordu...

Aslında kavganın tarihi daha eskilere dayanıyordu: Şems-i Tebrizî, "Minberlerde söz söyleyenler ile seccadelerde oturanlar, Muhammed dininin yol kesicileridir" dememiş miydi?

Sabetayistler ve tasavvufa inanan sufiler, o dönemde aynı kaderi paylaştılar.

Yahudi tasavvufuna inanan Sabetayistler Mesih'leri gelene kadar görünümde Müslüman, içte Yahudi yaşamı seçtiler.

İslam tasavvufuna inanan sufiler ise ritüellerini gizli gizli yapmak zorunda kaldılar. Örneğin Mevlevîler, geleneği unutmamak için, "Dar ül-Mesnevî" adı verilen ve gizlice *Mesnevi* okutulan yerler açtılar.

Toparlarsak, Sabetay Sevi'yi sorgulayan Vanî Efendi, aslında bir numaralı tasavvuf düşmanıydı. Nasıl Yahudi Kabalası'na düşmansa, sufilere de aynı tepkiyi gösterdi.

Bu nedenle Yahudi Sabetayist Sevi ile Müslüman Niyazi Mısırî hemen hemen aynı kaderi paylaştı.

Peki, Vanî Efendi ve yandaşlarına karşı, Yahudi Kabalistler ile Müslüman sufiler nasıl bir ittifak yaptı?

Sabetay Sevi ile Niyazi Mısırî'nin yaptığı "ittifakı", daha sonraki yıllarda hangi isimli şeyhler/Sabetayistler devam ettirdi?

İslam, Hristiyan ve Yahudi heterodoks (kabul edilmiş dinî esaslara uymayan; cemaat dışı) akımlar, hangi dinin sembolik yapısı ya da kültür kuşağı içinde olursa olsunlar, birbirlerine yakın dururlar.

Tarihsel olarak da bu heterodoks akımların haklılarının birbirleriyle ilişki içine girdiklerinde dostane yakınlıklar kurdukları, hatta kendi ortodoks mezheplerine karşı güç birliği yaptıkları görülmüştür. Örnek vermek gerekirse, Şeyh Bedreddin ayaklanmasının önemli unsuru, Hristiyan heterodoksisinin bağlıları olan Bogomilcilerdir. (Sırp-Boşnak. S. Y.) [Reha Çamuroğlu, *Günümüzde Alevîliğin Sorunları*, 1992, s. 54.]

Sabetayizm konusunda kitap/makale yazanlar, Sabetayistlerin genellikle Mevlevî, Bektaşî, Melamî tarikatlarına girdiklerini yazıyor.

Doğru. Peki niye bu tarikatlara girmişlerdi ?

"Bu tarikatlar daha hoşgörülüydü" yanıtı ne kadar gerçeği yansıtıyor?

Bizim üzerinde durduğumuz şey daha farklı: Yahudi Kabalası ile İslam tasavvufu "kalp ikizi"ydi.

Kabala ve Vahdet-i Vücut'un sırrına ulaşma yolları, yöntemleri, ritüelleri, motifleri benzerdi. Bu nedenle Sabetayistler kendilerine yakın buldukları, yani "Kabala sembollerini" gördükleri sufî tarikatlara "bağlandılar".

XVI. yüzyılda Melamiler; XVII. yüzyılda Mevleviler ve XIX. yüzyılda Bektaşiler Osmanlı'nın kıyımına maruz kaldılar. Ve buna rağmen Sabetayistlerin bu üç tarikata bağlılıklarını sürdürmelerinin bir nedeni olmalı, öyle değil mi ?

Eğer Sabetayistlerin "meselesi" sadece gizlenmek olsaydı, hep Osmanlı baskısıyla karşılaşan sufi tarikatlar yerine "ortodoks" tarikatlara gitmeleri daha doğru olmaz mıydı?

Osmanlı zulmüne rağmen, Sabetayistlerin, sufi/tasavvufi tarikatları seçmelerinin nedeni, yukarıda yazdığım gibi, Tanrı'ya ulaşma yollarının/ritüellerinin benzerliği idi...

"NUR" DEĞİL "IŞIK" AŞKI...

Bernard Lewis, *İslam Dünyasında Yahudiler* kitabında diyor ki:

Elbette pek çok Yahudi dönme olmuş ve aralarında bazıları çok önemli roller oynamışlardır; ama bu mutlaka İslam'ın kabul edildiği anlamına alınmamalıdır. (s. 93-99.)

Kabala'ya inanan Sabetayist, girdiği dergâhın âdetlerini, gelenek ve göreneklerini ne derecede dönüştürdü?

Çünkü biliyoruz ki, onlarca tarikat, yüzlerce, binlerce tekke ve dergâh var. Ve bir tekkenin şeyhi, kendi ritüellerini belirleyebiliyor. Bu nedenle bazı şeyhler, babalar, dedeler, hocalar dönemlerinde "farklılıklarıyla" ya ilgi görmüşler ya da tepki çekmişlerdir. Bunların bazıları Sabetayist olabilir mi?

Sabetaycılık konusunda İsrail ve ABD'de araştırmalar yapan Doç. Dr. Cengiz Şişman bakın ne diyor:

Sabetaycılık araştırmalarının en muammalı sorularından birisi cemaatin XVII. ve XX. yüzyıllar arasında kimliği nasıl muhafaza ettiği. Cemaat hakkında XVII. ve XIX. yüzyıl sonlarından birtakım bilgiler bulunsa da XVIII. yüzyıl yaşantısı hakkında hemen hemen hiçbir bilgi yok gibidir. Oysa bu dönem Osmanlı topraklarında yaşayan Sabetaycıların diğer tür Sabetaycılardan ayrılıp daha Osmanlı ve İslamî unsurların ağır bastığı kendine has bir kimliği oluşturma dönemidir. (*Tarih ve Toplu* dergisi, sayı 223, s. 12.)

"İslamî unsurların ağır bastığı kendine has kimlik" neydi?

Sabetay Sevi ne diyordu: "Onlara benzeyin, onlardan olmayın !"

Sabetayist olduğunu açıklayan İlgaz Zorlu'ya göre, İslamî tarikatlara giren Sabetayistlerin tek ilkesi vardı: "Benzet, benzeme !"

"Benzet, benzeme" ilkesi İslamî tarikatları nasıl etkiledi?

Gel de, bu sorunun yanıtım merak etme!

Türkiye'de Sabetayistlerin sosyal ve siyasî hayatı nasıl etkilediklerini siz merak etmiyor musunuz?

Peki bizim sosyal bilimcilerimizin kafasında bu soru niye yok?

Anlamak zor.

Bu konunun soğukkanlılıkla derinlemesine ele alınmasından kim rahatsız olmaktadır?

Mesele, Aaron Kandiyoti'nin Müslüman olması değil. "Harun Hoca"nın müritlerinin Sabetayistlerden oluşmasıdır.

Harun Hoca ile Sabetayistlerin inanç ritüellerinin benzerliği onları bir araya getirmişti kuşkusuz. Yoksa Doktor Nâzım'ın torunu ne diye İzmir'den kalkıp gelerek Harun Hoca'ya bağlanacaktı?

Selanik'in özgür liberal ortamında büyüyen, tıp fakültesini bitiren, Sorbonne Üniversitesi'nde okuyan Doktor Nâzım, İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle nasıl ideolojik bir yakınlık bulduysa, torunu da inanç açısından Harun Hoca'da öyle bir yakınlık bulmuş olmalı...

Eğer döneminin en güçlü felsefi inancı pozitivistizm Doktor Nâzım'ı o kadar çok etkilemeseydi, kuşkusuz o da, diğer Sabetayistler gibi heterodoks bir İslamî tarikat içinde mi olacaktı ?.. Soru o kadar çok ki...

Bu çalışmada herkesten şüphe ettik, özellikle herkesin doğru bildiği her şeyden!

Örneğin, Süleymancılık olarak bilinen dinî cemaatin kurucusu Silistreli Süleyman Hilmi Tunahan, neden kızına, Türkçe'de bulunmayan İbranîce "Yaratılış" anlamına gelen "Beria" ismini koymuştu?^[48]

"Işıkcılar" olarak bilinen dinî cemaatin kurucusu Hüseyin Hilmi Işık, neden "Işık" soyadını aldı?

Nurcuların öğrenci pansiyonlarına neden "Işık Evleri" adı veriliyor?

Önceki sayfalarda okuduk, Yahudi Kabalası'ndan etkilenecek, harflere esrarengiz anlamlar yükleyen Hurufîlere "Işık" denmesinin, bunlarla bir ilgisi var mı ?

İslamî tarikatların, partilerin, dergâhların bu ışık/ampul merakı nereden geliyor?

Tasavvufî tarikatlar üzerinde uzun yıllar uğraş vermiş Abdülbaki Gölpınarlı diyor ki:

Işık, ehl-i sünnet inancına uymayan, batınî inançları benimsemiş bulunan, Şia'ya temayül eden dervişlere, bilhassa Bektaşîlere, Alevîlere, Hurufîlere verilen addır. {Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, 2004, s. 157.)

Gölpınarlı örnek de veriyor: San Saltuk Tekkesi, San Baba Zaviyesi ve Varna'daki Akyazılı Tekkesi'ndeki Bektaşîlere "Işık" deniyor.

İslam gizemciliğinin adı "ışrakîye" (ışıkçılık) değil midir?

O halde, Kabala'dan etkilenen İslamî heterodoks tarikatları anlayabiliriz.

Peki, İslamî Ortodoks Sünnîlerdeki bu "ışık aşkı" nereden geliyor?

Denebilir ki, İslam'da da "nur" var; "Kuran nurdur"... Güzel.

Ama, meselemiz "nur"la değil; çünkü daha kökenine inerseniz, "nur" Tevrat'ta da var. Keza, "Hür Ve Kabul Edilmiş Masonlar"ın, 1987'de İsrail'de kurdukları localarının adı da "Nur"; ama benini aradığım "nur" değil, "ışık"!..

Uluslararası masonluk "evrensel bilgi" anlamında "nur-u ziya"yı amaçlar. Genel merkezlerinin İstanbul Beyoğlu'nda niye Nuru Ziya Sokak'ta olduğunu sanıyorsunuz!

Yineliyorum, bu örnekleri verdik diye, bu isimler ve cemaatler üzerinde şüpheler oluşturmayı amaçladığımızın düşünülmesini istemiyorum. Hiçbir kişi ya da cemaat hakkında önyargımız yok.

Hatta, tarikatları, cemaatleri, dergâhları, bizi çağdaş uygarlık yolundan alıkoyan, Türkiye'yi Ortaçağ karanlığına döndürmek isteyen umacılar olarak gören kaba bir anlayış yanlışlığına düşmek istemiyoruz.

Din-tarikat önemli bir vakıadır. Onu, yok sayarak yok edemezsiniz; onu "laiklik sopası"yla tehdit edip, yasaklayarak da engelleyemezsiniz.

Yapılacak tek doğru, dini, tarikatı, dergâhı anlamaktır...

Bakmayın siz çok gürültü çıkarıldığına, radikal örgütler dışında, Türkiye'deki İslamcıların ana eğilimi şeriatın hâkim olduğu siyasal ve toplumsal bir düzen değildir.

Türk İslamcılığının nasıl bu noktaya geldiği-getirildiği, yani "modernist" olduğu/yapıldığı bir araştırma konusudur.

Soru çok.

Ve bıkmadan, yorulmadan sormaya devam edeceğiz...

Tarihe bakışımızı, tarih bilincimizi ve tarih yazıcılığımızı değiştireceğiz; başka "yol" yok... Diğer yandan:

Akademiye ve akademisyenliği önemsiyorum, bu kitabı "Türkiye tarihi üzerine denemeler" olarak görmenizi istiyorum.

Kitapta yeni tezler vardır ve tartışılması gerekmektedir.

Sanıyorum, "Beyaz Müslümanlar" konusunda bir "kazı faaliyeti" başlattık ve daha

⁴⁸ "Beria" adı için dört örnek:

1) Sabetay Sevi'nin on sekiz maddelik emirlerinde "Beria" adı sık sık geçer.

2) Sovyetler Birliği'nde Stalin döneminde KGB'nin ünlü polis şefinin adıydı: Lavrentiy Pavloviç Beria!

3) 5 eylül 1999 tarihli Radikal gazetesinin haberine göre, Nedet-Paul Bollam çifti çocuklarına "Mina Jasmin Beria Bollam" adını koymak istiyor; nüfus müdürlüğü "Jasmin" ve "Beria"yi kabul etmeyince, kızlarının adını nüfus cüzdanına "Mina Bollam" diye yazdırmak zorunda kalıyorlar!

4) Kabala'ya göre dünyanın dört hali vardır: Azilut, Beria, Yezira, Asiya.

"yolun" çok başındayız...

İKİNCİ BÖLÜM24

YAHUDİ OKULU MEZUNU ŞEYH

Beni şaşırtan kitapları seviyorum...

YÖK "mucidi" İhsan Doğramacı'nın biyografisi konusunda sanıyorum, herkesin az buçuk bilgisi vardır. Okuduğumda şaşırdığım bir anekdotu yazmak istiyorum:

Hacettepe Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Doğan Karan bir gün yanına hademe takmış olduğu genç bir adamı mikrobiyoloji odasına gönderdi. Telefonda demişti ki: "Bu zat İsraili bir mikrobiyoloji profesörüdür. Amerika'dan vatanına dönerken Hacettepe'ye uğramış, saat 17.00'de İhsan Doğramacı Hoca'yla randevusu var. Aynı bilim dalından olduğun için o saate kadar adamı oyala." Oyaladım. Oturduk çay kahve içtik, her şeyden konuştuk. Benden görüşeceği İhsan Doğramacı hakkında bilgi almak istedi, boyunu boşunu, görünümünü, özelliklerini, dilimin döndüğü kadar anlattım. Hangi dilde konuşabileceğini de sorunca, "İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça bildiğini biliyorum" dedim. Randevu saati gelince birlikte dekanın makam odasına gittik. Hoca (İhsan Doğramacı) oradaydı. Ben İngilizce olarak İsraili profesörü Doğramacı Hoca'ya takdim ettim. Hoca söze başladı ve ne olduğunu anlayamadığım bir dilde konuşmaya başladı. Yalnız ben ve Doğan Karan değil, misafir profesör de şaşkıncı, ağzı bir karış açık Doğramacı'ya laf yetiştirmeye çalışıyordu. Görüşme bittikten sonra ben Hoca'ya hangi dilde konuştuklarını sorunca, "Hangi dil olacak anadili İbranîce tabîî ki" diye yanıt verdi. Misafir profesöre sordum: "Nasıl, Doğramacı Hoca İbranîce'yi iyi biliyor mu?"

Adam hayretler içindeydi.

"Benden daha iyi" dedi. (Muvaffak Akman, Yaşantımda Hacettepe ve Sonrası, Bir Emekli Rektörün Anıları, 1995, s. 193-194.)

Bitmedi. Prof. Şinasi Özsoylu'nun *İhsan Doğramacı ile 40 Yıl* adlı kitabındaki bir bilgiye de şaşırdığımı anımsıyorum: İhsan Doğramacı profesörlük aşamasında güvenlik soruşturması engeliyle karşılaşılıyor. Millî istihbarat Teşkilatının (MİT) "babası" MAH, İhsan Doğramacı için bir rapor hazırlıyor. Bu raporun yazdığına göre, "İhsan Doğramacı Müslüman, karısı da Türk" değil, (s. 23.)

Prof. Doğramacı'nın biyografisinde "İbranîce" bildiği bilgisi yoktu. Ama İbranîce'yi anadili gibi konuşabiliyordu.

Tıpkı bu bölümünde yaşamını ele alacağımız Rifaî şeyhi Kenan Rifaî gibi...

Mektebe girdiğinin ilk senesi aile İstanbul'da değildir, çocuk daimî bekâr yazdırılmıştır. Fakat birkaç ay sonra kızamığa tutulur. Mektebin müdürü olan Ali Suavi, babasının yakın dostudur. Hasta çocuğu alıp evine götürür. İngiliz olan karısı, bu son derece zeki ve sevimli misafirden o derece hoşlanır ki onu kırk gün kendi yatağında yatırarak bir ana şefkatiyle bakar. Nekahet haline geçtiği günlerden bir gün, artık evin içinde dolaşan çocuk bir ara Ali Suavi'nin kütüphanesine girer. Müdürün elinde bir kitap olduğunu görünce de, ne olduğunu sorar.

Suavi, "Kuran" der ve "Bunun içinde her şey vardır" diye ilave eder.

Çocuk tekrar sorar: "Yahudice de var mı ?"

Genç müdür, tereddütsüz hemen bir sahifeyi açıp verevleme bir işaret yaparak, "işte, bu baştan bu başa okursan İbranîce olur !" der... (s. 27.)

Dört kadın müridi, Sarniha Ayverdi, Nezihe Araz, Safiye Erol ve Sofi Huri tarafından kaleme alınan, *Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* adlı kitaptan bir alıntı daha yapalım:

Mektepten çıktıktan sekiz on sene sonra bir gün Köprü üstünde karşılaştığı Muallim

Naci'ye, "Beni unuttun mu hocam ?" diye sorması üzerine, Naci, "Ah, unutulur mu Kenan illeri, unutulur mu Kenan illeri ?"^[1] diye bütün bir fevranıyla cevap vermiştir, (s. 26.)

Sanıyorum, sizin de anladığımız gibi karşınızda çok farklı bir dergâh şeyhi var:
Rifaî Şeyhi Kenan Büyüksoy. Yani, "Kenan Rifaî"

İLGİNÇ BİR YAŞAMÖYKÜSÜ

Kenan Rifaî, 1867 yılında Selanik'te dünyaya geldi.
Babası Abdülhalim Efendi aslen Filibeli'ydi. Memurdu.
Annesi Hatice Cenan Hanım ev kadınıydı.

Yukarıda alıntı yaptığımız, dört kadın yazar müridi tarafından kaleme alınan *Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* kitabına göre, Abdülhalim Efendi, nedense çocuk sahibi olmak istemiyordu. Eşinin hamile olduğunu öğrenince, bebeği düşürmesi için ona her türlü ilacı içirdi. Bebeği düşürme çabaları sürerken, Abdülhalim Efendi bir gün rüyasında, doğacak bebeğin göbeğinden çıkan bir ağacın bütün dünyayı kapladığını gördü. Bu rüya üzerine müdahalelerinden vazgeçti.

Bebek 1867'de doğdu ve adını "Kenan" koydular.

Annesi Hatice Cenan oğlunu "Kenko" diye seviyordu!

Anneyi tanımadan, Kenan Rifaî hakkında sağlıklı bilgi sahibi olamayız. Bu nedenle sözü, dergâhın kadın müritlerinden Nezihe Araz'a bırakacağız. Aynı zamanda bu dergâha bağlı olan Nezihe Araz, *Anadolu Evliyalari* adlı kitabında, dergâhın ilk şeyhi Hatice Cenan hakkında bilgiler veriyor.

Hatice Hanım'ın nerede nasıl bir ailede doğduğunu bilmiyoruz. Fakat kendinin Kafkasya'dan göç ettiğini ve bir beyin kızı olduğunu biliyoruz. Belki, çocukluk günlerine bir daha hiçbir zaman geri dönemeyeceğini bildiğinden, belki de çocukluğu ve anne babasıyla ilgili hatıralarını kimseyle paylaşmak istemediğinden, Kafkaslar'daki yaşantısından hiç söz etmezdi. (...) Hatice Hanım ilk olarak Filibe'nin tanınmış ailelerinden birinin gelini olarak karşımıza çıkıyor, (s. 438.)

Nezihe Araz, Hatice Cenan Hanım'ın tarikata bağlanma süreci hakkında ilginç bir olay anlatıyor:

Filib'e'de oturdukları konağın hemen karşısında bir ev vardı ve bu evde birçok çocuğu olan genç bir kadın yaşamaktaydı. Bu kadın Hatice Cenan Hanım'a geldiğinde, Hatice Hanım artık kendi değildi. Bu kadının çocukları da her zaman diğer çocuklardan çok farklıydı. Hatice Hanım, bir dahaki ziyaretinde ona bir sürü soru sormayı düşündü. Ama bir araya geldiklerinde yaptıkları tek şey oturup birbirlerine gülümsemekti. Bir gün çocuklar oynuyorlardı ve iki arkadaş da nakış işliyorlardı. Hatice Hanım şöyle dedi:

"Sen ve ben aynı kaderi paylaşıyoruz. Arkadaşı bunun ne anlama geldiğini dile getiremedi fakat gülümsedi. Hatice Hanım ise kendi ağzından çıkan sözler karşısında şaşkınlık içinde kaldı. Bu kadınla nasıl bir kader paylaşıyor olabilirdi ? Böyle bir şeyi söylemek için görünürde hiçbir neden yoktu. Hatice Hanım'ın konuğu, "Yarın eşim gelecek, ben gideyim" diyerek izin istedi ve yerinden doğruldu.

Hatice Hanım o sabah, değişik bir his, değişik bir heyecanla uyandı. Henüz yaşamın kendisine neler hazırladığının farkında değildi. Verandasına oturdu ve nakış işlemeye başladı. Komşusunun eşinin geldiğini gördü. Arkası ona dönüktü ve çocuklarını kucaklıyor, eşiyile sohbet ediyordu. Bu son derece normal bir sahneydi. Fakat birdenbi-

¹ Kenan, Yahudiler için "vaat edilmiş toprakların adıdır. Günümüzde Filistin ve İsrail'in üzerinde bulunduğu topraklardır. "Kenan diyarından Fırat Irmağı'na kadar olan bütün toprakları senin zürriyetine verdim." (Tekvin/18.) Kenan Rifaî üzerinde Muallim Naci'nin büyük bir etkisi var mıydı ? Muallim Naci, *Hikem ür-Rüfaî* adlı kitabında, bu tarikatın kurucusu Ahmed er-Rifai'nin sözlerini derledi. Muallim Naci, Endülüs hayranıydı; Osmanlı'nın Endülüs'e benzemesini isterdi. Hatta "Musa bin Ebûlgazan yahut Hamiyet" adlı şiirinde, Endülüslü Musa adlı bir generalin kahramanlığını anlatır.

re Hatice Hanım, bayılır gibi olduğunu hissetti. Benzi soluklaştı, kendini tuhaf hissediyordu. Gözü dünyaya kapanmıştı. Kenko bağırıyordu: "Ne oldu anneciğim, neyin var?"

Hatice Hanım, oğlu eteğini çekerken kendine geldi. Ama bir daha hiç ayamamayı tercih ederdi.

Daha sonra öğrendi ki, bu kişinin adı "Tütüncü Güzeli" idi ve Filibeli tüm kadınlar onun seyahatten dönmesini beklerdi. Onun yüzünü görenler, âb-ı hayat içmiş ve bir daha hiç ölmeyeceklermiş gibi hisse kapılırlardı.

Hatice Hanım kendi kendine sordu: "Ben onu gördüm mü ? Onu gören kimdi?" Ama kısa bir süre sonra kendisinin de "Tütüncü Güzeli" Edhem Efendi'nin seyahatten dönmesini beklediğinin farkına vardı. Onu gördüğünde kendisini cennette gibi hissediyordu. Ama onu göremediğinde, her şey sanki cehennem karardıklarına gömülüyordu.

Hatice Hanım artık, arkadaşım, "Tütüncü Güzeli"nin eşini ziyaret edemiyordu. Şaşkınlık içindeydi. Oysa Hatice Hanım ona ait her şeye hasret çekmekteydi. Amansız, takat getirilmez bir hasret! Bir gün arkadaşı Hatice Hanım'ın evine çay içmeye geldi. Bir miktar endişeli görünüyordu. Perşembe günü Hatice Hanım'ı evlerine öğle yemeğine davet ediyordu. Hatice Hanım böyle bir davete nasıl hayır diyebilirdi. Heyecanla perşembe gününün gelmesini beklemeye başladı. Fakat arkadaşının bir sorunu vardı. Evet, Hatice Hanım'ı öğle yemeğine davet etmişti ama ona sadece kuru fasulye ikram edebilecekti. Eşi Edhem Efendi sadece kuru fasulye ikram etmesini söylemişti. Zaten Hatice Hanım'ı yemeğe davet etmesini söyleyen de oydu. Eşi, Edhem Efendi'nin böyle demesinin altında mutlaka bir hikmetin gizli olduğunu biliyordu ama, konuşunun bunun nasıl karşılayacağı konusunda kaygılıydı (a.g.e., s. 439-442.)

Uzatmayayım, Hatice Cenan Hanım o perşembe gününden itibaren şeyhi Edhem Efendi'ye bağlandı. Anne ile oğlunun önünde artık başka bir yol vardı...

ŞEYHİN ANADİLİ İBRANİCE Mİ?

Kenan Rifaî'nin dünyevî öğrenim yolu, tarikat yolundan biraz farklıydı...

Şeyhlerinin hayatını yazan kadın müritler nedense Kenan Rifaî'nin okul yaşamını sadece birer cümleyle geçiştirmişlerdi. Satır aralarından anlıyoruz ki, Kenan Rifaî, Mekteb-i Sultanî'den sonra, Yahudi Alliance Israelite Universelle'e (Evrensel Yahudi Birliği), dilimizdeki adıyla Alyans okullarına gitmişti.

Genellikle Yahudi çocuklarının gittiği bu okula Kenan Rifaî neden verilmişti ? Bilinmiyor!

Mekteb-i Sultanî'de okurken, Yahudi Alyans okuluna verilmesinin sebebi ne olabilirdi?

Kitapta bu konularda hiç bilgi yok.

Belki Alyans okullarının amacı ve kuruluş sürecini öğrenerek, bilgi sahibi olabiliriz:

Alyans okulunun temeli Paris'te dünya Yahudilerine yönelik bir çağrıyla atıldı.

Fransız Yahudi örgütü Alliance Israelite Universelle, 1860'taki çağrısında şöyle diyordu:

Çok sayıda dindaşımızın yirmi asırdır türlü acılar, yasaklamalar ve hakaretlere maruz kaldığına, ama birer insan ve vatandaş olarak haysiyetlerini yeniden kazanabileceklerine inanıyorsanız; yoldan çıkmışları kınamak yerine ıslah etmek, körleşmişleri bir başlarına bırakmak yerine aydınlatmak, bitkinlere acımak yerine onları tutup ayağa kaldırmak gerektiğine inanıyorsanız; bütün dünyanın Yahudileri, eğer tüm bunlara inanıyorsanız gelin, çağrımıza kulak verin...

Paris'ten dünyaya yayılan bu çağrıya ilk yanıt veren Selanik Yahudileri oldu. Özellikle 1860'lı yıllarda pamuk ticareti nedeniyle hayli zenginleşen Selanikli Yahudiler, cemaatlerinin önündeki en büyük engelin eski alışkanlıklar, boş inançlar olduğuna; bunların yerini üretken, faydalı bireylerin alması gerektiğine inanıyorlardı.

Geleneksel Yahudiliğin yenileşmesini istiyorlardı, örneğin, İbranîce ve Yahudi yasalarının öğretileri Talmud'a ağırlık veren gelenekçi eğitimi yoz buluyorlardı.

Bir avuç Yahudi dışında, Osmanlı Yahudileri, toplumun diğer kesimlerinden soyutlanmış, hahamlık geleneklerine bağlı, cahil, hoşgörüsüz, çocuklarını okullara göndermeyen, bozuk bir İspanyolca (Ladino) konuşan, erken evlilikler yapan gerici bir topluluktur.

Alyans okulları, Fransa kültürünü benimseyecek liberal Yahudi burjuvazisi yaratmak istiyordu. Bu nedenle Batılılaşmak şarttı. Bunun yolu da genç Osmanlı Yahudilerini eğitmekten geçiyordu, örneğin, çok iyi Fransızca konuşmaları gerekiyordu. Kız çocukları mutlaka okutulacaktı. Yahudi kız çocukları Osmanlı Yahudi tarihinde ilk defa böyle esaslı eğitimden geçeceklerdi.^[2]

Alyans okulları Siyonizm'e karşıydı. Amacı, Yahudileri, bulundukları ülkenin "iyi insanı" ve "iyi vatandaşı" yapmaktır.

Selanikli Yehuda Nehama, 14 Nisan 1863'te Alyans'ın Paris'teki merkezine mektup yazarak ilk resmî ilişkiyi başlatan kişi oldu. Okullar açılması için ardı ardına komiteler oluşturuldu: Selanik, İstanbul, İzmir, Gelibolu, Volos, Edirne, Bağdat, Şam...

Selanik'te Dr. Moiz Alatini, İstanbul'da Abraham Kamondo gibi zengin Yahudiler bu komitelere yüklüce bağışta bulundular. Örneğin, Türkiye'de ilk demiryollarını finanse eden demiryolu kralı Baron Mauritz Hirsch, 1873'ün aralık ayında özellikle Osmanlı Yahudilerinin eğitiminde harcanmak üzere Alyans'a bir milyon frank tutarında bağışta bulundu.

Alyans okulları kısa zamanda Osmanlı'nın önemli kentlerinde sırayla açılmaya başlandı. Pek çok Yahudi bu okullarda öğrenim görecekti.

İttihat ve Terakki'nin sivil lideri Sadrazam Talat Paşa Edirne Alyans okulunda öğretmenlik yapacaktı.

İttihatçıların sadrazamı suikasta kurban giden Mahmud Şevket Paşa; üçüncü cumhurbaşkanı Celal Bayar; siyasetin ve düşün hayatının "yaramaz feylesofu" Rıza Tevfik; Millî Eğitim Bakam Dr. Reşid Galib; CHP milletvekili, "Türkçü" *Çınaraltı* dergisinin yazarlarından şair Yusuf Ziya Ortaç,^[3] sosyalist Mihri Belli, ressam Avni Lifij gibi birçok tanınmış isim Alyansta öğrenim gördü.

Rifaî şeyhi Kenan Rifaî de bu isimlerden biriydi: Alyans okulunda eğitim gördü. Okulunu hiç dilinden düşürmedi. Ne okulunu ne de okulda tanıdığı arkadaşlarını unuttu. Örneğin sınıf arkadaşı Dr. İzrail Kalep'in izini, hep görüştüğü diğer sınıf arkadaşlarının yardımıyla elli beş yıl sonra bulup, karşısına çıkarak büyük bir sürpriz yaptı.

Kenan Rifaî gerek Mekteb-i Sultanî, gerekse Alyans okulunda Fransız kültürüyle yoğrulmuştu. Çok iyi Fransızca konuşuyordu.

Bir gün olsun papyonsuz, kravatsız sokağa çıkmadı. Çok şık takım elbiseleri vardı. Kolalı gömleklerinden, şapkalarından, kravatlarından ve kravat iğnelerinden hiç vazgeçmedi.

Ama, yeri geldiğinde, cuma günü yaptığı sohbet toplantılarında sarıklı ve cüppeli kıyafetini de giydi.

Fransız düşünürleri gibi "keçisakalı" vardı.

Evdeki yaşamı da bir Fransız burjuvası gibiydi.

Görünen o ki, gençlik döneminde, gezip tozmuş, çapkınlık yapmıştı; içki bile içmişti. Fakat gün gelmiş, hepsini bırakmıştı, tek bırakmadığı Fransız kültürü ve sigarası olmuştu.^[4]

Fransızca'ya, ders verecek kadar hâkimdi. Rumca ve İbranî'ce biliyordu.

² İstanbul Büyükkada'da Splendid Oteli vardır; yaz aylarında bir gün yolunuz düşerse mutlaka uğrayın; hatta bir gece kalın. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen ve çoğunluğu seksen yaş üstünde olan; yaz tatillerini bu otelde geçiren Yahudi hanımefendilerin çokluğuna şaşırsınız. Bu hanımefendilerin hemen hepsi sohbetlerini genellikle Fransızca yaparlar; arada sırada Ladino ve Türkçe de konuşurlar. Arjantin, Kanada, Brezilya gibi dünyanın bir ucundan her yaz Büyükkada'ya gelen bu hanımefendilerin Türkiye sevgilerinin hiç bitmemiş olduğunu görüp şaşırsınız.

³ 1940'lı yılların bir diğer önde gelen Türkçülerinden *Millîet* dergisi başyazarı Remzi Oğuz Arık, 1899 Kozan doğumlu olmasına rağmen, ortaöğrenimi için Selanik'e gönderilmişti. Niye ? Selanik'te hangi okulda öğrenim gördüğünü bulamadık.

⁴ **Günümüzde "Fransız yaşam tarzı"nı sürdüren İslamcı yazar Mehmet Şevket Eygi**, Tophane Kadirî Tekkesi şeyhi Mehmet Misbah Erkmenkul gibi Galatasaray Lisesi mezunu isimler var. Şeyh Erkmenkul'un babası da Fransız Saint Joseph Lisesi'nde öğrenim görmüştü.

Fener Rum Erkek Lisesi'nde on üç yıl, Yuvakimyon Kız Lisesi'nde üç yıl Fransızca öğretmenliği yaptı.

Fener Rum Erkek Lisesi'nde derse girdiğinde, "Elhamdülillahi alâ külli hal" tabirini Rumca, "Doksa to Teo pandon eneken" tarzında söylemesi öğrencilerin çok hoşuna gidiyordu.

İlk görev yeri İstanbul'da Babiâli Hariciye Kalemî oldu.

Acem Mektebi'nde tabiat muallimliği yaparken Posta-Telgraf Nezareti'nde Alman müşavir Groll'ün muavinliğine getirildi; bu arada Hukuk Fakültesi'ne devam etti.

Balıkesir İdadisi, Adana, Manastır, Üsküp, Trabzon Maarif müdürlükleri, daha sonra Numune-i Terakki ve Medine-i Münevvere İdadî-i Hamidî müdürlüklerinde bulundu.

İstanbul Erkek Muallim Mektebi Fransızca hocalığı, Tetkikat-ı İlmiye Encümen azalığı, Darüşşafaka müdürlüğü ve Meclis-i Maarif azalığı görevlerinde bulundu.

Emekliliğinden sonra da yukarıda yazdığım okullarda öğretmenlik yaptı.

Kenan Rifaî'yi tasavvuf hayatına hazırlayan en önemli müşitlerinden biri annesi Hatice Cenân Hanım'dı.

Diğer müşidi ise "ilk şeyhim" dediği Edhem Efendi'ydî.

Şeyhi Edhem Efendi ona "el vermişti".

Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya* kitabında Kenan Rifaî'den bahsederken, bir ayrıntı yazıyor. "Edhem Efendi bir tekke şeyhi değildi. Ehl-i kemal bir zat imiş" diyor, (cilt I, s. 227.)

Ama dört kadın yazar, Edhem Efendi'nin "ulu bir şeyh" olduğunu yazıyor. Tipik, "şeyh uçmaz mürit uçarur" hikâyesi!..

Öyle ya, şeyhi şeyh yapan mürit değil miydi?..

Kenan Rifaî, müşidi Edhem Efendi'yi hiç unutmadı; anılarını müritleriyle hep paylaştı:

Müşidim efendimle bir gün Sırbistan'da tren yolculuğu yapıyorduk. Karşımızda halinden kalantör bir Musevî taciri olduğunu anladığım birisi oturuyordu. Gençlik bu ya, latife olsun diye müşidim efendimin kulağına eğilerek, "Ben size Yahudice bir cümleler kuracağım, siz sanki bana anlamış gibi sadece, 'Boeno' deyiniz" dedim. Kendileri beni kırmamak için peki dediler.

Biz böyle dâşıklı dövüş konuşunca karşımızdaki adam fevkalade heyecanlandı, ırktaşlarım görmekten duyduğu memnuniyetle kim olduğumuzu ısrarla sormaya başladı. Ben, Türk olduğumuzu, Yahudi olmadığımızı kendisine ne kadar söyledimse de inanmıyor: "Hayır Musevîsiniz, boşuna saklamayın, ayıptır, insan milliyetini saklar mı ?" diye bizi sıkıştırıyordu. {Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık, s. 542.)

Kenan Rifaî, İbrânîce'yi ailesinden mi, yoksa Alyans okulunda mı öğrenmişti? Mekteb-i Sultanîdeyken öğretmeni Ali Suavî'ye "Yahudice de var mı?" diye sorduğuna göre, o tarihte İbrânîce'yi biliyordu. Çünkü Alyans okuluna Galatasaray'dan sonra gitti!

İbrânîce'yi annesinden Öğrenmiş olabilir mi?

PEYGAMBERLERE İNANMAYAN ŞEYH!

9 Eylül 2005 tarihli *Sabah* gazetesine göre Ahmed er-Rifaî'nin (1118-1182) kurduğu tarikatın Türkiye'de en çok tanınan temsilcisi Kenan Rifaî'ydî.

Ancak, ne Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırlamış olduğu İslam Ansiklopedisi'nde ne de tanınmış İslam profesörleri tarafından yapılan araştırmalarda "Kenan Rifaî" adı pek geçmiyor.

Müritleri tarafından kutsallaştırılıp, "şeyh", "hazret" mertebesine çıkarılan Kenan Rifaî'nin ismi, neden din, tasavvuf, İslam vb kitaplarında yoktu? Müritlerinden başka, kimse onu ciddiye almıyor muydu?

Yoksa bir dışlama mı söz konusuydu?

Halbuki, Kenan Rifaî, Medine'de "İdadî-i Hamidî"de müdürlük yaparken, dört yıl boyunca Şeyh Hamza Rifaî'nin hizmetinde bulundu; icazet alınca İstanbul'a döndü.

1908'de, annesi Hatice Cenân'ın inşa ettirdiği Fatih semtindeki Altay Dergâhı'nda irşat vazifesine başladı.

Neydi bu dergâhın felsefî özü:

Kenan Rifaî tasavvufu, ne Gazalî gibi sırf bir ahlak anlayışı olarak kabul etmiş; ne Muhyiddin-i Arabî gibi sadece Vahdet-i Vücut'da kalmış; ne de Mevlânâ gibi aşkıyla dünyayı ve ahireti de atlayıp geçmiştir. Üçünü birleştirerek bir yaşam şekli haline getirmiştir, (a.g.e., s. 220.)

Kenan Rifaî'ye göre tarikat, edep, irfan ve insanlık demektir; zikir ve devran şekillerine, tespih, sarık, cüppe gibi kisvelere takılıp kalınmamalıydı. Asıl olan görüntü değil, kalpti; kerametın de değeri yoktu.

Kamuoyunda Rifaîler, bir yandan vücutlarına kızgın şişler batıran, ateş yutan, cam yiyen müritlerden oluşan bir tarikat olarak bilinmekteydi.

"Eski Rifaîler" denilen bu grup daha çok esnaf kesiminden oluşuyor; metot olarak temizlik, dürüstlük, inançlı ve erdemli olma prensibini benimsiyorlardı.

Zikir esnasında "burhan" adını verdikleri kızgın demir üzerine basmak, "gül" dedikleri kızgın demir çubuğu dillerine sürmek ve vücuda şiş batırmak gibi gösteriler yapıyorlardı.

"Entelektüel tasavvufçuluk" akımına örnek gösterilen Kenan Rifaî ve müritlerinin zikri bunlara hiç benzemiyordu. Kızgın şişler, kılıçlar, demir çubuklar yoktu onların ritüellerinde.

Kenan Rifaî, 1925'te dergâhların kapatılması kararını uyulması gereken bir "ulu emir" diye görüp, Allah'ın bir tecellisi olarak yorumladı.

Ona göre, tarikat devrinin artık sonu gelmişti. Tasavvuf geleneğini artık ev sohbetlerinde sürdürecekti.

Bu ev sohbetlerinin konukları, üniversite ve sanat çevrelerinden gelenlerdi.

Müritler arasında hayli kadın da vardı.

Müritleri Kenan Rifaî'ye "kendileri" diye hitap ediyordu.

Ev sohbetlerine diğer dinlerden misafirler de katılıyordu.

Öyle ki, aile kuyumcusu Ermeni kardeşler övgüde, Kenan Rifaî'nin müritlerini geçmişti:

Aile kuyumcusu Levon ve Hıraçya Nişastacıyan kardeşler, uzun yılların münasebeti ile esnaflık tanışıklığından çok ileri giderek âdeti birer aile dostu olmuşlardı. Bunlardan Levon Nişastacıyan'ın bir gün Kenan Rifaî'den bahsederken, "Eğer ben peygamberim dese, ilk iman edecek benim" dediğini hatırlıyoruz. (a.g.e., s. 560.)

Ermeni Levon Nişastacıyan'ın sözleri üzerinde biraz durmak istiyorum. Bu sohbetlerde ne olmuş, nasıl konular geçmiş ki, Levon Bey, böyle bir düşünceye sahip olmuştu.

Bu ev sohbetlerinde, Hz. Muhammed'in adı peygamber olarak geçmiyor muydu ? Geçiyorsa, Levon Bey, neden "yeni bir peygambere" ihtiyaç duysun?

İlginç!

Burada sözü Cemil Meriç'e bırakıyorum:

Kenan Rifaî bir XIX. asır entelektüeli. Bir eski Galatasaraylı. İmparatorluğun uçsuz bucaksız coğrafyasında yıllarca dolaşmış. Geniş bir tecrübe. Büyük bir asimilasyon gücü. Zengin bir tecrübe. Bir parça Hint, bir parça Mevlânâ Ve kanma bilmeyen bir yaşama susuzluğu. O da bir tekrar. Ama şeriatın katı kaidelerine mahsus değil. Aşkı dinginleştiren bir Tanrı adamı. Müslüman'dan çok deist. Daha doğrusu panteist Maddecilikle zehirlenen bir çağa ancak bu esnek, bu her şeyi kucaklayan inanç sesini duyurabilirdi. (*Jurnal*, 2005, cilt H, s. 216.)

Ne diyor Cemil Meriç: Kenan Rifaî, "Müslüman'dan çok deist"ti, yani peygamber tanımiyordu; ne Hz. İsa'yı ne Hz. Musa'yı ne de Hz. Muhammedi...

Diyoruz ya, karşımızda farklı bir şeyh portresi var...

SAFİYE AYLA'YLA RAKI İÇEN MÜRİT

Şeyh Kenan Rifaî'nin ev sohbetlerine kimler katılmadı ki: 1884 Sivas doğumlu, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda III. dönem, TBMM'de I.-V. dönemler arasında Sivas milletvekili olarak bulunan Rasim Başara.

1885 Gaziantep doğumlu TBMM'nin VI. dönem milletvekili, tüccar Nuri Pazarbaşı.

Bir önceki bölümde ayrıntılarıyla anlattığımız İlahiyat Fakültesi profesörü Mehmet Ali Aynî ve emekli diplomat Enis Behiç Koryürek.

Latince profesörü Fazıl Nazmi Rukûn.

1883 Kahire doğumlu, ikinci Meşrutiyetin İslamcı yazarlarından, Mehmet Akif Ersoy'un damadı, 1950'de DP Konya milletvekili olarak Meclis'e giren Ömer Rıza Doğrul.^[5]

1906 doğumlu, sanat tarihçisi, yazar; Sorbonne'daki felsefe öğreniminden sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalık yapan, *Yunus Emre Divanı'nı* yazan, Mareşal Fevzi Çakmak'ın damadı Burhan Toprak.

İstanbul Gayret Kitabevi sahibi Garbis Fikri.

Robert Kolej Kütüphane Müdürü Mehmet Ali Pazarbaşı.

Hattat Aziz Efendi, Harbiye Nezareti öğretmenlerinden Mazhar Aktuğ...

Ressam, müzisyen, şair, mimar-mühendis; Nezihe Meriç'in babası Halis Meriç.

1888 İstanbul doğumlu; Tophane Müşiri Mustafa Zeki Paşa'nın oğlu, Galatasaray mezunu, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İngilizce, Rusça bilen, diplomat, IX. dönem DP Sivas milletvekili Sedat Zeki Örs.^[6]

Yazar Nezihe Araz'ın babası; III.-IV. dönemler arası Ankara CHP milletvekili; bankacı Rifat Araz.

1918 İstanbul doğumlu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin ilk dekanı; Hacettepe, DTCF ve Sosyal Hizmetler Akademisi'nde öğretim görevlisi olarak çalışan; başta *Eski İsrail Hukuku* olmak üzere birçok eser yazan Hamide Remzi Uzbark.

Medine'den gelerek Kenan Rifaî'ye bağlanan Ömer Bali...

Askerler de vardı:

1871 İstanbul doğumlu Emekli Korgeneral Pertev Demirhan.

Albay Necati Özver, Albay Fahri Cantürk. Yarbay Şükrü İmre, Yüzbaşı Ahmet Tecer.

Dört kadın müridinin yazdığı *Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* kitabında, dergâhın müritlerinden pek bahsedilmemesine rağmen, Esat Sagay'ın, hep sık sık "dönemin Maarif vekili" olarak adı geçiyor İki yıl (1930-1932) Millî Eğitim bakanlığı yapan Esat Sagay'ın en iyi icraatı herhalde Türk Eğitim Derneği'nin (TED) kurulmasını sağlamaktı. Kitapta yazılmıyor ama biz söyleyelim: Kenan Rifaî gibi Esat Sagay da Selanikliydi.

Dergâha bağlı bir Millî Eğitim bakanı! Ne deniyor: "Cumhuriyet Müslümanları ezdi!"

Bu nasıl ezmeysen! Millî Eğitim bakanlığı neredeyse, bir dergâhtan diğerine geçiyordu sanki: Kenan Rifaî'nin müridi Esat Sagay gidiyor, Yenikapı Mevlevihanesi'nin müridi Hasan

5 Ünlü ses sanatçısı Safiye Ayla, anılarını anlattığı kitabında, Ömer Rıza Doğrul hakkında ilginç bilgiler veriyor: Ömer Rıza Doğrul'un en yakın iki arkadaşı gazeteci Naci Sadullah ve yazar Kemal Tahir'di. Safiye Hanım'ın evinde geceleri toplanıp sabaha kadar rakı içerek, sosyalizm üzerine konuşuyorlardı. (Safiye Ayla'nın Anıları, Necati Güngör, Milliyet Yayınları, 1996, s. 27.)

6 Tophane Müşiri Mustafa Zeki Paşa da İsmet Efendi Tekkesi'ne bağlıydı. Mustafa ismet Efendi, Yanya Mahkeme-i Şeriyesi katipliğini yaparken, "Cenab-ı Hakk'ın gönüllerine yerleştirdiği muhabbet ateşi hararetini hissettirmeye başladığında" Mekke'ye gidip Abdullah-ı Mekki'ye intisap etmiş, şeyhinin vefatından sonra Edirne'ye gelmiş, Hüseyin Kudsî Efendi'nin kızıyla evlenmiş, kayınbabasının İstanbul Çarşamba'da aldığı konağı tekkeye çevirmiş, on altı sene irşat faaliyetinde bulunmuş, Sultan II. Abdülhamid döneminde Dahiliye Nâzın Memduh Paşa gibi birçok devlet görevlisine feyz vermiştir. Nedense halifelerinin çoğunluğu hep Rumeliliydi: Dimetokalı Mehmed Şerif Kudsî Efendi, Kavalalı Hüseyin Efendi, Nevrapoklu Hacı Ahmed Efendi (hocası "İngiliz" lakaplı Kerim Efendi'di), Tikveşli Süleyman Remzi Efendi...

Tophane Müşiri M. Zeki Paşa'nın diğer oğlu Dr. Vedat Örs, engin kültüre sahip bir aydıındı; Türk Ansiklopedisin çıkarılmasında büyük emeği vardı. İsviçre'de başladığı filoloji eğitimini Almanya'da doktora yaparak sürdürmüştü. İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Yunanca, Latince, İbranîce, İspanyolca, Rusça, Çince, Japonca, Arapça, Portekizce, Sanskritçe, Esperanto gibi dilleri biliyordu..

Âli Yücel geliyordu!.. Ünlü şair Can Yücel'in babası Hasan Âli Yücel e ilerideki sayfalarda genişçe yer vereceğiz.

Şimdi konuyu fazla dağıtmayalım, bu meseleyi ileriki sayfalara bırakalım...

Kenan Rifaî'nin müritleri arasında, babası Katolik bir papaz olan yazar Sofi Huri, Keldanî Patrik Vekili Monsenyör Abid Efendi gibi Hristiyanlar da vardı...

Kenan Rifaî'nin yaşamım yazan dört kadın yazardan biri olan Sofi Huri, Hristiyanlık'tan dönmüş, Müslümanlığı seçmiş ve Kenan Rifaî'nin müridi olmuştu. Aynı zamanda, ABD kökenli Hristiyan misyoner örgütü "American Board" adlı kuruluşun Türkiye'deki yayınevi Redhouse'un editörüydü.

Yayınevi Sofi Huri'nin editörlüğünde, Rabiât ül-Adeviye, Kebir'den Seçme Şiirler, Hallac-ı Mansur gibi eserlerin yanı sıra Tasavvuf Âleminden Simalar Serisi çıkardı.

Sofi Huri bu "ABD patentli" misyoner örgütünde, Türkiye'deki insanları Müslüman yapmak için mi, yoksa Hristiyanlaştırmak için mi çalışıyordu ? Karışık bir konu !..

SABETAYİST "YEŞİL YOL" TARİKATI

Hatice Hanım'ın mutlu edemediği tek kişi eşiydi. Belki kocası, eşindeki bu evliliğin farkındaydı. Ve hiçbir zaman ona "sahip olamayacağını" ve onun yanında yetersiz kalacağını biliyordu. Bu arada Hatice Hanım'ın oğlu Kenan, Medine'ye gitmek ve Muhammed Peygamber'in huzurunda bulunmak aşkıyla yanıyordu. Ancak bu seyahati yalnız başına değil, annesiyle yapmak istiyordu. Ancak Hatice Hanım'ın eşi gitmesine izin vermiyordu. Bunun üzerine Hatice Hanım'ın aklına bir fikir geldi. Kocasına karşı olan vazifelerini hiçbir zaman onun istediği şekilde yerine getiremediğini biliyordu. Nasıl getirebilirdi ki, kendisinde kendisine ait olan hiçbir şey bulamıyordu ki ! Onun tüm benliği ve yaşamı Allah yoluna adanmıştı. Fakat kocasına yeni ve genç bir eş verebileceğini biliyordu. Öyle de yaptı. Kocasını artık mutluydu. Böylece anne oğul, Medine'nin yolunu tuttular. (C. A. Helinski, *Sufî Kadınlar-Saklı Bir Hazine*, 2004, s. 368-369.)

Kenan Rifaî'nin biyografisinde babası hakkında nedense hiç bilgi yok. Diğer yanda, yaşamında olduğu gibi, hayatını anlatan kitaplarda da annesi Hatice Cenân Hanım'dan böylesine ayrıntılarla bahsedilmektedir.

Evet, Hatice Cenân Hanım eşinden ayrıldıktan sonra bir daha hiç evlenmedi.

Ama, oğlu Kenan Rifaî'nin dört eşi vardı:

Semiha Cemal, Güzide, Lütfiye ve Behice !..^[7]

Kenan Rifaî'nin eşleri öyle sıradan kadınlar değildi:

Semiha Cemal, Kenan Rifaî'nin halifelerinden Şeyh Cemal Bey ile müritlerinden öğretmen Nazlı Hanım'ın küçük kızıydı. Selanik'in ünlü ailelerinden Evrenosların çocuğuydu.

Selanikli Evrenoslar büyük bir aileydi...

VAHİY GELEN SELANİKLİLER

Burada araya girip "vahiy gelen Selaniklilerden bahsetmek istiyorum.

Bu Selanikliler ilginç insanlardı, dinle ilişkileri de çok farklıydı.

Bunlardan birini size tanıtmak istiyorum.

Ankara'da Devlet Planlama Teşkilatında çalışırken, Allah'tan vahiy geldiğini açıklayıp, peygamber olduğunu iddia eden, tıpkı Sabetay Sevi gibi fiziken uçan, Cebrail'le karşılaşan, Hz. Muhammed'le namaz kılan; Mihr Vakfı'nın kurucusu, Denizli'de yerel Nur TV adlı

⁷ Rivayet midir bilinmez: Osmanlı Sultanı Abdülaziz, diplomatik anlamda yurtdışına ilk çıkan padişahı. Osmanlı heyeti, Paris'te İmparator III. Napoleon'un eşi Eugenia'nın eleştirisiyle karşılaşır: "Dört kadın sizlere fazla gelmiyor mu ?" Hazır cevaplılığıyla bilinen Hariciye Nazın Keçecizade Fuad Paşa hemen yanıt vermiş: "Haşmetmeap, dört kadının en güzeli kocasıyla ilgilenir; ikincisi ev işlerine bakar; üçüncüsü misafirlerle uğraşır, toplum hayatını idare eder; dördüncüsü ise çocuklara bakar. Eğer dünyada zat-ı haşmetpenahîleri gibi bu dört meziyetin dördünü de üzerinde toplamış bir kadın bulabilsek, herhalde onunla yetinirdik!"

televizyon ve radyo kanallarının sahibi, İnternet'te "University of Allah"! (Allah'ın Üniversitesi) kuran ve rektörlüğünü yapan, İskender Erol Evrenosoğlu (doğ. 1933), soyadından da anlaşıldığı gibi bu aileye, Evrenoslara mensuptu.

ABD (1990 ve 1991), Azerbaycan (1991), Almanya (1992), Belçika (1992) gibi ülkelerde seminerler vermişti. Başta *Risalet Nurları* olmak üzere toplam yirmi yedi kitabı vardı. Bu kitaplarda söylediği hep aynıydı: "Dinlerin birliği projesini hayata geçirmeliyiz."

Zamanla, "Erol" adını atıp "Ali" ismini almıştı; ayrıca soyadı olan "Evrenosoğlu"nu da "Mihir" yapmıştı.

Yani o artık "İskender Ali Mihir"di...

Kitabın ilerleyen bölümünde Mevlevî-Melamî Evrenosadeleri de yakından tanıyacaksınız.

Ama, size bir başka Selanikli'yi daha tanıtmak istiyorum:

Abdurrahman Giray Atatür.

Sabetayist olduğunu saklamıyor;^[8] sadece, yabancı bir kadınla evlendiği için dışlandığını söyleme gereği hissediyor.

Abdurrahman Giray Atatür, 1927 İstanbul doğumlu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra ABD'ye gitti; Oklahoma Üniversitesinde inşaat mühendisliği ve ardından da, Michigan Üniversitesinde gazetecilik okudu. Uzun yıllar ODTÜ'de İngilizce dersleri verdi. Emekli olunca ABD'ye yerleşti. Ne olduysa orada oldu.

Söylediğine göre, 1982 yılının bahar ayında başlayarak, sonbahara kadar 64 vahiy gelmişti. Gelen vahiyleri unuturum diyerek küçük kâğıtlara not etmişti.

Bu vahiyleri 1990 yılında, *İn His Name* (O'nun Adına) kitabında topladı.

Ardından "Yeşil Yol" tarikatını kurdu.

Ona göre, aslında Hz. Musa'ya on değil on üç emir bildirilmişti. On birincisi, "Komşularınızla her şeyi paylaşın"dı. Diğer ikisi henüz bilinmiyordu.

Yeşil Yol yeni bir din değildi; tarikattı. Dinleri reddetmiyordu, iyi yönlerinin alınması gerektiğini belirtiyordu: "Ortak bir yolda birleşmenin zamanı gelmiştir."

Şeyh Atatür, müritlerine emretmiyor, davet ediyordu.

Eğer, doğanın tahribatı bu şekilde sürerse dünya 2200 yılında kıyamete sahne olacaktı.

Atatür'ün formülü vardı: "Y=Tan X...Y"

Y, teknolojik gelişmeyi; X, zamanı gösteriyordu. Tüm bunların tanjantı alındığında kıyamet tarihi çıkıyordu!

Sloganları bile vardı: "X eksenini üzerindeki tanjant seni bekliyor!"

Meali: "Kıyamet gelecektir."

"Yeşiller size de çok büyük iş düşüyor. Bu kez insanlığı kurtarmak görevi size verildi. Bu kez Nuh'un Gemisi'ni sizler hazırlayacaksınız."

Tarikatın bayramları diğer dinlerden farklıydı:

6-8 Mayıs tarihleri arasındaki Vahiy Bayramı'ydı; kırlara çıkılıp, piknik yapılarak, ağaç dikilerek kutlanacaktı.

Ne ilginç, Sabetay Sevi'ye, 11 Haziran 1648'de vahiy gelmişti:

Sen İsrailoğullarının kurtarıcısı, Davud'un oğlu, Yakub'un Tanrısının kutsadığı Mesih'sin. İsrailoğullarını kurtarmak, onu dünyanın dört bir köşesinden toplayıp Kudüs'e getirmek senin kaderindir.

Sabetayistler bu günü bayram olarak kutluyorlardı.

Selanik'teki dönmelerin XX. yüzyılda da bu bayramı kutladıkları biliniyor, belki de bugün İstanbul'daki dönmeler tarafından da hâlâ kutlanmaktadır. Bu olayın anısına ve Sabetay'ın onuruna söylenen ilahilerden biri günümüze dek gelmiştir.

⁸ Abdurrahman Giray Atatür'ün, Bülbülderesi Mezarlığındaki bazı akrabaları şunlardı: Abdurrahman Eran Atatür (1934-1953), Muzaffer Atatür (1897-1940).

Tanrı İsrail'i unutmadı
Ve EMİRE'nin kutsanması tamamlandı.
Onun kutsanmış gününde
Şehine huzur buldu.

(John Freely, *Kayıp Mesih*, 2001, s. 40.)

Burada EMİRE adı, İbranîce'de "Efendimiz ve Kralımız, ihtişamı yücelsin" anlamına gelen kelimelerin ilk harflerinden oluşan ve Sabetay'ın müritlerinin ona verdiği bir addır." (a.g.e., s. 29.)

Yani, Sabetay Sevi'ye müritleri "EMİRE" diyordu...^[9] Selanikli Şeyh Atatür'ün Yeşil Yol tarikatı cinselliğe farklı bakıyordu:

Seksten doğacak kıskançlık, hayvanlara terk edilmiş bir içgüdüdür; bilimsel mantığın önderliğini kabul eden liberal insanlara yakışmaz.
Bizde tam bir liberalleşme, bir centilmenin yeni tanıştığı bir hanımefendiyi nasıl bir akşam yemeğine davet etmesi bir incelik olarak telakki edilmekteyse, aynı incelikle sekse davet edebilmesi de mümkün olacaktır.
Kocası ölen dul kadının seks ihtiyacı tarikat sayesinde giderilecekti. Böylece seks dürtüsüyle cemaat dışı erkekle ilişki kurması engellenecekti...

Uzatmayalım; bakalım ABD'den bize daha ne "dinler-tarikatlar ihraç" edilecek...

MESUT YILMAZ'IN ANNESİ

Dönelim bir başka Selanikli'ye...

Kenan Rifaî'nin eşi Semiha Cemal, dadılarla büyümüştü. Küçük yaşında evlendirildi; çünkü şeyhi âşık olmuştu !

Evliliği döneminde de öğrenimini sürdürdü. Kenan Rifaî genç eşinin öğrenim görmesine hiç itiraz etmediği gibi, onu teşvik de etmişti.

Semiha Cemal, Darülfünun'un Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Fakülteye asistan oldu. Daha sonra liselerde öğretmenlik yaptı. *Aşk Peygamberi*, *Aşk ve Güldemeti* adlı kitapları yazdı; *Mark Orel*, *Hipyas*, *Kriton*, *Apoloji*, *Otifon* gibi klasikleri tercüme etti.

Annesi Nazlı Hanım gibi ablası Behire Emre de müritti...

Behire Emre'nin kocası Mehmet Zeki Emre de müritti ve İstanbul Kız Lisesi müdürüydü.

Bir diğer eş, Güzide Hanım, Doktor Rifat Osman Bey ile *Meşahiril'in Nisa ve Ni'metü'l-İslam* gibi eserlerin yazarı Hadiye Hanım'ın kızıydı. Dedesi Hacı Zihni Efendi, Galatasaray'da Kenan Rifaî'nin Arapça öğretmeni idi.

Bir başka eş, Lütfiye Hanım'dı.

Dördüncü eş Behice Hanım ise dergâhta yemek işlerine bakardı.

Kenan Rifaî'nin eşlerine "valide" deniyordu.

Ne diyordu Cahit Uçuk, anımsayalım:

(Kenan Rifaî tekkesine) Gittim. Adamın gözlerine baktım, velfecir okuyor. Dört tane de karısı var. Her biri bir tarafını ovuyor. Bizim kızların şeyhi bu. Karşısında oturup hayran hayran bu manzarayı izliyorlar. Beni de bu Rifaî tarikatına sokmak istiyorlar. Ben kabul

⁹ Hatırlar mısınız 1996'da Emire (Ersoy) Kalkancı diye biri vardı; hani üniversitelerde okumuş, zengin bir ailenin sosyetik kızı olmasına rağmen **Şeyh Ali Kalkancı**'yla evlenmişti. Aczmendî Dergâhı şeyhi **Müslüm Gündüz**'ün, torunu yaşındaki **Fadime Şahin**'le uygunsuz bir durumda basılmalarıyla başlayan olaylar karmaşık meseleleri gözler önüne sermişti. O yıllar televizyon haberlerinde mide bulandıracak kadar çarpık cinsel ilişkiler gösteriliyordu... İşin garip yanı, Müslüm Gündüz'ün, Fadime Şahin'le basıldığı evin sahibi **Türk-İslamcı Hüseyin Üzmez**'di ve o da **birkaç yıl sonra torunu yaşındaki genç bir kızla dünya evine girdi**. İnsan genç kızlarla ilişki kuran bu Müslümanları anlamakta zorlanıyor. Keza, gazeteci **Fehmi Kuru'nun kayınpederi Süleyman Karagülle** de Kırgızistan'da on sekiz yaşında bir Kırgız kıızıyla evlendi!

etmedim.

Cahit Uçuk Kenan Rifaî'ye bağlanmayı içine sindirememişti. Peki bu durumu, iyi okullarda okumuş, eğitilmiş kadın müritleri nasıl kabullenmişti ?

Kadın müritleri arasında bakın kimler vardı:

1905 İstanbul doğumlu, yazar, Türk Ev Kadınları Derneği kurucusu Samiha Ayverdi.

1922 Konya doğumlu, DTCT mezunu, gazeteci-yazar Nezihe Araz.

1902 Uzunköprü doğumlu, Almanya'da filoloji masun yapan, öğretim üyesi, yazar Safiye Erol.^[10]

1897 Halep doğumlu, Hristiyan bir papazın kızı, Gaziantep Amerikan Koleji, İngiltere Cambridge mezunu, çevirmen, yazar Sofi Huri.

1898 İstanbul doğumlu, Dame de Sion'u ve Alman Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olan, felsefe öğrenimi için Almanya'ya giden, çeşitli çeviriler yapan, liselerde öğretmenlik görevini yürüten Şaziye Berin Kurt.

1913 Fransa Nancy doğumlu, çevirmen Zühre Uluant... Bu kadın müritlerin arasında biri daha vardı ki, onun oğlu gün gelecek başbakan olacaktı:

Başbakan Mesut Yılmaz'ın annesi Güzide Yılmaz da^[11] Kenan Rifaî'ye intisap etmişti.

Güzide Hanım, dergâha bağlanmıştı ama, öyle sandığınız gibi değildi bu dergâh; başı açıktı, makyaj yapıyordu, İstanbul'da otomobil kullanan nadir hanımefendilerden biriydi.

Mesut Yılmaz'ın teyze kızları, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde görevli İnci Derman ve Çiçek Derman da Rifaî Dergâhının müdavimlerindendi.

Doç. Dr. Çiçek Hanım'ın *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler* adlı kitabı dergâhın sahip olduğu Kubbealtı Neşriyat'tan çıktı.

Anlamak zor; bu kadar eğitilmiş, modern, yazar kadınlar, şeyhlerinin dört eşli olmasını nasıl kabulleniyorlardı?..

Aslında bu kadın yazarların eserlerini okuduğunuzda, bu kabullenişin ipuçlarını yakalayabiliyorsunuz.

Türkiye'deki birçok muhafazakâr gibi, bu kadın yazarlar da "kadın hakları" ve "feminizm" gibi kavramlardan rahatsızlık duyuyorlardı.

Samiha Ayverdi'ye göre, kadın ile erkeğin fizyolojik ve psikolojik olarak birbirlerinden farklı olmaları, hakları arasında da fark olmasını gerektiriyordu. Yaradılışından ötürü erkekten farklı olan kadın, haklarını zorla değil, liyakat kazanarak almalıydı !..

Mahremiyeti koruyarak Batılı kadınların kürk kıyafetini giyen; başörtüsü konusunda modernliği savunan Kenan Rifaî Dergâhı kadınları, kadın özgürlüğü konusunda hayli gelenekçiydi.

Ancak Kenan Rifaî'nin müridi bu kadın yazarların haklarını yememek lazım; evden çıkmayan, çalışmayan, erkeklerle konuşmanın bile günah olduğunu düşünen Müslüman kadınların günlük hayatın içinde var olmalarında katkılan vardı.

Ama, bu noktada uzun bir not eklememiz gerekiyor...

YAHUDİ KADIN ÖNDER

Uzun bir not:

"Türkiye'de Müslüman kadınların iş, eğitim ve sosyal alanlardaki yeri ne olmalıdır ?"

¹⁰ Safiye Erol'un babası İstanbul'da Düyun-ı Umumiye İdaresi'nde çalışıyordu. Kızını Fransız Mürebbiyeler Okuluna verdi. Başta Safiye Erol'un annesi İkbâl Hanım olmak üzere Bektaşî'ydiler. Beyoğlu Alman Lisesi'nden sonra Almanya'ya giden Safiye Erol üniversite eğitiminin ardından, Deniz Kuvvetleri çarkçısı M. Nurettin Erol'la evlenir. Şiir ve hikâye yazar Safiye Erol'un, *Ülker Fırtınası* adlı romanı hayli ses getirir. Roman, romanın kahramanı Nuran Yerli'nin şu sözlerle şöyle başlar: "Ben Yehuda'yı gördüm..." 1948 yılında Kenan Rifaî Dergâhı'na bağlanır...

¹¹ Otuz dört yaşındaki Hasan Yılmaz, dükkân komşusu Ispartalı Raşit Özbarlas'ın kızı yirmi yaşındaki Güzide'ye ilk gördüğünde âşık olmuştu. Güzide'nin annesi Rumelili Vasfiye Hanım'dı. "Hacı Raşit Bey, tipik bir iç Anadolu'lydu. Vasfiye Hanım ise eşinin tersine dışa dönük bir kişilikti. Güzide de ona benziyordu. Güzelliğinden emin, girdiği yerde başların kendisine dönmesinden memnun olan, gezmeyi, takmayı takıştırmayı, lüks yaşamayı seven bir genç kızdı." (Faruk Bildirici, *Hanedanın Son Prensi*, s. 27.)

sorusunun yanıtım buldukları yazarlardan biri de Meryem Cemile'ydi.

Sanmayın ki, Meryem Cemile, Kenan Rifaî Dergahı mensubu kadınlarından farklıydı. Hayır. Üstelik, Meryem Cemile'nin *Feminist Harekete Karşı Müslüman Kadın* adlı kitabı Müslüman kadının konumunu daha da aşağıya çekiyordu. "Kadınlar kendilerini evlerindeki görevlerine adanmışlardı."

Ne acı ki, *Millî Gazete* günlerce Meryem Cemile'nin bu kitabından pasajlar yayımlamakta hiç sakınca görmemişti.

Öte yandan, siyasal İslam'ın gelişmesinde Meryem Cemile gibi "Müslüman yazarlar"ın katkısı göz ardı edilemez...

Bu konuya girmeden önce, sanıyorum Meryem Cemile'yi tanıtmamız gerekiyor:

Ailesi Adolf Hitler iktidar olmadan önce Almanya'yı ilk terk eden Yahudilerdendi; ABD'ye gittiler.

Meryem Cemile 1934'te New York'ta doğdu.

Felsefe eğitimi gördü. Önce Yahudilik'ten Hristiyanlığa döndü. Ama aradığını bulamadı.

1959'dan itibaren "Margaret Marcus" adıyla İslam'ı öven makaleler yazmaya başladı.

1961'in ramazan ayında Müslüman olduğunu açıkladı.

Pakistanlı bilginlerden Seyyid Ebûlâlâ el-Mevdudî'nin daveti üzerine bu ülkeye gitti. Mevdudî'nin yakın arkadaşıyla evlendi.

Yazdığı kitaplar İslam dünyasında büyük etki yaptı; hemen her kitabı Türkçe'ye çevrildi. Kitaplarının özünü, "milliyetçilik kötüdür, ümmetçilik iyidir" oluşturunca, İslam'ın en büyük düşmanı milliyetçilikti!

Meryem Cemile bu görüşlerini ne zaman söyleyip yazmıştı?

İsrail'e karşı Baas hareketinin başını çektiği Arap milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği bir dönemde...

Meryem Cemile'nin şeyhi, Pakistan'daki Cemaat-i İslamî'nin kurucusu Mevdudî, Pakistan millî hareketini "milliyetçi-laik" bulduğu için, radikal İslamcı bir muhalefet oluşturdu. Modern dünyadaki bütün toplumları şeytanî, lanetli, ahlaksız ve günahkâr bulan Mevdudî'nin, gelenekselcilikten çok, siyasî yönü ön plana çıkardığı İslamcı bir söylemi vardı, İslamcı akımların Önemli teorisyenlerinden biriydi.

Ama diğer yanda Suudî Arabistan Kralı İbn Suud'la çok samimiydi; Medine'de bir İslam üniversitesi kurulması ve Kabe'nin örtüsünün hazırlanması gibi konularda işbirliği yapıyorlardı.

Modern hayata düşman Mevdudî, hastalandığında soluğu Londra'da alıyordu! Hilton Oteli'nde kokteyllere katılıyordu.

"Duyumsal arzu uyandıran, ahlaki tehdit eden, boş vakit zamanı eğlenceleri" sinema, tiyatro ve *güzel* sanatlarla karşı çıkan Mevdudî, İtalyan ve Alman televizyonlarına röportaj vermekten çekinmiyordu.

Milliyetçi hareketlere karşı radikal İslamî bir söylem tutturan Mevdudî'nin örgütü Cemaat-i İslamî bugün Almanya'daki İslam Konseyi, İngiltere'deki İslam Partisi'yle bağlantılıdır.

İşte Meryem Cemile, bugün radikal siyasî İslamcıların el üstünde tuttuğu bu Mevdudî'nin öğrencisiydi.

Uzatmayayım, Soğuk Savaş döneminde, milliyetçiliğe ve komünizme karşı ortaya çıkan radikal siyasî İslamcı örgütlerin (Taliban gibi) CIA tarafından, nasıl kurulduğunu sanıyorum biliyorsunuzdur...

"Görünmez eller" Meryem Cemile'nin kitaplarını o yıllarda tüm İslam coğrafyasında bedava dağıtıyordu.

Türkiye'de 1960'ların ortasına kadar İslamî harekette milliyetçilik/ulusalcılık karşıtı tek bir söylem yoktu.

O halde sormamız gerekiyor:

1965'ten itibaren ortaya çıkan milliyetçilik/ulusalcılık karşıtı İslamcı yazarlar/gruplar kimlerden etkilendi?

Başbuğ Alparslan Türkeş o yıllarda, parti ideolojisinin omurgasını oluşturan eski pagan-Şaman ve Türkçü çizgisini değiştirip, milliyetçiliğin yanına neden İslam'ı ekleyiverdi?

Türkçülüğün sembolü "bozkurt" ortadan kaldırılıp, yerine İslam'ın sembolü "hilal" neden, yerleştiriliverdi ? Nereden çıktı bu dokuz "ışık" aşkı ?

Önceleri İslamiyet'i Arap ırkının yayılmacı ideolojisi olarak gören Türkçüler, nasıl "bir gecede" kulvar değiştirdi?

İslam, Soğuk Savaş döneminde Batı'nın kullandığı en önemli silahlardan biri haline nasıl geldi; kimlerin çabası oldu bu konuda?

Meryem Cemile bunlardan sadece biriydi... Meryem Cemile, sadece kişisel arayışlarıyla birkaç defa din değiştirip sonunda Müslüman olsaydı bu kitabın konusu olmazdı. Benzerlerinden binlerce var. Ama kendini dinin uhreviyatını yaşamakla sınırlamayıp, siyasal İslam'ın bir ideologu olmaya karar vererek, Arap milliyetçilerinin, Fransız ve İngiliz işgaline karşı mücadele verdikleri bir dönemde karşılırlarına "ümmeççilik"le çıkması, onu konumuz haline getiriyor.

Dün Meryem Cemile vardı, bugün Amerika'da "karma namaz"ı savunan Amina Vedud, Esra Numani var...

Dün radikal antikomünist Müslüman kadın gerekiyordu, bugün reformist Müslüman kadın!..

Yahudi oyununu hep solda arayanlar neden hiç aynaya bakmazlar !..

Samimi Müslüman hiç düşünmez mi, yıllarca Siyonizm düşmanlığını bayrak edinen siyasal İslamcılar bugüne kadar ne yaptı diye?

Hiç aklına gelmez mi, Mesud Barzanî ile İsrail'in "Kürdistan"ı kurmak amacıyla yaptıkları işbirliğinin delillerini toplayan Uğur Mumcu'yu öldürmek için neden Müslüman gençler maşa olarak kullanıldı diye? Suikasttan birkaç saat sonra, İran'ın derhal baş düşman ilan edilışinin analizini yapamaz mı? Veya güya olayı somutlaştırmak için İsrail'den Mossad ekiplerinin geldiğini bildiren uyduruk haberlerin neden yapıldığı konusunda fikir üretmez mi?

Ya da, hiç düşünmez mi, Ülkücüler 12 Eylül zindanlarında "siyasal İslam'la nasıl tanıştırıldılar" diye?

İster milliyetçi, ister İslamcı, ister bir başka siyasal kimlikte olsun, bu idealist çocuklar, neden hep "aynı düşman" üzerine gönderiliyor?..

Solla ne alıp veremedikleri olabilir bu çocukların?

Geçelim...

SABETAYİSTLERE DÜŞMANLIĞININ NEDENİ MERAK KONUSU

7 Temmuz 1950'de vefat eden Kenan Rifaî arkasında, Kâzım Karabekir'in kızı Timsal Hanım başta olmak üzere çoğunluğu kadın yüzlerce mürit bıraktı.

İşin garip yanı bu müritlerin çoğu birbirleriyle akrabaydı...

Kenan Rifaî'nin yaşamındaki en önemli isimlerden biri, Galatasaray'dan sınıf arkadaşı İstanbullu Dr. Server Hilmi'ydı. Bu dostluk öylesine uzun ömürlü ve yakın oldu ki, her ikisi de "Büyükaksoy" soyadını aldı.

Yazdığımız gibi, Kenan Büyükaksoy, günlük yaşamda "Kenan Rifaî" adını kullanıyordu!

İki aile kız alıp verdiler, Kenan Rifaî'nin kızı Aliye, Dr. Server Hilmi'nin torunu (Sedat Büyükaksoy'un oğlu) Prof. Dr. Ziya Cemal Büyükaksoy'la evliydi.

Torun, Cemil Büyükaksoy ise, Nezihe Araz'ın kız kardeşi Vecihe Araz'la evliydi. Çift, yıllar sonra Toronto'ya yerleşti.

Dr. Server'in eşi Sabiha Hanım ile kayınvalidesi Münire Hanım da müritti.

Dergâhın idaresi yıllarca Münire Hanım'ın kontrolünde oldu Münire Hanım İstanbullu "aristokrat" bir ailenin kızıydı; Bağdat, Bursa, Kastamonu valiliği, Ticaret ve Bahriye nazırlığı gibi üst düzey görevlerde bulunan Mehmed Namık Paşa'nın torunuydu.

Dr Server Hilmi'nin kız kardeşi Fatma Meliha Ayverdi de müritti. Meliha'nın iki çocuğu islamcı yazar Samiha Ayverdi ve Mimar-Mühendis Ekrem Hakkı Ayverdi de zamanla dergahın önde gelen isimlerinden oldular. "Ayverdi" soyadını Kenan Rifaî vermişti.

Samiha Ayverdi sıradan bir mürit değildi; Kenan Rifaî ve Selanikli Evrenosların kızı Nazlı Hanım'dan sonra o "postnişin" oldu.

"Tanzimat"ı zorlama bir inkılap" olarak niteleyen Ayverdiler, tıpkı şeyhleri gibi Fransız

kültürüne yakın oldular. Müritlerin hemen hepsi Fransızca biliyordu. Günlük yaşamda Fransız görgü kurallarını harfiyen uyguluyorlardı.

Örneğin, evde pijamayla dolaşmak yasaktı.

Kenan Rifaî'nin kadın müritlerinin ve eşlerinin hepsinin başı açıktı; hiçbiri tesettürlü değildi. Kadına kara çarşaf yerine manto giymeyi öneriyorlardı!

Tesettür konusunda katıydılar

Samiha Ayverdi yirmili yaşlarında, ikinci namazını kılmak için Eminönü'deki Yeni Cami'ye gidiyor. Camiye girdiğinde eşarbını kaşlarına kadar indirmediği için kendini uyararak kadın cemaati ve hademeyi, "İslam dininin zarafetini ve adabını" bilmemekle suçluyor ve hışım ile camiye terk ediyordu.

Şeyhleri Selanikliydi; Yahudi Alyans okulunda öğrenim görmüştü; en azından bu iki olgu bile Kenan Rifaî müritlerinden, Sabetayistler konusunda daha hoşgörülü olmalarını bekliyor olabilirsiniz.

Hayır, aksine nedense çok tepkiliydiler. Samiha Ayverdi, *Ne İdik Ne Olduk* kitabında Sabetayistlerin "ne kadar tehlikeli" olduğunu, "dönme" bir hanımla yaptığı sohbetten çıkarıvermişti. "Dönme" hanımefendi Samiha Ayverdi'ye bakın neler demişti:

"Ben Selanik dönmesiyim. Elhamdülillah Müslüman oldum. Bir Türk'le evlenerek Abdülhakim Efendi'ye mürit oldum. İsmim Zahide, mezhebim de Şafî'dir" dedi. Canı yanık bir kadın olduğu her hali ile belli oluyordu. Hayat hikâyesini anlatmak ihtiyacı içinde bulunduğu da aşîkâr gibiydi. Ama buraya (dergâha) kendi macerasını söylemekten ziyade, bir iyilik yapmak için gelmişe benziyordu. Nitekim, anlattıkları bence meçhul gerçeklerden olmamakla beraber mühim olan bu hakikatleri bir sabık dönmenin ağzından dinlemektir. "Siz" dedi, "dönmelerin bu memlekete ne derece zararlı bir kütle olduğunu bilemezsiniz. Hiçbir düşman dönmeler kadar Türklere kötülük edemez.

İktisadi, içtimai ve bilhassa kültür sahalarında öyle planlı düşmanlıkları vardır ki, bunları ancak benim gibi o soydan gelmiş ve aralarında yetişmiş bir kimse bilebilir. Benim bir Müslüman Türk'le evlenmiş ol mam, hepsini deli etti. Ailem ve hatta anam, aleyhime öyle işler yaptılar ki, çevirdikleri oyunlarla beni kuru tahta üzerinde bıraktılar. Bu raya gelişimin sebebi, dönmeler hakkında kulağınızı bükme ve onlardan uzak durmanızı tavsiyedir" dedi ve çıkıp gitti. O zamandan sonra kendisini bir daha hiç görmedim, (s. 77.)

Samiha Ayverdi bir de babasının tanık olduğu bir olayı anlatıyor:

Babamın, Aydoslu Vehbi Bey adında bir tanıdığı vardı. Bu zatın oğlu, Bahçekapı'nın en büyük ticarethane sahiplerinden biri olan Mustafa Şamlı ailesinden bir kız ile anlaşarak evlenmeye karar vermişler. İşbu karar ortaya çıkınca, bir kızılca kıyamettir kopmuş. Mesele, yalnız iki aile arasında kalsa gene de, izdivaca engel bazı pürüzlerin olduğu bahane edilerek bir dereceye kadar tefsir yoluna gidilebilirdi. Fakat, temeldeki gerçek sebep, varlık yokluk, güzellik çirkinlik, tahsil terbiye, asalet ve mevki gibi mahzur teşkil edebilecek pürüzler değil, bir "avdeti" ile bir Müslüman Türk'ün birleşmesini önleyen Yahudi ırkçılık ve şeriatçılığıydı, (a.g.e., s 85.)

Bitmedi. Samiha Ayverdi bu kez annesinden duyduğu bir olayı naklediyor.

Bir de annemden dinlemiş olduğum meşhur Kani (İpekçi ? S. Y) macerası vardır. Saray'a mensup bir paşa kızı Kâni'ye (Kapalıçarşı'da mağazası bulunan ve dönmelerden olan) öylesine büyük bir aşk ile bağlanmış ki, ne unutturmak mümkün, ne de vazgeçirmek kabil. Kızın ailesi, evlatlarının hayatı bahis mevzuu olur hale gelmiş olduğundan, bir "avdeti" ile evlenmesine rıza gösterirse de, karşı tarafı yumuşatmak mümkün olamaz. Araya ricacılar sokulur, varlık dirlik teklif edilir, fakat gene de fayda vermez. Hülâsa, hiçbir ısrar hiçbir rica, "dönmelik" prensiplerini yıkamaz. Nihayet kızın babası artık yatağa düşmüş evladının son defa yüzünü güldürmek karan ile irade çıkartarak nikâh kıydırır. Gerçekten de birkaç gün sonra, bu tek ve son arzusu yerine gelen kız, Kâni'nin elinden uçup gider. (a.g.e., s 86.)

Samiha Ayverdi'nin bu anlattıkları nedense bana, Karakaşzade Mehmed Rüşdü olayını anımsattı. Ankara, Atina'yla mübadele görüşmeleri yaparken, Sabetayist olan Karakaşzade Mehmed Rüşdü, TBMM'ye bir mektup göndererek, "dönmeler, Türk ve Müslüman değildir, bu nedenle Türkiye'ye getirilmemesi gerekir" diyor.

(...) Dönmeler Türk değildir. Çünkü tarihen müspet olmakla beraber şimdiye kadar kendilerinden başka bir unsurla aşılıp istifayı (saf hale gelmeyi) kabul etmemişlerdir. Dönmeler Müslüman değildir. Çünkü asırlarca muhitlerinde yaşadıkları Selanik Müslüman Türklerince malum olduğu gibi, benim gibi aynı ırktan gelmiş pek çok namuslu münevver kimselerin ikrar (beyanı) ve ispatı da sabittir. O halde size samimane hitap ederek soruyorum: Ey Türklüğün istiklal ve selamet ve saadeti için her türlü varlığı fedadan çekinmeyen Büyük Millet Meclisi azayı kiramı (sayın üyeleri), bunlar için ne düşünüyorsunuz ? Mübadele edecek misiniz ?

(...)

Kendi kanınızdan, kendi dininizden olmayan bu eski mültecileri ya hudut-ı millî haricinde bırakmanızı veyahut bunları tespit ederek, âdeta damgalayarak memleketin her tarafına dağıtıp, bir kanun-i mahsusla (özel kanunla) Türk aileleriyle ihtilat (karıştırmak) ve istifalarını temin buyurmanızı teklif ve istirham ederim.

Dönemin *Vakit* gazetesinin olayı gündeme getirmesi, Tansu Çiller'in babası gazeteci Necati Çiller'in, Karakaşzade'yle röportajlar yapması Sabetayistleri Türkiye gündemine taşımıştı.

Peki kendisi de Sabetayist olan biri, neden böyle bir açıklama yapmıştı? Bu soru bugüne kadar hiç yanıt bulmadı.

Ermeni'yi, Rum'u ve Yahudi'yi bağrına basan, tasavvuf aşkıyla yoğrulmuş Samiha Ayverdi neden Sabetayistlere (dönmelere) düşmandı?

İçinde bulunduğu sufi kültürüne rağmen, Sabetayistler konusunda bu kadar sert yazılar kaleme alan Samiha Ayverdi'nin, buna neden ihtiyaç duyduğunu sorsak da, yanıtını bulmamız hiç kolay olmayacaktır...

Yoksa bir "örtü" mü vardı?

Yanıtları zor, ama biz yine de bulmaya çalışacağız...

AYVERDİ KARDEŞLERİN KÖKENİ

Samiha Ayverdi'nin, *Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız* adlı eserine göre, Ayverdilerin anne tarafı Budapeşte'de türbesi olan Gülbaba'ya kadar uzanıyordu.

Esterâbadlı Fazlullah Naimî, bu inanışın (Hurufilik) kurucusudur. Ancak bu inanışın dayanağını oluşturan asıl inanış eskiden beri az çok bilinen ve Yahudilerin bâtinî kesimlerince geçerliydi. Bu alanda iki tarihsel belge vardır ki, önemi çok büyüktür. Çok güçlü olarak inanıldığına göre Endülüs uygarlığından bizlere aktarılan bu iki kitaptan birisi *Seferiye Zîrah* yani *Tarih-i Tekvin*, öbürü de *Zuhal* yani *Nur* adlarıyla bugün çok bilinen iki yapıttır. Bu iki kitapta Yeni Eflatun felsefesinin garip bir cilvesi görülür. Bilindiği gibi Yeni Eflatun felsefesinin kurucusu da Philo adlı İskenderiyeli Yahudi bir düşünürdü. Yeni Eflatun düşüncesi tasavvufta asıldır. Kudret-i Ezelî'yi kabul eder. Âlem-i Katman'da iken onun gerçek yönü bilinmez. Sırr-ı mutlak ve gizliler gizlisidir. Ondandır başka gerçek beden yoktur. Kendi kişiliğine olan aşkı ile tecelli etmiş ve öncelikle kelim (söz) olarak cilve göstermiştir. Logos bu demektir. Dünyada madde ve ruh olarak her ne varsa tümünün asıl özü (cevheri) kelimdir. Her şey harflerden oluşan bir söz olarak almıyordu.

(...)

Budin kentinde türbesi olan Gülbaba, *Miftahül'ül Gayb* (Gizlerin Anahtarı) adlı yapıtında bu düşüncüyü (Hurufilik inancını) açıklamış ve bu matematiği özenle her şeye uygulamıştır. (Nejat Birdoğan, *İttihat-Terakki'nin Alevî-Bektaşîlik Araştırması*, 1994, s. 200-202.)

Abdülbaki Gölpınarlı da *Hurufilik Metinleri Katalogu* adlı kitabında Gülbaba'nın Hurufî olduğunu yazdı:

Bektaşîlerce Gülbaba diye tanınan Mitali, Türk divan edebiyatının en güçlü ozanlarından olan Bağdatlı Ruhî vb hep Hurufî'dirler.

Aynı kaynaktan beslenen, Sabetayist felsefe ile Gülbaba'nın tasavvuf anlayışı birbirine çok yakındı. Peki, bu benzerliğe rağmen, Samiha Ayverdi'nin Sabetayist düşmanlığı niye ?

Bektaşîlik'ten uzaklaşıp Sünnîleşen Ayverdi kardeşlerin, baba tarafının bilinen ilk ismi, Sultan II. Mahmud döneminde Bolu'dan İstanbul'a gelip Mekteb-i Harbiye'nin ilk öğrencilerinden olan Zerdebıyık Hasan Bey.

Samiha Ayverdi ile Ekrem Hakkı Ayverdi'nin babaları da Piyade Kaymakamı (yarbay) İsmail Hakkı Bey'di.^[12]

Aileye bakarak, "Sabetayist düşmanlığının nedenini bulamayacağız gibi gözüküyor. O halde Kenan Rifaî Dergâhı'nın müridi, bu iki kardeşin ideolojik görüşlerine bakarak, bir sonuç ekle et alalım:

İki kardeş, İstanbul Fetih Derneği'ni -daha sonraki adıyla Cemiyeti'ni- kurdular.

Ekrem Hakkı Ayverdi İstanbul Fetih Cemiyeti'nin uzun yıllar başkanlığını yürüttü.

Efendi kitabında yazdım; ne Osmanlı döneminde ne de Cumhuriyet döneminde İstanbul'un alınışı bir törenle kutlanmazdı. Ne zaman İngiltere Kıbrıs'tan çekilme kararı aldı, Türkiye'de "İstanbul'un fethi" kutlanmaya başlandı. Töreni gündeme getirenler, Selanikli Sedat Simavi'nin sahibi olduğu *Hürriyet* gazetesi ile İstanbul Fetih Cemiyeti'ydiler.

Yüzlerce yıldır kutlanmayan İstanbul'un fethi neden birden gündeme getirilmişti.

Bunu anlayabilmek için "doğru okuma" yapmak gerekiyor Yahudiler için Kıbrıs hep önemli bir ada olmuştu; Kıbrıs Yahudiler için "Kenan Ülkesi"ydi. Bu nedenle Kıbrıs'ı fetheden Sultan II. Selim, Yahudi Nassi'ye "Seni Kıbrıs'a kral yapacağım" sözü vermişti. Dönemin siyasal karışıklıkları ve sultanın vefatı bunu önlemişti. Keza başta Theodor Herzl olmak üzere Siyonistler XX. yüzyılın hemen başında "yeni bir vatan" (Kenan Ülkesi) kurmak için Sultan II. Abdülhamid'den parayla satın almak istedikleri yerler arasına Kıbrıs'ı da koydular.

Yani, Kıbrıs konusunda analiz yaparken Yahudi etkenini hiçbir zaman göz ardı etmememiz gerekir. Unutmayın, İsrail Kıbrıs'a Türkiye'den daha yalan mesafede !•

Devam edeyim: 1789 Fransız İhtilali dünyada, ulusçuluk siyasal rüzgârının esmesine neden oldu. Bunun, çok kimlikli Osmanlı'yı etkilemesi uzun sürmedi. Yunanlılar 1826'da bağımsızlıklarını ilan ettiler ve ardından neredeyse yüzyıl süren Osmanlı/Türkiye-Rum/Yunan mücadelesi başladı.

Ancak Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra genç Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında dostluk köprüleri kuruldu. Balkan Paktı gibi oluşumlarda Türkiye'nin en büyük yardımcısı Yunanistan'dı. Venizelos ile Atatürk arasındaki dostluk iki ulusu birbirine kardeş yapacak düzeye getirdi.

İsmet Paşa/CHP ve Celal Bayar/DP dönemlerinde de bu değişmedi, öyle ki, 1953'te DP iktidarı, "Yunanlılar gücenir" diye İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlamalarını bir iki küçük törenle geçiştirmek istedi.

Ancak tam o sırada devreye *Hürriyet* gazetesi ve Fetih Cemiyeti girdi; "İstanbul'da gençler iktidar aleyhine gösteriler yaptı. İstanbul'un alınmasıyla ilgili törenler yapılsın" istekleri kısa zamanda yön değiştirdi ve Kıbrıs'ı "millî dava" haline getirdi...

Dört kadın yazar müridi tarafından yazılan Kenan Rifaî'nin hayatım ele alan, *Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* adlı kitabın 568. sayfasında bir fotoğraf var:

Samiha Ayverdi, Safiye Erol, Nezihe Araz ve Sofi Huri'nin yanında bir de erkek var: Nihat Sami Banarlı.

Edebiyatçı Banarlı'nın neden o fotoğraf karesinde yer aldığına ilişkin kitapta bir bilgi yok. Ama biliyoruz ki, Nihat Sami Banarlı, Kenan Rifaî'nin yakın çevresindendi ve aynı zamanda da Fetih Cemiyeti'nin en aktif üyesiydi.

Bu "militan üye" nerede çalışıyordu: *Hürriyet* gazetesinde!..

Nihat Sami Banarlı ile Sedat Simavi'nin arkadaşlığı eski yıllara dayanıyordu. 1940'larda Sedat Simavi'nin sahibi olduğu *Yedigün* dergisinin "Cevaplar Köşesi"ni Banarlı

¹² Samiha Ayverdi, annesi Meliha Hanım'ın amcası, Sultan II. Abdülhamid döneminin Medis-i Maliye Reisi İbrahim Efendi'yi bir romanına isim yaptı: *İbrahim Efendi Konağı*. Romanda, çocukluk anılarına yer veren Samiha Ayverdi, İbrahim Efendi Konağı ile Osmanlı'nın çöküşü arasındaki simgesel ilişkiyi anlatmaktadır.

yönetmişti.

Banarlı, *Hürriyet* gazetesinin kuruluşuyla birlikte 1948'den-1963'e kadar "Edebî Sohbetler" yazdı.

Nihat Sami Banarlı'nın ismini daha önce okuduğunuzu, anımsıyor musunuz: Galip Azmi Sandalcı ve Kudret Sandalcı adlı Selanikli iki Sabetayist kardeşin açtığı Feyz-i Ati Okulu'nda öğretmendi...

Selanikli Sedat Simavi Sabetayist miydi ? Hâlâ tartışılıyor.

Ama gazetenin "iki numaralı adamı" Selanikli Fahri Refiğ'in, Sabetayist olduğu biliniyor...

Denir ki, *Hürriyet* gazetesi patronu Sedat Simavi, "*Hürriyet* gazetesi Yahudi sermayesiyle kuruldu" iddialarına yanıt vermek için, "İstanbul'un fethi kutlansın", "Kıbrıs millî davamızdır" gibi popülist-milliyetçi talepleri bilerek abarttı !

Pek inandırıcı değil.

Önemli de değil.

Sonuçta *Hürriyet* gazetesi ve İstanbul Fetih Cemiyeti amacına ulaştı. DP hükümeti, yayınlar ve baskılar sonucunda, "Ya taksim ya ölüm" tezini benimsedi.

Ama bu durum soru sormamıza engel değil:

- Türkiye'de hava neden birdenbire dönüvermişti ? Bu uzlaşmaz tavrın altında 1948'de kurulan İsrail'in etkisi var mıydı ?

- Yahudi ve Müslüman Türkler bin yıldır Anadolu'da birlikte yaşamışlardı. Özellikle XVI. yüzyıldan başlayarak, inişli çıkışlı Yahudi-Müslüman ittifakı, Ermeni-Rum sermayesine karşıydı. Yeniçeri Yahudi sermayesiyle içli dışlıydı; Yeniçeri Ocağı'nın XIX. yüzyılın başında lağv edilmesi, Hristiyan tacirlerin üstünlüğüne neden oldu. Yahudiler bu yıldan sonra hızlı bir çöküş sürecine girdiler. İktidarı ancak, Müslüman-Yahudi-Sabetayist ittifakı olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle ele geçirdiler. Bu tarihten başlayarak, Yahudilerin piyasaya hâkimiyeti her geçen yıl arttı, Hristiyanlar ise piyasadaki yavaş yavaş silindi.

Bu rekabet sadece iktisadî değil, siyasal ve dinsel alanda da vardı. Hristiyanlar ile Yahudilerin tarihsel çatışmalarını biliyorsunuz.

Yani Yahudi, bu bölgede yıllardır Rum ve Ermeni'yle husumet halindeydi.

Osmanlı'nın gerileme ve yıkılış döneminde tüm boşalttığı topraklarda Yahudi ağırlığı vardı ve onlar da buraları terk etmek zorunda bırakılmışlardı. Örneğin Selanik.

Birkaç sayfa önce yazdım. Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan'dan çok İsrail'e yakındır!

- Sizce İsrail, Kıbrıs'ın Yunanistan'ın mı, yoksa Türkiye'nin mi kontrolünde olmasını ister?

- O dönemde çok iyi ilişkiler içinde olan Türkiye ile Yunanistan, Kıbrıs meselesini daha barışçıl çözemeler miydi?

- Kıbrıs'ın bir çözümsüz bir sorun haline gelmesinde kimin menfaati vardı ?

- İki halkı birbirine düşman ederek, "millî dava" yaratanlar, kimlerin "ekmeğine yağ sürdü" ?

- 6-7 eylül 1955'te, Kıbrıs "millî davasını" bahane edip, İstanbul'u yakıp yıkarak, bir avuç Rum'un da Türkiye'den gitmesine neden olanlar kimlerdi ?

Bu bölümü kapatmadan size bir not aktarayım: Balkanlar'da Müslümanlar ile Rumlar arasındaki ilişkilerin bozulmasından sorumlu tutulanların başında Sabetayist kökenli sufi dervişlerin olduğu tezi, ne kadar doğrudu, araştırılması gereken bir sorudur!..

İLİM YAYMA CEMİYETİ BAŞKANI MASONDU

Türkiye'de, 1970'li yıllarda solcularla mücadeleyi "millî dava" haline getiren Aydınlar Ocağı'nın kuruluş çalışmalarında da yine Ayverdi kardeşler vardı.

Ekrem Hakkı Ayverdi, Aydınlar Ocağı'nın bir numaralı üyesiydi.

Gün gelecek, iki kardeş yapmış oldukları hizmetlerden dolayı, Aydınlar Ocağı tarafından "Üstün Hizmet Armağanı"yla ödüllendirilecekti...

"Yarı masonik" ve muhafazakâr olan bu teşkilatın amacı, devlet seçkinlerini etkileyerek millî kültürü korumak ve yüceltmektir.

Atatürkçülüğü solun hegemonyasından kurtaracaklardı!

"Disiplinli" bir demokrasi istiyorlardı. Esas olan fert değil devlet ve milleti.

"Komünistlikle Mücadele Polisi" kurulmasını öneriyorlardı! Devlet istediği şahsı durdurup, "Komünist olmadığını ispat et" diyebilme vasıta ve yetkisine sahip olmalıydı!..

Ayverdi kardeşlerden başka, kimler vardı bu Aydınlar Ocağı'nın diğer kurucuları arasında?

Sedat Simavi'nin yol arkadaşı Nihat Sami Banarlı, üç numaralı kurucu üyeydi.

Otuz numaralı kurucu ise annesi Atiye'yi Sabetayistlerin mezarlığı olarak bilinen Bülbülderesi Mezarlığı'na defneden Dr. Mazhar Osman'dı.

Kitabın ileriki bölümlerinde diğerlerini de yakından tanıyacaksınız...

Soğuk Savaş döneminde komünizmle mücadeleyi en birincil vazife sayan İlim Yayma Cemiyeti başkanlığı yapmış, tüccar Mazhar Çelebi'yi kaç "dava arkadaşı" tanıyordu!

Mazhar Çelebi tüccar, İlim Yayma Cemiyeti idare heyetinde çalıştı, önceki yıl (1966) Vefa Kulübü reisliği yaptı. Muhitinde kendisini Müslüman hamisi ve iyiliksever olarak tanıtmıştı. Gayesi masonluk olan ve masonların hâkim bulunduğu Beynelmilel Lions Kulübü üyesidir. Uzun seneler bir nakliyat şirketi müdürlüğü ve hissedarlığı yapmıştır. Hicaz'a Türk hacıları götürmüştür. Yahudi ve Ermeni talebelere yardım yaptığı söylenir. 9 Kasım 1967 tarihinde Murat Locası'na Moşe Şalom ile birlikte girerek mason olmuştur. (Yalçın Çeliker-Izzet Nuri Gün, *Masonluk ve Masonlar*, 1968, s. 204.)

Bunları "dava arkadaşları" yazıyor. Bakın M. Şahap Tan, *Bugünün Dervishi Kimdir ?* adlı kitabında Mazhar Çelebi'nin kardeşi, İlim Yayma Cemiyeti'nin genel sekreteri Nazif Çelebi hakkında ne diyor:

Son derece kurnaz ve tecrübeli, dinimizin tüccarlarından biri daha: Hacı Nazif Çelebi'den bahsetmeden geçemeyeceğim. Türkiye'deki birçok gizli açık dinî veya hayır müesseselerinde aza olan bu zat, bu kutsî teşekkülleri alet ve vasıta edinerek milyonlar kazanmıştır, ilk servetinin temelini on beş sene evvel Yahudilere paravana olarak kurdurduğu Hac Turizm Şirketi'yle yapmıştır. (...) Hacı Nazif Çelebi'nin sekreteri ve iş ortağı Yahudi'dir. Fakat camide ve Müslümanlar yanında olunca daima Yahudiler aleyhinde görünür ve konuşur. Yazıhanesinde ve mağazasında Müslümanlar olunca Yahudi dost ve ortakları ile telefonda Fransızca konuşur. Bilhassa göze batacak yerlerde Yahudi arkadaşlarıyla bulunmamaya dikkat eder. (s. 28.)

Burada bir alıntıya ihtiyacımız var; mason üstadı Enver Necdet Egeron anlatıyor:

Kaldı ki, İsrail kurulduktan sonra ben New York'taydım. Bana vazife vermek istediler. Dediler ki, "Sen İsrail'de bir Yüksek Şûra kur, yardım et git ve kur." Dedim ki, "Benim vazifem değil. Ben büyük loca değilim. Bunu Türkiye'deki Yüksek Şûra'ya intikal ettiririm, onlar bana yapar." Zannediyorum, gittiler, kurdular. (Hulki Cevizoğlu, *Masonluk ve Rotaryenlik*, 2003, s. 27.)

Ne ajitasyon ama, söylemlerinde masonluğa, Yahudiliğe karşı olduklarını söylüyorlar hep! Ya uygulamada yaptıkları...

Masonların Türk sağına verdiği kadroların çokluğu da araştırma konusudur...

Biliyoruz ki, Sabetayizm ile masonluk iç içedir. Masonların ritüelleri Kabala'dan alınmadır. "Mason Müslümanlar"a bu açıdan bakmayı öneriyorum.

ŞARKICI TARKAN'IN BÜYÜK AMCASI

Türk sağı, Sabetayist meselesini analiz edememiştir, maalesef sadece küfretmiştir!

Örneğin, 4 Aralık 1945'te Sertellerin *Tan* gazetesini "Komünizme hayır" sloganıyla basıp, tahrip edenler arasında Sabetayistler yok muydu?

Sabetayist/Karakaşî grubunun önde gelen ailelerinden Dilberler ve Atatürlerle dünür olan Selanikli Mehmet Şuhubî (eşi Nükte Hanım Selanikli Atatür ailesinin kızıdır; kızı Fatma Sedef ise Selanikli Dilberlere gelin gitmiştir). *Tan* gazetesi baskınında yer

aldığım bizzat açıkladı. (Cemal A. Kalyoncu, Paranın Efendileri, 2003, s. 144.)

Gazetesi-matbaası yıkılan Sertellerin Sabetayist / Kapanî, yıkanların ise Sabetayist / Karakaşî olmasını nasıl değerlendirmemiz gerekiyor?

Bu olay, iki grup arasındaki tarihsel çekişmenin hâlâ sürdüğünü mü gösteriyor?

Yoksa Sabetayistlerin, kendilerinden bile olsa, komünist-demokrat Sabetayistlere karşı bile hoşgörülerinin olmamasını mı ispatlıyor?

Ya da Sabetayist meselesinin artık unutulduğu görüşünün haklı olduğunun mu kanıtı?

Son sorunun doğru olmadığını biliyorum, en azından Sabetayist/Karakaşî grubu açısından!

Geçelim.

Türk sağ, bu "yarı masonik" Aydınlar Ocağı'nın kurucu üyelerini mercek altına ne zaman alacak?

Ne bileyim, araştırmaya ünlü şarkıcı Tarkan'ın büyük amcasından başlanabilir:

Cihat Fethi Tevetoğlu, 1916 yılında Dursun Ali ve Hafize Zehra'nın oğlu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir, çocuklarına Filiz, Nur, Aliye, Tolunay ve Tomris adlarını veriyor. "Filiz", "Nur" ve "Aliye" isimleri onomastik planda, son derece dikkat çekicidir. Yaşamının özetine göre, 1944 yılında A. Türkeş ve V. Togan'la birlikte Almanya yanlısı, ırkçı örgüt kurma nedeniyle tutuklanmışsa da orduda görevini sürdürmüş, doktor binbaşı olmuş, Genelkurmay'da çalışmış ve bu arada Texas'ta eğitim görmüştür. Hem İslam Ülkeleri Konferansında görev almış, hem de "World Anti-Communist League" üyesi olmuştur; İslam Bankası'nda çalıştı (1975-1987). NATO'dan, Milliyetçi Çin'den ve Güney Kore'den madalyaları var. Bu bilgiler bir ağa, söz uygunsa bir şebekeye işaret ediyor, isim-bilim, Sabetayizm çağırıyor. (Yalçın Küçük, *Tekelistan*, 2004, s. 346.)

Yalçın Küçük bu bilgilere bir de ekleme yapıyor:

Fethi Tevetoğlu'nun önceki soyadı "Tevet"ti, Özbekçe olduğu iddia edilmektedir. Ancak dilimizde "nisan", "temmuz" ayları var, İbranî kökenlidir ve İbranîce'de "tevet" bir ay adıdır. Tam "tevet" olarak söyleniyor.

Tevetoğlu, Soğuk Savaş'tan önce yazılarına "Atsız Yoldaş" diye imza atıyordu; sonra "yoldaş" sıfatına düşman oldu, neden ?

Hep soracağız: Türk ve Müslüman bir ülkede "Türkleşmek" ve "İslamlaşmak" ne demektir?

Bu kavramların gündeme getirilmesinin sebebi nedir? Eğer niyetinizde samimiyseniz. Fethi Tevetoğlu'nun ABD'de Amerikan bayrağı kucaklayarak poz vermesine niye ses çıkarmadınız? (*Milliyetçilik*, c. 4, s. 620.)

Bunların "kodlarının" artık çözülmesi gerekmiyor mu?

Soğuk Savaş döneminin getirdikleri bir yana; Türkiye'de sermaye içi çelişkilerin arttığı/keskinleştiği, orta sınıfın yoksullaşma sürecine girerek daha sert söylemleri olan partilere koyması; statükoyu korumak isteyen Sabetayistleri nasıl bir arayışa yöneltti? Bu dönemde partiler ve sivil toplum kuruluşları arasında reel politik bir rol oynayan laik muhafazakâr İslamcı, Kemalist milliyetçi, devletçi Aydınlar Ocağı'nın kontrolü kimdeydi?

Keşke yaşasaydı da bu sorulan, Aydınlar Ocağı eski başkam rahmetli Prof. Ayhan Songar'a sorsaydık. Belki, bize cemiyetin masonlarla ilişkisini de anlattırdı...

Prof. Gencay Şayian, *İslamiyet ve Siyaset* adlı çalışmasında, Aydınlar Ocağını, 1928 Katolik bir rahip tarafından İspanya'da kurulan "Opus Dei"ye benzetiyor. Üyeliğine seçkin, önderlik niteliğine sahip kişileri kabul eden örgüt, 1950'de Papa tarafından resmen onaylandı. Üniversitelerden etkin yönetici bir konum elde eden; yurtdışı burs, doktora gibi akademik olanaklar kullandıran; yükseköğrenim kurumları ve yurtlar açan; partiler üstü bir konumu olan; büyük toprak sahiplerinden sanayicilere kadar sermayeyle iyi ilişkileri bulunan; Kilise'ye ve orduya uzanan geniş yelpazeli antikomünist olan; ihracata yönelik sanayileşmeyi, enflasyonla birlikte büyümeyi hedefleyen, laik Opus Dei, birçok özelliğiyle Aydınlar Ocağı'na benziyordu.

Kuruluşunun ilk yıllarında Türkçülüğü ağır basan Aydınlar Ocağı, daha sonra,

"İslam"ın Türk kimliğinin önemli bileşenlerinden olduğunu kabul ederek, "Türk-İslam sentezi" gibi eklektik bir düşünceyi hayata geçirdi.

Keza, Aydınlar Ocağı, Türk-İslam sentezinin devletin resmî tezi haline gelmesinde de büyük rol oynadı. Ya da "birileri" Türk-İslam sentezinin, hem Aydınlar Ocağı'nın hem de Türk devletinin tezi olmasını istedi!

(Türk-İslam sentezi) Bize özgü değildir. Amerikan sosyal bilimlerinde üretilen "yeniden gelenekselleşme" tezleri, daha doğrusu "yeniden gelenekselleştirme" ideolojisi, ABD güdümündeki Batı emperyalizminin nüfuz bölgesindeki Üçüncü Dünya ülkelerinde yürütülen politikaların rehberi olmuştur. Din kutusunun içi Asya'da İslamiyet'le, Latin Amerika'da Hristiyanlık'la doldurulmaktadır. Bu bakımdan Türk-İslam sentezi Soğuk Savaş'ın örtük sürekliliği çerçevesinde Türkiye'deki demokratik ve sol gelişmeleri durdurmak üzere tasarlanmış bir "Türk-İslam-NATO sentezi"dir. (Tana Parla, *Türkiye'nin Siyasal Rejimi/1980-1989*, 1995, s. 217.)

Konuyu biraz daha açmak için 1970'li yıllara dönmek gerekiyor.

Yahudilerin kontrolündeki "think-tank" kuruluşu Rand Corpa-ration'da ortaya çıkan ve ABD Başkanı Jimmy Carter'in Ulusal Güvenlik danışmam Yahudi Zbigniew Brezinski ve Prof. Huntington gibi "akademisyenler" sayesinde Amerika'nın resmî doktrini haline gelen "Yeşil Kuşak Projesi" (Green Containment), Sovyetler Birliği'ni, Türkiye, İran, Pakistan, Afganistan gibi Müslüman ülkelerle çevreleyip, içindeki 50 milyon Müslüman'ı da ayaklandırarak parçalama hesabını içeriyordu.

Bu topraklarda emperyalist hedefler yüz elli yıldır değişmemişti; XIX. yüzyılda İngilizler, XX. yüzyıl başında Almanlar "Panislamizm reçeteleri" uygulamaya koymuştu. Sıra ABD'nin "Yeşil Kuşak Projesi"ndeydi...

ABD, bu plan çerçevesinde İran Komünist Partisi (TUDEH) yerine Ayetullah Humeyni'ye destek vermişti.

Ama umduğunu bulamadı.

Sonuçta KGB'nin başarıyla planladığı üniversite öğrencilerinin Tahran ABD Büyükelçiliği baskını, Amerika ile İran'ı karşı karşıya getiriverdi.

İran ve Afganistan'da kaybeden ABD, Türkiye'yi kaybetmeyi göze alamazdı. 12 Eylül 1980 askerî darbesinin, bu basmakalıp "Türk-İslam sentezi"ni benimsemesinin asıl nedeni buydu.

"İslam Ortak Pazarı", "okullarda zorunlu din dersi", "daha fazla imam-hatip okulu açılsın" gibi istekleri nedeniyle Millî Selamet Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve arkadaşlarını cezaevlerine sokarken, 12 Eylül 1980 askerî rejimi İslam Konferansı'na üye oldu, İslam Ortak Pazarı kurmayı talep etti; okullara mecburî din dersi koydu; imam-hatip okullarının sayısını artardı vb.

Bu ne yaman çelişkiydi?

Kim Türkiye'yi "İslamlaştırmak" istiyordu; MSP mi, 12 Eylül askerî cuntası mı ? İslam, Türkiye'de "altın çağını" bu dönemde yaşamadı mı?

Aydınlar Ocağı'nın 9-10 Mayıs 1981'de İstanbul'da lüks bir otelde düzenlediği "Millî Eğitim ve Din Eğitimi" konulu seminerde konuşulanlar tek tek hayata geçiriliyordu: "Laiklik zorunlu din eğitimiyle çelişmezdi." Amaç, ABD'nin "İslam"a karşı İslam" stratejisini hayata geçirip, ABD'ye sıcak bakan, diyalogdan çekinmeyen İslamî gruplarla ittifak kurup komünizme karşı savaşmaktı!..

Solcularla hesaplaşmasını hep kökü dışarıda olmak ve yedilik üzerine kuran Aydınlar Ocağı, ANAP hükümetleri döneminde Türk-İslam sentezine bir ilave yaptı: "Türk-İslam-Batı sentezi."

Batı, bilimi, sanayileşmeyi, medeniyeti temsil ediyordu !

Uzatmayayım, bu yazdıklarımız konusunda artık sanıyorum, sağcısıyla solcusuyla herkes fikir birliği içinde.

Aydınlar Ocağı, İlim Yayma Cemiyeti, Komünizmle Mücadele Derneği vb dün Soğuk Savaş döneminde görevlerini "başarıyla" yapıp, bugün köşelerine çekilmişlerdir...

Türk sağı, insanları ne olduklarıyla değil, ne yaptığıyla değerlendirmelidir...

KENAN RİFAÎ ARAPLARI NİYE SEVMİYORDU?

Şimdi tekrar dönelim Kenan Rifaî Dergâhı'nın müritlerinin en ünlülerinden İlim Yayma Cemiyeti ve Aydınlar Ocağı gibi "anti-komünist" örgütlerin kurucusu Ayverdi kardeşlere...

Zengin bir hat, çini, cam eşya, evanî koleksiyonuna sahip mimar Ekrem Hakkı Ayverdi, ömrünü Osmanlı mimarî üslubunun Arap değil, Türk olduğunu ispatlamakla geçirdi.

En büyük hayali, özellikle Balkanlar'da kalmış Türk eserlerini yok olmadan önce tespit etmektir. Yaptı da, dört ciltlik *Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri* adlı kitabını yazdı.

İlginçtir, ağabeyi gibi Samiha Ayverdi'nin de milliyetçi bir söylemi vardı. Ama özellikle Rumeli Türklüğü'ne büyük önem verdi.

Kendi ifadesine göre, Rumelili olmamasına rağmen, Rumeli Türklüğü'nü, Anadolu Türklüğü'ne göre daha üstün gördü. Yazılarında Rumeli göçmenlerinin acılarına sık sık yer verdi: *Bizim Selanik, Muhacirlik, Ah Tuna Vah Tuna, Radoviçli Bir Beyzade, Hakkımız Kalan Ülkeler...*^[13]

Kenan Rifaî'nin icazetini 'bir Arap'tan almasına rağmen, ne kendisi ne de müritleri, nedense Arapları pek sevmiyorlardı. Bu bir küçümseme değildi; sanki düşmanlık duyuyorlardı.

Anti-Arap Tarzda İslamlaşmak kimin eseriydi ? Örneğin, Yahudi Türkologlar Cahun ve Vambéry'in bu "düşmanlığa" katkısı neydi?

Arap düşmanlığını İttihatçılar içinde körükleyenler neden hep Halide Edip, Celal Nuri, Cavit Bey gibi Sabetayistler ve Nesim Russo, Emmanuel Karasu^[14] gibi Yahudilerdi ?

Türk sağındaki "Arap düşmanlığı" sanıyorum yeteri kadar incelenmedi. Araplara saldıran ve Osmanlı'nın Arap kültürüne ihtiyacı olmadığını söyleyen hemen hemen ilk münevver Hüseyin Cahit Yalçın'dı; yıl 1896.

Ona karşı çıkan ise, adı Cumhuriyetin ilanıyla Yüzellilikler listesine konacak olan Şeyhülislam Mustafa Sabri'ydi...

Tarihi yeniden yazmalıyız, ama resmî ideolojinin jargonlarıyla/terminolojisiyle konuşup tartışarak değil !..

"Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunu arkadan vurdular, o nedenle sevilmiyorlar" değerlendirmesi ilkokul müsameresi konusudur ! Sanki Arnavut arkadan vurmadı?^[15]

Ve sanki "Arap tartışması" Birinci Dünya Savaşı'yla başladı !

Batıların, "Arap hilafeti" fikrini ortaya attıkları yıl 1878 değil midir ?

Araplar arasında Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız devlet kurmak isteyen yok muydu ? Elbet vardı: Mekke Emîri Şerif Hüseyin. Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerle işbirliği yaptı, ama oyuna getirildi. Bunu anlayınca, Suriye, Filistin, Irak'ta manda yönetimlerin kurulmasını öngören Versailles Antlaşması'nı tanımadığını söylediye de iş işten geçmişti.

Oğulları, Irak'ta Kral Faysalla, Ürdün'de Kral Abdullah'la, Suudî Arabistan'da Kral

¹³ Konumuzla direkt ilişkisi yok, ama yazmak istiyorum. Bugün yaşı ellinin üzerinde olanlar yakından tanıyacaktır. *Battal Gazi, Malkoçoğlu, Seyit Ali Reis, Kızıltuğ* gibi Türklüğünden ve Müslümanlığından hiç ödün vermeyen, kahramanlık öyküleri yazarı Abdullah Ziya Kozanoğlu, dün birçok kişinin milliyetçi-muhafazakâr görüşlere sempati duymasına neden olacak kitaplar yazdı, bastırdı.

Oğlu Ahmet Kozanoğlu, Nazlı Ilıcak'ın ağabeyi Ömer Çavuşoğlu'yla ortaklık kurdu; "Hisarbank", "Odibank" gibi sahip oldukları bankalarla hızla büyüdü. Ama battılar. Ahmet Kozanoğlu-Ahu Tuğbay çiftinin çocuğu Yasemin Kozanoğlu'dur. Yazar Abdullah Ziya, birkaç *nesli* etkilemişti yazdıklarıyla; oğlu ve torunu hariç !

¹⁴ **İttihatçıların en önemli kurmaylarından Emmanuel Karasu**, işgal yıllarında İtalya'ya gitti; 1930'da Türkiye'ye döndü; dört yıl sonra vefat etti. Selanik'teki kuzeni İzak Karasu, Selanik 1912'de işgal edildiğinde, atalarının sürgün edildiği İspanya'ya göçtü. Doktordu ama, İspanya'da yoğurtçuluğa başladı ve bir dünya markası yarattı: Danone yoğurt ! (*Sabah* gazetesi, 19 kasım 2005.)

¹⁵ **Arap düşmanlığı Fethullah Gülen hareketinde daha açıktır. Gülen, Arapları Osmanlı'ya ihanet etmek ve İslam'ı bir çeşit ideolojiye indirgemekle suçlar.** Osmanlı'nın "şehir İslamı"nı Arabistan'ın "kabile İslamı"ndan üstün görür ! Okullarının çoğu Balkanlar'da ve Orta Asya'dayken, Arap ülkelerinde hemen hemen hiç okulu yoktur. Neden ?

Ali'yle ilişkileri hep iyi olmadı mı ? Kral Ali'yi tahttan indiren İbn Suud'la hiçbir konuda anlaşmazlığa düşülmedi. O halde bu düşmanlık niye ?

Osmanlı'ya isyan eden sadece Araplar değildi ki !..

Ayrıca, Osmanlı'dan ayrılan Araplar vardı da, Osmanlı'yı savunan yok muydu ? Öyle olmasa Çanakkale'de, Kafkaslar'da, Balkanlar'da iki yüz bin Arap Müslüman şehit olmazdı.

Gidin yurtdışında rasgele bir Osmanlı şehit mezarlığına bakın; mutlaka Bağdatlı, Şamlı, Halepli, Trabluslu, Beyrut doğumlu bir şehit Arap askerine rastlarsınız...

Eğer "arkadan vurma" söz konusuysa, Osmanlı'nın dört yüz yıllık Kudüs hâkimiyetine son veren İngiliz ordusunun üç taburu, gönüllü Yahudi askerlerden oluşuyordu: Hakotel Yahudi Birliği.

Keza Çanakkale Savaşı'nda da İngilizlerle birlik olup, Osmanlı'ya karşı savaşanların arasında, başlarında Yahudi Jabotirısky'nin olduğu Siyon Katır Birliği vardı.

Ne diyeceğiz şimdi, Yahudiler Osmanlı'yı arkadan vurdu !

Hadi canım sen de, iki münferit olaya bakıp, genelleme yapmak hata yapmamıza neden olur.

Birinci Dünya Savaşı'nda Britanya ordusunda binlerce Hintli Müslüman vardı; hanginiz Hintlilere düşmansınız ?

Pakistan'dan kardeş ülke diye bahset, Araplara düşman ol !..

"Araplar bizi sevmiyor; hakkımızda kötü sözler sarf ediyor, küfrediyorlar." Peki İmam Gazali, Türkler hakkında ne yazıyor, okudun mu? "Vahşi hayvanlara benzeyen Türkler, Kürtler ve aşağı yaratık bedeviler" nitelemesini yapmasına rağmen seviyorsun. Sev. Bir şey demiyorum.

Ama... Şunu da not et, Arapların uluslaşma sürecinde Osmanlı'yı/Türkleri kötülerini anlayışla karşılayabiliriz. Zaten benzerini Türk uluslaşmasını gerçekleştiren kadrolar da yapmadı mı?

Osmanlı'nın İslam dünyasının lideri olması, Araplarda kıskançlıklara sebep olmuş olabilir, örneğin, İmam Hazin, Ömer el-Beyzavî, Ahmed en-Nüveyrî gibi bazı Arap âlimler tefsirlerinde, dünyayı bozguna uğratan Yecüc ve Mecüc'ü Türk olarak gösteriyor, tüm bunları da anlayabiliriz.

Zaten bu tefsirleri yıllarca da anlamını bilmeden okumuşuz ! Bu da ayrı bir konu ya, neyse.

Ama, Arapların, Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte Türklere düşman olduklarını söyleyenlerin amaçları farklıdır...

Aksine, Arap Yurtseverler Hareketi, 1921'da Ankara Hükûmeti'ne "Türkiye-Suriye-Irak Konfederasyonu" önerisi getirmede mi?

Mısır'da Nasır, Irak'ta Abdülkerim Kasım, Tunus'ta Burgiba, Libya'da Kaddafi, Suriye'de Şükrü el-Kuvvetli gibi liderler Mustafa Kemal hayranı değil miydi ?

Özellikle Soğuk Savaş'ın başlamasıyla Türkiye'de oluşan anti-Arap rüzgârını iyi analiz etmemiz gerekmektedir.

O günleri sıcaklığına yaşamış Yalçın Küçük, Türk solcuları Filistin meselesinde Arapların yanında yer alınca, birçok Sabetayist solcunun devrimci hareketi terk ettiğini söylüyor. (*Putları Yıkıyorum*, 2004, s. 37.)

Benzer durum Türk sağında olmuş mudur? Sağcı Sabetayistler milliyetçi, muhafazakâr çevreleri, Arap düşmanlığı konusunda etkilemiş midir ?

İslamcılarının dindaşlarına soğuk bakmaları size tuhaf gelmiyor mu? Üstelik solcuların Arap dostluğunu öne çıkardığı bir dönemde.

Türk muhafazakârları bu soruyu kendilerine sormuyorlar mı?

Türkçüleri, Müslümanları kimler ABD'nin "silahlı milisleri" haline getirdi, tartışmalıyız artık.

Yakın tarihimizde örnekler çok.

1964'te Türkiye Kıbrıs'a çıkarma yapmak istediğinde ABD, "6. Filo'yu üstünüze yollarız" diye tehdit edip, Mehmetçik'in Kıbrıs'a çıkmasını önlememiş miydi ?

Hani Kıbrıs "millî dava"ydı; 6. Filo'nun gelmesini, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin, *Hürriyet* gazetesinin protesto etmesi gerekmiyor muydu ? Onlar, aksine protesto edenlerin karşısındaydı ? Niye? Hangi amaçla?

İstanbul ve İzmir genelevlerinin Amerikalı Coni'lere hizmet etmesi için beyaza boyatılıp, hazırlatılması hangi milliyetçinin, Müslüman'ın vicdanına sığdı ?

Savaşmak için Filistin'e giden Deniz Gezmiş gibi genç idealist solculara, samimi bir Müslüman neden düşman olsun ?

1969'da, ABD 6. Filosu'nun Türkiye'ye gelmesini protesto eden gençlere, hangi Müslüman, neden saldırıp, iki devrimci üniversite öğrencisini, Duran Erdoğan'ı ve Ali Turgut Aytaç'ı öldürsün?

Dikkat buyurunuz, o yıllar İsrail'in, ABD desteğini yanma alıp Müslüman topraklarını işgal ettiği dönemdir.

Hatırlayın, türbanın "sorun olmaya" başladığı yıllardır o günler aynı zamanda.

İsrail Araplarla savaşacak ve "bildik güçler" Türkiye'de "bir şeyler" yapmayacaklar, saf olmayın lütfen.

Serinkanlı düşünmeliyiz, sorularımızın yanıtlarını aramalıyız, bulmalıyız.

Toplasan sayıları bin kişiyi geçmeyecek Türkiyeli komünistleri 1950'li yılların başında büyük bir tehdit olarak gösterenler kimlerdi?

Her taşın altında komünist arayan "Komünizmle Mücadele Derneği"ni kimler, niye kurdu?

Türk milliyetçi-muhafazakârların artık bu konularda daha serinkanlı düşünmesi gerekmiyor mu ?

Bu düşmanlığı kimlerin yarattığı sorması/araştırması gerekmiyor mu?

Soruların yanıtlarını, Türk milliyetçileri ve İslamcıları duygusallıktan arınıp vermelidir...

Bu bir görevdir; bunu "günah çıkarma" veya "affettirme" için değil, "önünü görmek" için yapmalıdır...

Samimi Kenan Rifaî müritlerinin, Soğuk Savaş döneminin ABD Dışişleri Bakanlığı görevlisi, siyaset uzmanı -muhtemelen CIA görevlisi- George Keenan'ın Amerikan dış politikasını nasıl değiştirdiğini, sosyalizm karşısına hangi güçlerle çıkılacağını nasıl planladığını araştırması gerekiyor...

CIA ajanı Graham Fuller o dönemi artık saklamaya ihtiyaç hissetmiyor: "Komünizme karşı İslam'ı destekledik." (*Vatan* gazetesi, 1 kasım 2004.)

Peki, CIA ile Türkiye'deki İslamcılar arasındaki "köprü" görevini kimler üstlendi?

Geçelim mi ?

TURCO: TANRI DAĞI

Her fırsatta tasavvuf, hoşgörü ve sevgi söylemini dile getiren İstanbul hanımefendisi Samiha Ayverdi'nin, İstanbul Karaköy iskelesinde solcuların yayın organını satan gençlerden bir adet dergi satın aldıktan sonra gözleri önünde yırtıp parçalamasını nasıl açıklayacağız ?

Solcu yazarları bu memleketin yazarı saymamasını, sürekli, komünistlerin başının ezilmesi gerektiğini dile getirmesini nasıl değerlendireceğiz? Bunun adı "millî hassasiyet" olamaz...

Bu sunî düşmanlığın perde arkasında ne tür ilişkiler vardı?

Sabetayistleri hep solun içinde arayanlar, niye dönüp *Tercüman* gazetesine bakmazlar? Neden kimse bu konuda kalem oynatmaz?

Amerikan vatandaşı Merve Kavakçı ile Sabetayist/Kapanîlerin kızı Nazlı Ilıcak'ı hangi "ulvî amaç" yan yana getirdi ?

"Sağcı Sabetayist" iyi, "solcu Sabetayist" kötü mü?

Olumsuz anlamda yazmıyoruz, ama anlamak da istiyoruz; dünyada örneğini bulamazsınız; bir İsrail'de, bir de Türkiye'de vardır; milliyetçi bir partide İsrail sevgisinin olması...

Kimse bu konuda, kardeşlik vb hamasî nutuklar atmasın; partinin siyasal çizgisini "Türk-İslamcı" yapmak için örgüt ambleminden "bozkurt"u çıkarıp, "üç hilal"i koyacaksınız; kımız içen Türkçü gençleri dövüp-öldürüp partiden kovacaksınız ve üstelik aynı yıllar İsrail, Müslümanlarla savaşacak sesini sen çıkarmayacaksınız. Niye?

Sormayalım mı; Alparslan Türkeş niye sinagog açılışına gitti ?

Necip Fazıl Kısakürek'le el ele verip, Yahudiler için, "beynelmilelciliğin,

kozmpolitliğin, maddiyatçılığın, soysuzluğun, köksüzlüğün kök-mecazı" deyip, Sabetayistlere karşı dışlayıcı ve düşmanca kampanyalar düzenlemedi mi?

Yıllarca, Yahudi/dönme söylemiyle hep komünistler/solcular eşleştirilip antisemitizm rüzgârı estirilmedi mi?

Soru çok: Türkçülüğün içinden antikapitalizmi, antiemperyalizmi kim çıkarıp attı ? Partiyi, sadece "komünizmle mücadele örgütü" haline kim dönüştürdü ? Soğuk Savaş döneminden önce, *Atsız, Birlik, Millî inkılap* gibi onlarca dergide, solcularla birlikte çalışan, solcularla ittifaklar kuran Türkçü/milliyetçileri kim sola/solcuya düşman haline getirdi ? Sormak durumundayız: 1948'de kurulan İsrail'in bunlarla ne derecede ilgisi vardı ?

Devam edelim:

En yakın müridi Livornolu Moses Pinheiro'ya göre, Sabetay Sevi mektuplarını "Turco" diye imzalıyordu. Gershom Scholem, "Turco" kelimesinin İbranîce yazılışının, Kabalacı bir yorumla "Tanrı'nın Dağı" olarak okunabileceğini belirtiyor. (John Freely, *Kayıp Mesih*, 2001, s. 212.)

"Tanrı Dağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman" sloganım Ülkücü gençlere kimler öğretti ? Bu sloganın "mucidi" kimdi ?

MHP niye bu açılardan masaya yatırılmıyor?

Partinin finans kaynakları kimlerdi, niye susuluyor?

Bilen bildiğini anlatmalıdır...

Sevindirici, umut yeşerten gelişmeler var.

Özeleştirisi konusunda Türk sağında da son dönemlerde kitaplar çıkıyor. İrfan Küçükköy'ün kaleme aldığı *Mücadele Birliği* adlı eseri, bir dönemin güçlü gençlik örgütü "Millî Mücadelecilerin, zaman zaman istihbarat servislerinin nasıl oyununa geldiğim anlatan bu kitaplara örnektir.

İkinci liderimiz Yavuz Aslan Argun'un Kırklareli'ndeki çevresi içinde, MİT ve askerî istihbarat mensupları vardı. Onlar gelerek Yavuz Aslan Argun'u bulmuşlardı, (s. 105.)

MİT eski yöneticisi Mehmet Eymür, "Beni Abdullah Çatlı ile falan kişi, 1976'da tanıştırdı" diyormuş. Bunu işitince çok üperdim. Çünkü adı geçen kişi, bizim şimdi rahmetli olan bir arkadaşımızdı. (a.g.e., s. 299.)

Yıl 1976. Bir gün elli beşine yakın bir hanım nefes nefese mecmuaya geldi... Çantasından anti-Siyonist ve masonluk aleyhtarı birtakım kitaplar çıkardı. Siyonistler aleyhine birkaç söz etti ve sonra "Ben buraya Türkiye'deki öğrenci hareketlerini durdurma konusunu konuşmaya geldim" dedi. Şaşırdım. Konuyu o zamanki cumhurbaşkanının (Fahri Korutürk S. Y.) kız kardeşiyle görüştüğünü, CHP'den Turan Güneş'le görüştüğünü ve bizimle görüşmek üzere geldiğini aktardı. Ben kendisine hangi millettten olduğunu sordum. "Alman'ım" dedi. "Ne zaman Müslüman oldun ?" dedim. "Müslüman olmadım, ben Hristiyan'ım" dedi. "Bu meseleler sizi neden ilgilendiriyor ?" dedim. "Ben bir Türk'le evliyim, yirmi beş senedir bu ülkede yaşıyorum. Bu ülkenin ekmeğini yedim. Kaos içinde olmasına gönlüm razı olmuyor" dedi. Çok canım sıkıldı. Kapıyı gösterdim ve "Lütfen dışarı" dedim. Şöyle cevap verdi: "Siz benim önemimi anlamadınız. 1967 Arap/İsrail Savaşı'ndan önce Filistin müftüsünü ziyaret ettim. Durumun vahametini anlattım. Bazı tedbirler anlattım, önemsemedi, sonunda kaybettiler. Ben size projemi bile anlatmadım. Tekrar geleceğim, o zaman kabul edeceksiniz" dedi, ayrıldı. Ben bunu liderimiz Aykut Edibali'ye hemen ulaştırdım. O şöyle dedi: "Keşke projesini bir dinleseydin. Bilgimiz olurdu. Bir daha gelirse projesini açıklamasını söyle." Nitekim üç beş gün sonra kadın yine geldi. Bu sefer normal karşıladım ve anarşiyi önleme projesini sordum. Şöyle söyledi: "Gençler arasında bir kucaklaşma senaryosu düzenlemek istiyoruz, önce falan asistanın (daha sonra medyada çok görünen meşhur bir profesör oldu) sağcılar ve solcular arasındaki taraftarlarını kucaklaştıracğız. Sonra Mücadeleci ve CHP'li gençleri kucaklaştıracğız, sonra bu mizansenleri basında büyüterek sunacağız. Daha sonra diğer gruplar gelecek." Bu esnada öğrenci yurtlan hakkında bilgiler sundu. Hayli araştırma yaptığını anladım. Sonra şöyle söyledi: "Sizin falan profesörle görüşmeniz gerekiyor." Profesör adına randevu saati ve buluşma yeri verdi... Bu proje bizim dışımızda kısmen uygulandı. Basın büyüttü ve fakat başarılı olmadı. Daha sonra

görüşmemiz teklif edilen profesörün adı ikinci Milliyetçi Cephe hükümetinin kuruluşunda sıkça telaffuz edildi. (a.g.e., s. 300.)

Millî Mücadeleci İrfan Küçükköy, asıl şimdi bu yazdıklarıyla Türkiye'ye hizmet etmektedir...

Hiram Abas'ların, Mehmet Eymürlerin azılı solcu düşmanı olmalarında "Sabetayist" olmalarının etkisi var mıydı? Bu ikilinin Mossad hayranlığını, İsrail işbirliğini nasıl analiz etmemiz gerekiyor?

O kan ortamında "yangına benzinle giden" Samiha Ayverdi gibi ülkesinin gencine, yazarına kin duyan sancılanın tekrar gözden geçirmeliyiz. Yaptıklarından değil, neden yaptıklarından dolayı...

ŞEYHLİK HEP KADINLARDAN GEÇİYOR

Dönelim Kenan Rifaî Dergâhında neler olduğuna...

Kenan Rifaî Dergâhı'nın müridi Ekrem Hakkı Ayverdi de şeyhi gibi, dört kez evlendi: Hamdiye, Advie, Azize ve İlhan.

Samiha Ayverdi ise genç yaşta evlendi, kızı Nadide (Uluant) doğduktan sonra boşandı. Ne kendi yazdıklarında ne de dergâhla ilgili kitaplarda Samiha Ayverdi'nin eşinden hiç bahsedilmez; ismi bile bilinmez. Bu konuda bir sansür var. Niye acaba?

Ekrem Hakkı Ayverdi 24 Nisan 1984, Samiha Ayverdi ise 22 Mart 1993 tarihinde vefat etti. Her ikisi de İstanbul Merkezefendi Mezarlığında Kenan Rifaî'nin "ayakucuna" defnedildi.

Mesut Yılmaz, eşi Berna Yılmaz'la, Samiha Ayverdi'nin cenaze törenine katılan tek siyasî liderdi.

Müritlek bağı var mıydı? Sanmıyorum. Ama Samiha Ayverdi'nin torunu Gülşah Uluant, Mesut Yılmaz'ın kuzeni Tarık Akçal'la evliydi; akrabalık vardı.

Selanikli Kenan Rifaî'yle de akrabalık olabilir, çünkü Mesut Yılmaz'ın kuzeni (Yahudi işadamı Sami Ofer'in ortağı) Mehmet Kutman, 24 temmuz 2004 tarihinde CNN Türk'te katıldığı programda, babasının Karadenizli, annesinin ise Selanik kökenli olduğunu söyledi.

Şişli Terakki mezunu Berna (Müren) Yılmaz'ın anne tarafı da Selanikli'ydi...

Ayverdi kardeşlerin kurduğu "Kubbealtı Cemiyeti" zamanla "Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı"na dönüştürüldü.

Başkanlığını, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin son eşi (baba tarafından Kafkasyalı, anne tarafından Selanikli) İlhan Ayverdi yürütmektedir.

Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası ve Samiha Ayverdi Bibliyografyası Kubbealtı Neşriyat'tan çıktı.

Her iki kitabın yazarı da Kenan Rifaî Dergâhı müritlerinden İsmet Binark.

Kırk yedi yıl Devlet Arşivleri genel müdürlüğü görevini yürüten İsmet Binark, Türkiye'nin önde gelen arşivcilerinden biriydi.

İsmet Binark'ın amcası da ünlü bir isimdi: Prof. Dr. Hikmet Binark.

Prof. Binark, İstanbul Teknik Üniversitesi rektörlüğü; TBMM Kurucu Meclis üyeliği yaptı.

Ve uzun yıllar yaptığı bir görevi daha vardı: Feyziye Mektepleri Yönetim Kurulu başkanlığı.

Binark ailesi Feyziye Mektepleri'yle ilgilerini hep sürdürdü. Dr. Murat Binark da halen Feyziye Mektepleri Vakfı Yönetim Kurulu başkanlığını yürütüyor.

Bilindiği gibi Feyziye Mekteplerini Sabetayist/Karakaşîler kurdu...

Ben de düşünüp duruyordum, Rifaî şeyhine bağlanmış bir müride, devlet nasıl güvenmiş de, yarım yüzyıla yakın arşivlerini teslim etmiş diye !..

Anladım ki, bunlar derin işler, derin ilişkiler...

"Beyaz Müslümanlar" dergâhının son şeyhiyle bu bölüme nokta koyalım.

Samiha Ayverdi'den sonra Kenan Rifaî Dergâhı'nın postnişini yine bir kadın oldu: Cemalnur Sargut.

Bu dergâhta şeyhlik kadından kadına geçiyordu anlaşılan !..

Sargut ailesi üç göbektir Kenan Rifaî'ye bağlıydı. Anneannesi Şadiye Hanım, annesi

Meşkûre Hanım ve Cemalnur Sargut

Öyle ki, doğduğunda anne Meşkûre Hanım'ın adını Kenan Rifaî koymuştu.

İngiliz Filolojisi'nde okurken, Dr. Ömer Faruk Sargut'la tanışıp evlenen Meşkûre Hanım, yıllar içinde iki kitaba da imza attı: *Gönülden Gönüle* ve *Arifler Bahçesinden*, Dergâhın mürşidi Cemalnur Sargut 3 Kasım 1952 İstanbul doğumlu.

Kenan Rifaî'nin otuz bir yaşında vefat eden kızı Semiha Cemal'in adından dolayı "Cemalnur" ismi verildi.

Cemalnur Sargut, Kadıköy Kız Koleji'nden sonra Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi Kimya Fakültesi'ni bitirdi; Güneş Koleji ile Cumhuriyet Lisesi'nde kimya öğretmenliği yaptı.

Kendi adına kurulan İnternet sitesinde hakkında şöyle deniliyor ;

Cemalnur Sargut, sevgili annesi Meşkûre Sargut ve mürşidi Samiha Ayverdi'den aldığı eğitime ilaveten Hayri Bilecik Bey'den Kuran dersleri almış, Nermin Suner Pekin Hanımefendi'yle de uzun yıllar *Mesnevî* ve Kuran üzerinde mukayese çalışmaları yapmıştır. Yirmi beş yılı aşkın süredir İslam tarihinin altın sayfaları olan ve kütüphaneleri peşlerinden sürükleyen büyük İslam mutasavvıflarından Hz. Ahmed er-Rifaî, Hz. Kenan Rifaî ve Hz. Mevlânâ Celaleddin Rumî başta olmak üzere Hz. İbn Arabî, Hz. Niyazi Mısırî, Hz. Şibli, Hz. Konevî ve Hz. Cillî hakkında inceleme ve araştırma faaliyetlerine devam etmektedir.

İbn Arabî, Sadreddin Konevî, Niyazi Mısırî hakkında önceki bölümde bilgiler vermiştim. Bu isimler gösteriyor ki, Kenan Rifaî ve müritleri Vahdet-i Vücut felsefesine bağlıydılar...

İlacın sendedir fakat ki göremezsin Derdin de sendedir lakin farkında olamazsın Sen kendini küçük bir cisim zannedersin Halbuki sende dürülür koskoca âlem...

Hz. Ali'nin bu sözleriyle açılan, Cemalnur Sargut'un İnternet sitesinde, nerelerde seminerler verdiği de yazılı:

Amerika'da Duke Üniversitesi ile Kuzey Carolina Üniversitesi'nde İslam konusunda dersler vermişti. Söylediğine göre, özellikle Kuzey Carolina tasavvufun merkezi olmuştu.

Cemalnur Sargut, New York'taki Mevlânâ festivaline katılıp konuşmalar yapmıştı. Almanya'da Frankfurt Frau Liebe (Kutsal Kadın) Kilisesi'nde "Hz. Yusuf" ve "Hz. Meryem" hakkında seminerler vermişti. Frankfurt Üniversitesi'nde verdiği dersin adı İslam tasavvufuydu.

Bu İnternet sitesini hazırlayanlar Cemalnur Sargut için bakın ne diyor:

Cemalnur Hocamızı anlatmak için sadece şunu yazmak yetecekti aslında: "O" 'hiç' olma gayreti içindedir; yaşanır fakat anlatılamaz."

Başı açık, modern görünüşlü Cemalnur Sargut Hanımefendi, Pitagoras'tan Buddha'ya, Platon'dan Sokrates'e kadar filozofları araştırmış, Sartre'ı okumuştur:

Ben en çok Nietzsche'yi okudum. Çok negatif etkisinde de kaldım. Fakat sonra onun da çok faydalı olduğunu anladım. Nietzsche'nin "La ilahe illallah"ın "la" kısmı olduğunu gördüm, La "yok" demek. İnsanın bir "yok" devresi vardır. "Hiçbir şey yok, ben büyüğüm" dediği. Sonra "ilah" kısmı gelir. Kendimizden başka şeylere âşık oluruz. Kadınlara, erkeklere, aklımıza, başarıma. Sonra "la ilahe" dediğimiz her şeyin geçici olduğu bir devre gelir. Sonra Allah "illallah" der. "Yalnız ben varım" der. Nietzsche'den de Allah razı olsun. O da bana "la" kısmım öğretti. Ama kendisi mutlu olamamış. Doğru olanın da mutsuzluk olduğunu savunmuş. Bu beni çok rahatsız etti. Ben yapı olarak mutlu bir insanım. Mevlânâ'ya yönelişim de bu dönemden sonra oldu...

Kenan Rifaî'nin talebeleri bugün, Kubbealtı Vakfı, Samiha Ayverdi Enstitüsü, Türk Kadınları Kültür Derneği, Kenan Rifaî'nin annesinin adını taşıyan Cenân Vakfı gibi çeşitli vakıf ve demeklerde irşat faaliyetlerini sürdürüyor...

Unutmadan son bir not yazayım: Kenan Rifaî'nin bazı güftelerini, Selanikli Mevlevî Necib Dede bestelemişti...
Selanıklilerin çoğu Mevlevîliğe bağlanmıştı.
Bu bölümde hikâyesini anlatacağımız Mehmed Esad Efendi gibi..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLEVÎ SABETAYİSTLER...

Yıl 1876.

Selanik'in tanınmış tüccarlarından Refik Receb Efendi, her sabah çıkmadan önce, "talet" giyerek, Yahudi İspanyolcası'yla (Ladino) yazılmış "peraşa" kitabından duasını ederdi.

Karısı Ayşe, Yahudi geleneğinin tersine, dua okunan evdeki bu "Khal"da yanında oturur, ona eşlik ederdi.

Sabetayistler için "Ayşe" isminin mistik bir anlamı vardı; Sabetay Sevi'nin son eşinin adıydı.

Refik Receb Efendi ve Ayşe Hanım, aradan iki yüz yıl geçmesine rağmen Sabetay Sevi'ye inançlarını sürdürüyorlar, bir gün Mesih olarak döneceğine inanıyorlardı.

Evet, o gün büyük bir boru çalınacak; Asur'da yitenlerle Mısır'a sürgün edilenler gelip kutsal dağda, Yerusâlim'de RAB'be tapınacaklar. (Yeşaya, 27/13.)

Refik Recep-Ayşe çiftinin büyük dedeleri -1594 İtalya'da Toscana eyaletinin başkenti Livorno'nun Alvo köyü doğumlu- Osman Çelebi, Sabetay Sevi'nin önde gelen müritlerindendi.

Livorno, Sabetayist hareketin en önemli üslerinden biriydi. Sabetay Sevi'yi gençlik yıllarından beri tanıyan, birlikte Haham İsaac di Alba'dan din dersleri alan, yine beraber Kabala'yı öğrenen, en sadık mürit Moses Pinheiro ve diğer önemli Sabetay Sevi müridi Haham Meir Rofe Livornolu'ydu.

Ve Selanik'in zengin Yahudi ailesi Alatiniler de Livorno'dan gelmişlerdi. *Efendi'de* yazmıştım; Sultan II. Abdülhamid hal'edilince, Selanik'te Moiz Alatinini'nin Yalılar semtindeki köşkünde yaşamaya mecbur edilmişti.

O dönemde Livorno'da yaşayan herkes Sabetay Sevi'ye sempatiyle bakmıyordu. Karşı çıkan Yahudiler de vardı.

Örneğin, Haham Yosef Ha Levi'nin Sabetay Sevi hakkında olumsuz bir risalesi vardı. Haham Ha Levi gibi dönemin ünlü şairi Livornolu Emmanuel Frances de, Sabetay Sevi aleyhinde, İzmir'den kovulmasını alaya alan *Sevi Muddah* (Kovulan Sevi) adıyla şiirler kaleme almıştı. (John Freely, *Kayıp Mesih*, 2001, s. 43-44.)

Bu olgular da gösteriyor ki, Sabetay Sevi'nin Mesih hareketi Livorno'yu derinden etkilemişti.

Sabetay Sevi'den önce de İtalya'da Kabala rüzgârı vardı. "Hıristiyanlaşmış Kabala'nın en önemli kaynaklarından biri, dünyada resim sanatı deyince ilk akla gelen, Botticelli gibi dâhi ressamların "sponsoru" olan, Floransalı Medici ailesinin hamiliğini yaptığı Platon Akademisi'ydi. Amaç, Hıristiyanlık ile Yahudi mistisizmi arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaktı.

Fransa'dan kaçıp İtalya'ya sığınan Yahudi astrolog Nostradamus'a da "kol kanat geren" Medicilerdi.

Dünyada ve Türkiye'de en çok satan kitap, Dan Brown'un *Da Vinci Şifresi'nin* tarihsel kökeninin nereye dayandığını düşünebiliyor musunuz?

Sabetay Sevi'nin üçüncü eşi Sarah'ın bir dönem Livorno'da yaşamış olması da, Sabetay Sevi hareketinin burada güçlenmesine neden olmuştu.

Sabetay Sevi, Müslüman olup "Mehmed Aziz Efendi" adını alınca, adını bilemediğimiz Livornolu Sabetayist de, "Osman Çelebi" adını almıştı.

Osman Çelebi'nin Sabetay Sevi'nin çok yakını olduğunu düşünebiliriz; çünkü Sabetay Sevi Müslüman olup, "Mehmed Aziz Efendi" adını alarak Saray kapıcıbaşılığına getirildiğinde, Osman Çelebi de, Sultan IV. Mehmed'in ibriktarbaşısı olmuştu.

İbriktarbaşının görevi padişahın yıkanmasına yardımcı olmaktı; yani Sultan IV. Mehmed'i eşleri dışında çıplak gören tek görevliydi.

Demek Osman Çelebi bu kadar güvenli bulunmuştu...
Ayşe dokuz aylık hamileydi. Refik Receb Efendi bebeğin kız olacağına inanıyordu.
Ve bu nedenle daha doğmamış kızım, ortağı Ali Molla'nın yedi yaşındaki oğlu Halil Ali'ye (Bezmen) vermişti!

(Sabetayistlerde) nişan ve nikâh genellikle çocuklar doğmadan önce yapılır. (Abraham Galante, *Sabetay Sevi ve Sabotajcılarının Gelenekleri*, 2000, s. 92.)

Refik Receb Efendi, daha doğmamış kızını iyi bir aileye gelin verdiği için mutluydu. "İyi aile"den kasıt neydi?

Refik Receb Efendi'nin ortağı Ali Molla'nın babası Halil Ağa bin Karayeli, Sabetayist/Kapancıların liderlerinden biriydi. Sabetayistler, "ağa" sanını "halife" yerine kullanıyorlardı.¹⁶ Halil Ağa bin Karaveli, herkesin gelip akıl danıştığı dinî bir liderdi. Kimine borç, kimine akıl, kimine nasihat verirdi. Sözü sayılırdı, itibar görürdü...

Refik Receb Efendi genç yaşına rağmen Selanik'in zenginlerinden sayılırdı; tekstil ticareti yapıyordu. Kardeşi Emin Recebin İngiltere'nin Manchester şehrinden gönderdiği tekstil ürünlerini Selanik'te ve İstanbul'da pazarlıyordu.¹⁷

Ortakları Ali Molla da, Manchester'dan gelen malları Arnavutluk ve civarına satıyordu.

Refik Receb Efendi ile ortağı Ali Molla'nın, Yahudi mahallesi Bedaron'da genellikle kumaş tüccarlarının bulunduğu Bezmen Hanı'ndaki dükkânları hayli hareketliydi.

İki ailenin birlikteliği yıllar sonra Türkiye'nin en büyük tekstil fabrikalarından birini kurmaya kadar gidecekti...

Selanik'te, Sabetayistler, havlu, çorap, peştamal, beledî (yerel pamuklu kumaş), basma imalatında söz sahibiydiler; Yahudiler çuha imalatında, Rumlar ise keçe ve kumaş boyacılığında tekeldiler.

Selanik ticaret hayatına, şehir nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Yahudiler hâkimdi, ilk atılımlar hep onlardan geliyor, diğerleri Rumlar, Sabetayistler, Bulgarlar onları takip ediyordu.

İthalat-ihracat yapan ailelerin iş yaptıkları ülkelerde büro açmaları fikri de Yahudilerden çıkmıştı. Refik Receb Efendi'nin örnek aldığı isim, ataları gibi Livorno'dan gelip Selanik'e yerleşen Yahudi Moiz Alatin'i'di.

1800 doğumlu Doktor Moiz Alatin Selanik'in simge isimlerindendi. Floransa Tıp Fakültesi'ni bitiren bu idealist doktor her dinden yoksul hastalarına bedava bakmasıyla herkesin sevgisini kazanmıştı. Hekim olmasına rağmen ticaretle de hayli başarılı olmuş, Alatin firmasını çok geliştirmişti. Un ve kiremit fabrikaları, alkol damıtımhanesi kurmuştu. Yurtdışındaki işlerin takibi için ailesinin yarısını Marsilya'ya yerleştiren Alatin'in bu girişimci ruhunu, birçok tüccar gibi Refik Receb Efendi de takip etmiş, kardeşi Emin Recebi Manchester'a göndermişti.

Refik Receb ve ortağı Ali Molla Manchester'dan gelen gemileri boş göndermiyor; halı, ipek gibi yerli malları ihraç ediyorlardı.

Aynı hareketlilik birkaç gün sonra Refik Receb'in evinde de yaşandı.

Eşi Ayşe doğum yaptı. Ama minik bir sürpriz vardı: bebek erkekti!

Yıllar sonra Türkiye'nin en zengin işadamlarından olacak, Ali Molla'nın oğlu, yedi

¹⁶ Bezmen ailesi bu nedenle Halil Ali Bezmen'e (Halil Ağa bin Karaveli'nin torunu) "ağababa" derken, diğer dedeleri Nâzım Ali Bezmen'e sadece "dede" diye hitap ediyorlardı. Her iki dedeye farklı hitabın nedeni buydu! *Sabetay Sevi* adlı kitabın yazarı Gövsâ'ya göre, "Ağalık unvanının kaldırılması üzerine Sabetayistler Osman Ağa'ya, Osman Ogan demeye başladılar." (s. 77.)

¹⁷ İstanbul Bülbulderesi Mezarlığındaki bir mezar taşı yazısından o yıllarda Selanik'ten Manchester'e giden Sabetayist sayısının birden fazla olduğunu anlıyoruz:

"Hayatım birçok hastalıkların ıstırabına göğüs gererek mütemadi çalışmakla geçti. İngiliz, Fransız, Alman lisanlarını edebiyatına vâkıf olarak öğrendim. Manchester'da büyük babamızdan tevarüs ettiğimiz Ticarî mevkii pek az zaman sonra kardeşim Nuri'ye terk ettim. Muvaffakiyetimin vârisi hakikisi olan Nuri ailemi yükseltti. Ben yirmi iki yaşında Selanik topraklarına gömüldüm. Şimdi kemiklerim bile kalmadı. İsmimi yâd için Nuri'nin mezarına resmimi koydular. Babam, kardeşlerim Hüsnü ve Nuri'nin kemiklerini, benim de resmimi sinesinde taşıyor."

yaşındaki genç damat adayı Halil Ali (Bezmen) biraz bekleyecekti...

Refik Receb ile Ayşe arasında ilk oğullarına ne isim verecekleri konusunda ufak bir anlaşmazlık yaşandı. Ayşe, oğluna büyük âlim olarak gördüğü ağabeyi Mehmed Esad'ın adını vermeyi çok istiyordu.

Ağabeyi Mehmed Esad birkaç yıl Önce İstanbul'a göç etmişti...

Selanik'teki ailenin öyküsüne biraz ara verip, İstanbul'daki ağabey Mehmed Esad Efendi'yi tanıyalım...

RÜYALARIN TANIĞI YOKTUR

Hace-i irfanım olub, Selanik tüccarından ve avdetilerden (dönmelerden) Receb Efendi'nin sulbünden (olup); hicretin 1259 (1843) senesinde Selanik'te dünyaya gelmiştir. Meskenleri Kadı Abdullah Efendi Mahallesi'dir.

Sefine-i Evliya kitabının yazarı Hüseyin Vassaf (1872-1929), hocası Mehmed Esad Efendi'yi anlattığı bölüme böyle başlıyor.^{3[18]}

Bir ara tespit yapalım: Hüseyin Vassaf, hocası Mehmed Esad Efendi için rahatlıkla "dönme" olduğunu yazabiliyor! Demek ki "dönme" sözcüğü Osmanlı'da "küfür" gibi algılanmıyordu...

Mesele sadece küfür ve aşığılama mıydı ?

Sadece Mehmed Esad Efendi' değil, Osmanlı biyografilerinde benzer çok sayıda yaşam öyküsü ele alınırken, kişinin "dönme" olduğu açıkça yazılır.

Bu Cumhuriyetle mi değişti ?

Ya da ikinci Dünya Savaşı'ndaki Yahudi katliamlarının büyük travması mı buna neden oldu? Çünkü bilmiyor ki, Hitler "dönme" Yahudi'yi de yok ediyordu. Hitler Türkiye'ye girseydi, Sabetayistlerin akıbeti, Türkiye'deki Yahudilerin akıbetinden farklı olmayacaktı.

Bu tespitten sonra devam edebiliriz:

Dönemin mutasavvıflarından Hüseyin Vassaf için Mehmed Esad Efendi'nin yeri başkaydı: Hüseyin Vassaf'ın babası Ürgüplü Hacı Osman Efendi, her fırsatta gittiği Topkapı'daki Pazar Tekkesi'nde bulunan Şeyh Salih Efendi'nin ve Çayırılı Medresesi'nde Mehmed Esad Efendi'nin sohbetlerine oğlunu da götürmüştü hep. Tanışmaları ilerlemiş, Mehmed Esad Efendi, Hüseyin Vassaf a Farsça öğretmişti; *Mesnevî*'yi okutmuştu.

Vassaf, hocası hakkında hep, "Kalbime genç yaşımda tohm-ı tasavvuf ve aşkı eken Mehmed Esad Dede olmuştur" diyecekti...

Hüseyin Vassaf'ın bir yanında Sabetay Sevi'nin sağ kolu Osman Çelebi'nin torunlarından hocası Mehmed Esad Efendi, diğer yaranda Sabetay Sevi'yle "aynı yoldan yürüyen" üstadı Niyazi Mısırî vardı! Hepsini birleştiren, Tanrı'ya ulaşma yollarının benzerliğiydi kuşkusuz...

Önceki sayfalarda, başta Osman Çelebi olmak üzere ailesini biraz olsun tanıdığımız; bir dönem İstanbul'un en ünlü Mevlevî'si olacak Sabetayist Mehmed Esad Efendi kimdi ?

Mehmed Esad Efendi'nin öyküsü Selanik'te başladı.

¹⁸ Hüseyin Vassaf'ın babası Ürgüplü Osman Efendi, Kahire'de Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın; annesi Fatma Emsal Hanım ise, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın eşi Şemi Nur Kadın'ın hizmetinde çalıştılar. Kavalalı ve eşi ölünce, her ikisi de İstanbul'a dönüp, Kavalalı'nın kızı Zeynep Kâmil ile eşi Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'nın (Bektaşilere kol kanat geren, konağında "cem"ler düzenleyen) konağında çalıştılar. Burada evlendiler. Hüseyin Vassaf'ın babası Sinaniye, annesi ise Ziyaeddin Gümüşhanevî dergâhlarına bağlıydı. Sanırım annesi nedeniyle, *Sefine-i Evliya* kitabının önsözünü **Gümüşhanevî Dergâhı'nın son şeyhi Prof. M. Esat Coşan** yazmıştı. İşin garip yanı, Hüseyin Vassaf, Vahdet-i Vücut'a inanan, cifre dayalı gizemli sözler söyleyen ve hatta Hz. Hüseyin ile Hz. Hasan'ın peygamber olduğunu iddia eden Niyazi Mısırî'ye hayrandı; ayrıca kitabında Vahdet-i Vücut'a inanan birçok mutasavvıfın biyografisi vardı. Prof. Coşan, Hacı Bektaş Veli'nin yazdığı iddia edilen Makalat adlı kitap üzerine yaptığı çalışmayla doktora tezini vermişti. Şimdi... Prof. Coşan'dan bu iki örneği vermemin temel bir nedeni var: Gerek Hacı Bektaş, gerekse Vahdet-i Vücut anlayışına inanan tasavvufçular, son yıllarda hep Sünnileştirilmeye çalışılıyor. İbn-i Arabî'nin, Hacı Bektaş Veli'nin, Mevlânâ'nın, Niyazi Mısırî'nin, Yunus Emre'nin vb'nin ehli sünnet olmayla ne ilgisi vardı ?

Zengin bir Sabetayist ailenin oğluydu. Bize söylenene göre, sadece zengin değil, yaşam biçimleri ve kültürleriyle de Selanik'in önde gelen aristokrat ailelerindendi.

Mehmed Esad Efendi, Selanik'te mahalle mektebini bitirdikten sonra, kendi çabasıyla Arapça ve Farsça öğrendi. Babasının dükkânında çalışmaya başladı. Mutsuzdu.

Babası gibi tüccar olmak istemiyordu.

Memurluğu denedi: Kısa bir dönem vilayette tahrirat memurluğu yaptı.

Ancak, Hüseyin Vassaf'a göre iki olay Mehmed Esad Efendi'nin yaşamım değiştirdi.

Bunlardan birincisi:

Bedevî tariki (tarikâtı) meşayihinden (şeyhlerinden) Şeyh Osman Efendi namında bir zattan iktisab-ı malumat (bilgiler edinme) ve hatta tarikatan ve teberrilken (uğur olsun diye) şerbet alarak kesb-i fû-yûzat (bilim, irfan kazanma) eylediler.

İkincisi:

Hususî muallimden tahsil-i ilme başlayıp, henüz sinn-i buluğa vâsıl olmadığı bir çağda iken rüyasında görür ki, kendisi bir kuyuya düşmüş; server-i âlem (s.a.s.) Efendimiz Hazretleri şeref-zâhir olup mübarek yed-i saâdet-i Muhammedîlerini uzatıp Cenâb-ı Es'ad'ı kurtarmıştır, işte bu neş'e onun hâlini diğer-gün etmiş (değiştirmiş), rütbe-i celîle-i İslâmiyet'te sâhib-i makam ve nâil-i meram olmasında (amacına ulaşmasında) amil-i müessir (etki yapan) olmuştur. (Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, 1999, cilt I, s. 329.)

Mehmed Esad Efendi rüyanın etkisiyle mi, yoksa hocası Şeyh Osman Efendi'nin isteğiyle mi bilinmez; 1863'te Selanik'i terk edip İstanbul'a taşındı.

Niye Selanik'te bir dergâha bağlanmadı da İstanbul'un yolunu tuttu?

Şu nedenle sordum:

Tekkelere ilişkin ilk bilginin yer aldığı 1870 vilayet salnamesine (yılığına) göre, Selanik'te, Mevlevîye (2), Nakşîye (2), Kadiriye (4 tekke+2 zaviye=6), Mısrîye (2), Sünbüliye (1), Sadiye (1) tekke ve zaviyeleri bulunmaktaydı.

Selanik'te bu kadar çok tarikat ve tekke varken neden İstanbul'a gitmişti?

Mehmed Esad Efendi'nin İstanbul'a gidiş nedeni ve maksadı bilinmiyor. Sabetayist kimliğini saklamak olabilir mi?

Hayır, çünkü bu kimliğini hiç saklamadığı, kitaplara bile "dönme" olarak geçmesinden belli...

Sanıyorum "arayış" için gitti...

Mehmed Esad Efendi geldiği Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da şeyh, hoca bırakmadı, hepsinin "tedrisatı"ndan geçti...

İlk hocası Hoca Şevket Efendi'ydî.

Onun işaretiyle Gelibolulu Hoca Adil Efendi'ye gidip icazet aldı.

Ardından Fatih'te Yeni Hamam yanındaki Çayırılı Medresesi'nin hocası Şeyh Temimî'den "mutavvel" (Arap edebiyat tarihi) okudu.

Şeyh Şetvan Efendi'nin Fatih Camii'ndeki "Buharî-i Şerif dersinde bulundu.

Bitmedi.

Abdülkerim Efendi'nin "Şerh ül-İşarat" ve Mağribî Şeyh Mustafa Efendi'nin "Fütûhat-ı Mekkiye" okumalarına katıldı.

Okumaya yazmaya çok meraklıydı.

Eline geçtiği paralan hep kitap almaya harcıyordu. Kütüphanesine hemen her gün bir iki kitap koyuyordu.

Ve aralıksız yazıyordu:

Görünen cümle eşyadan (nesnelerden) Huda'dır (Tanrı'dır) Sakın sanma anı (onu) senden cüdadır (ayrıdır)...

Bu şiirinden Mehmed Esad Efendi'nin Vahdet-i Vücut felsefesine inandığı sonucunu çıkarabilir miyiz?

İster Kabala'ya inansın, ister Vahdet-i Vücut felsefesine, hangi dinden olursa olsun, mistiklerin ortak özelliği, kutsal bildikleri yerleri ve önem arz eden önde gelen din adamlarını

ziyaret etmekti, bir tür "arayış"tı yani !..

Sabetay Sevi'nin de, Niyazi Mısırî'nin de çok dolaşıp gezmesinin nedeni vardı. Tanrı'yı arayan bütün kâinatı dolaştıktan sonra O'nu nihayet kendi kalbinde bulurdu. Buna ise, oruç, namaz, duayla değil, ruhun cömertliğiyle ulaşabilirdi.

Mehmed Esad Efendi de, "gerçeğe ulaşmak için manevî bir yolculuğa çıktı". Selanik'ten İstanbul'a bu nedenle gelmişti.

İstanbul'dan ise, sırasıyla, Kudüs* Şam, Konya, Bursa ve Mekke'ye gitti; ilim irfan öğrendi; din hocalarından feyz aldı ve "hacı" oldu.

Mehmed Esad Efendi'nin "hacı" olmasının Müslümanlık dışında bir anlamı var mıydı ?

Şu nedenle soruyorum:

Sabetayistlerin "hacı" olma süreci, iki yüz yıl önce hiç de öyle kolay olmamıştı.

Sabetay Sevi öldükten sonra, "inançlılar grubu" içinde, "Mekke'ye gidip hacı olmalı mı, olmamalı mı?" tartışmaları yaşandı.

Ve grup arasında, ilk ayrılık biraz da bu meseleden çıktı: "Hacı" olmaya karşı çıkan Karakaşîler gruptan ayrıldı!

Yakov Kerido (Müslüman adıyla Abdullah Yakub S. Y.) Müslümanlığı gerçekten benimsediğini göstermek amacıyla Selanik'teki dönmelerin itirazlarına karşın, İslam'ın gereklerinden birini yerine getirmek üzere hacca gitmeye karar verdi. 1690'lı yılların başında çok sayıda müridiyle birlikte Mekke'ye doğru yola koyuldu. (...) Hacca gitme konusu, Selanikli dönmeler ile Kerido'nun müritleri arasında çıkan anlaşmazlıklardan sadece biriydi. (John Freely, *Kayıp Mesih*, 2001, s. 256.)

Sabetayistlerin Kapana koluna mensup Mehmed Esad Efendi yaşamı boyunca altı kez hacı oldu!

Dönelim tekrar Mehmed Esad Efendi'nin İstanbul günlerine...

Günlerce, aylarca dedelerde, hocalarda, şeyhlerde dolaşan; okuyan, dinleyen, icazet alan Sabetayist Mehmed Esad Efendi'nin neredeyse gitmediği tarikat kalmadı: Şazeli, Kadirî, Şabanî, Nakşibendî...

Mekke'de Senusi-İdrisi; Halep'te Ekberî tarikatlarından icazet aldı.

Hintli Şeyh İsmail Nüvvab İstanbul'a geldiğinde hemen yanına gitti ve emirleriyle medresede erbain çıkardı; yani kırk gün az yemek yiyip, az içip, az uyuyarak, kendini tamamen ibadete verip, nefsinin terbiye etti...

Sabetay Sevi, Kudüs'e korumasız ve hizmetkârsız geldi, odasına çekildi ve asla çıkmadı. Hafta boyu oruç tuttu ve şebt günü çarşıya çıkarak, kendisine üst baş aldı. (Gershom Scholem, *Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi ?*, 2001, s. 122.)

Benzerlikler hem şaşırtıcı, hem değil. Devamlı altını çizdiğimiz gibi, yüzyıllarca iç içe olmuş dinlerin birbirlerini etkilememeleri söz konusu olamazdı...

Yıllarca tarikatları ve dergâhları dolaşan Mehmed Esad Efendi sonunda aradığını buldu.

Önce, aşkı, neşeyi, müziği, rakı ve şiiri, ruhu temizleme vasıtası olarak kabul eden Vahdet-i Vücut inancını benimsemiş tasavvufa inanmıştı.

Sonra, dönemin ünlü sufisi, İstanbul Yenikapı Mevlâihanesi şeyhi Osman Salâhaddin Dede'ye bağlandı.^{4[19]}

Mehmed Esad Efendi, başına "taç"ını, sırtına "hırka"sını geçirmeden önce sormak zorundayız: Neden, Mevlvî tarikatına bağlanmıştı? "Aradığı" neydi, bulduğu ne oldu?..

Sorunun yanı sıra bazı alıntılar yaparak vermeye çalışalım: Alıntı yapacağımız, Reynold A. Nicholson'un *İslam Sufileri* adlı kitabının, 1978'de Kültür Bakanlığı tarafından yayımlandığı öncelikle belirtiyorum ve bu açıdan da okumanızı istiyorum.

¹⁹ Yazmıştım: Ünlü şarkıcı Madonna önce Kabala'ya merak sardı. Sonra tüm ritüelleri yerine getirerek Yahudi oldu. Hint asıllı Amerikalı Dr. Deepak Chopra'nın hazırladığı, *A Gift of Love* müzik albümüne, Mevlânâ'nın "Beni Sever misin" şiirini İngilizce okuyarak katkıda bulundu. Kabala'ya inancın yolu Mevlvîlik'le bir yerde çakışıyor muydu ?

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam, aralarındaki derin dogmatik farklara rağmen, azımsanmayacak ortak öğelere sahiptir, bu ortak öğenin manevî içeriği Yahudi, Hristiyan ve İslam tasavvufunda, en iyi şekilde görülebilir, ki bu üç dinin tasavvufu, ister Musevî, ister İsevî ve isterse Muhammedi olsun, zühd ehlinin bütün kalbiyle Tanrı'ya yönelişinde, sürekli derinleşen bu ruh tecrübesine aynı derecede tanıklık eder. (s. 8.)

Pir Sultan Abdal ne diyordu:

Deniz çaldım asa ile Göğe ağdım İsa ile Tur Dağı'nda Musa ile Münacata dura geldim...

Her üç dinin mistiklerinin de aynı "kaynaktan beslendiklerini" belirttikten sonra şimdi bir alıntı daha yapalım:

Muhyiddin Arabî ve Vahdet-i Vücut mektebi: Mevlânâ'nın tasavvuf anlayışında en çok etkili olan mekteplerden birisidir. (...) Muhyiddin Arabî'nin evlatlığı ve halifesi, Mevlânâ'nın yalan dostu Sadreddin-i Konevî (öl. 1274) sayesinde anlaşılabilir hale gelen Vahdet-i Vücut telakkisi, Anadolu'da gerek elit tabaka tasavvufunu, gerekse popüler tasavvufu derinden etkiledi. Muhyiddin Arabî'nin ileri gelen öteki halifeleri Mileyedüddin-i Cendî, Sadeddin-i Ferganî ve Afifeddin-i Tilemsanî'nin faaliyetleri sayesinde Vahdet-i Vücut tam anlamıyla bir mektep haline gelerek yayıldı. Bu mektebin bir önemi, Mevlânâ'nın tasavvuf telakkisinin (anlayışının) oluşmasına olan katkısı kadar, Osmanlı dönemi boyunca da resmî din anlayışına muhalif çevrelerin ideolojisini oluşturmuş bulunmasından gelmektedir. (Ahmet Yaşar Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, 2004, s. 92.)

Bütün islam dünyasının tüm zamanlarının en büyük ve en sistematik tasavvufçusu Muhyiddin Arabî, Mevlânâ'yı derinden etkilemişti.

Şeyh Arabî'nin üvey oğlu ve halifesi Sadreddin Konevî, Mevlânâ'nın yakın dostuydu; fikirdaşıydı.

Mevlânâ, Konevî'den Endülüs ekolünün Vahdet-i Vücut felsefesini ve ahlakçı karakterim; Şems-i Tebrizî'den ise, Horasan Melaitiliği'nin ilahî aşk ve cezbeyle dayalı, estetikçi tasavvuf ekolünü almıştı.

"İnsan-ı Kâmil" ya da Kabala'nın deyişiyle "Adam Kadmon" olma yolunda ilerleyen Selanikli Mehmed Esad Efendi'nin bu yola girmesinde, yani Mevlevî olmasında, Endülüslü İbn Arabî'nin metafizik sistemi haline getirdiği Vahdet-i Vücut felsefesinin etkisi olduğunu yazarsak hata yapmış olur muyuz?..

Mevlânâ Celaleddin, Vahdet-i Vücut'culuğunu da hiç şüphe yok ve, tasavvuf tarihinin akışını derinden etkileyen en sistematik mutasavvıf Muhyeddin İbn Arabî'ye borçludur. Ancak Mevlânâ, bu sistemin ahlakçı karakterinin üstüne kendi estetikçi damgasını vurmuş, onun varlık meselesine verdiği ağırlığı insan faktörü üstüne kaydırmış, böylece bize göre tasavvuf tarihinin en ilginç sentezlerinden birini meydana getirerek büyük bir iş başarmıştır. Mevlânâ Celaleddin'in orijinalliği buradadır. Aynı başarıyı Yunus Emre'de de görmek bizi hiç şaşırtmıyor. (a.g.e., s. 132.)

Adı ister İbn Arabî, ister Mevlânâ, ister Mehmed Esad Efendi olsun, tasavvufun Tanrısı ile dindarın Tanrısı birbirinden mahiyet olarak farklıydı, ayrıydı! Dindara göre Tanrı ile âlem birbirinden farklıdır; mistik inanca göre ise vücut birliği vardır.

Mevlevî'lerin, çocuklarına "Tanrılık sırlarını bilen" anlamına gelen "Agâh" adını vermelerinin nedenidir bu felsefe...

Mehmed Esad Efendi'nin Mevlevî olması için bu felsefî bir nedendi...

Hadi bir de "komik" bir neden bulalım:

Yahudiler, geviş getirmeyen ve çatal tırnaklı olmayan (buna uymamasına rağmen deve, domuz, tavşan da dahil) hayvanlar ile pulsuz, yüzgeçsiz deniz ürünlerini yemiyorlardı; kalkan, yengeç, midye gibi.

Mevlevî matbahına (mutfağına) balık giremezdi! Onlara göre balık, varlığın büründüğü en aşağılık şekildi! Denizden çıkanlar yeniline insanın manevî feyzinin kapanacağına inanıyorlardı...

Güzel. Peki ama biliniyor ki, Mevlânâ balığı çok severdi. Hatta bu nedenle oğlu Sultan Veled, canlıları ikiye ayırıyordu: hayvanlar ve melekler. Hayvanlar, toprakta yaşayan yılanlar; melekler ise denizlerde yaşayan balıklardı; çünkü babası balık seviyordu!

Türkiye'de Mevlevîlik konusunda hâlâ tek uzman olarak görülen Abdülbaki Gölpınarlı diyor ki:

Mevlevîlik, edep, erkân ve merasim bakımından XVI. yüzyıldan sonra kat'i şeklini almıştır. (Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, s. 288.)

Balık yememe ritüeli Mevlevîliğe ne zaman girmişti acaba?..

"KABUL" TÖRENİ KOLAY GEÇMEDİ

Mehmed Esad Efendi'nin Mevlevîliğe girişi, o kadar kolay olmamıştı.

"Gerçek mürşit" olabilmesi için, her türlü acıyı ve eziyeti çekerek, zorlu ritüelleri bir bir yapması gerekiyordu.

"Aday" olabilmek için birtakım koşullar aranıyordu: bekâr olmak, bedensel bir sakatlığı bulunmamak, kötü ünü ya da cezaî hükümlülüğü olmamak, kendini geçindirebilecek bir mesleğe sahip olmak vb.

Mehmed Esad, bekârdı; fizikî bir engeli, kötü ünü, cezaî hükümlülüğü yoktu.

Hemşehrisi Selanikli Abdi Kâmil Efendi'nin kurduğu, Şems ül-Maarif Mektebi'nde Farsça öğretmenliği yapıyordu. Yani kendini geçindirecek mesleği de vardı.

Ama, kendisinin tarıkata bu açıklamaları yapması yeterli değildi; Mevlevîler, dergâha girmek isteyen aday hakkında önce gizli bir soruşturma yapıyorlardı. "Meydancı dede" gerekli soruşturmayı ve adayın kişiliğiyle ilgili bilgileri gizlice topluyordu.

Mehmed Esad Efendi, bu soruşturmadan da başarıyla çıkmıştı.

Sabetayist olması dergâha girmesine engel değildi.

Soruşturma olumlu sonuçlanınca, "meydancı dede" Mehmed Esad'ı çağırıp, ona dervişliğin çilesini, yol ve yöntemin güçlüğüne anlattı.

Kararını bir kez daha gözden geçirip, düşünmesi için birkaç gün süre verdi.

Birkaç gün sonra tekrar dergâha gelen Mehmed Esad Efendi, kararının kesin olduğunu söyledi.

"Meydancı dede" onu, "kazancı dede"ye götürdü.

Bir kez de, "kazancı dede" dilinin döndüğünce, tarıkata bağlanmanın zorluğunu anlattı ve yeniden düşünmesi için ikinci kez süre verdi.

Bu zaman sürecinde, Mehmed Esad Efendi'nin, ahlaksal niteliklerini öğrenebilmek amacıyla, ona, birtakım kabahatler ve suçlar işletilmeye çalışıldı.

Bu sınavı da başarıyla geçince, bu kez "aşçıbaşı dede"ye götürüldü ve yine birtakım öğütler verildi.

Sonuçta tüm bu "sınavları" geçip, tarıkata bağlanmakta ısrarlı olduğu görülünce, "Hak ve erenler yardımcı olsun" dileğiyle, tekrar "meydancı dede"ye teslim edildi.

"Meydancı dede", elinden tutup onu doğruca "meydan-ı şeri"e götürdü...

Sanmayın ki, Mehmed Esad Efendi'nin "tarıkata girişi" tamamlandı. Hayır. Önünde şimdi daha zorlu bir süreç vardı...

"Meydan-ı şerif"e teslim edilen Mehmed Esad Efendi, abdest aldırıldıktan sonra, dergâh meydanının dış kapısı yanına serilen ve "ayak postu" denilen beyaz bir posta oturtuldu; basma "arakiye" denilen derviş külahı, sırtına da "tören hırkası" giydirildi. Burada kimseyle konuşmadan, dizüstü, üç gün üç gece oturdu. Sadece tuvalet ihtiyacı için kalkabildi. Üç günün sonunda, bir kez daha soruldu, "Kararın kati mi?" diye.

"Evet" dedi.

Bunun üzerine, "meydancı dede" onu alıp Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salâheddin Dede'ye götürdü.

Ve burada, sikkesi^{5[20]} tek birlenerek giydirildi.
Bütün bu zorlu sürecin amacı, adayın nefsinin öldürülmesiydi...
Tarikata kabul edilmek kolay değildi; bu konuda hep bir örnek olay anlatılır;

Bir genç tarikata girmek, tasavvuf yolunu seçmek ister, şeyhe başvurur. Şeyh ona öğütler verir; ondan birtakım görevlerin yerine getirilmesini ister. Genç bunların hepsini yerine getirir, tekkede yıllarca içe kapalı bir yaşam sürer. Günün birinde şeyh onunla kısa bir geziye çıkar, yolda giderken birdenbire şeyh durur, öksürür, yere katı bir tükürük atar, sonra gence döner; "Git şunu yala" der. Genç tekkede yıllarını geçirmesine karşın, tükürükten tiksindir, iğrenir, şeyhin dediğini yapamaz. Şeyh güler, "Git nefsinin öldür de gel" diyerek gence olgunlaşmadığını bildirir. (İsmet Zeki Eyüboğlu, Tasavvuf-Tarikatlar, Mezhepler Tarihi, 1987, s. 22.)

Müslüman tasavvufunda bulunan nefsi öldürme ritüeli, Kabalaca yok mu sanıyorsunuz:

İspanyol Kabalacı İshak'ın (1300) anlattığı aşağıdaki hikâyeye bunu iyice belirtmiştir.

"Devekut"a, Tanrı'ya merbut (bağlı) olmanın sırrına ermiş kişi temkinin (itidalin, ölçülü olmanın) sırrına varır ve itidal sahibi yalnızlığa varır ve buradan Kutsal Ruh'a ve peygamberliğe gelir. Ancak itidalin sun konusunda bana Rabbi Abner tarafından şunlar söylenmişti: "Günün birinde gizli öğreti âşığı biri bir münzeviye gelip şakird (öğrenci, çırak) olarak kabulünü diler. Ve münzevî ona şunları söyler: 'Oğlum, amacın takdire layıktır ama itidale sahip misin, değil misin ?' Cevap verir şakird: 'Gerçekten övülmekten hoşlanıyorum ve hakareten acı duyuyorum ama müntakim (intikamcı) değilim ve kin beslemem.' Bunu üzerine üstad ona şunu söyler 'Oğlum, evine dön, şöyle ki itidale sahip olmadığın ve hâlâ hakaretin ıstırapım duyduğun sürece, düşüncesini-zihnini Tanrı'ya bağlama durumuna gelmemişsin.'" (Burhan Oğuz, Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış, 2003, s. 304.)

Benzerlik şaşırtıcı mı? Sanmam. Şöyle ki:

Tasavvuf, genel olarak, birer nebî sayılan sekiz ulu kişinin sekiz güzel haslet ve âdetine dayandırılmıştır ki, onlar da şunlardır:

- 1- Hz. İbrahim'in kerem (soyluluğu) ve sahaveti (cömertliği).
- 2- Hz. İshak'ın kaza ve kadere rızası.
- 3- Hz. Eyyüb'un sabrı.
- 4- Hz. Zekeriya'nın münacatı (Tanrı'ya yakarması).
- 5- Hz. Yahya'nın garipliği.
- 6- Hz. Musa'nın suf (yünlü) hırka giyişi.
- 7- Hz. İsa'nın seyahati ve tecerrüdü (Tanrı'ya yönelmesi).
- 8- Hz. Muhammed'in fakrı.

Bunların ilk altısı (hatta yedisi) Musevî dinî tarihinin nirengi kişileri değil mi ?(a.g.e., S. 361.)

Benliğini (nefsini) ortadan kaldıran Mehmed Esad Efendi sonunda Mevlevî tarikatına girdi. Mevlevî olan ilk ve tek Sabetayist o değildi...

Sabetayist/Kapancılar ile Mevlevîlerin ilişkisi eski yıllara dayanıyordu:

(Kapancıların lideri) Derviş Efendi'ydi.

Derviş Efendi, büyük olasılıkla Sabetayıcılarla yakın ilişkiler kurdukları bilinen Mevlevî tarikatındandı.^{6[21]}

²⁰ Mevlevîlerin giydikleri yüksek ve tepesi düz keçe külah. Mevleviler sikkeleri başlarına giyerken ve çıkarırken bir saygı belirtisi olarak sikkenin kenarını öperlerdi. Sikke gece yatarken çıkarılmazdı. Ancak kimi Mevlevî çıkarır, onun yerine "arakiye" gibi başlıklar giyerdi.

²¹ Ünlü Kapancı ailelerden birinin "Derviş" soyadını seçmesinin nedeni, Mevlevîlik ilişkisi olabilir mi ?

Örneğin, Sabetayist/Kapancıların kurduğu Şişli Terakki Okulu kurucuları arasında üç "Derviş" var Celal Derviş, Kemal Derviş, Mecdi Derviş...

XX. yüzyıl başlarında Selanik'te değişik tarikatlara ait yaklaşık otuz iki tekke vardı ve bunların çoğu Bektaşî ve Mevlevî tekkeleriydi. Aralarında en büyük ve varlıklı olanı, Mevlevîlerin baş tekkesi olan Mevlevîhane'ydi. Mevlevîhane, Yenikapı'nın hemen dışında, iki dönme mezarlığının bulunduğu yerdeydi. Hiç şüphesiz Derviş Efendi ile Kapancı tarikatının diğer üyelerinin bağlı bulunduğu tekke burasıydı; Yakubîler ve Karakaşlar ise Bektaşîlere yakınlıklarıyla tanınıyorlardı. (John Freely, Kayıp Mesih, 2001, s. 270.)

Öte yandan bize sözle aktarılmış bir bilgi olarak kaydedelim ki Selanik'teki Kapanî grubu üyelerinden bir kısmı daha çok Mevlevîliğe meyletmiştir. Elde bulunan bir fotoğrafa göre Terakki Ticaret Mektebi Zükür kısmı binasında yapılan bir tören esnasında Mevlevî dervişlerinin de hazır bulundukları görülmektedir. Ayrıca Mevlevî şeyhlerinin zaman zaman Terakki okullarına ücretsiz kabul edilmek üzere öğrenci gönderdikleri de belirlenmiştir. (Mehmet Ö. Alkan, İmparatorluk'tan Cumhuriyete Selanik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki okulları 1877-2000, 2003, s. 50.)

SİYASETİN MERKEZİNDEKİ DERGÂH

Mehmed Esad Efendi, Yenikapı Mevlevîhanesi'ne bağlandığı günlerde, İstanbul'da sıcak gelişmeler vardı. Osmanlı'nın başkenti kaynıyordu.

Ve bu hareketlilik merkezlerinden biri de Mehmed Esad Efendi'nin bulunduğu Yenikapı Mevlevîhanesi'ydi...

Osman Salaheddin Dede, kırk beş yıldır İstanbul Yenikapı Mevlevîhanesi'nin şeyhliğini yapıyordu. Amcası Abdürrahim Kühnî Dede, 1831 yılında vefat ettiğinde, onun yerine postnişin olduğunda on bir yaşındaydı.

Osmanlı Devleti'nin karışık döneminde kırk beş yıl bir dergâhı yönetmek hiç de kolay değildi. Beş padişah, altmışa yakın sadrazam görmüştü.

Keçecizade Fuad Paşa, Ali Paşa gibi sadrazamlar; Mehmed Sadeddin Efendi, Ahmed Muhtar Beyefendi gibi şeyhülislam; Mehmed Ali Paşa, Said Efendi, Rıza Paşa gibi nazırlar, Hıfzı Paşa, İzzet Bey gibi valiler, Başhoca İshak Efendi gibi âlimler; Emine Behiye Hanım, Nimet Hanım, Saadet Hanım gibi devrin önemli şahsiyetlerinin eşleri ve kızları Osman Salaheddin Dede'ye intisap etmişlerdi.

Şeyh, Sultan II. Mahmud ile Sultan Abdülmecid'in teveccüh ve iltifatlarını almıştı. Her iki padişah da dergâhın müdavimlerindendi. (Sezai Küçük, Mevlevîliğin Son Yüzyılı,

Oğlu Neş'e Derişin iddiasına göre, 1934 yılında Soyadı Kanunu çıkınca, babası Celal Derviş, "dinsel adlara pek sıcak bakılmadığı için Derviş yerine Deriş" soyadını seçmişti. (Mehmet Ö. Alkan, s. 383.)

Celal'in ağabeyi Mecdi Derviş ise "Eren" soyadını almıştı. Akrabaları Kemal Derviş ise "Derviş" soyadında ısrar etmişti.

Avukat Celal Derviş, Türkiye'nin ilk kadın gazetecilerinden Sabiha Sertel'in ağabeyiydi. Sabiha Sertel, eşi Zekeriya Sertel'in yazdığına göre "kendilerinden olmayan" biriyle evlilik yapan ilk Sabetayist'ti. Bu evliliğe izin Veren isim ise Avukat Celal Derviş'ti. (Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım* [1905-1950], s. 57.)

Kendi ifadesine göre, ilk dönme evliliğini gerçekleştiren Zekeriya Sertel de, "Tarih-i te'sisinden itibaren Şişli Terakki Mektebi Encümeni 'Aza-yı Faale' ve 'Aza-yı Hamiye'liğine kayıtlı" bulunan 62 kişiden *biri*ydi!

Zekeriya Sertel, 1968'de anılarını kaleme aldığı *Hatırladıklarım* adlı kitabında kayınçosunun adını "Celal Derviş" olarak yazarken; Sabiha Sertel 1969'da anılarını kaleme aldığı *Roman Gibi* adlı kitabında ağabeyinin adının "Celal Deriş" olduğunu belirtiyor.

Zekeriya Sertel'in, kayınbiraderinin soyadını "Derviş" olarak hatırlaması "Derviş" adının hep kullanıldığını gösteriyor...

Yazılanlara göre, ilk Sabetayist-Türk Müslüman evliliğini gerçekleştiren Derviş ailesiydi. İlginçtir, bugün hâlâ Kapancıların "ağa"lığını yapan kişinin soyadı da Derviş'tir! Manchester'den Selanik'e dokuma tezgâhı ithal eden Refik Efendi'nin torunu, ünlü yönetmen Halit Refiğ, ilk dönme evliliğini gerçekleştiren Sabiha Sertel'in teyzesi Ayşe Hanım'ın torunudur. Şişli Terakki Mektebi mezunu Halit Refiğ de "bu ailede yabancıyla evlenenlerden" biri oldu: Eşinin adı Eva Abrahamson'du.

Sultan II. Abdülhamid ve Sultan Reşad da (V. Mehmed) şehzadelikleri döneminde Yenikapı Mevlevîhanesi'ni ziyaret etmişlerdi.

Osmanlı Sarayı'nın Mevlevîhane'lerle ilişkisi Sultan III. Selim döneminde çok gelişmişti. Bu ilişki Sultan II. Mahmud döneminde de sürdü. Bunun önemli nedeni, yeniçerilere, dolayısıyla Bektaşilere karşı olan padişahların, Mevlevî'leri yanlarına alma taktiği idi.

Sultan III. Selim ile Sultan II. Mahmud'un yolunu diğer padişahlar da tutmuştu.

Özetle, Osmanlı Sarayı'nın, Şeyh Osman Salaheddin Dede'ye saygısı büyüktü.

Saray ne kadar iltifat sunsa da, Osman Salaheddin Dede'nin kendine en yakın bulduğu isim Midhad Paşa'ydı...

Bu arada, Midhad Paşa'nın Mevlevî olduğuna dair hiçbir kanıt yok. Tek yakınlık, Midhad Paşa'nın, dergâhın yakınındaki Arapzade Çiftliği'ni satın alması ve bu komşuluk sayesinde tanışmalarıydı. Karşılıklı ziyaretlerle tanışıldık kısa sürede dostluğa dönüşmüştü. Midhad Paşa'nın kızı Memduha Hanım, Dede Efendi'ye intisap etmişti.^{7[22]}

Midhad Paşa ile Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salaheddin Dede arasındaki dostluğun "ortak payda"sı neydi?

Tanrı'ya olanaklar ölçüsünde yaklaşmanın yolu olarak görülen tasavvuf, bir fikir hareketi olmaktan ziyade, bir gönül ve ruh hali meselesi olarak görülse de, pratikte durum hiç de öyle değildi...

Bu uzun cümleyi biraz açayım:

Osman Salaheddin Dede, 1876 yılım hayli aktif geçirdi.

O yıl, askerî darbeler, tahttan padişah indirmeler, intiharlar, suikastlar ve payitahtın üç kez el değiştirmesi olaylarının perde arkasındaki isim, Osman Salaheddin Dede'nin sırdaşı, Midhad Paşa'ydı.

30 Mayıs'ta Sultan Abdülaziz askerî darbeyle tahttan indirildi. Sultan V. Murad padişah yapıldı.

Artık biliniyor ki, bu darbenin sivil lideri Midhad Paşa'ydı. Paşaya en büyük yardımı Askerî Mektepler Komutanı Süleyman Paşa⁸²³ yapmıştı. Tarihte askerî öğrencilerin darbeye kalkıştığı ilk olay buydu.

Ve darbenin arkasında İngiliz Büyükelçisi Sir Henry Elliot vardı. Sultan V. Murad, Mitilimi Paşa ve Sir Elliot'u birleştiren "harç" masonluktu. Hepsisi masondu. Düşmanları, Rusya yanlısı politika izleyen Sultan Abdülaziz'di...

Darbe sonucu Sultan Abdülaziz, bir iddiaya göre intihar etti; diğer iddiaya göre öldürüldü...

Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salaheddin Dede'nin bu darbede rolü var mıydı?

Bu soruyu şu nedenle soruyorum:

Osman Salaheddin Dede'den bahseden birçok kaynak kitap, Sultan II. Mahmud ile Sultan Abdülmecid'in dergâha geldiklerini, şeyhe iltifatlarda bulunduklarını yazıyor.

²² Memduha Hanım, Midhad Paşa'nın Naima Hanım'dan olan tek kızıydı. Halep Valisi Vefik Bey'le evlendi. Memduha-Vefik çiftinin oğulları mühendis, CHP milletvekili (1943-1946) Refik Fenmen, Yanyalı Lamia Hanım'la evlendi. Bu evlilikten büyükelçiler Rasim Fenmen (Başbakan Adnan Menderes'in özel kalemligini de yaptı) ve Şefik Fenmen ile ressam-heykeltıraş Seniye Fenmen, piyanist sanatçı Mithat Fenmen, mühendis Sabahattin Fenmen oldu. Seniye Fenmen, Selanikli bir tüccarın oğlu, yağ ve sabun fabrikası sahibi Tarık Taylan'la evlendi. Bu evlilikten ressam Orhan Taylan doğdu. Ne yazık ki, Türkiye'nin çağdaş bilge kadınlarından Seniye Fenmen, 14 nisan 1997'de evine giren hırsız tarafından, kendi yaptığı heykeli kafasına vurularak öldürüldü.

²³ Bu olayda "Süleyman Paşa faktörü" sanki hep göz ardı edilir. Halbuki: Tarih-i Âlem adlı genel bir tarih kitabı yazan Paşa, bu eserinde Türklerin Osmanlı ve İslamiyet öncesi dönemlerini ele alıyordu. örneğin; Oğuz Han, aslında Çin kaynaklarında adı geçen Hiung Nu (Hun) İmparatoru Mete Han'dı. Süleyman Paşa, Osmanlı tarihindeki ilk 'Türkçülerden' biriydi. Bugün bilinen "ırkımızın ilk kahramanlarının" çoğunu Süleyman Paşa'ya borçluyuz. Sultan II. Abdülhamid bu kitabı yasakladı. İttihatçılar 1911'de tekrar yayımladılar.

Benim dikkatimi çeken şey, Sultan Abdülaziz'in dergâha gelmemesi !
Sultan Abdülaziz, Yenikapı Mevlevîhanesi'ne neden mesafeliydi, soğuktu?
Sebepe şeyhin en önemli müridi Fransız yanlısı Sadrazam Keçecizade Fuad Paşa'yı,
Sultan Abdülaziz'in iki kez görevden alması olabilir mi ?

Keçecizade Fuad Paşa, eşi Emine Behiye Hanım, oğulları Nâzım ve Kâzım beyler,
gelinleri Nimet Hanım, torunları Hikmet ve Reşad beyler hepsi Osman Salaheddin Dede'nin
müridiydiler.

Bir diğer müridi -keza yine Fransız hayranı- Sadrazam Ali Paşa, Keçecizade Fuad
Paşa'yla birlikte hareket ediyordu.

Fuad ve Ali paşalar, Tanzimat Fermanı'nı okuyan Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'ya
karşı olmalarıyla ünlüydüler.

Yazdığım gibi, Fransız taraftan olmakla şöhret kazanmışlardı.

İkisi de "Tercüme Bürosu"nda yetişmişlerdi. Osmanlı'da yeni filizlenen "milliyetçilik"
fikirlerinin daima aleyhinde olmuşlardı. Bu fikirlerin çeşitli unsurlardan oluşan imparatorluğu
parçalayacağına inanıyorlardı. Osmanlı pazarını yabancılara açan Islahat Fermanı'nın
altında da, bu iki sadrazamın imzası vardı. Yabancılara emlak satışı gibi birçok yasa, ilk
onların döneminde çıktı. Camondo, Oppenheim, Alatin ve Rothschild gibi zengin Yahudi
hanedanlarla, ailelerle yalan ilişkileri vardı. Ve her ikisi de masondu.

Fuad ve Ali paşaları yazmamın nedeni, bu kadar faal iki sadrazamın, Yenikapı
Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salaheddin Dede'yle siyaset konuşmadığını düşünmemiz biraz
saflık olmaz mı?

Yazılanların aksine Şeyh Osman Salaheddin Dede'nin siyasetin içinde olmaması söz
konusu olabilir mi?

Yenikapı Mevlevîhanesi siyasetin hem de tam göbeğindeydi.

Fransızlardan ve İngilizlerden "bağımsız" bir politika sürdürmekten yana olan Sultan
Abdülaziz, "Fransızcı" dergaha soğuktu.

Ve ilginçtir hu dergâh daha sonra "İngilizci" olacaktı...

Kırım Savaşı'ndan sonra İngilizlerin ve Fransızların Osmanlı Sarayı üzerindeki etkisi
çok artmıştı. Başta sadrazamlar olmak üzere Babiâli bu iki emperyal güçten birini arkasına
almadan mevki ve statü sahibi olamayacağını biliyordu. Artık sadrazamlar, paşalar, "İngilizci",
"Fransızcı" olmakla tanınıyordu; yeni tip bir devlet adamlığı doğmuştu.

Doğal olarak Rus yanlısı Sadrazam Mahmud Nedim Paşa ile Sultan Abdülaziz bu lobi
karşısında hiçbir şey yapamayacaklardı. Hele hele, dış borç ödemelerini durduran bir ferman
yayınladıkdan sonra!

Yenikapı Mevlevîhanesi önce Fuad ve Ali paşalarla Fransızlara yakındı; sonra Midhad
Paşa vasıtasıyla İngilizlere yaklaşmıştı !...

İngilizlere yakınlık konusunda Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'dan kalan boşluğu
Midhad Paşa dolduruyordu. Ona göre, dünya siyasetinin ve iktisadının merkezi İngilizlerdi.

Bildiğiniz gibi, Yahudi Benjamin Disraeli (1804-1881) iki kez İngiltere başbakanı
olmuş, hatta güçlü lobi nedeniyle, Parlamento'ya, İngiltere'nin adının "İsrail" olmasını teklif
etmişti!

Avam Kamarası'nda Baron Lionel, Nathaniel de Rothschild, Sir Arthur Montaigne,
Lionel Cohen, Sir Julian Goldschmidt gibi büyük servet sahibi Yahudiler vardı. 1871'de Sir
George Jessel başsavcı oldu ve birçok hükümette bakanlık yaptı. Lord İsaac Reading Adalet
bakanı yapıldı.

Uzatmayayım. Liste uzun; 1840-1948 arasında İngiltere'de doksan Yahudi
milletvekilliği, bakanlık yaptı.

Midhad Paşa ve Yenikapı Mevlevîhanesi bu güce inanıyorlardı.

Sultan V. Murad'ın ruh sağlığının bozuk olması, İngilizler ile Midhad Paşa'nın tüm
planını bozdu.

Peki, İngilizler ile Midhad Paşa'yı hangi amaç bir araya getirmişti?

Midhad Paşa Rusçuklu Hacı Hafız Mehmed Eşref Efendi'nin oğlu olarak bilinmektedir.
On yaşında Kuran-ı Kerim'i ezberlediği söylenen Midhad Paşa'nın Yahudi bir aileden
geldiği iddia edilmektedir. 1889 yılında yayımlanmış olan Edvaro Drumont'un *La*

France Juve adlı kitabının birinci cildinin 113. sayfasında Yahudilik'ten geldiği ileri sürülmektedir. Bu kitapta Midhad Paşa'nın annesinin Macaristanlı bir hanım olduğu yazılmaktadır. (Hikmet Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, 2005, cilt I, s. 259.)

Peki, İngiltere'de siyasetin ve ekonominin başında kimler vardı: Yahudiler.

Yahudi Benjamin Disraeli'nin iki kez İngiltere başbakanlığına geldiğini anımsatmak isterim.

Öte yandan Başbakan Disraeli'nin akrabası, Osmanlı'nın en zengin adamı Yahudi Abraham Salomon Camondo ise o tarihlerde, Saray'ın soğuk tavırları, Şam ve Rodos'taki kan itiraları sonucu çıkan olaylar nedeniyle İstanbul'u terk edip Viyana'ya gidiyordu.

Uzatmaya gerek yok, Sultan Abdülaziz karşısındaki lobinin yapısı ortaya çıktı.

Tarih hâlâ Sultan Abdülaziz (öl. 1876) ile veliaht yapmak istediği oğlu Yusuf İzzeddin'in (öl. 1915) intihar mı ettiklerini, yoksa öldürüldüklerini mi ortaya çıkaramamıştır!

Sonunda lobi başarmıştı. Ancak problem vardı, Sultan V. Murad alkolikti ve ağır bir depresyona girmişti. Beklemişler ama düzelme olmamıştı.

Bu nedenle, Sultan V. Murad tahttan indirildi.

Onun yerine Sultan E. Abdülhamid'in tahta çıkmasını sağlayan en kilit isim, Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salaheddin Dede'ydi...

Devrin etkili siyasî ismi Midhad Paşa ile Abdülhamid Han'ın diyalogunu da Osman Salaheddin Dede temin etmiş ve bu görüşmeler neticesinde Midhad Paşa da bazı şartlarla Abdülhamid Han'a destek sözü vermiştir.

Hamid Efendi ile Midhad Paşa arasında ilk görüşme Boğaziçi'nde Hacıosman Bayın ile Maslak yolu üzerindeki köşkte olmuştur. Anayasa'nın ilan edileceği va'di işte burada ilk defa olarak Veliaht Hamid Efendi tarafından Midhad Paşa'ya yapılmıştır. Şeyh Osman Efendi'nin de hazır bulunduğu bu mülakatta Hamid Efendi'den bir de senet alındığım işittim. (Ziya Uygur, *İnkılaplar, ihtilaller ve Siyonizm*, 1968, s. 185.)

Abdülbaki Gölpınarlı da *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* kitabında, Midhad Paşa'nın organize ettiği, Sultan V. Murad'ı indirip yerine Veliaht Abdülhamid'i getirme planının en kilit isminin *Osman Salaheddin Dede* olduğunu yazıyor.

Veliaht Abdülhamid ile Midhad Paşa'yı yakınlaştıran, buluşturan oydu. (s. 272.)

Osman Salaheddin Dede, Sultan II Abdülhamid'in tahta çıkarıldığı gün, Kocamustafapaşa Dergâhı şeyhi Razî Efendi, Merkez Efendi şeyhi Nureddin Efendi ve diğer meşayihle beraber Topkapı Sarayı'nda yapılan biat merasimine çağrıldı. Saray'da ilginç bir olay meydana geldi.

Herkes fetvayı şerifi bekliyordu. Fetvanın gecikmesi o zaman şeyhülislam olan Hayrullah Efendi'yi biraz telaşa düşürdü. Bu hali bilen Osman Efendi şeyhülislama hitaben, "İçtima-i ümmet (herkesin toplanması, aynı şeye karar vermesi) fetva değil midir?" hitabı ile şeyhülislam ikaz edilmiş oldu. Böylece Sultan Abdülhamid'e (II.) biat edilmiş oldu. İşte şeyhin bu sözleri üzerine padişah eğilip Osman Efendi'nin elini öpmüştür. (a.g.e., s. 183-184.)

Abdülbaki Gölpınarlı ise "alnını öptü" diyor. (s. 272.)

Sabetayist Mehmed Esad Efendi'nin şeyhi Osman Salaheddin Dede siyasetin merkezinde iktidar tayin ediyor, padişaha el/alın öptürüyor!

Sonunda başarıya da ulaşıyor.

Sultan II Abdülhamid padişah, Midhad Paşa ise sadrazam oluyor. İktidarın perde arkasındaki önemli güçlerden biri de Yenikapı Mevlevîhanesi'ydi.

Dikkatinizi çekti mi, bilmem; Sabetayistlerin siyasetle ilişkileri anlatılıp/yazılırken hep İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden bahsedilir. Üç yüz elli yıllık Sabetayist târihinde, Sabetayistlerin ilk ve tek siyasî organizasyonu İttihat ve Terakki Cemiyeti midir ? İlk planlı adım daha önce atılmış olamaz mı? Örneğin, Sultan Abdülaziz ile Sultan V. Murad'ın tahttan

indirilmelerinde Sabetayistlerin etkileri yok mudur?

Osmanlı'nın üç büyük kenti, Selanik, İzmir ve İstanbul sermayesinin önemli bir miktarını elinde tutan Sabetayistlerin, ittifatçılarından önce siyasetle hiç ilgilenmedikleri söz konusu olabilir mi?

Tanzimat'la başlayıp Islahat Fermanı'yla süren Osmanlı'nın bu reform sürecinde ticarî-siyasî güçlerin başında kimler geliyordu? İngiltere'nin Manchester kentinde büroları olanların bu siyasal gelişmelere seyirci kaldığını düşünebiliyor musunuz?

Tanzimat Fermanının okunuşunda İstanbul hahamının bütün Osmanlı Yahudilerini temsil eden bir hahambaşı niteliğiyle törene davet edilmesi, gerçekte bulunmayan bir makamın resmiyet kazanmasına neden olmuştur.

Osmanlı tebaası Hristiyanlar, "Siz bizi nasıl Yahudi'yle eşit hale getirirsiniz ?" diye neden serzenişte bulunmuşlardı. Tanzimat ve Islahat fermanlarına en çok karşı çıkanlar Hristiyanlardı. Patrikhane ile Hahambaşılık'ın eşitlenmesine büyük tepki gösterdiler!

Yahudilere karşı en büyük "kan iftirasının" Hristiyanlar tarafından Islahat Fermanından bir yıl sonra Maraş, Halep, Cidde, Şam ve Rodos'ta çıkması tesadüf müydü?

Keza Islahat Fermanından hemen sonra İstanbul'da da "iğneli fıçı ve çocuk kanı içme" safsatalarıyla birlikte olayların çıkması da rastlantı değildi.

Yani, Osmanlı siyasî ve ekonomik çekişmelerine bu tür tarihsel vakaları koymuyorsanız, yapacağınız değerlendirmeler yüzeyselliği aşamaz.

Sabetayistlerin 1876'daki darbelerde rolü vardı veya yoktu, ama gelişmeler ne onlar ne de Yenikapı Mevlevîhanesi için iyi olacaktı...

Sultan II. Abdülhamid tahta geçtikten sonra da Osman Salaheddin Dede'ye yakın ilgi ve alaka göstermiş, saltanatı süresince zaman zaman huzura çağırılmış, bazı konularda görüşlerine başvurmuş, sarayda *Mesnevi* okutmasını istemiş ve kendisine ayda 1 000 kuruş maaş bağlamıştır. (Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, 2003, s. 126.)

Sultan Hamid Han, Midhad Paşa'ya yakın olup ona iltifat ettiği sürece, Şeyh Osman Efendi'ye de hürmet etmeyi kendi siyasetine uygun bulur. Çünkü Osman Efendi Midhad Paşa ile aynı fikirde idi. Şeyhin Midhad Paşa'ya yakınlığını pekâlâ biliyordu. Hatta bir defa padişah Midhad Paşa'nın bazı sert tavırlarından şikâyet eder şekilde şeyhe mektup bile yazmıştı ki şeyh bu mektuptan bahsederek Midhad Paşa'ya nasihat etmekte siyasî bir lüzum görmüştü. (Ziya Uygur, *İnkılaplar, İhtilaller ve Siyonizm*, 1968, s. 187.)

Fakat bu yakınlık fazla sürmemiş, Midhad Paşa'nın Sultan Abdülaziz'in hal'inde dahlî bulunduğu suçlamasıyla Saray nezdinde gözden düşmesi, onunla samimiyeti bilindiği için, Osman Salaheddin Dede ile Abdülhamid Han arasındaki ilişkileri de etkilemiş, yaşlı olması bahane edilerek sarayda verdiği *Mesnevi* derslerine son verilmiştir. (Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, 2003 s. 126.)

Ve ardından 1 000 kuruşluk maaşı da kesildi.

Osman Salaheddin Dede'nin mutluluğu sadece kırk yedi gün sürdü. Midhad Paşa 19 Aralık 1876'da sadrazam oldu; 5 Şubat 1877'de azledildi.

Bu gelişmeler üzerine, Osman Salaheddin Dede tamamen köşesine çekildi.

Yerine oğlu Mehmed Celaleddin Efendi'yi hazırladı.

Oğlunu emanet ettiği hocalardan biri de Selanikli Mehmed Esad Efendi'ydi. Mehmed Esad Efendi, yakında postnişin olacak Mehmed Celaleddin Efendi'ye *Mesnevi* okutuyordu !..

Ne tesadüf!..

Mehmed Esad Efendi, siyasetin merkezindeki Yenikapı Mevlevîhanesi'nin başına yeni şeyh hazırlarken, Selanik'teki eniştesi Refik Receb ise kurucusu olduğu Terakki Mektebi'nin (Şişli) açılışına hazırlanıyordu...

ESAT EFENDİ'NİN AKRABALARI VE TERAKKİ MEKTEBİ

Okulun dönmeler tarafından kurulduğu düşüncesine gelince. Daha önce yazdığımız gibi bu konuda herhangi bir belgeye dayanmak olanaklı değildir. Ancak bu konudaki genel kaynaklar ve konu ile ilgili kısa anı değimlerine bakıldığında, Terakki Mektebi'nin başlangıçta, Kapanîler olarak adlandırılan ve bir alt kültür oluşturduğu bilinen dönme cemaati tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır. (Mehmet Ö. Alkan, *İmparatorluktan Cumhuriyet'e, Selanik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki Okulları 1877-2000*, 2003, s. 50.)

Okulun dönmeler tarafından kurulduğu tespiti önemlidir; çünkü bu alıntı, Terakki Vakfı tarafından çıkarılan kitaptan yapılmıştır. Bu tarihte "dönmeliğin" ilk "kabul" edilişidir. Ne güzel. Çünkü, bunda çekinilecek, korkulacak bir şey yok; bu bizim tarihimiz...

Enişte Refik Receb Efendi'nin Terakki Mektebi kurucuları arasında yer almasının bir başka nedeni de, tüccarlığım örnek aldığı Selanikli Dr. Moiz Alatini'nin, eğitim alanındaki çalışmalarıydı.^{9[24]}

Dr. Alatini, 1520'de yapılmış ve sonraki yıllarda bakımsızlıktan harebeye dönmüş, dilencilerin mekânı haline gelmiş, Selanik'teki Yahudi okulu Talmud Torah'ı tamir ettirmişti. Avrupa uygarlığından uzakta yaşayan Yahudi cemaatinin Batılılaşması için modern okullarda eğitim almasının şart olduğuna inanmıştı.

Alliance Israélite Universelle 1873'te Selanik'te ilk okulu açtığında en büyük yardımı Moiz Alatini'den görmüştü. Doktor ölene kadar okul komitesinin başkanlığını yürütmüştü.

Yahudilerin çağdaş eğitim konusundaki adımları, Selanikli Sabetayistleri de etkiledi.

Yıl 1882.

Soyadlarını Türkiye'nin yakından bildiği Selanikli aileler, Kapana, Bezmen, Telci, Esen, Eren, Akev, Aker, Derviş, Deriş, Uras, Parker, Refiğ, Atabek, Edin, Güçer, Basmacı vb Terakki Mektebi'nin kurulması için çaba sarf ettiler.

Terakki Mektebi'nin ilk encümenleri arasında Refik Receb Efendi ve kardeşi Eroin Receb Efendi de vardı.

Ve okulun açıldığı gün, iki kardeşi kapıda okulun müdürü Fransız Mösyö Chevalier ile öğretmenlerden Derviş Efendi karşıladı.

Herkes heyecanlıydı.

Biliyorlardı ki, beş sınıfı, iki yüz öğrencisi olan Terakki Mektebi'nin kuruluş süreci hiç de kolay olmamıştı...

Terakki Mektebi'nin kuruluş harcında herkesin yalandan tanıdığı bir isim vardı: Şemsi Efendi (Şimon Zvi) !..

ŞEMSİ EFENDİ KİMDİR?

Şemsi efendiyi tanımadan bu süreci anlatmak zor...

Selanik çarşısında bir tuhafiye mağazasında çalışan Abdi Efendi ile ev kadını Rabia Hanım'ın oğlu Şemsi (doğ. 1852), Selanik Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra, babası gibi Kâtipleriçi'nde bir tuhafiye dükkânında çalışmaya başladı. Diğer yandan okula gidemeyen fakir Öğrencilere okuma öğretiyordu.

Şemsi Efendi, bir taraftan Kâtipleriçi'nde bir dükkânda işine devam ederken, diğer taraftan da o zaman rüşdiyeye gidemeyen fakir çocukları hususî surette okuturdu, işte

²⁴ Osmanlı'da Yahudilerin ilk modern okulu dünyaca ünlü Yahudi işadamı Abraham Salomon Camondo himayesinde açıldı. Yıl: 1854.

Bu modern okula başta hahamlar olmak üzere Yahudi gericiler karşı çıktılar. Camondo'yu aforoz ettiler, evine giderek ona sövdüler. Ama Camondo yılmadı; Yahudiler aydınlanma hareketini başlattılar. Benzer hareketi Sabetayistler de başlattılar, insan sormadan edemiyor: Dine göre siyasî ve iktisadî anlamda daha güçlü olan Sabetayistlerimiz bugün neden Kemalist Cumhuriyet'in kazanımlarından ödün vermek isteyen çevrelerle kol kola olmaktan, evlerinde onlara partiler düzenlemekten rahatsızlık duymuyorlar!

Selanik'in en eski ve en muhterem hocasının ilk talebesi bu çocuklar, ilk dershanesi de bir dükkân peykesi olmuştur. (Azmi Koçak, *Atatürk'ün İlk Öğretmeni Şemsi Efendi*, 2000, s. 28.)

İki yıl sonra Şemsi Efendi'nin Aynaroz Gümrük Kâtipliği'ne tayini çıktı. Bu işi bir süre yaptı, çünkü onun gönlünde öğretmenlik vardı. 1 eylül 1869'da yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ona beklediği fırsatı doğurdu.

Tanzimat Fermanı, eğitime ilişkin yenileştirmeler getirmese de, yönetiminde ortaya çıkardığı yapısal dönüşümler eğitim sistemini tamamen değiştirdi, örneğin klasik Osmanlı düzeni "divan", yerini örnekleri Avrupa'da görülen "hükümetlere" bıraktı.

Bu Osmanlı sivil bürokrasisinin doğmasına, büyümesine neden oldu. Sivil bürokrasinin olduğu ilk dönemlerde, "memur" usta-çırak ilişkisine dayanılarak yetiştiriliyordu. Ama bu büyüyen bürokrasinin memur ihtiyacını karşılayamadı.

Ayrıca Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit'te ayaklanmaların başlaması, Osmanlı bürokrasisinde oldukça iyi durumda olan Rumlara güven duyulmamasına ve onların yerini Ermeni, Yahudi bürokratların almasına neden oldu.

Sonuçta çeşitli nedenlerle okullara ihtiyaç duyuldu.

Ayrıca yine Tanzimat'la birlikte Osmanlı'nın dışa açık kapitalistleşme süreci hızlandı, bu da modern okulların kurulmasını zorunlu kıldı.

Eğitimin artık vakıf kuruluşlara bırakılmayacağını ve merkezî devletin önemli bir işlevi haline geldiğini açıklayan Islahat Fermanı, Osmanlı toplumunda tüm milletlere okul açma hakkı tanıdı.

Bu amaçla "Maarif-i Umumiye Nezareti" kuruldu. Eğitimin sistemleştirilmesi ve denetim altına alınması için "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" yayımlandı. Buna göre her vilayette bir meclis-i maarif bulunacaktı.

Selanik'e tayini çıkan Radoviçli Mustafa Bey, idealist öğretmen Şemsi Efendi'nin elinden tutacak ve ona ilk okulunu açma olanağı sağlayacaktı...

Şemsi Efendi ailesini kızdırma pahasına Aynaroz'daki gümrük kâtipliği görevinden istifa etti. Selanik'te bir Fransız okulu olan Peres Lazaristes Mektebi'nde Türkçe öğretmeni oldu.

Ama onun istediği hep kendi okulunu açmaktı.

Niye?

Torunu Ilgaz Zorlu *Evet, Ben Selanikli'yim*, kitabında açıklıyor:

Şemsi Efendi'nin diğer bir özelliği ise, yaşadığı dönemin en büyük Sabetaycı Kabalistlerinden biri olmasıydı. Sabetay Sevi ortaya koyduğu birtakım dinî teorileri klasik Yahudi anlayışından farklı olarak Zohar'a dayandırmaktaydı. Ancak bilgilerini yalnızca ona inanan müritlerine açıklamıştır. Literatürde "Hoca" veya "Ogan" ya da "Ağa" olarak geçen Sabetaycı din adamları kurdukları okullarda bu bilgileri genç kuşaklara aktarmaktaydılar. Şemsi Efendi de XIX. yüzyılın en büyük Kabala üstatlarından biri idi. (s. 19.)

Maarif Müdürü Randoviçli Mustafa Bey, yeni okul açmak için lazım gelen ruhsatın alımında ve bina tahsisinde büyük destek verdi Şemsi Efendi'ye.

Para yardımım ise mensubu olduğu Sabetayist/Kapancı grubu yaptı.

Selanik'teki ilk özel Türk Okulu, "Şemsi Efendi Mektebi" 1872'de faaliyete başladı. Şemsi Efendi'nin en büyük yardımcısı, kendisi gibi idealist öğretmen Abdi Kâmil Efendi'ydı.

GENERAL PASİNLER ANLATIYOR

İlk günlerde her şey yolundaydı. Şemsi Efendi'nin ilk öğrencilerinden Emekli Korgeneral Galip Pasinler, hocasının çektiği güçlükleri anlatıyor:

Henüz altı yaşlarında idim. Selanik'te benden büyük kardeşimle meşhur Hafız Kerim Mektebi'ne devam ediyorduk. (...) Bir gün sabahleyin mektebe gitmek üzere hazırlandığımız vakit babam bize yeni açılmış başka bir mektebe göndereceğini söylemiş ve bizi hizmetçimize katarak o yeni mektebe göndermişti.

Bu yeni mektebin sokak kapısından girince ufacık bir avlu, sol tarafta dört beş merdivenle çıkılacak ve küçük bir sahanlıktan geçilerek önümüze tesadüf eden kapıdan dershaneye girilecekti. Avluda yirmi otuz çocuk oyun oynuyorlar, ortalarında dolaşan bir genç bizi görünce dikkatini bize çevirdi ve hizmetçimizin elindeki, babamızın yazdığı tezkereyi aldı, okudu. "Memnun oldum" diyerek bizi de oynayan çocukların içerilerine kattı. Bu genç hocamız Şemseddin Efendi idi.

Biraz oyun oynadık, çocuklarla birbirimizi tanımaya başladık.

Bu sırada bir kumanda... "Dershaneye giriniz çocuklar..." kumandası kulağımıza çarptı; iki sıra olduk; merdivenleri evvela kendisi çıktı, biz de çıkmaya başladık. Dershane kapısından girince karşısında burcu burcu kokan yepyeni çam tahtasından yapılmış sıralar iki tarafa dizilmiş, ortada bir gezinti bırakılmış. Kapının solunda Şemsi Efendi duruyor ve onun arkasında iki ayak merdivenle çıkılır güzel bir kürsü ve duvara dayanmış bir siyah tahta ve silgi, tebeşir.

Hocamız bizi o güzel sıralara sevk etti ve hepimiz dershaneye girince, oturunuz dedi. Yüksekte oturuyoruz, önümüzde yüksek ve dolaplı rahleler. Ne güzel! Bugün mektebin ilk açılış günü idi. Hocamız bizi oturduğu kürsüden şöylece tetkik etti ve şimdiye kadar mektebe gidenlerle gitmeyenleri ayırdı, iki kısım yaptı ve hepimize alfabeyi "a, e, i, ü, ba, be, bi, bu, ilh" usulünde ezberletmeye ve kendisi bunları karatahtaya yazmaya ve yazdırmaya başladı.

Saatte bir tatil yapar, avluda bizi nezareti altında oyunla meşgul eder, jimnastik yaptırırdı ve aynı zamanda ders odasının kapı ve pencerelerini açarak bozuk havayı değiştirirdi. Oyun esnasında birbirimizle kavga etmemize, fena sözler söylememize bilhassa dikkat ederdi.

Bir iki ay sonra bir gün sokakta bir kalabalık ve bir gürültü peyda oldu. Fena sözler, küfürler söyleniyor, sofa kapısı kırılıyor ve içeriye hücum ediliyordu. Hocamız bu hali görünce, zaten kulağı kırıltmış, hemen yerinden fırladı ve komşunun bahçesine açılan bir pencereden atlayarak kaçtı.

Kalabalık, serseri takımından kırk-elli kadar adamdan teşekkül etmiş haşarılardı. Dershaneye girdiler ve bizi küfürlerle dışarı attıktan sonra o canım sıraları, hocanın kürsüsünü ve karatahtayı, pencere ve kapıları parça parça kırarak dershaneyi bir harabeye çevirdiler. Ve biz de evlerimize kaçtık. Sebep !.. Şemsi Efendi çocuklara gâvur usulünde ders okutuyor. Oyun oynatıyor ve jimnastik yaptırıyormuş.

Amma! Bugüne kadar talebenin miktarı her gün biraz daha azalmakta idi. Biz zabıt ve memur çocukları olmak üzere yirmi kişi kadar kalmıştık.

Birkaç gün geçti. Hizmetçimiz bizi Şemsi Efendi'nin yeni açtığı mektebe götürdü. Bu mektep hocanın kendi evinin altında büyük bir oda idi. Hocamız çalışıyor ve çalıştırmıyordu. Metanetine, gayretine daha doğrusu muallimlik aşkına zerre kadar halel getirmemişti. Bilakis şevki artmıştı.

Derken, bir gün buraya da aynı şekilde hücum vaki oldu. Tehditler, küfürler arasında çocukları sokağa çıkardılar. Şemsi Efendi Hocamız saklanmış, tehlikeden kurtulmuştu. Gene sıraları, karatahtayı o gâvurluk alameti olan kapkara tahtayı parçaladılar ! Eve bir şey yapamamışlar.

Çok sene sonra hocamın kendi ağzından dinlediğime göre kendisini sokakta yakalamışlar, dövmüşler, tahkir ve bıçakla hayatım tehdit etmişler. Şemsi Efendi ya Selanik'i terk etmeli yahut mektebinden yahut hocalıktan vazgeçmeli yahut da ölümünü göze almalı imiş.

Şemsi Efendi bunlara da ehemmiyet vermemiş, bir üçüncü tedbir düşünmüştü, akşamdan sonra evlerimize gelmeye ve bize ders vermeye başladı. Son kalan yirmi kadar talebesini böylece her gece ziyaret eder beş on dakika ders verir veya kontrol eder giderdi. (Akşam gazetesi, 13 aralık 1938.)

Şemsi Efendi yılmadı.

Devrin önemli öğretmenlerinden, Hayem Şalom adlı bir Yahudi'nin mektebinde okumuş ve orada modern eğitimin nasıl alması gerektiğini öğrenmiş İsmail Hakkı Efendi'yle birlikte Selanik Aktarönü'nde yeni bir okul açtı.^{10[25]}

²⁵ Bugün Türkiye'de tekstil dünyasının en önemli markalarından "Atalar Giyim"i yaratan Ata Refik Atabek, İsmail Hakkı Efendi'nin yetiştirdiği öğrencilerdendi. Refik Atabek'in torunu Nur Atabek, TOBB eski başkanlarından (Dünya Odalar Federasyonu [VVCF] başkanı) Rona Yırcalı'nın eşidir. Diğer torun ve bugün Atalar Mağazaları'nın başında bulunan Feyzi Atabek'in kızı Aylin, ANAP döneminde

General Galip Pasinler'in bahsettiği Hariz Kerim adındaki mahalle mektebi hocası, Sabetayistlerin bu okuluna düşman olmuştu, öğretmenleri dinsizlikle suçluyordu. Nihayet konuyu vilayet meclisi idaresine getirip okulu kapattırdı. Ancak, 1873'te Midhad Paşa'nın Selanik'e vali olarak tayini bu mektebin yeniden açılmasına neden oldu.

Osmanlı Devleti, modern okulların açılmasına izin verirken, yerel yöneticiler her türlü kolaylığı gösterirken, Hafız Kerim'in okulu kapatılmasını nasıl açıklayacağız ? Şemsi Efendi'nin torunu Ilgaz Zorlu, dedesinin devrin ünlü Kabalistlerinden olduğunu ve öğrencilerine dinî bilgiler verdiğini yazdı; bu bir neden olabilir mi?

Olabilir de olmayabilir de, çünkü başta Nakşibendî tarikatı olmak üzere bazı çevreler, Batılılaşmayı, islam dininden ve kültüründen uzaklaşma olarak görüp, düzenin giderek bozulmasının ve fakirliklerin artmasının sebebi saydılar. Bu nedenle Batılılaşmanın simgesi olan kurumlara saldırılar olmuştu. Şemsi Efendi Mektebi bu nedenle de tepki çekmiş olabilir...

Tespit:

Sanayi devrimini gerçekleştirecek bir atılımı yapamayan Osmanlı, geri kalmışlığının önüne geçebilmek için Batı'dan birtakım kurumları kopya etmiştir. Tepeden inme bu eğreti modernleşme süreci, yozlaşmış bir düzen yaratmıştır.

Batılılaşmanın ilk adımı 16, ağustos 1838'de Sadrazam Reşid Paşa ile İngiliz Elçisi Lord Stratford Canning arasında imzalanan Osmanlı-İngiltere Ticaret Antlaşması'dır. Tanzimat ve Islahat fermanları, bu ticarî antlaşmanın gerekli kıldığı idarî, malî yapının kurulması için hayata geçirilmiştir.

Soru:

Osmanlı'yı büyük bir açık pazar haline getiren, halkı yoksullaştıran, yozlaşmış bir düzen yaratanların başında gelen Sadrazam Reşid Paşa neden hep başarılı bulunur; ders kitaplarında "Büyük Reşid Paşa" olarak gösterilir?

Çünkü, okullarımızda Osmanlı tarihini hâlâ, Ahmed Vefik Paşa'nın yazdığı, *Tarih'i Osmanî* kitabından öğreniyoruz (öğretiyoruz).

Ahmed Vefik Paşa kim, Mustafa Reşid Paşa'nın "çömezi"!

Ama tek başına Ahmed Vefik Paşa'nın kitabıyla "büyük" olunamaz, başka etmenlerin de olması gerekiyor...

Anlatmaya çalışayım:

Sadrazam Reşid Paşa, Osmanlı tarihinin en büyük rüşvet yiyen devlet adamıydı.^{11[26]}

Katıksız bir İngiliz hayranıydı. İngilizlerin İstanbul'daki elçisi gibi davranmaktaydı.

Türkiye'de tarih genellikle, Anglosakson kaynaklara, yorumlara dayanılarak yazılmaktadır; tarih bilincimizi İngiliz tarih yazıcılığı oluşturuyor; bu "kopya tarihçilik" nedeniyle İngilizlere yalan isimleri hep tarihimizde el üstünde tutuyoruz; muhaliflerin adlarını bile bilmiyoruz!

İngiliz desteğini alan devlet adamları bu nedenle hep "büyüktür!"

Mustafa Reşid Paşa niye "büyük"tür biliyor musunuz? Hindistan yolunun Fransızların egemenliğine girmesinden korkan İngilizlerin isteğini gerçekleştirip, Süveyş Kanalı'na inşaat izni verilmesini uzun süre engellediği için!

Bu sadece tek bir örnek.

Sağlam bir formasyona dayanmayan, "salon adabı" sınırlarını aşmayan, yani görgü ve davranış itibarıyla "Batıcı" Mustafa Reşid Paşa, "büyük"tü !

Paris ve Londra elçilikleri dönemini tavla oynayarak geçiren bir paşa nasıl "büyük" oluveriyordu?

ekonomiden sorumlu bakanlık görevinde bulunmuş Güneş Taner'in oğlu Kemal Taner'le evlidir.

²⁶ Mustafa Reşid Paşa'nın ölümüyle ilgili trajikomik bir hikâye anlatılır. Paşa 7 Ocak 1858'de, altmış yaşında vefat ettiğinde, nezleden mi, kalpten mi öldüğünü kimse anlayamadı. Şöyle ki: Reşid Paşa, nezlesini yenmek için Emirgân'daki yalisının hamamına giriyor. O saatlerde ünlü banker Abraham Salomon Camondo ziyaretine geliyor. Geliş nedeni paşadan verdiği borçları istemek. Paşa da aldıklarını hep hediye kabul edip, verme'ye yanaşmayan biri. Söylentiye göre, Camondo'nun geldiğini duyan paşa hamamda kalp krizinden ölüyor. Selamlık sofasında paşayı beklerken ölüm haberini alan Camondo, "Eyvah yandım! Paşa gitti Paşa gitti !.." diye bağırarak kendini bahçeye atıyor; bağrıışmasına koşan kâhya ve ağalar, telaşla "Paşa nereye gitti ?" diye soruyorlar. Akli başına gelen Camondo, "Cennetlere gitti... Cennetlere gitti..." diyor. (H. Yazgan, *Galata Bankerleri*, s. 22-23.)

Avrupalı, o yıllarda Mustafa Reşid Paşa'nın ne kadar reform yanlısı olduğunu değil, muazzam servetini nasıl elde ettiğini konuşuyordu. Ama "büyük"tü işte.

Bugün farklı mı? Türkiye'de "büyük" Mustafa Reşid Paşa'nın görevini yapanlar; büyük politikacı, büyük yazar, büyük profesör, büyük ekonomist olarak gösterilmektedir ! ABD ve İngiliz politikalarına muhaliflerin, ne söylediklerini duyabilir ne de yazdıklarını okuyabilirsiniz...

Farklı perspektifler sunmak istiyorum.

Hollywood neden, 75 milyon dolar harcayarak Salâheddin Eyyubî'nin filmini (*Kingdom of Heaven*) yapmak istiyor, Hristiyanları yenip, Kudüs'ü alarak Yahudileri özgürleştirdiği için mi?

Öyle ya, Salâheddin Eyyubî, "Büyük Ortadoğu Projesi"nin ilk mimarıydı!

Demek istediğim şu: Siz Osmanlı tarihinde Yahudilere, İngilizlere karşı olup da, sıfatı "büyük" olan hiç padişah, sadrazam vb okudunuz mu?

Bir de tersini düşünün; karşı çıkanların önündeki sıfatları neydi? "Avcı", "Deli", "Kızıl" vb.

MİDHAD PAŞA'DAN ÖĞRETMEN ŞEMSİ EFENDİ'YE ÖDÜL

Saldırıları Şemsi Efendi'yi yıldırmadı; İsmail Hakkı Efendi'yle tekrar kolları sıvadı ve yeni bir mektep açtı.

Bu kez kadro genişti: Derviş Efendi, Halil Vehbi Efendi, Abdi Kâmil Efendi...

Selanik'te Sinancık Mahallesinde kullanılmayan bir mescit onarılıp okula dönüştürüldü. Onarım işlerine Vali Midhad Paşa bizzat destek verdi.

Okulu kısa zamanda modern bir eğitim yuvası haline getirdikleri için Midhad Paşa, Şemsi Efendi ve Halil Vehbi Efendi'ye birer saat hediye etti.

İşler yoluna girmişti.

Ancak bu kez kendi aralarında uyumsuzluk çıktı.

Şemsi Efendi'nin, ortakları yokmuş gibi kararları tek basına alıp, itiraz gelince de buna sert mizacıyla tepki göstermesi, başta Halil Vehbi Efendi olmak üzere arkadaşlarıyla arasını açtı.

Bir diğer iddiaya göre ise Şemsi Efendi, Sabetayist/Kapancıların okuluna Sabetaycı/Karakaşî grubunun çocuklarını da almak istemesi sorun çıkarmıştı. O dönemde iki grup da Sabetayist olmasına rağmen, Kapancılar ile Karakaşîlerin ilişkileri çok kötüydü; selam bile vermiyorlardı birbirlerine.

(Şemsi Efendi'nin) Amacı 1800'lerde yaşanan Osman Baba ... ayı'ndan sonra ayrılan Karakaşlar grubuyla kendi grubunu birleştirmekti. (İlgaz Zorlu, *Evet, Ben Selanikli'yim*, 1998, s. 20.)

Kapancı grubunun önde gelen liderlerinden Emin Lütfi Efendi ile Hüsnü Efendi'nin araya girmesiyle, Halil Vehbi Efendi ile Şemsi Efendi'nin yolları ayrıldı.

İşte bu ayrılık Terakki Mektebi'nin doğmasına neden olmuştu.

Aralarında Refik Receb Efendi gibi, Selanik'in tanınmış Sabetayist/Kapana ailelerine mensup tüccarların finans desteğiyle, Türk eğitim hayatının en köklü okullarından Terakki Mektebi açıldı.

Refik Receb Efendi, tören alanında Terakki Mektebi kurucularına ayrılmış bölüme geçip oturdu. Yanına artık İstanbul'da yaşayan hemşehrisi Abdi Kâmil'in oturmasına çok sevindi. Sevinmesinin sebebi kayınbiraderi Mehmed Esad Efendi hakkında bilgi alacak olmasıydı.

Abdi Kâmil, Emekli Bahriye Yüzbaşı Nadir Efendi'yle birlikte Şems ül-Mekâtîp^{12[27]} adlı mektebi açmışlardı. Şehzadebaşı Feyziye Caddesindeki Neşatbey Konağı okul haline

²⁷ Bu okul gün gelecek İstanbul Erkek Lisesi olarak ün yapacak, Mesut Yılmaz, Necmettin Erbakan, İhsan Sabri Çağlayangil gibi birçok ünlü ismi mezun edecekti. İddiaya göre, okulun kurucularının Sabetaycı olduğu, okulun ilk döneminde Sabetaycıların okuduğu, ancak daha sonra kurumun bu özelliğini yitirip İstanbul Erkek Lisesi'ne dönüştüğü belirtiliyor. Okulun bugün adı İstanbul Lisesi'dir.

dönüştürülmüştü.

Abdi Kâmil Efendi kuruluşunda bulunduğu için Terakki Mektebi'nin açılışına gelmeyi çok istemiş, hastalığına rağmen töreni kaçırmamıştı.

Refik Receb Efendi, hoşbeşten sonra konuyu kayınbiraderine getirmeyi düşünürken, Abdi Kamil Efendi sohbeti Şemsi Efendi'ye getirdi. Anlatmaya başladı:

Terakki Mektebi kurulana kadar çalışmayı çok istemişti...

İstanbul'daki okul Şems ül-Mekâtip'te işler daha yeni yeni yoluna girmişti... Kardeşi Galatasaray mezunu Ali Saib Bey'i de mektebin başına geçirmişti... Kardeşine yardımcı olması için de Şemsi Efendi'yi İstanbul'a çağırılmıştı...

Teklif Şemsi Efendi'nin de hoşuna gitmişti...

İstanbul'a gelmiş ama kısa bir süre sonra kardeşi, Şemsi Efendi'yi istememişti...

Zaten Nadir Bey de kendilerinden ayrılmış, Numune-i Terakki Mektebi'ni açmıştı...

Sinir hastalığına yakalanmıştı...

Bu işleri bırakmayı düşünüyordu...

Davetliler gelmeyi sürdürüyordu ve Abdi Kâmil Efendi susmadan anlatıyordu.

Refik Receb Efendi, pür dikkat, fırsatım yakalayıp, Şems ül-Mekâtip'te Farsça öğretmenliği yapan kayınbiraderi Mehmed Esad Efendi'nin durumunu öğrenmek için, Abdi Kâmil Efendi'nin nefes almasını bekliyordu!..

Abdi Kâmil Efendi, kendi özel hikâyesi bittikten sonra cebinden, Selanikli gençlerin yayımlamaya başladığı *Gonca-i Edeb* adlı mecmuayı çıkardı.

Refik Receb Efendi, Sabetayist/Yakubî Fazlı Necibin çıkardığı dergiyi, Abdi Kâmil Efendi'nin övmesini, biraz şaşkınlıkla karşılarsa da, dergide Mevlevîlerden övgüyle bahsedildiğini duymasıyla rahatladı.

Gonca-i Edeb'de hiçbir dinden bahsedilmemesine rağmen, Selanik Mevlevî Dergâhı duvarlarında asılı yazıların dergide yayımlanıyor olması ilginçti...

Sabetayist/Yakubîler de Mevlevîlere sıcak bakıyordu.

Ama Sabetayist/Kapancılar kadar değildi...

NEDEN YENİKAPI MEVLEVÎHANESİ?

Terakki Vakfı tarafından çıkarılan *Terakki Vakfı ve Terakki Okulları* adlı kitapta Mehmet Ö. Alkan, "Selanik Terakki Mektebi 1326-1332 Zabıt Defterinden örnek veriyor.

Mevlevî şeyhi Hakkı Efendi vasıtasıyla vuku bulan bir çocuğun meccanen (parasız) kabulü teklifi takdir olunur, (s. 378.)

İlgi karşılıklıydı...

Selanikli Mehmed Esad Efendi de, İstanbul Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salaheddin Dede'nin koruması altındaydı!

Mehmed Esad Efendi'nin neden Mevlevî olmak istediğinin yanıtını daha önceki sayfalarda vermeye çalıştık.

Peki, Mehmed Esad Efendi neden, Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salaheddin Dede'ye bağlandı ?

Yani, herhangi bir başka Mevlevî dergâhına gidebilirdi; Yenikapı Mevlevîhanesi'ne bağlanmasının özel bir nedeni var mıydı?

İtrî, İsmail Dede Efendi, Şeyh Galib, Zekâî Dede gibi musikinin ve edebiyatın birçok ünlü ismi bu dergâhta yetişmişti, ünü büyüktü, bu nedenle olabilir mi?

Sanmam.

Nedeni başkaydı...

Mevlevîlik, harflerden dinsel anlamlar çıkaran "İslam Kabalası" diyebileceğimiz Hurufîlik'ten etkilenmişti.

Kendiside de bir Mevlevî olan Abdülbaki Gölpınarlı'dan iki alıntı yapalım;

XVI. yüzyılda Mevlevîlerin rint kısmında, Hurufîlik inançlarının adamakıllı ve köklü bir surette yerleşmiş olduğunu söylememiz gerekir. Evet, Mevlevîler Hurufîlik tesiri altında

kalmışlardır. Nitekim Hurufîlik Melamî-Hamzavî yoluna da tesir etmiştir. (*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 1983, s. 316.)

Baki Efendi, babası Ahmed Celaledin'le, onun babası Osman Salaheddin'in Hamzavî olduğunu söyler, hatta Yenikapı'dan Silivrikapı'ya giden ve şimdi asfalt döşenen yolun sağ tarafındaki merkadi, Hamza Bali'nin sanarak Kaptanıderya Mehmed Ali Paşa'ya tamir ettirdiğini ve bu kenarı altı tane kalın taş ve demir parmaklıkla çevrilmiş, üstü açık türbenin ayak tarafında ve üstte beyzî bir taştaki "Türbe-i âliyşe Hazret-ı Bali-i şehid; Eser-i hayr-i Muhammed Ali Paşa'yı vahid" beytinin Salaheddin Efendi'nin tek beyti olduğunu bildirdi. (a.g.e., s. 310.)

Mehmed Esad Efendi'nin şeyhi Osman Salaheddin Dede, Vahdet-i Vücut felsefesine inanan ve bu uğurda kellesini feda eden Bosnalı Hamza Bali'yi piri olarak görüyordu.

Ailenin tarihine baktığınızda, Yenikapı Mevlevîhanesi postnişini olan hemen hepsinin Melamî-meşrep Mevlevî olduğunu görüyorsunuz... İleri sayfalarda Melametçiliği okuyunca "manzara" daha netleşecek!

İşin özüne baktığımızda, aslında hep bildik "manzara*" karşımıza çıkıyor: Sabetay Sevi nasıl Niyazi Mısır'yle "aynı yolda yürüyorsa", Selanikli Mehmed Esad Efendi de, Vahdet-i Vücut'u savunduğu için idam edilen Bosnalı Hamza Bali'yi pir kabul eden Osman Salaheddin Dede'ye bağlanıyordu.

Aslında bunun şaşılacak bir yanı yok. Yahudi Kabalası ile İslam Vahdet-i Vücut'u aynı kaynaktan doğmuştu!..

Mehmed Esad Efendi İstanbul'a ilk geldiğinde rüşdiye mektepleri için açılan Farsça seyyar muallimliği sınavına girmişti. 300 kuruş maaşla Davutpaşa Rüşdiyesi'ne tayin olmuş, ardından Aksaray Valide Sultan Mektebi'ne geçmişti. Bu iki okulda altı yıl çalıştıktan sonra Selanikli hemşehrisi Abdi Kâmil Efendi'nin Okulu Şems ül-Mekâtîp'te çalışmaya başlamıştı.

Mehmed Esad Efendi okula Yenikapı Mevlevîhanesi'nden gidip geliyordu, çünkü orada kalıyordu...

1882'de yapılan genel sayımda İstanbul'da bulunan 260 tekke

1901'i erkek 1184'ü kadın toplam 3085 nüfus vardı. İstanbul'daki mevcut beş Mevlevî tekkesinden biri olan Yenikapı Mevlevîhanesi'nde 24'ü erkek, 17'si kadın toplam 41 kişi ikamet ediyordu.

Bunlardan biri de Mehmed Esad Efendi'ydi.

Şeyh Osman Salaheddin Dede artık tamamen köşesine çekilmişti. Yenikapı Dergâhı'nda her pazartesi yapılan mukabelelere bile katılmıyordu. Bunun iki nedeni vardı:

Birincisi, artık yaşlıydı.

İkincisi ise, siyasî şartların dayatmasıydı. Sultan II. Abdülhamid, Yenikapı Mevlevîhanesi'ni deyim yerindeyse "gözetim" almıştı. Okunacak mevlide kadar karışıyordu, istibdat döneminin kara bulutları dergâhın üzerinden hiç gitmedi. Mesele sadece Midhad Paşa değildi. Veliaht Reşad'ın da Osman Salaheddin Dede'ye sevgisini, bağlılığını bilen Sultan II. Abdülhamid, her an kendisine bir darbe yapılacağından şüpheleniyordu.

Bu gergin ortam, Osman Salaheddin Dede'yi zatürree etti. Artık çok az kişiyle görüşüyordu. En güvendikleri arasında müridi Mehmed Esad Efendi de vardı.

Osman Salaheddin Dede iki yıl sonra hayata tamamen küstü.

Midhad Paşa'nın Taif'te boğularak öldürüldüğü haberi onu derinden etkiledi. Hastalığı daha da arttı. Hava değişimi için kızı Fatma Aliye'nin kocası Bahariye Mevlevîhanesi^{13[28]} postnişini Hüseyin Fahreddin Dede'nin dergâhına gitti.

Damadı Hüseyin Fahreddin, sekiz yaşında, 1860 yılında poştnişin olmuştu.

Bahariye Mevlevîhanesi Alevîlikle meşhurdur. Şeyh Hasan Nazif Dede, bir Bektaşî'den çok aşırı Alevî olduğu gibi oğlu Hüseyin Fahreddin Dede de aynı meşrepteydi. Hüseyin Fahreddin Dede, bilhassa oğlu (babasının adını vermişti S. Y.) Şeyh Nazif hemen her akşam demlenirlerdi. "Mevlevî'ye 'Neden külahınız bu kadar uzun?' diye

²⁸ Bahariye Mevlevîhanesi birkaç yer değiştirdiği için isim konusunda kafalar karışmaktadır; Beşiktaş Mevlevîhanesi, Çırağan Sarayı arasında kalmıştı. Saray büyütülmek istenince önce 1867'de Maçka'ya, sonra da 1873'te Eyüp Bahariye'ye taşınmıştı.

sormuşlar, 'Şişenin boyuncadır erenler, ağyar gelirken üstünü örter, sırlarız' demiş." Bu hikâyeyi de Nazif Efendi merhumdan duymuştum. (a.g.e., s. 211.)

Araya girip bir not eklemeliyim:

Mevlânâ Celaledin Rumî, yaşamında bir tarikat kurmamıştı; onun vefatından sonra tesis edildi Mevlevîlik.

Ve kısa bir zaman sonra Mevlevîlik iki ana kola ayrıldı.

1) Ehl-i sünnet yolunu takip eden "Veled kolu".

2) Sema ağırlıklı "Şems kolu".

"Şems kolu"na bağlı Mevlevîler, Hz. Ali'ye yakın, kalender bir yaşam tarzı seçiyor; şarap içiyor, saçlarını uzatıyor, musikiyi hayatlarının vazgeçilmezi görüyorlardı.

Dinî musiki, Osman Salaheddin Dede'nin yaşamının vazgeçilmeziydi. Ona göre musiki, ruhanî sırlara, manevî gerçeklere ve iç âlemlerinde duyduğu ulvî seslere ulaşma yoluydu.

Öyle ki, tıpkı Mevlânâ Celaledin Rumî gibi öleceğini anlayınca ney ve kudüm (nakkare) çaldırarak dua okutmuştu.

Mevlevî şeyhlerinin cenazelerinin yıkanişi sırasında öteden beri ayin-i şerif okunması âdet idi. Şeyhin cenazesi yıkanırken o sırada İstanbul'da bulunan Karahisar Mevlevîhanesi şeyhi merhum Kemaleddin Çelebi Efendi ateşbaza (mutfak) gelerek ve son derece müteessir bir vecd ile gözyaşları dökerek, "Vah Osman sen de mi gittin" diye ism-i Celal okumaya başladı. Kudümzenbaşı olan şeyhin kız kardeşinin oğlu merhum Ahmed Hüsameddin Efendi'ye şefkatli ve vakur bir eda ile: "Ey zi hicran" okuyun, emir ve ihtan üzerine mutrib ehli (saz heyeti) hüzünlü bir sesle, hep bir ağızdan, iç yakıcı kıtayı okumaya başladılar. (Ziya Uygur, *İnkılaplar, İhtilaller ve Siyoneizm*, 1968, s. 176.)

MEVLEVÎ ŞEYHİNİN ÖĞRETMENİ: HAHAM MANDİL

Son yıllarda Türkiye'de, özellikle sanatçıların, düşün adamlarının cenazelerinin alkışlanarak uğurlanması tartışılıyor.

Koca koca profesörler alkışlayanları kınıyor.

Vatandaş çıksa, "Cenazemde Neyzen Niyazi Sayın Hocam ney üflesin" dese veya başka birisi çıksa, "Bezmârâ Topluluğu, Tanburî Angeli'nin *Kürdî Peşrev* berefşaniyla beni mezara koyun" dese, herhalde dayak yer!

Halbuki...

Mevlevîler, neye kutsiyet atfederler.

Ney, Mevlevîler için, basit bir müzik aleti değil âdeta bir ibadet aracıdır. Örneğin, Osman Salaheddin Dede'nin yanında ruhunu teslim ettiği, damadı Hüseyin Fahreddin Dede aynı zamanda neyzendi. Öğrencileri arasında, Rauf Yekta, Hüseyin Sadettin Arel, Suphi Ezgi gibi Cumhuriyet döneminin ünlü müzik adamları vardı.

Şimdi geliyoruz, bir tartışmaya...

Hiç düşündünüz mü, "klasik Türk müziği" ne zaman doğmuştur?

Ne acıdır ki, Türk musikisinin kapsamlı, teorik temelleri olan bir tarihi yazılmamıştır bugüne kadar. Türk musiki elyazmaları-tun envanteri bile yoktur. Musiki tarihi konusunda yapılan çalışmaların neredeyse tek temel bilgi kaynağı, Charles Fonton'un (1725-1795), *Şark Musikisi Hakkında Deneme* başlıklı eseridir.

Evet, kaynaklarımız daha çok Batılı gözlemcilerin yazdıklarıyla sınırlıdır dersek yanlış söylemiş olmayız. Örneğin Cizvit papazı Giambatista Toderini'nin iddiası, "İstanbul Türkleri IV. Murad'ın Bağdat'ı aldığı hicrî 1047 (1677) yılına kadar musiki sanatını yahut bilimini tanımıyorlardı" şeklindedir.

Burada kastedilen yüzyıllardır kültür geleneğimiz olan halk müziği değildir kuşkusuz. Mesele halk müziği değil.

Batınların söylediği, yazdığı gibi klasik Türk musikisinin Osmanlı'ya geliş tarihi pek eski değildi.

Zaten, Osmanlı'nın musikiye pek sıcak baktığını söyleyemeyiz. Hele yüksek tabakadan insanların toplumla birlikte musiki dinlemesi hafiflik olarak görülürdü. Eğer musiki dinleyecekse, köle evde çalıp söylerdi!

Cizvit papazının söylediği tarihi en fazla bir yüzyıl geriye çekebiliriz: Türkçe olarak kaleme alınmış ilk musiki risalesinin, Çemişkezekli olduğu tahmin edilen Ahmed oğlu Şükrullah'a ait olduğu iddia ediliyor.

Musikinin günlük yaşamdaki yerinin, XVII. yüzyılla birlikte arttığını söyleyebiliriz. Peki ama, neden bu yüzyıl?

O halde, gelin, kısa bir yolculuğa çıkalım...

Önce yakın tarih:

Yahudi işadamı Üzeyir Garih'i anma gecesinin yapıldığı Aya İrini'de, Aaron Kohen şefliğinde Maftirim (Şarkılar) Korosu, klasik Türk müziği usullerine göre bestelenmiş İbranice ilahiler söylediler.

Galata Mevlevîleri Sema ve Tasavvuf Topluluğu bu ilahilere semayla eşlik etti.

Yahudi ilahileri ile Mevlevîlerin seması nasıl bir araya geliyordu ?

Daha garip olanını yazayım:

Nakşibendîlerde zikir sessiz olduğu için, diğer tarikat kurucuları ve önde gelen şahsiyetleri (örneğin Abdülkadir Geylanî, Mevlânâ, Sadeddin Konev. vb) adına ilahiler olmasına rağmen, bu tarikat şeyhleriyle ilgili ilahilere pek rastlanmazdı. Ancak, ilk kez, bir önceki bölümde okuduğunuz ve Üzeyir Garih'in öldürülmesiyle Türkiye gündemine gelen Şeyh Küçük Hüseyin Efendi'nin adına, *Hüseyinî Nakşibendi* ilahi bestelenmişti!

Yahudi mistikler ile Mevlevîlerin musiki ilişkisine göz atarsak, belki Şeyh Küçük Hüseyin Efendi adına neden ilahi bestelendiğini anlayabiliriz...

Yahudi tasavvufçular ile Mevlevîlerin etkileşiminden doğan müziğe "maftirim" deniyor. Maftirimin hikâyesi, 1492'de İspanya'dan gelen Yahudilerin en önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Edirne'de başladı.

Yahudiler, Endülüs'te Arap musikisini çok iyi biliyorlardı. Araplardan etkilenip yaptıkları ilahilere "piyyutim" diyorlardı.

Her ikisi de İspanya'da doğmuş olan Saint Jean de la Croix ile İbn Arabî arasında trubadur (Ortaçağ'da Güney Fransa'da halk ozanlarına verilen ad) sarkılan ile suffi ozanların şarkıları arasında ne benzetmeler yapılabilir. (Jean Chevalier, Suffilik, 1993, s. 18.)

Şimdi burada bir dakika duralım:

1492'de Osmanlı topraklarına ayak basan Yahudi bestekârların, bugün bizim anladığımız klasik Türk musikisinin yaratılmasına büyük katkıları var mıydı ?

Galiba, "evet" demek için daha fazla olguya ihtiyacımız var!

Kanunî Sultan Süleyman döneminde Haham Şelomo Ben Mazaltov (1509-1571) ve ardından İbranî mutasavvıf Israel Ben Moşe Nadjara Avtalyon'un (1555-1625) "İbranî tasavvufî ilahileri"yle maftirimin temelleri Osmanlı topraklarında atıldı.

Bu yolu takip eden Yahudi besteciler çeşitli form ve makamlarda eserler verdi.

Maftirim asıl yükselişini XVIII. ve XIX. yüzyıllarda gerçekleştirdi.

Haham Moşe Faro, Haham Nesim Sevilya, Haham Avtolios, Haham Şemoel Mandil, İshak Amigo, Yehuda Benaroya, Avram Barzikii, Haham Yomtov Danon, Hahambaşı Avram Aryos, Elia Levi, İshak Barki, Haim Alazraki, Şemtov Şikior, İshak Varon, İshak Algazi, Avram Hayat Levi (Mısırlı İbrahim), Moşe Faro gibi Yahudi bestekârlar sayısız eserler besteledi.

Bu tarih, "klasik Türk müziğinin geliştiği, altın çağını yaşadığı söylenegelen dönem değil miydi ?

Evet. O halde devam...

Yahudi bestekârlar hep övgü aldılar. Örneğin Tanburî Ruşen Ferit Kam, musiki dünyasında "Musi" olarak tanınan Haham Moşe Faro'dan, "Musi'nin bestekârlık kudret ve yeteneğinin en güzel ürünleri, ve Türk musiki anlayış ve kavrayışının en kuvvetli örnekleri" olarak bahsetti.

Yahudi sanatçılar sadece bestekâr değil, aynı zamanda öğretmendiler:

İsak Frenco Romano (Tanburî İsak), Sultan III. Selimin tanbur hocasıydı.

Müzikologların üzerinde anlaştıkları konu, klasik Türk müziğinin Sultan III. Selim döneminde altın çağını yaşadığıydı.

Bir diğer öğretmen Haham Abraham Mandil (Haham Ağa) ise, Galata Mevlevîhanesi postnişini Ataullah Efendi'nin hocasıydı. Bazen Galata Mevlevîhanesi'ne gidip ilahi okuyordu.

Keza, Galata Mevlevîhanesi'ndeki Mevlevîlerle birlikte, Zekâîzade Ahmed Efendi, Rauf Yekta Bey, Muallim İsmail Hakkı Bey, Hafız Burhan, İshak Algazi'nin güzel sesini dinlemek için, sinagoga gidiyorlardı. İlgi karşılıklıydı.

Edirne'de Musevilerin maftirim korusu "jonk" adlı bir müzik türünde, dinî şarkılar icra ederdi. Kökeni "cong" olan ve Fransızca kökenli bu şarkılar dinî ve ilahiler şeklindeydi. Örneğin, hüseyinî faslı gibi. Bu tür müziğin Mevlevî müziğine uygunluğu nedeniyle Edirne hahambaşı ve hahamlarının, Edirne Muradiye Mevlevîhanesi'nde yapılan semalara katıldığını yaşlı Yahudilerden işitmiştim. Hatta, Mevlevîhanenin kapanmasından sonra çalışma alanı bulamayan birçok Mevlevî şeyhi ve dedeleri de Edirne Sinagogu'nda yapılan dinî törenlere katılarak kendi müzik zevklerini ve çalışmalarını bu şekilde karşılamaktaydı. (Oral Onur, *1492'den Günümüze Edirne Yahudi Cemaati*, 2005, s. 72.)

1940'larda son ünlü hattat ve hakkaklarımızdan Yeniköylü Nuri Bey'den şunu dinlemiştik: Mevlevî şeyhi babası ile Hahambaşı Becerano Efendi, eski dostmuşlar. Hahambaşı bir sohbet sırasında bir "pison"un (ilahî) bestesini hatırlayamadığından bahsetmiş. Bunun üzerine şeyh, bazı ilahileri söylemeye koyulmuş. Bir ara birinin ortasında "Buldum" demiş, hahambaşı... (Burhan Oğuz, *Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış*, 2003, s. 364.)

Yahudi bestekârlar ile Mevlevîlerin birbirlerinden etkilenmeleri yeni musiki sistemlerinin de doğmasına neden olacaktı...

Şeyh Osman Salaheddin'in babası Abdülbâki Nasır Dede (1765-1821) aynı zamanda bestekârdı. 1794 yılında Sultan III. Selim'in emriyle yazdığı, *Tedkik u Tahkik* adlı kitabı XVIII. yüzyılın müzik teorisiyle ilgili en önemli eserdı.

Tahririyet ül Musiki adlı kitabında ise icat ettiği ve kendi adını taşıyan "ebced nota" sistemini yazmıştı.

Artık "ebced" in ne olduğunu biliyorsunuz...

Abdülbaki Nasır Dede "ebced notası"yla Sultan III. Selim'in suzidılara ayin-i şerifini, aynı makamdan peşrev ve saz semaisini ve de Vardakosta Seyid Ahmed Ağa'nın suzidılara peşrevini yazdı.

Bugünkü nota sistemi çıkana kadar, Şeyh Nasır Dede'nin "ebced nota sistemi", özellikle Sultan III. Selim döneminde epey kullanıldı.

Şeyh Osman Salaheddin'in amcası Ali Nutkî Dede de (1762-1804) musikişinastı. Günümüze gelen tek bestesi, *Şevk u Tarab* ayiniydi.

Ailede herkes musikişinastı:

Haham Abraham Mandil'in öğrencisi olan Galata Mevlevîhanesi'nin otuzuncu postnişini Mehmed Ataullah Dede, ebced notası sistemini bulan Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Abdülbaki Nasır Dede'nin yeğeniydi.^{14[29]}

Tüm bunları yazmamım nedeni var kuşkusuz:

Yahudiler, makam, usul, okuma gibi musiki tekniği konularında Osmanlı'yı derinden etkilemişlerdi.

Hadi bırakalım dinî musikiyi; bu topraklarda tam yüz yıldır klasik Türk müziğinin

²⁹ "Tam bir İstanbullu olan Kont Ostrorog'un da meşhur yalısı Kandilli'dedir. Bu Polonya asıllı, Fransız asilzadesi ne kadar Türk'tür, İstanbullu'dur tarif edemem. Kont Ostrorog Beyoğlu'nda, büyükbabasının, Galata Mevlevîhanesi'nin karşısındaki konağında dünyaya gelmiş. Mevlevîhane'nin postnişini afif, latif ve arif Ataullah Efendi Hazretleri, çocuğun doğumu münasebetiyle kapı komşusuna gider. Büyükbaba da küçük Leon Ostrorog'u Şeyh Efendi'nin kolları arasına verir. Şeyh Efendi Hazretleri küçüğü okurlar, üflerler. Bunun izleri hâlâ yaşamaktadır. Zaten Kont Ostrorog, 'Mevlevîlerin şeyhi tarafından takdis edildim' der." (Münevver Ayaşlı, *Dersaadet*, 2002, s. 198.)

kökeni tartışılmaktadır.

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabının "Millî Musiki" bölümünde, konuya apayrı bir noktadan yaklaşıyor ve dört asırdır bilinen, şehir müziği geleneği olan klasik Türk musikisinin, Türk olmadığını yazıyor.

Gökalp "millî musiki" konusunda çok sertti; klasik Türk müziğini yabancı ve gayrimillî buluyordu. Olsa olsa, Osmanlı toplumunu oluşturan çeşitli unsurların ortak musikisiydi, ama Türk değildi.

Bu görüşler devlet katında o kadar onay gördü ki, klasik Türk musikisi bir dönem radyolarda bile yasaklandı. Ama yasak bir yıl sürebildi.

Bu musiki lehinde ve aleyhinde yüzlerce kişi görüş bildirdi. Ama nedense "kök meselesi" hep Bizans, Acem ve Arap musikisi üçgeninde tartışılmıştı. Bazıları da kökeni Hititlere, Sümerlere kadar götürüyordu. Yunan, İran, Arap, Mısır, Roma hatta Ermeni adı bile (Ermenice yayımlanan Nivak Osmanyen [Osmanlı Nağmesi] adlı dergileri vardı) geçmişti ama nedense Yahudi adı yoktu ! Bunun bir maksadı var mıydı? Bilmiyorum.

Klasik Türk müziği kökeni meselesinde Yahudi musikisi etkisi göz ardı edilirse, dinsel ilahiler konusuna, doğal olarak kimse el atmaz!..

Anlatmak istediğim, klasik Türk musikisini kimlerin değiştirdiği, yeni biçimlere soktuğu değil; aradığım dinî musikiye kimin/kimlerin etki ettiğidir...

Biraz daha devam edelim...

TUHAF BİR "DÖNME": ALİ UFKÎ

Ama bu meseleye devam etmeden önce, hayatında birçok karanlık noktalar olan bir kişiyi size tanıtmaya çalışacağım.

Gelin XVII. yüzyıla bir daha gidelim...

Gerçek adı tam bilinmiyor

Albertus Bobowski... Alberto Bobevio... Leopolitano Bobowsky... Albertus Bobovius... Albert Bobowski... Wojciech Bobowski.

1610 yılında zengin ve asil bir ailenin oğlu olarak Lehistan'ın Lwów şehrinde doğdu. Litvanyalı olabileceği de iddia ediliyor.

İyi eğitilmişti, on yedi dil biliyordu, sümerolojiye meraklıydı, musiki ve tıp tahsili görmüştü.

Otuz yaşında esir alınıp Osmanlı Sarayı'na getirildi.

Müslüman oldu ve "Ali Ufkî" adını aldı.

Enderun'da eğitildi.

Sultan IV. Mehmed'in tercümanlarından biri olan Ali Ufkî, kısa zamanda santur çalmayı ve Türk musikisini öğrendi.

Öğrendiklerini unutmamak için notaya aldı. Bu sayede, Türk musikisi eserleri ilk kez Batı notasıyla kâğıda döküldü.

XVI. ve XVII. yüzyıllara ait beş yüzden fazla eserin söz ve saz notasını yazdı, bunları *Mecmua-i Saz ü Söz* adlı (bugün hâlâ British Museum'da bulunan) kitabında topladı.

Ali Ufkî, bir yandan da dinî tasavvufî şiirler yazıp, ilahiler besteledi.

Tevrat ve İncil'den çeviriler yaptı; bazı metinler ilk kez onun tarafından Türkçe'ye çevrildi.

Türklerin dinî inançlarını, İslam'ın ibadet şekillerini, sünneti, imanın şartlarını, Müslüman kültürünü konu alan Latince bir risale kaleme aldı.

Ve dikkat buyurunuz, İncil'i ve Tevrat'ı Türkçe'ye çevirdi ! Niye Türkçe'ye çevirdiğini anlayamadım. Osmanlı'da ilk "misyoner çalışma bu olabilir mi ?

Ali Ufkî'nin bizi ilgilendiren yanı, çevirileri değildi; 1665-1673 yılları arasında yazdığı, ilahi olarak okunan kutsal şiirler, yani "mezamir"di.

Tek şiire mezmur; çoğuluna mezamir deniyor. (Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*, 1994, s. 337.)

Tanrı'ya övgü, yakarma, dileme, şükür gibi değişik konulan işleyen mezamir, ilk kez

Yahudilerin Zebur adını verdikleri kutsal kitapta yer aldı. Bu kitapta 150 mezmur vardı.

Davud Yahudilere Yeruslayim'i verdi. Davud savaşlarla krallığı büyük Ölçüde genişletti... Davud ruhanî duyarlılığı ile görkemli Mezmurlar Kitabı'nı yazdı... Davud dünyanın dua kitabını yazabilen bir kişi. Bu başyapıtın dili, her ülkede ulusların gündelik yaşamının bir parçası haline gelmiş, atasözlerine geçmiş, konuşmalarına karışmış ve varlıklarının kritik anlarında kullanılmıştır. Derler ki Mezmurlar Kitabı, dinin konuşmaya dönüşmüş halidir. Eğer Tora Tanrı'nın insanlara konuşması ise, Mezmurlar Kitabı da insanların Yaratan'larıyla cüretli -ve başarılı- konuşma çabalarıdır. (Blech, s. 105.)

Vilnalı Abraham Kokeş akrabası Leyb ben Ozer'e, "Sabatay Sevi, mezmur (Davud'un dualarım) okurken yüzüne bakamazdınız" der. İzmir'de tevkif edildiğinde, tevkifhane yolunda geçtiği caddelerde de bağıra çağıra dualar ettiği (mezamir okuduğu) kaydedilmiştir. Müziğe bayılırdı, sesi de güzeldi ve tagannisi çok başarılıydı. Gelibolu'da yarandan çalgıcı müzisyenler eksik olmamıştı. (Gershom Scholem, *Sabatay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi* ?, 2001, s. 134.)

Sabatay Sevi, Müslüman olup, "Mehmed Aziz Efendi" adını aldıktan sonra, kendisine sadık kalanlara uyulması gereken on sekiz emir verdi; bunların on dördüncüsü şuydu: "Davud'un mezamiri her gün gizli olarak okunsun."^{15[30]}

Ali Ufkî de ilk kez *Türkçe* güfteli mezamir yazdı.

Mezamirin metinleriyle notalarını içeren çok sayıda kitap tertip edilmiştir. Bu kitaplara İngilizce Psalter, Almanca Psalmbuch, Fransızca da Psautier adı verilir. Anlaşılan Ali Ufkî de ilk kez Türkçe besteli mezamir kitabı tertip etmek istedi. Ali Ufkî'nin mezmurları elyazması Hazret-i Davud'un ilk 14 mezmurunun Türkçe çevirisiyle notalarından oluşur. (*Tarih ve Toplum* dergisi, kasım 1987.)

Mezmurların ilk 14 tanesi Ali Ufkî Bey'in tayin ettiği makama göre bestelenmiş olup bundan Türk tasavvuf musikisinin etkilenmiş olması melhuzdur (düşünülebilir S. Y.). Yahudi sinagog nağmelerinin Türk klasik musikisine yalan ilişki benzerliği, Kanunî Levi ile Sultan öyküsüne konu olmuştur.

Bir oruç günü, Yahudi yılının en can sıkıcı günü olan Tisba B'AV'ın arifesinde, Abdülhamid, Levi ve takımını Saray'da icraya çağırıyor. Levi altüst olmuş; bu oruç gününü bir yandan bozmamak azminde, öbür yanda da Sultan'ın arzusunun karşı gelmenin sonuçlarını düşünmektedir. Bütün gün işi enine boyuna mülhaza eden Levi, bir yol buluyor: Yahudi-İspanyolca ağılayıp sızlama endechas olan ve geleneksel olarak Tisba B'AV'da söylenen (İbranî) kinot'u oynamaya karar veriyor. Yahudi dinî musıkisi, sanat musıkisi olduğuna göre sorun çıkmıyor. Sultan icradan son derece memnun oluyor ve hatta mugannilerin İbranîce şarkı söylemiş olduklarının farkına varmıyor ve Levi'ye değerli bir armağanda bulunuyor. (Burhan Ögüz, *Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış*, 2003, s. 368-369.)

Yahudi ibadet şekillerinin vazgeçilmez ögesi tef, zurna, zil, saz ve diğer telli çalgılar eşliğinde dans etmektir.

Örneğin mezmurlarda neler yazdığına birkaç örnek verelim:

Tef ve, raks ile ona hamdedin.

Rabbe cenk ve güzel ses ile, borularla ve zurna ile hamdedin.

³⁰ Sabatay Sevi'nin on sekiz emrinin ortaya çıkış hikâyesi ilginçtir. Selanikli bir Sabetayist, yeleğini tamir ettirmek için bir terziye bırakır. Yeleğinin cebinde Ladino diliyle yazılmış, bu on sekiz emrin bulunduğu kâğıt parçasını unutmamıştır. Terzi belgeyi, *Journal de Selanique*'in yayın yönetmeni Sadi Levi'ye gösterir; o da belgenin kopyasını çıkarır. 1897'de Paris Şarkiyat Kongresi'ne sunulan bir tebliğde, Sabetayistleri gizli esasları ilk kez ortaya çıkar.

Neden on sekiz emir olduğuna da açıklık getirelim: Sabatay Sevi Yahudi tarihinde on yedinci mesihti; on sekizinci mesih kıyamet gününde gelecekti. İnançlı Sabetayistler, on sekizinci mesihi bekliyorlar.

Cenk çalıp Rabbe şükredin on telli santur ile ona terennüm eyleyin.
Sabetayistler için de dinsel müzik ibadetin önemli bir parçasıydı.

Sabetay Sevi müzikten ve şarkı söylemekten çok hoşlanırdı. Bazen İspanyolca bir aşk şarkısının müziğine kendi dinî güftesini yazar, onu, Macar ve Slav şarkılarına dinî güfteler yazan Hasid boyundan R. İsaac Kalov ve Kozniceli R. İsrail'in ahfadı gibi, din sahasına aktardı. (Gershom Scholem, *Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi ?*, 2001, s. 125.)

Türk musikisini Yahudi kültüründen ayırabilir misiniz? Hayır. Peki bu niye yazılmıyor, anlatılmıyor ? Gerçi son dönemde bu konuda umut veren çalışmalar var. Bunların başında Cem Behar geliyor:

Osmanlı şehirlerindeki Yahudi cemaatlerinin on yedi, on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllarda Hazret-i Davud'un bazı mezmurlarım veya başka herhangi bir İbranîce dinî metni klasik Osmanlı repertuarının sözlü veya enstrümantal parçalarına giydirdiklerini ve sinagoglarda ibadet sırasında bu İbranîce güfteli Osmanlı bestelerini terennüm ettiklerini biliyoruz. Bu türden eserlere müzikoloji literatüründe "contrafacta" adı veriliyor. (*Musikiden Müziğe*, 2005, s. 265.)

Efendi kitabında yazdığımızda çok kişi şaşırdı; Ayten Alpman'ın söylediği "Memleketim" parçasının orijinali/aslı, geleneksel Yahudi müziğinin çok tanınmış şarkısı "Rebe Eumelekh"ti.

Gelelim sonuca

Musiki konusunda tüm bunları yazmamızın nedeni, Mehmed Esad Efendi'nin neden Yenikapı Mevlevîhanesi'ne bağlandığının ipuçlarını bulmaktır.

Yazdığım gibi, Sabetayistler "salt gizlenmek amacıyla" tekkelere ve dergâhlara gitmiyorlardı. Kendilerine "yakın" buldukları tarikatlara ve tekkelere gidiyorlardı; musiki bu yakınlık nedenlerinden sadece biriydi...

Bu yoldan hangi Sabetayistler geçti ?

Bildiğim, Mehmed Esad Efendi yalnız değildi...

SABETAYİST "KÜRDÎLİ AHMED EFENDİ"

Adı Ahmed. Doğum yeri Selanik. Doğum yılı 1870.

Okula gitmedi. Eğitimini iki yerde yaptı: dayısının berber dükkânı ve Selanik Mevlevîhanesi.

Selanik Mevlevîhanesi'nin postnişini Niyazi Dede'ye bağlandı.

Mevlevîhane'de musikiye heves etti; Ferid Efendi'den ud, Halepli Şavul Efendi'den nota dersleri aldı.

Musiki alanında ilerleyince berberliği bıraktı. Fasil takımı kurdu. Besteler yaptı.

31 Mart Ayaklanması'nı bastırmak için, 1909'da Mahmud Şevket Paşa komutasında Selanik'te oluşturulan Hareket Ordusu'na gönüllü yazılıp, İstanbul'a geldi.

Yeni geldiği Osmanlı başkentinde iki muhite yakın oldu: Mevrit ve musiki çevreleri.

Güzel sesi, düzgün okuyuşu ve tavrıyla bir fasıl hanendesi olarak kısa zamanda tanındı; takdir gördü.

Yedi yüz civarında bestesi olduğu tahmin ediliyor. Bunun iki yüz. kadarı şarkı türündeydi. Hüzam, karcıgar, segah makamlarındaki şarkılarını, bu makamlarda fasıl eserleri az bulunduğu için besteledi.

Kürdîlihiczakâr makamım çok kullandığı; bu makamdaki şarkıları çok beğenilip tutulduğu için, "Kürdîli Ahmed Efendi" diye ünlendi.

Kürdîlihiczakâr "Kalb-i sevdazedeler ah ile daim inler" güfteli şarkısı fasıl musikisinin vazgeçilmez eserlerinden sadece biriydi.

Yaşamının son altı yılını felçli geçirdi.

4 aralık 1928'de İstanbul'da vefat etti.

Sabetayistlerin mezarlığı olarak bilinen Üsküdar Bülbülderesi Mezarlığı'na defnedildi.

Yakın arkadaşı, "Gel güzelim Çamlıca'ya" nihavent makamındaki şarkının bestecisi Faiz Kapancı da Sabetayist'ti; babası Selanik Belediye Başkam Ahmed Kapancı'ydı.

Bugün fasıl musikisini sevmemizde Kürdîli Ahmed Efendi, Faiz Kapancı gibi bazı Sabetayist, İbranî kökenli sanatçıların katkılarını göz ardı edemeyiz...^{16[31]}

Selanikli Ramazan Efendi, Selanikli Muhiddin Efendi, Selanikli Abdi Efendi bunlardan sadece birkaçıydı...

Günümüzde, Burhan Öcal annesinin; Sümer Ezgü anneannesinin Selanikli olduğu açıklamasını yaparken, kim bilir belki de bu musiki mirasına dikkat çekmek istiyorlardı...

Sabetayist musiki üstatlarının sadece Mevlevîhane'lerde olduğunu düşünmeyiniz. Örneğin, Halvetî Debbağzade; Tekkesi zakirbaşısı Yahya Efendi de Sabetayist'ti.^{17[32]}

MEVLÎT CAMİLERE NE ZAMAN GİRDİ?

Musiki konusunu uzattık. Bu nedenle, tasavvuf musikisinde usulsüz olarak bestelenmiş; Vahdet-i Vücut fikrini dile getiren Niyazi Mısırî gibi şairlerin güftelerinden seçilen "durak" meselesine -Mevlevî dergâhlarında okunmadığı için- hiç girmeyelim isterseniz.

Zaten bu konuda bilgi de yok:

Durak formunun tarihsel kökeni hakkında kesin bir şey bildiğimizi söyleyemeyiz. On dokuzuncu yüzyıl öncesi dönemlerde Durakların dinsel ve tasavvufî kurumlar içindeki işlev ve konumları hakkında da bilgilerimiz kıt.

Durak formunun hangi tarikatlar (Halvetî, Celvetî, Kadirî, Cerrahî vb) içerisinde başlayıp nasıl geliştiği, bizzat bu tarikatların zikir törenlerindeki değişimle birlikte nasıl evrildikleri, dindışı müziklerle ilişkileri gibi meseleler henüz tasavvuf tarihi araştırmacılarınca ciddi olarak ele alınmış değil. (a.g.e., s. 284-285.)

Mevlevîler, bilindiği gibi dergâhlarında sadece Mevlevî ayinleri okuyorlar; ama bu "durak"a tamamen karşı oldukları anlamına gelmiyor. İsmail Dede, Zekâî Dede gibi Mevlevî besteciler durak repertuarını biliyorlardı.

Keza, XIX. yüzyılın en tanınmış durak icracısı Behlül Efendi de Mevlevî'ydi.

Karay Yahudilerinden, yazar Refik Halit Karay'ın akrabası Behlül Efendi, genç yaşında Osman Salaheddin Dede'ye bağlanmıştı. Yenikapı Mevlevîhanesi'nde *Na't-ı Mevlânâ'yı* okur ve ayinlik yaparken, diğer yanda Nasuhî (Prof. Gülten Kazgan'ın dedesinin şeyhliğini yaptığı) ve Nalçacı tekkelerinde durak okurdu. Ayrıca Osman Salaheddin Dede'nin öğrencisi Yeniköylü Hasan Efendi, Tanburî Behor ve Kemanî Ağa Aleksan'ın da içinde bulunduğu musiki topluluğuyla, Hıdiv İsmail Paşa, Prens Halim, Şeyhülislam Sahib Molla gibi devrin önde gelenlerinin yalılarına gidip fasıllarda serhanendelik yapıyordu.

Mehmed Esad Efendi ile Behlül Efendi aynı dönemde Yenikapı Mevlevîhanesi'ndeydiler; arkadaş oldukları kesindi.

Aynı dönemde Zekâî Dede vb'nin de yaşadığı düşünüldüğünde Mehmed Esad Efendi'nin bu topluluklarda bulunduğunu tahmin edebiliriz.

Evet, Yenikapı Mevlevîhanesi'ne bağlanmasının bir önemli nedenin de bu musiki

³¹ "Tanburî Cemil Bey'in (oğlu Mesud Cemil) babasının veya babasının Macar mühtedisi olduğunu vaktiyle işitmiş ve üzerinde durmamış, hatta unutmuştum. Fakat bunların Macar olmayıp 'Macar Tziyani' (Çingene) olduklarını hiç duymamış, hiç bilmiyordum. Bunu Âsım Sönmez Bey'den işittim ihtiyatla naklediyorum. Büyük şairimiz (Yahya Kemal) Varşova'da elçi, oranın ileri gelme Yahudilerinden birine sormuş: 'Niçin Polonya'da Yahudiler bu halde de, Londra Yahudileri aristokrat?' Yahudi cevap vermiş;

'Her memleket, layık olduğu Yahudi'ye sahiptir.'" (Münevver Ayaşlı, Dersaadet, 2002, s. 74.) Cüneyt Gökçer'in annesi de Macar'dı.

³² Halvetî şeyhlerinden Sinan Erdebilî'nin torunu Yasemin Hanım, işadamlı Jefi Kamhi'yle evli. Yasemin Hanım'ın babası işadamlı Halil Sırrı Gerçin, "Erdebil tekkesi"nin son şeyhi; tekkenin mührü onda, ama şeyhliğin, tekkenin çok eskilerde kaldığını söylüyor. Zaten babası Mehmet Nazif Gerçin de tekkeyle ilgilenmemiş, Galatasaray ve millî takımda futbol oynamıştı. Dedesi Halil Sırrı Gerçin ise Cumhuriyet'in ilk hâkimlerindendi.

ortamı olduğunu düşünebiliriz.

Dinî musiki, Süfler arasında bile hep tartışma konusu oldu. Bazı tasavvuf çevreleri, semayı çok sert eleştirdi. Kimi ise belli koşullarda caiz gördü.

Sahi, sema meclisleri Müslüman tarikatlarına ne zaman ve nasıl girdi?

Sadece, İranlı Şems-i Tebrizî'nin Mevlânâ'ya öğrettiğini biliyoruz. Öncesi yok.

Konu konuyu açıyor ama sormalıyız:

"Asr-ı saadet"te (Hz. Muhammed döneminde) olmayan, ama zamanla "icma"nın bir ögesi olarak kabul edilen, bugün İslam dünyasında büyük değer taşıyan mevlit, camilere ne zaman girmişti?

Merak etmiyor musunuz?..

"Allah'ın ipine sınıksız sanılın; asla tefrikaya düşmeyin" sözünü kim unutturdu?

Çok uzattık, musiki konusunu kapatalım.

Ama gördüğünüz gibi, ne çok "tabu"muz var!

1492'de İspanya'dan gelen Yahudilerin kültür hayatımızı nasıl etkiledikleri konusunda ne yazık ki pek çalışma yok.

Sadece musiki mi? Örneğin, Sefaradlar, Türk seyirlik oyunlarını nasıl etkiledi ?

Bilgileri sadece satır aralarında bulabiliyoruz...

Osmanlı Sarayı'nın kukla oynatıcıları, soytarı ve hokkabazlarının büyük çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu biliniyor. Zaten bu oyunları, İspanya'dan Osmanlı'ya getirmişlerdi.

Evliya Çelebi, XVII. yüzyılda İstanbul'da bulunan oyuncu kollarını sayarken bütün üyeleri Yahudi olan üç önemli topluluğa işaret ediyor:

Patak Kolu, Haşune Kolu ve Samurkaş Kolu...

Örneğin, İspanya'dan getirdikleri oyunlardan biri olan, "Mattesina", bizim Bursa kılıç-kalkan oyununa benziyordu; kılıç ve kamalarla dans ediliyordu.

Önemli not:

Efendi kitabında başıma geldi.

Bu yazdıklarımızdan sonra, kötü niyetli bazı çevreler, "değişik" sonuçlar çıkarabilirler; *Efendi* kitabı, Ulusal kurtuluş Savaşı'na ve Cumhuriyet'in kuruluşuna Sabetayist katkıyı yazdı; ama niyeti bozuk olanlar, "Kurtuluş Savaşı'nı sadece Sabetayistlerin yaptığını, Cumhuriyet'i de Sabetayistlerin kurduğunu yazmış" diye feveran ettiler! Ayıptır. Ama önlemini alayım:

Türk kültürel hayatını sadece Yahudiler etkilememiştir; Bizans'ın, İran'ın, Şaman'ın, Arap'ın ve Osmanlı'nın çeşitli tebaaları Ermeni'nin de, Rum'un da tesiri olmuştur. Hitit, Sümer, Moğol, Hun vb'yi de unutmayalım.

Biz bu çalışmamızda Sabetayistleri ele aldığımız için, sadece Yahudi etkisini göstermekteyiz. Yoksa, Osmanlı musikisine besteler vermiş tanbur üstadı; Boğdan Voyvodası Konstantin'in oğlu, o da babası gibi Boğdan voyvodası olan Dimitri Kantemiroğlu'nu (1673-1723) unutmuş değiliz !.. Yani, kimsenin kaşlarının çatılmasını istemiyorum. İbn Haldun'un dediği gibi, "Tarih bilimlerin anasıdır" ve biz, tarihe haksızlık yapmak istemiyoruz... Şimdi gönül rahatlığıyla devam edebiliriz!.. Yazdım: Şeyh Osman Salaheddin de musikişinastı ve ünlü besteci Zekâî Dede'nin (1824-1897) hocasıydı. Gelenek hep bir sonraya aktarılıyordu... İsmail Dede Efendi'nin öğrencisi, Hacı Arif Bey ile Şevki Bey'in çağdaşı Zekâî Dede de o geleneği sürdürdü, birçok öğrenci yetiştirdi. Ünlü edebiyatçı Ahmed Rasim de Zekâî Dede'nin öğrencisiydi. Ahmed Rasim bazı şiirlerini kendi besteliyordu:

Kaçma didemden aman ey gül tenim Hatırım şad olmuyor sensiz benim Sen misin ömrüm, hayatım, güneşim Hatırım şad olmuyor sensiz benim...^{18[33]}

Mevlevîhanelerde usta-çırak ilişkisi hep sürdü; Zekâî Dede'nin oğlu Mevlî Ahmet Irsoy da (1869-1943) bestekârdı. Bahariye ve Yenikapı Mevlîhanelerinin kudümzenbaşısıydı.

Irsoy'un öğrencileri arasında, Münir Nurettin Selçuk, Şerif Muhittin Targan, Kemal Batanay, Mesut Cemil, Vecihe Daryal gibi Türk musikisinin ünlü isimleri vardı.

³³ "Bu akşam gün batarken gel / Sakın geç kalma erken gel" gibi besteleri bulunan Ahmed Rasim'in kızından torunu Osman Nihat Akın da, dedesi gibi besteci: "Bir ihtimal daha var, o da sevmek mi dersin..." gibi kırka yakın bestesi vardı...

Bu bir "bayrak devir teslimiydi". Münir Nurettin Selçuk'un öğrencisi Rafael Abuav bugün İsrail'in önde gelen klasik alaturka şarkıcılarından...
Artık musiki meselesine bir son verelim. Nokta

ŞEYHİ "DÖNME" HASAN DEDE

Yenikapı Mevlevîhanesi'nin elli yedi yıl postnişinliğini yapan Osman Salaheddin Dede'nin yaşamı, 1887'de son buldu.

Yerine oğlu Mehmed Celaledin geçti...

Bu arada, Mehmed Esad Efendi artık İstanbul'da tanınan bir "mesnevihan" olmuştu.

Altı ciltlik *Mesneviyi* okuyup manasım vererek açıklamaya 'mesnevi okutmak', mesnevi okuyan ya da okutmaya hak kazanan kimseye de "mesnevîhan" deniyordu.

Mesnevi okutmak için icazet almak şarttı. Bir de Farsça bilmek gerekiyordu. Ama Farsça bilmek öyle kolay değildi. Osmanlı Devleti'nin Safevîlerle ve İran'la siyasî çekişmesi Farsça'yı da etkilemiş; bu dili bilenlere kin duyulmasına neden olmuş, sonuçta halk arasında, "Kim okur ki Farisî, gider dinin yarısı" sözü hayli yaygınlaşmıştı.

Mehmed Esad Efendi bu olumsuz atmosfere rağmen Farsça'yı öğrenmişti.

Hasan Âli Yücel *Tasavvuf Dünyası ve Mevlevîliği* adlı eserinde Mehmed Esad Efendi'yle ilgili ilginç bilgiler veriyor:

Bizim çocukluğumuzda merhum Esad Dede destarlı sikkesi ve derviş hırkasıyla Fatih Camii'nde mesnevi okurdu, okuturdu ama cemaati seyrektiler, hocalar ona pek de muhabbetli nazarlara bakmazlardı. Babamın götürdüğü bu ayetli, hadisli okutulan mesnevi derslerinde sarıldı hiç kimseyi görmüş değilim, (aktaran, Ahmet Güner Sayar, s. 40.)

Bu üç cümlelik anlatıda, ne çok soru var. Esad Dede'nin cemaati niye seyrektiler ? Hocalar niye pek muhabbetle bakmıyorlardı ? Halk niye Mehmed Esad Efendi'yi dinlemeye gelmiyordu? Neden sarıklılar ona soğuktu ? Acaba, Sabetayist olduğu için mi?..

Gelecekte Millî Eğitim bakanı olacak Hasan Âli Yücel'i okumayı sürdürürelim:

Mesnevîhan Esad Dede'nin Çayırılı Medrese'deki küçük odasında toplanılırdı. Babamın oraya beni götürmesi için yalvarırdım Esad Dede, Hafız Divanı'nı okuturdu. Dinleyenler, not alırlar, ona tasavvuftan sualler sorarlar, okuma bitince hepsi birer birer üstadın elini öpüp giderlerdi. O ne saygı, o ne ince terbiyeydi. Yumurta, elma, limon, portakal gibi kabuklu şeylerden başka hiçbir yiyeceği ağzına koymayan, uykularını oturduğu sedir üstüne büzülerek uyuyan bu münzevî ihtiyar, Şarklı üslupta bir hakim idi. Hayatından memnun, mesud bir insandı. Bana hediye ettiği Nasayih ül-Hilkema (Filozofların Öğütleri) kitabından ilk felsefe dersini aldım diyebilirim. (a.g.e., s. 29-40.)

Mehmed Esad Efendi'nin yedikleri konusuna girerek, sizi ana hikâyeden koparmak istemiyorum...

Yücel ailesi Yenikapı Mevlevîhanesi'yle yıllar öncesinden tanışıyordu. Hasan Âli Yücel'in dedesi Hasan Âli Efendi, Şeyh Osman Salaheddin Dede'ye bağlanmıştı. Onu Hasan Âli Yücel'in babası Ali Rıza Efendi, amcası bestekâr İzzet Efendi, annesi Neyire Hanım ve anneannesi Ayşe Hanım takip etmişti.

Babasından sonra Yenikapı Mevlevîhanesi'nin şeyhi olan Mehmed Celaledin Dede de, Yücel ailesiyle çok samimiydi; Feyz-i Ati Mektebi'nin anaokuluna giden ikizler Can Yücel ile Canan Yücel'i çok seviyor, dizinin dibinden ayırmıyordu.

Gelecekte Türkiye'nin en iyi şairlerinden olan Can Yücel'in dadısı Habeşî Gülşen Hanım'ın ilginç bir hikâyesi vardı.

Gün gelecek, Yenikapı Mevlevîhanesi'nin müezzini, kudümzeni, güzel naat ve ayin okuyan Hasan Dede'yle evlendirilecekti.

Burada bir dakika duralım:

Bir dönem Kütahya Mevlevîhanesi'nin şeyhi olacak Hasan Dede kimdi ?

Sorunun yanıtını, Yenikapı Mevlevîhanesi postnişini Mehmed Celaledin Dede'nin

torunu Resuhi Baykara'ya bırakalım:

Yenikapı Mevlevîhanesi dervişlerinden Hasan Dede'nin Musevîlik'ten ihtida ettiğini (döndüğünü), babam merhum Şeyh Abdülbâki Bey tarafından merhum Hasan Âli Yücel'in dadısı Gülsen Bacı ile evlendirildiğini biliyorum. (Z. Tezeren, *Erciyes dergisi*, sayı 68, s. 8.)

Yine sormadan geçemeyeceğiz:
Musevîlik'ten dönüp Kütahya Mevlevîhanesi postnişini olacak kadar yükselen Şeyh Hasan Dede, neden Habeşî bir kadınla evlendirildi ?

"Dönme" olduğu için kimse onunla evlenmeye yanaşmamış mıydı"

Şeyh Hasan Dede'nin düğünü nasıl oldu acaba?

Bunu "maksatlı" soruyoruz.

Çünkü...

Sultan II. Abdülhamid'in, dergâhın kendine karşı yapılacak muhalif hareketlerin içinde yer almaması için, Yenikapı Mevlevîhanesi'ni hep gözetiminde tuttuğunu, içişlerine müdahale ettiğini yazmıştık.

Bunlar yetmezmiş gibi, Mehmed Celaledin Dede'nin oğlu Abdülbâki Efendi'nin düğününe bile karışmıştı.

Şeyhin oğlu Abdülbâki Efendi'nin evlenişi sırasında dergâhın içi ve dışı birçok hafiye ile dolduğu gibi, kale kapısından çıkıp dergâha doğru yürüyen kapalı kadın arabalarına varıncaya kadar aranmıştı. (Ziya Uygur, *İnkılaplar, ihtilaller ve Siyonizm*, 1968, s. 202.)

DEVLETİN RESMÎ BELGESİ: "NİHAL ATSIZ 'DÖNME'DİR..."

Sultan II. Abdülhamid, 1888 yılında, yani Osman Salaheddin Dede öldükten bir yıl sonra, dergâhla ilişkilerini, veliahtlığı döneminde olduğu gibi iyileştirmek için, Yenikapı Mevlevîhanesi'nin müridi, Hasan Âli Yücel'in dedesi Hasan Âli Efendi'yi Posta ve Telgraf nazırı (bakan) yaptı.

Hasan Âli Efendi mayıs 1888-kasım 1895 tarihleri arasında yedi yıl Posta ve Telgraf nazırlığında kaldı.

Nazırlık "rüşvetine" rağmen Yenikapı Mevlevîhanesi Sultan II. Abdülhamid'e muhalifliği alttan alta sürdürdü. Kimi zaman dergâha İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gazeteleri gizlice sokuldu; kimi zaman Veliht Reşad'ı iktidara getirmek için çeşitli senaryolar kurgulandı. (a.g.e., 204-205.)

Mehmed Esad Efendi bu siyasetin içinde miydi ? Bu konuda kaynaklarda hiçbir bilgi yok.

Geleceğin Millî Eğitim bakanı Hasan Âli Yücel, sadece manevî hayatı değil, siyaseti de Yenikapı Mevlevîhanesi'nde öğrenecekti. Mehmed Celaledin Dede'nin Galatasaray Sultanîsi'nde okuyan yeğeni Ali Nutkî, Hasan Âli Yücel'e siyasetin ne olduğunu öğreten ilk politik öğretmendi.

Hasan Âli Yücel yedi yıllık (28 aralık 1938-5 haziran 1946) Millî Eğitim bakanlığı döneminde gerek dergâhtaki derslerden, gerekse Ali Nutkî Efendi'nin özel derslerinden çok yararlanacak;

Farsça bilgisiyle Mustafa Kemal'in gönlünde yer edecek; okuduğu Kuranı Kerim'le "Millî Şef İsmet İnönü'nün annesi Cevriye Hanım'ın güvenini kazanacaktı.

Tasavvufa bu kadar sıcak bakan, devrin din âlimlerinin derslerini kaçırmayan Hasan Âli Yücel, başta köy enstitüleri olmak üzere yaptığı birçok icraat nedeniyle "komünistlikle" suçlanacaktı !...

En sert eleştirileri getiren, bunu zaman zaman küfür seviyesine çıkaranlardan biri de, 1944 Turan Davası sanığı, ırkçı Nihal Atsız'dı.

Hasan Âli Yücel için "Türk değildir" diyecekti.

Hasan Âli Yücel bu iddiaya karşı "Dinle Benden" adlı bir manzume yazacaktı:

Babam Boşnak'mış benim bahçıvanlık edermiş Bahçıvanlıktan Önce dağda davar güdermiş Boşnak olsa ne çıkar, o da Allah'ın kulu Fakat ecdadım belli Trabzonlu Geleyim anamgile o taraf Tekirdağlı Köyleri Dedecik'tir hepsi toprağa bağlı...

Ara not:

Gariptir, Hasan Âli Yücel başta olmak üzere birçok aydını "Türk" olmamakla itham eden, alnına Hitler'inkine benzer bir perçem bırakan, ırkçı-milliyetçi Nihal Atsız'ın kendisi bir "dönme"ydi!

Bunu devletin resmî belgesi diyordu. Eylül 1944 tarihli, "Turancıların Muhakemeleri Hakkında Örfî İdare Komutanlığı'nın İlk Duruşmalara Ait Raporu" bakın ne diyordu:

Menfi ruhlu olan bu maznun (Nihal Atsız), 1905 senesinde İstanbul'da doğmuş. Babası Mehmed Nail, Gümüşhane'nin Midi köyünden İstanbul'a hicret eden Çarkçı Kolağası Hüseyin Efendi'nin oğludur. Hüseyin Efendi de, Midi köyünde yapardan tetkikat neticesinde "Nihal'in üçüncü babası" Çiftçioğlu lakabıyla tanınan, dönme Mervî Ahmed'in oğludur. Esasen kendi tarafına göre, Türk diye "uç batın Türk olduğunu ispat edenlerdir" demesinin sebep ve hikmeti üçüncü batını olan Çiftçioğlu Ahmed'den biraz yukarı çılanca ırkının karışacağındandı.

Peki hangi dinden dönmüştü?

"Atsız, İbranî asıllı Türkçülerimiz arasındadır." (Yalçın Küçük, *Putları Yıkıyorum*, 2004, s. 49.)

1942 yılında liderlik kavgası "Türkçüleri" böldü. R. Oğuz Türkkân ile Nihal Atsız karşı karşıya geldiler; birbirlerine söylemedik söz bırakmadılar. Birbirlerini safkan olmamakla itham ettiler. Türkkân'a göre, Atsız'ın kafatası "brakisefalik" (kafatasının en uzun ve en geniş noktalan arasındaki oran) değildi.

Atsız da, Türkkân'ın atalarının Anadolu'daki bir Ermeni köyünden olduğunu iddia etti. (Günay Göksu Özdoğan, *Turan'dan Bozkurt'a*, 2002, s. 296.)

Şaşırdınız mı?..

"DÖNME" HOCANIN ÜNLÜ ÖĞRENCİSİ

Selanik'teki akrabaları Terakki Mektebi'nde yüzü Batı'ya dönük öğrenciler okuturken, Mehmed Esad Efendi de kendi "okulu" Fatih Camii'nde imanlı çocuklar yetiştiriyordu.

Bunlardan biri de İstiklal Marşı'nın yazarı millî şair Mehmet Akif Ersoy'du.

Mehmet Akif Ersoy, Fatih Camii'nde Mehmed Esad Efendi'nin mesnevi derslerini hiç kaçırmadı...

Mehmet Akif, annesi ve babasının kendisinin eğitimi konusunda yaptıkları tartışma sonucunda tanışmıştı Mehmed Esad Efendi'yle!

Kendisinin, hangi okula gideceği konusunda, babası Fatih Camii dersiamlarından İpekli Tahir Hoca ile annesi Emine Şerife Hanım çok tartışmışlardı. Anne rüşdiyeden sonra medreseye gitmesini isterken, babasının, "Medresede öğreneceklerini ben öğretirim" demesiyle, Mehmet Akif, rüşdiyeden sonra Mülkiye İdadîsi'ne devam edecekti.

Medrese eğitimini ise kâh babasından, kâh babasının Mehmed Esad Efendi gibi arkadaşlarından aldı.

Akif'in babası Tahir Hoca ile Mehmed Esad Efendi'yi birbirine yakınlaştıran "İslam Kabalası" olan Huruffilik olabilir mi ? Bunu şu nedenle yazıyorum: Tahir Hoca, oğluna ebced hesabıyla doğum tarihi olan "Ragif" ismini vermişti.

O dönemde çocuklara ebced hesabıyla isim vermek çok yaygındı. Millî şairimiz adını daha sonra "Akif" yapmıştı...

Mehmet Akif in felsefî ve siyasî düşüncelerinde, çocukluğunda ve gençliğinde dinlediği Mehmed Esad Efendi'nin ne kadar katkısı vardı acaba?

Örneğin, geleneği unutmadan Batılılaşmayı savunan Mehmet Akif, İslam'ın gelişmeye mâni olmadığını, Müslümanların zamanla İslam'ın gerçek anlamından koptukları için gerilediklerini ileri sunuyordu.

Mehmed Esad Efendi bu konuda ne düşünüyordu acaba?

Osmanlı'nın gerileyişinin durdurulmasına ilişkin "reçetesi" neydi

İngilizci miydi? Fransızci ya da Almancı mıydı?

İttihatçılara nasıl bakıyordu?

Hiçbir bilgi yok...

Belki öğrencilerini takip ederek bir ipucu bulabiliriz...

Hilmi Ziya Ülken'e göre "Müslüman sosyalist" Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı'daki İslamcılık akımının ilk önderlerinden biri sayılıyor.

Devrin önemli yayın organları, *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebil ür-Reşad*'daki başyazılarında hep islam birliğini savundu.

Bir tespit yapalım:

Osmanlı'nın Batı medeniyeti karşısında gerilemesi askerî alanda da peş peşe başarısızlıklar getirdi. 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Batı artık Osmanlı'nın içişlerine müdahale edecek bir güce ulaşmıştı. 1826'da Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi; Balkanlar'da Slav ayaklanmalarının başlaması Müslümanları yavaş yavaş Osmanlıcılık düşüncesinden uzaklaştırdı.

1798'de Napolyon Mısır'ı işgal etti. İngilizler 1852'de Hindistan'a girdi; Afganistan'ı denetimi altına aldı.

Örnekleri çoğaltabiliriz ama özetle sadece Osmanlı değil tüm Müslüman ülkeler işgal tehlikesi altındaydı. Bu durum Müslümanlarda büyük "travma"ya neden oldu. Müslümanlar, islam dünyasının niçin böylesine gerilediğine, bu durumdan nasıl kurtulacağına yanıt aramaya başladılar.

Cemaleddin Afganî'nin (1838-1897), başını çektiği "İslamcılık" akımı kısa sürede hayli taraftar buldu. Afganî'den etkilenenlerin başında Mehmet Akif Ersoy vardı...

Cemaleddin Afganî'nin görüşüne göre, islam gelişmeye mâni değildi; zamanla Müslümanlar İslam'ın gerçek anlamından uzaklaşmışlar ve bu yüzden gerilemişlerdi.

İşgalci Batı'ya karşı durabilmek için Müslümanlar birleşmeli ve İslam'ın aslî yüzüne dönmeliydi.

Cemaleddin Afganî'nin siyasal duruşu böyleydi; peki dinî ve felsefî anlayışı neydi ?

Bu konu biraz karışık...

Şöyle ki, 1869'da İstanbul'da, peygamberliğin aslında bir "meslek" ve "sanat" olduğunu iddia edip, Osmanlı ulemasının ayaklanmasına neden olmuştu!

Afganî, Tanrı'ya inanan, peygamberlere inanmayan bir deist miydi?

Ama onun materyalizme karşı kaleme aldığı sert makaleler, onun vahye inanmayan (deist) tutumunu unutturuyordu.

Türkiye'de İslamî araştırmaların acıklı durumudur bu; görmemezlikten gelme tutumu hâlâ sürüyor!

Neyse, yanıtını aradığımız soruyu biraz daha geliştirelim:

Batı'nın işgalci yayılcılığının olduğu bu süreçte, Yahudilere yönelik saldırıların arttığı biliniyor.

Yani Osmanlı'nın gerilemesi, Batı'nın emperyalist yayılcılığı, yıllar önce İspanya'dan kovulma travmasını yaşayan Osmanlı Yahudilerini de hakkıyla çok tedirgin ediyordu. Osmanlı Devleti dışında, güvenle gidecek pek yerleri yoktu.

Eskisine nazaran İngiltere, Fransa gibi ülkelerde artık rahattılar. Ama bu durumun ne kadar süreceğinden hiç emin değillerdi.

Sonuçta, Mehmed Esad Efendi'ye yönelttiğimiz soru, Yahudiler için de geçerliydi:

Kurtuluş için "reçeteleri" neydi?

Osmanlıcılık, Türkçülük, İslamcılık... Hangisi?

Bu soruyu kurtuluşu Osmanlı'yla birlikte arayanlara soruyoruz. Çünkü bir grubun düşüncesinin "Siyonizm" olduğunu biliyoruz...

Dün farklıydı. O nedenle şu soruyu rahatlıkla sorabiliriz:

Osmanlı'nın çöküş döneminde ortaya çıkan "İslamcılık akımının, Sabetayistlerin tümünü rahatsız ettiğini düşünmek ne kadar doğrudur?

Mehmet Akif gibi isimler zaten "modern İslam"ı savunuyordu.

Sırat-ı Müstakim dergisinin kurucuları arasında Mardin ailesinden iki isim vardı: Ebülula Mardin ve Şeyh Ömer Fevzi Mardin'in babası Arif Bey.

Derginin sahibi Selanik, Serezli Eşref Edib'in (1882-1971) yetişmesinde en büyük rolü Ebülula Mardin oynamıştı...

Selanik'te sıbyan mektebini ve rüşdiyeyi bitiren Eşref Edib, Müftü Ümadüddin Efendi'den ilimler tahsil etti. Bir yıl kadar Mahkeme-i Şeriye'de kâtip olarak çalıştıktan sonra İstanbul'a geldi. Mekteb-i Hukuk'a devam ederken Atikalipaşa Camii'nde medrese derslerini takip etti.

Eşref Edib ileri bölümlerde ayrıntılı okuyacağınız, "masonik-İslamî" bir cemiyet olan Tarikat-ı Salahiye'nin "Kırklar Meclisi"ndeydi!

Ebülula Mardin'in kız kardeşi Atiye'yle evli olan ittihat ve Terakki Cemiyeti merkez-i umumî heyeti yöneticisi Hacı Adil Bey ve Hakkı Paşa (sonradan sadrazam olan) gibi İttihatçıların sohbetlerinden feyz alıyordu.

İkinci Meşrutiyetin ilanından hemen sonra yayın hayatına başlayan *Sırat-ı Müstakimim*, yazarları arasında Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi^{19[34]} (bir dönem Darülfünun'da rektörlük yapan, mason) Babanzade Ahmed Naim Bey (Halide Edip'in "Yahudi dönmesi" dediği); Ahmed Ağayev (Ağaoğlu), Yusuf Akçura (Türkçü), Ethem Nejat (sosyalist) gibi isimler de vardı.

Ancak yollar zamanla ayrıldı. Ebülula Mardin ve arkadaşlarının çekilmesinden sonra Eşref Edib ve Mehmet Akif Ersoy yanlarına, Prens Abbas Halim Paşa'yı alarak yola devam ettiler. *Sırat-ı Müstakim*in adım *Sebil ür- Reşad* olarak değiştirdiler.

Bu kopuşun ideolojik arka planı neydi?

Ebülula Mardin ve arkadaşları gitmiş, Prens Abbas Halim Paşa gelmişti.

Gidenler ile gelenler arasında siyasî ve kültürel bir fark yoktu.

Ama bir ayrılık yaşanmıştı. Yüzeysel miydi?..

Hep ipucu arıyoruz. Aramaya da devam edeceğiz...

GÖZ ARDI EDİLEN "KAVALA TARİHİ"

"Müslümanların uyandırılması ve yüceltilmesi için çıkanları" *Sebil ür-Reşad*'ın adının bulunması da ilginçti; Prens Abbas Halim Paşa bir teklifte bulunuyor: "Kuran'dan bir sayfa açalım, ne isim çıkarsa oradan alalım."

Ardından paşa besmeleyle bir sayfa açıyor, "İttebiuni ehdiküm sebil ür-Reşad" ayeti çıkıyor ve ismi buluyorlar: *Sebil ür-Reşad*.

Basın tarihinin en uzun ve etkili fikir yayın organlarından *Sebil ür-Reşad*'ın malî kaynağı Kavalalı ailesiydi.

Hayır hayır, Türkiye'nin fikir dergilerinden *Birlikim'i* de çıkaran İletişim Yayınları'nın sahibi Kavalalı ailesini kastetmiyorum.

Hayır, yanlışınız: Kabala değil, Kavalalı! Gerçi Yunan alfabesinde "b" (beta) "v" okunuyor. Yani "Kabala" yazılan, "Kavalalı" diye okunmaktadır!

Efendim, Türkiye'de sözcüklerin etimolojik kökenleriyle ne ki bir iki düşünür dışında kimse uğraşmaz. Onlara da "deli" gözüyle bakar bizim aydınımız...

Geçelim.

Gerek bizim yaşamlarından kısaca bahsedeceğimiz Kavalalı, gerekse Türkiye'deki ünlü Kavalalı ailesinin her ikisi de Kavalalı'dan ve her iki aile de tütüncüydü.

Ama biri nedense daha sonraki yıllarda "Kavalalı" adından rahatsız olmaya başladı. "Örtüye" ihtiyaç duydular.

Şöyle ki:

Osmanlı'nın son yıllarını okuduğunuzda karşınıza sık sık "Sadrazam Mısırlı Said Halim Paşa"; "Vezir Mısırlı Halim Paşa"; "Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa" gibi "Mısırlı

³⁴ Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi, yaşamı boyunca, mason olduğunu hep reddetti. Ama gelin görün ki, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın resmî Internet sayfasında, mason olduğu yazılıdır. Ayrıca koca bir de fotoğrafı vardır. Ben bugüne kadar pek kaynaklarda görememişim, fotoğrafı olan bir diğer mason şeyhülislam ise İzzeddin Efendi'ymiş! üstede adı olan bir diğer mason da, Şeyhülislam Hayri Efendi. Mason olan diğer din adamları şunlardır: Müderris Mahmud Esad Efendi, Berlin Sefareti baş imamı Mustafa Hafız Şükrü, sefaret imamı Haşim Veli.

paşalar" çıkar.

İşin garip yanı, bunlar Mısırlı değildir!

Daha ilginç olanı; Osmanlı'nın son iki yüz yılında neye el atsanız karşınıza bu aile çıkar: Osmanlı reformu; masonluğun ilk örgütlenişi; Jön Türkler; İttihatçılar, siyasal İslamcılar; liberalizm; lüks hayat, köşkler, konaklar, araba sevdalan ve Fransız lobisi...

Evet, olay biraz karışık gibi gelmiş olabilir; en iyisi öyküyü başından anlatmak...

Hikâyemiz Selanik'in kazası Kavala'da başlıyor; kahramanımız Kavalalı Mehmed Ali Paşa.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor, 1769-1770-1771.

Bunun nedeni olarak, çocukluğuna ilişkin hep yalan söylemesi, uyduruk hikâyeler anlatması gösteriliyor, örneğin bazen babasının o daha çocukken öldüğünü, kendisini amcası Tosun Ağa'nın büyüttüğünü söylüyor, ama daha sonra babasının o, yirmi bir yaşındayken öldüğü ortaya çıkıyor gibi.

Atalarının kökleri konusunda da kafa karışıldığı vardı:

Kimine göre Arnavut, kimine göre Türk, kimine göre ise bilinmiyordu ! "Parsimony.net" forum sayfasına yazan Arpad Manas, Mehmed Ali Paşa'nın Sabetayist / Yakubî olduğunu belirtiyor.

İlginçtir, Ahmet Safi'nin *Dönmeler Âdeti* kitabına göre, Selanik Valisi Hüsnü Paşa'nın, Selanik'te Sabetayistlerin merkezi olarak bilinen bir eve yaptırdığı baskında, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Yakubî cemaatine hediye ettiği bir kılıç bulunuyordu!

Kimse tam emin değil ama, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın büyük dedesi Konya, dedesi Osman Ağa ise Edirne doğumlu.

Babası İbrahim Ağa, Kavala'da hem yolların güvenliğinden sorumlu, hem de bütün tüccarı.

Okuma yazma bilmeyen ve tütüncülük yapan Mehmed Ali, baba mesleğine Fransız Yahudi bütün tüccarı Leon'un yanında başlıyor.

On dokuz yaşındayken, Kavala "valisinin" otuz üç yaşındaki dul kızı Emine'yle evlendiriliyor.

Bu tuhaf evlilikler de hep bizim çalışmalarımızı buluyor !

Mehmed Ali'nin hayatını hep Fransızlar değiştirdi; yukarıda yazdım, Fransızlar Mısır'a girince Osmanlı ordusu Serdarıekrem Yusuf Ziya Paşa komutasındaki orduyu Mısır'a gönderdi. Bu orduya Kavala'dan 300 kişi katıldı; bu askerlerden biri de Kavalalı Mehmed Ali'ydi.

Hayatında örnek aldığı tek kişi Napolyon Bonapart'tı. Hep onun gibi olmanın hayalini kuruyordu. Ve Napolyon ordusuna karşı savaşmak üzere orduya katıldı.

Osmanlı ordusu İngilizlerle birlikte Mısır'ı tekrar ele geçirdi; ancak yönetimde kargaşa çıktı; İngilizler yönetimi Osmanlı'ya bırakarak çekildi; bu kez Osmanlılar ile Memluklar birbirine girdi; yani huzursuzluklar hiç bitmedi.

Zekâsı ve cesur kişiliği nedeniyle kısa zamanda orduda sivrilen Kavalalı Mehmed Ali, kurnaz kişiliği ve çevresini etkileyebilirle gücü sayesinde bölgede hatırı sayılır biri oldu.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa bazen yeniçeriler ile Arnavutları birbirine düşürdü; bazen her ikisini Mısır valisine karşı ayaklandırdı; yaptığı kargaşalıklarla her geçen gün Mısır iktidarını ele geçirmeye başladı. Yanına Memluk beylerini^{20[35]} alarak amacına 1805'te ulaştı. Memluk beylerinin üç yüzünü tuzağa düşürüp öldürterek, Mısır'ın tek hâkimi oldu. (Anonim!)

Zorunlu olarak araya gireceğim: Bizim tarih yazıcılığımız niye hep böyle; salt kişisel özellikleriyle insanları "bir yerlere" getiriveriyor! Evet, "bireysel özelliklerin" etkisini göz ardı edemeyiz, ama sadece bu mudur yani ?

Sadece kişisel kabiliyetiyle mi, Kavalalı Mehmed Ali iktidar olmuştu?

Mısır'ın tarihi/talihi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yla değişmeye başladı.

Kavalalı, Fransa'dan uzmanlar getirerek önce ordusunu yeniledi. Ardından harp ve

³⁵ 1250-1517 tarihleri arasında Mısır'a hâkim olan Memluklar, neden bizim tarihimizde hak ettiği ilgiyi görmemektedir ? Tarihte, resmî olarak "Türkiye Devleti" (Devlet üt-Türkiye) adını kullanan ilk devleti Memluklar kurmuştu. Ne ilginç değil mi, Yavuz Sultan Selim'in İran'da Safevîler ve Mısır'da Memluklar tarafından kurulan Türk devletleriyle savaşmasını nasıl değerlendirmemiz gerekiyor ?

hekimlik okulları açtı. Matbaaların kurulmasını sağladı. Buhar makineleri getirtti. Telgraf sistemi kurdu. Su kanalları yaptırdı. Çölün kıyısına yüz *bin* zeytin ağacı, üç yüz bin erik ağacı diktirdi. Kumaş dokumacılığına büyük önem verdi; Avrupa'dan yeni tezgahlar ithal etti; Floransa, Malta ve Marsilya'dan iplik ustaları getirtti.

Yani bayındırlık, tarım ve ticaret alanında birçok yeniliğe imza attı.

Türkçe'yi resmî dil ilan etti; Türkçe gazete çıkardı.

Dikkat: Tüm bunları kırk beş yaşında çat pat okumayı öğrenen biri yapıyor!

Bu reformları askerî başarılar izledi. Suriye, Sudan ve Vahhabî isyanım bastırarak Arabistan'ı ele geçirdi.

Osmanlı'nın, Yunan isyanı gibi başı her sıkıştığında yardımına koştu.

Ölmeden bir yıl önce 1848'de iktidarı oğlu İbrahim'e bıraktı.

İşte "Mısırlı" sıfatı bu dönemde oldu.

İbrahim 1790'da, Kavalalı'da veba salgını olduğu için Drama'da doğdu. Mısır'a on beş yaşında ayak bastı. Babasının tersine Türkçe değil Arapça konuşmayı tercih etti; Türk ya da Arnavut olarak değil Mısırlı olarak tanınmak istedi.

İşin garip yanı, iktidarı aldığı yıl -babasından önce- vefat etti; ancak "Mısırlı" sıfatını bundan sonra çocukları kullanmaya başladı; keza, "prens" ve "prens" unvanlarını da!

İbrahim'den sonra iktidara Mehmed Ali Paşa'nın torunu (oğlu Tosun Paşa'nın oğlu) Abbas Paşa geçti.

Kavalalı, pardon Mısırlı hanedanının hikâyesi uzun, uzatmayayım. Ama bir anekdot vereyim: Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın çocukları, torunları her ne kadar "Mısırlı" adını kullansa da, "Mısırlı hanedanlığı", Arap milliyetçisi Baas hareketinin lideri Nâsır (Cemal Abdünnâsır) tarafından yıkıldı.^{21[36]}

Son "Kavalalı" Kral Faruk, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunu İsmail'in torunuydu.

Hikâyenin özeti bu.

Özeti diyorum, çünkü size Kahire'de yaşayan ve Arapça konuşan Mustaripler başta olmak üzere Mısır Sarayı üzerinde etkili olan Yahudi lobisini anlatmadım. Ayrıca, "kadın Mesih" bulmak için Mısır'a gelip, bulamayınca Süveyş Kanalı projesini ortaya atan, bu da yetmezmiş gibi Kahire'de teknik okullar kuran Yahudi "Saint-Simoncular"dan da bahsetmedim! Sabetayistlerin adını ise hiç geçirmedim:

(Sabetay Sevi döneminde) Kuzey Afrika'da Mısır'dan Fas'a büyük Mesihçi heyecan yaşanmaktaydı ve asıl büyük odak Kahire'ydı. (Gershom Scholem, *Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi ?*, 2001, s. 328.)

Kavalalı ailesinin çevresinde Nubar Paşa, Bogos Efendi, Artin Bey gibi Ermeniler, Fransız Albay Joseph Seves, Yüzbaşı Mari (bir dönem Arabistan Ordusu'nda Genelkurmay başkanlığı yaptı), İtalyan Baffi gibi "dönmeler" de vardı. Kavalalı, Osmanlı'nın Islahat Fermanı'ndan önce, Mısır'daki tebaasını eşitledi; din özgürlüğünün olması dünyada ilk kadın Katolik tarikatının Mısır'da doğmasına neden oldu.

Son not: Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın, ülkenin genel muhasebe yönetiminin başına getirdiği Basileus Gali, BM eski genel sekreteri Butros Gali'nin büyük dedesiydi.

..SİYASAL İSLAM... MASONLUK... VE PARA...

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın 17'si erkek, 13'ü kız tam 30 çocuğu vardı. Ancak bunlardan sadece 7'si erkek 3'ü kız 10'u yaşadı, diğerleri bebekken öldü.

Sebil ür-Reşad dergisinin finansörü Abbas Halim Paşa, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın

³⁶ Mısır hanedanından geriye, bu günlerde hayli meşhur gece kulübü olan "360"ın bulunduğu Beyoğlu'ndaki Mısırlı Apartmanı kaldı ! Abbas Halim Paşa'nın yaptırdığı bu apartmanın bir dairesinde Mehmet Akif Ersoy da yaşadı. Büyük şair burada vefat ettiğinde küçük kızı Suad ve torunları Ferda ve Selma Argon'la kalıyordu. Mehmet Akif in diğer kızları; Cemile, DP milletvekili ve yazar Ömer Rıza Doğrudan, Feride ise işadamı Muhittin Akçar'la evlendi. Feride-Muhittin Akçar'ın torunu TKP Genel Başkanı Aydemir Güler'dir. Mehmet Akif in iki oğlu Emin ve Tahir yoksulluk içinde öldüler.

torunu; Abdülhalim'in oğluydu.^{22[37]}

Abbas Halim Paşa'nın ağabeyi ünlü bir isimdi: ittihat ve Terakki'nin en sert döneminde dört yıl (1913-1917) sadrazamlık yapan Said Halim Paşa

Sadrazamlıktan önceki görevi, İttihat ve Terakki Cemiyeti genel sekreterliği idi; yani öyle sıradan bir ittihatçı değildi.

1913 Babiâli başlanma karar veren merkez komitenin içindeydi.

Kardeşi Abbas Halim Paşa ise ittihat ve Terakki döneminde önce Bursa valisi, sonra Nafia nazırı oldu!

Ne diyor siyasi İslamcılar, "İttihatçıların arkasında Yahudiler, masonlar vardır !" Peki kimdir bunlar ? Bildik isimler yüz yıldır yazılıp duruyor. Ama hiçbir İslamcı *Sebil ür-Reşad*'ın arkasındaki masonlardan, Sabetayistlerden bahsetmiyor!..

Osmanlı'da, siyasi İslamcı akımların lideri konumundaki *Sebil ür-Reşad*'ın en hassas olduğu konu masonluk ve Yahudilik'ti. Masonluğun perde arkasında Siyonizm'in olduğunu yazıyorlardı. Yahudi ve masonlara "sarı irtica" diyorlardı.

İlginç değil mi, "küfrettikleri" İttihatçıların başında "siyasi İslamcı" *Sebil ür-Reşad*'ın finansörü ve yazarı Said Halim Paşa vardı; kardeşi Abbas Halim Paşa ise hükümette bakandı!

Sıkı durun:

İslamcı *Sebil ür-Reşad* dergisinin finansörü ve yazarı Sadrazam Said Halim Paşa aynı zamanda masondu! (İlhami Soysal, *Dünyada ve Türkiye'de Masonlar ve Masonluk*, 1978, s. 380.)

İngiltere'nin İstanbul büyükelçisi Sir G. Lowtherin, İngiltere Dışişleri Bakanlığı Sir C. Harding'e gönderdiği "gizli" mahreçli raporlarda, İttihatçı-Yahudi ve mason ilişkisini isim isim anlatmaktadır. "Top secret" damgalı bu raporda, "Mısırlı farmason Prens Halim belediye başkan vekili oldu, (...) Mısırlı Prens Said Halim'den bahsedildi yukarıda. O, kardeşi Abbas Halim, Prens Aziz Hasan, hıdiv'e karşı duydukları şiddetli nefretten ötürü İttihat ve Terakki'yle çalışmış, malî bakımdan cemiyeti desteklemiştir. Selanik yoluyla başşehir'e yayılan Jön Türk farmasonluğunun Mısır masonluğuyla münasebeti, Boğaz'daki yalısına çekilişi bu akıntılı politika neticesindedir" denmektedir... (Prof. Eli Kidor, *Arabic Political Memories and Other Studies*, Londra, 1974; aktaran, *Gündüz* gazetesi, 19 Mayıs 1998.)

Said Halim Paşa'nın masonluğu babadan "mirastı"; ailece masonlar yani...

Babası Prens Muhammed Abdülhalim Paşa, masondu; üstelik Fransız Yüksek Şûrası (Büyük Doğu/Grand Orient) üyeliğine kadar yükselmiş önemli bir masondu.

Mason olmakla kalmamış, 1861'de Fransa masrık-ı âzamından patent alarak, "Şûra-yı Ali-i Osmanî" adında Osmanlı locasını kurmuştu!..

"Mısırlı" ailesinin tıpkı İttihatçılığı gibi masonluğu da "derin"di!

Durun bitmedi: 1909'da kurulan Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşuyla ilgilenmesi için Avrupalı büyük üstatlar kimi görevlendirdi dersiniz; Mısırlı Prens Aziz Hasan Paşa'yı! Yani Said Halim Paşa'nın amca oğlunu...

Geniş yetkilerle İstanbul'a gelen Prens Aziz Hasan Paşa'nın yardımcılığına da Belçika'dan Joseph Sakakini getirildi

Burada bir dakika duralım:

Joseph Sakakini, Kavalalı ailesine uzak biri değildi, Kavalalı'nın torunu; İbrahim Paşa'nın oğlu Mustafa Fazıl Paşa'nın Avrupa'daki özel temsilcisiydi. Suriyeli bir Yahudi'ydi.

Mustafa Fazıl Paşa, ağabeyi İsmail'den sonra Mısır valisi olacağını düşünüyordu. Ancak ağabeyi İsmail veraset usulünü değiştirerek, oğlu Mehmed Tefvik'e valilik yolunu açıp,

³⁷ Abbas Halim Paşa, amcası Tosun Paşa'nın kızı Prenses Hatice Hanım'la evliydi. Bu evlilikten olan küçük kızı Vicdan, Morali İbrahim Paşa'nın oğlu, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin aktif isimlerinden Naci Morali'yle evliydi. Morali İbrahim Paşa'nın kızı Hasena ise, İttihatçı Salah Cimcoz'la evliydi ki, bu evlilikten olan Emel Hanım, Fahri Korutürk'ün eşiydi. Yani **Türkiye Cumhuriyeti'nin altıncı cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Abbas Halim Paşa'nın dünürlerinin damadıydı. Ne akrabalıklar ama, ya sadrazam oluyorlar ya cumhurbaşkanı ya da kral!**

Osmanlı Sarayı da bunu onaylayınca, Mustafa Fazıl Paşa, Osmanlı'ya ve Mısır Hıdivliği'ne karşı isyan bayrağını açtı. Aralarında Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Şinasi'nin de bulunduğu Osmanlı'nın ilk "ihtilalci örgütü" Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin (Jön Türklerin) koruyuculuğunu ve finansmanını üstlendi.

Mayıs 1867'de İstanbul'a gelerek Ziya Paşa, Şinasi, Namık Kemal gibi "Jön Türkleri Avrupa'ya davet eden kişi kimdi biliyor musunuz: Mustafa Fazıl Paşa'nın özel temsilcisi Yahudi Joseph Sakakini.

Kavalalı ailesi mason olmaya koşar adım giderken, Paul André Desjardin gibi masonlar, "Fransız localarını fazla Yahudileşmiş bulup, o çevrelerden uzaklaşmak için uykuya yatmayı tercih ediyorlardı." (*Tarih ve Toplum* dergisi, 14 şubat 1985.)

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın evlatları-torunları sadece mason değillerdi; bir torunu Jön Türkleri örgütlüyor, finansmanını sağlıyor; bir diğer torunu İttihatçıları örgütleyip finansmanını sağlıyordu...

Arada "İslamcı düşünürler" de unutulmuyordu hani...

Örneğin *Sebil ür-Reşad* dergisinin finansörü Abbas Halim Paşa, tıpkı amcaoğlu Mustafa Fazıl Paşa'nın Jöntürkler'e yaptığı gibi, derginin yazarlarından Prof. Ömer Ferit Kam vb "İslamcı düşünürler"! Avrupa'ya gönderiyordu.^{23[38]}

Bir yanda masonlar, bir yanda ittihatçılar, diğer yanda "İslamcı düşünür"ler.

Osmanlı masonlarını örgütleyebilmek için, Fransızlar da İstanbul'da yaşayan işadamlı David J. Kohen'i görevlendirdi.

Sonuçta Talat Paşa, Mithat Şükrü Bleda, Cavid Bey, Dr Rıza Tevfik, Nesim Mazelyah, David J. Kohen, Osman Adil, Âsim, Mişel Noradunkyan, Mehmed Galib ve Mehmed Arife masonluğun en büyük rütbesi 33. derece verilerek, Türkiye Yüksek Şûrası kuruldu.

İstanbul Tokatlıyan Otel'i'nde yapılan ilk toplantıda, amir-i hakim-i azamlığa (en saygıdeğer üstatlığa) Prens Aziz Hasan Paşa; yardımcılığına da (Sabetayist/Karakaşî grubunun lideri) Maliye Nazın Cavid Bey; kâtib-i umumî azalığına Yahudi David J. Kohen getirildi!

Ne ittifak ama...

Aradan yıllar geçmiş, ama Osmanlı topraklarında masonluğun temelini atan, yukarıda isimlerini geçirdiğimiz kişiler unutulmamıştır. Masonluğun en yüksek ödülü olan "İn Memoriam Ödülü"ne layık görülmüşlerdir:

1885 yılında 01 numarayla 33. dereceden mason Muhammed Abdülhalim Paşa;

1886 yılında 09 numarayla 33. dereceden mason Aziz Hasan Paşa;

1890 yılında 10 numarayla 33. dereceden mason Joseph Sakakini...

Neymiş, *Sebil ür-Reşad*'ın "en hassas olduğu konular masonluk ve onunla doğrudan bağlantılı Yahudilik"miş!

Sormazlar mı: "Kardeşim bu derginin kâğıdı ve parası nereden/kimlerden geliyor?" diye.

Bunu öğrendik...

Peki...

Bu derginin düşünce ideologu kimdi: Cemaleddin Afganî...

Yani Mehmet Akif, Eşref Edib, Şemsettin Günaltay, Said Halim Paşa gibi *Sebil ür-Reşad* yazarlarını en çok etkileyen İslamî düşünür.

Keza Said-i Nursî gibi İslamî cemaat liderlerini de etkilemişti.

Cemaleddin Afganî ile öğrencisi Muhammed Abduh'un makaleleri *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebil ür-Reşad* gibi İslamcı dergilerde sık sık yer alıyordu.

³⁸ *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebil ür-Reşad* ekibi içinde yer alan Ömer Ferit Kam'ın babası askerî doktordu. Annesi kütüphane sahibi Defterdar Atif Efendi'nin torunun kızı Fatma Fıtnat Hanım'dı. Ömer Ferit Kam, Mekteb-i Hukuku bitirdi. Özel hocalardan Arapça, Fransızca ve Farsça dersleri aldı. En büyük yardımı gelecekte Maliye nazırlığı görevinde bulunacak Sabetayist Faik Nüzhet Efendi yaptı. (Oğlu Sadun Terem büyükelçilik yapmıştır.) Faik Nüzhet sayesinde Hariciye Nezareti Tercüme Odası'na memur olarak girdi. Fatma Rukiye Hanım'la evlendi. Mehmet Akif vasıtasıyla tanıştığı Abbas Halim Paşa tarafından Avrupa'ya gönderildi. Hep iç içeler.

Ama nedense "Doğu'nun Çırpman Şahini" ismi takılan Afganî ile öğrencisinin gizli kimlikleri bu yayınlarda pek yazılmıyordu...

Lafı uzatmadan yazayım:

Cemaleddin Afganî masondu !

Kahire'deki "Şark'ın Yıldızı Locasına 7 temmuz 1868'de girmişti.

Numarası 1355'ti.

Afganî'nin masonluğuna dair ayrıntılı bilgi isteyenler, 1960'ta Fransa'da basılan Les Francs Maçons adlı kitaba bakabilirler:

Mısır'da kurulan mason localarının basma Cemaleddin Afganî ve ondan sonra Muhammed Abduh getirildi. Bunlar Müslümanlar arasında masonluğun yayılmasına çok yardım ettiler, (s. 127; *Yahudilik ve Masonluk*, s. 350.)

Cemaleddin Afganî öyle sıradan bir mason değildi... İslamcı *Yeni Mesajdan* M. Emin Koç'un makalesinden alıntı yapalım:

İran Esedâbad doğumlu Cemaleddin Afganî, İngiliz belgelerine göre "Tanrı'ya inanma" şartı koşan İskoç Mason Locası'na üye iken, buradan "Tanrısızlık ithamıyla" kovulmuş, o da "anrıtanimazlık"ın makul sayıldığı Fransız Grand Orient Locası'na reis olmuştur. (Bkz. Alaaddin Yalçinkaya, *Cemaleddin Afganî*, İstanbul, 1991, Osmanlı Yayınları, s. 131-132; Muhammed Reşad, *Cemaleddin Afganî Hakkında Makaleler*, İstanbul, 1461/1996, s. 21, dipnot s. 36.) Afganî aynı zamanda Kahire Mason Locasını kurdu ve oranın reisi oldu. Öğrencisi Abduh ile birlikte Paris'te *Urvetü'l-Vüska* adlı bir gazete çıkardı.

II. Abdülhamid Han'ın Afganî'yle ilgili söylediği şu sözlerle bakarsak Afganî'nin nasıl birisi olduğu daha iyi anlaşılacaktır. "Cemaleddin Afganî'yi yakından tanıdım. Mısır'da bulunuyordu. Tehlikeli bir adamdı. Bana bir ara Mehdîlik iddiasıyla bütün Orta Asya Müslümanlarını ayaklandırmayı teklif etmişti; buna muktedir olamadığını biliyordum. Ayrıca İngilizlerin adamı ve çok muhtemel olarak İngilizler beni sınamak için bu adamı hazırlamışlar idi. Derhal reddettim. Bu sefer İngiliz Blund'la işbirliği yaptı. Kendisini İstanbul'a çağırttım. Bir daha İstanbul'dan çıkmasına izin vermedim." (Bkz. *Abdülhamid Han, Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri* ([Haz. İsmet Bozdağ], İstanbul 1986 [8. baskı], Pınar Yayınları, s. 73.)

Afganî'nin talebesi olan Muhammed Abduh ise Mısır doğumlu. Abduh gibilerin kimler tarafından destek gördüğüne dair zamanında İngiltere'nin Mısır sömürge valisi Lord Cromer'in söylediği şu söz ibretliktir: "Kuşkusuz İslamî reformist hareketin geleceği Şeyh Muhammed Abduh'un çizdiği yolda ümit vaat ediyor. Ve o yolun yolcuları Avrupa'nın her türlü yardım ve teşviklerine layıktırlar." (M. Muhammed Hüseyin, *Modernizmin İslam Dünyasına Girişi* [çev. S. özel], İstanbul 1986, İhsan Yayınları, s. 91-92; Cromer'in 1905 yılığının 7. maddesinden naklen.)

Merhum Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Abduh ile ilgili şunları söyleyivermiştir: "Üstadı Afganî vasıtasıyla, masonluğu Ezher'e idhal (soiv.ni) eden odur." (M. Sabri Efendi, *Mevkifu'l-Akl ve ve'l-ilm ve'l-Âlem*, Beyrut 1314, c. I, s. 133.) [21 ekim 2004]

Tarihte sürpriz çok!

Cemaleddin Afganî, İngiltere karşıtı politikaları nedeniyle, İngilizlerin baskısı sonucu Haydarâbad ve Kalküta gibi yerlerde yıllarca hapis yattı. Daha sonraki yıllarda ise İngiltere'de yaşamaya başladı. Hatta Londra'da *Ziya ül-Hafıkayn* adlı Arapça-İngilizce bir dergi çıkardı.

Ve ne yaptı biliyor musunuz; Sudan'daki Mehdi İsyanı sırasında, bu ayaklanmayı nasıl bastırabileceğine ilişkin İngilizlere akıl hocalığında bulundu.

Ben bir söz etmeyeyim artık. Cemil Meriç *Umrandan Uygarlığa* kitabında şöyle söylüyor:

Zavallı Türk inteüjansiyası! Kimlerin peşinden gitmemiş. Düşmanları dost, dostları düşman olarak tanımış. Peygamber'in adını anmaya cesaret edemeyen bir Afganî'yi Peygamber kadar saygıya layık görmüş.

Cemaleddin Afganî yakalandığı kanser hastalığından kurtulamayarak İstanbul'da vefat etti. Maçka Şeyhler Mezarlığı'na defnedildi. 1926'da Amerikalı Charles Cron tarafından mezarı yaptırıldı. 1944'te Afganistan Hükümetinin istemesi üzerine kemikleri Kabil'e

gönderildi...

Cemaleddin Afganî ve öğrencisi Muhammed Abduh tarafından temelleri atılan bu hareketin yolundan yürüyenler, artık kimliklerini gizleme ihtiyacı duymuyor.

Örneğin, Almanya İslam Konseyi Başkam Muhammed Salim Abdullah mason olduğunu rahatlıkla açıklıyor; 1966'dan bu yana Rheinland-Pfalz eyaletinde Zweibrücken Locası'na bağlı olduğunu söylüyor. Masonluğa övgüler düzen M. Salim Abdullah, Mevlevîlik düşüncesi ile masonluğun bire bir örtüştüğünü belirtiyor, (Cumhuriyet gazetesi, 27 mart 1994.)

M. Salim Abdullah sıradan biri değildi; merkezi Viyana'da bulunan Dünya İslam Kongresi'nin BM nezdindeki temsilcisiydi. Almanya'daki İslam Arşivi Müdürlüğü'nü kurup yönetmişti.

Tüm bunlardan çıkan sonuç:

Parası, kâğıdı, düşüncesi masonlardan gelen *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebil ür-Reşad* için artık bir tek söz söylenebilir; bunu da bir Yahudi atasözüyle yapalım: "Bez havaya göre kurur!.."

"KAVALALI" OLDU "MISIRLI"

Durun bitmedi...

Türk tarih yazıcılığında, Abbas Halim Paşa ve ağabeyi Said Halim Paşa için, "Mısırlı" diye yazılmaktadır. Niye öyledir? Yanıtı yok !..^{24[39]}

Udî, bestekâr ve Perihan Altındağ-Sözeri gibi ünlü ses sanatçılarını yetiştiren ünlü musiki hocasının ismi de "Mısırlı İbrahim Efendi"ydi. Halbuki "mısırlı" İbrahim Efendi 1878 Halep doğumluydu. Keza Halep'in zengin ve dindar bir Yahudi ailesine mensuptu. Kendisi de o kadar dindardı ki, şabat (cumartesi) günü hiçbir radyo ve gazino programına çıkmıyordu. O da kendisine "Mısırlı" diyordu. Niye?

Bazı Yahudi ve Sabetayistlerin aradan beş yüz yıl geçmesine rağmen İspanya'yı unutmadıkları gibi, bazıları da binlerce yıl önceki Mısır'dan kovulmayı mı unutamıyorlardı ?

Evet, soruyu yineliyorum: Said Halim Paşa ve Abbas Halim Paşa için niçin "Mısırlı" diye yazılmaktadır? Diğer yandan, masonluğu yazılıyor mu ? Hayır!

Osmanlı yaşamına "görgüsüz zenginliği" sokmaları, "araba sevdasını" başlatmaları yazılıyor mu? Hayır!

Neyi yazılıyor; İslamcı olduğu!

Evet doğru.

Sadrazam Said Halim Paşa, *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebil ür-Reşad*'da yazdığı makalelerde, Batı medeniyetinin karşısına hep İslam medeniyetiyle çıktı.

Müslüman milletlerin kurtuluşu ve saadeti onların tam olarak İslamlaşmalarındadır. (aktaran İsmail Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler*, 1987, cilt I, s. 114.)

Müslümanlığı kabul eden milletler arasında İslamlığın esaslarını en iyi anlayan ve en güzel tatbik eden Türkler oldu. (a.g.e., s. 122.)

Said Halim Paşa, Osmanlı "millî varlığı" için tehlike gördüğü Kanuni esasî'ye, yani meşrutiyete karşıydı.

Osmanlı siyasi birliği, Avrupa Hristiyan hükümetlerinde olduğu gibi milliyet esasına değil, İslam birliği ve kardeşliği esasına dayanmaktadır. (...) Kanunilesasîmizi seçerken çok aldanmış olduğumuzu itiraf etmemiz lazım gelir. (a.g.e., s. 144-145.)

³⁹ Kavalalı ailesinin ne olduğuna siz karar verin. Ama bazı aile mensupları "Türk" olmak için çok çaba sarf etti. Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğuna girmek için CHP'ye 900 000 TL bağış yaptı!

Sadrazam Said Halim Paşa'nın bu tür görüşlerinin yer aldığı, *Buhranlarımız* adlı eseri *Sebil ü-Reşad*'da, yayımlanan yedi kitaptan oluşuyordu. Yine *Sebil ü-Reşad*'da yayımlanan *İslam'da Teşkilat-ı Siyasiye* adlı kitabı vardı.

Ziya Gökalp'in başını çektiği, "Batı'nın medeniyetini alalım, kültürünü bırakalım" tezlerine bile karşıydı.

Ama görünen o ki, masonluğa karşı değildi...

Üstelik bir mason biraderinin şeyhülislam olması için çaba sarf etmişti.

Sultan farmason istemiyordu. Kim, şeyhülislam olacak ? Ali Fuad Bey, Hayri Efendi'nin yerine gelmesini salık verdiği isimleri, Sultan Reşad'a arz eder. Sultan der ki:

"Musa Kâzım Efendi'nin önceki şeyhülislamlığında farmason olduğuna dair Saray'a pek çok kâğıtlar geldiğinden o olmaz. Mahmud Esad Efendi (Seydişehirli), Avrupa'da karılan koltuğuna takarak sokaklarda gezmiş, o ö... herifi de istemem. Necmeddin Molla ile Evliya Efendi'nin hangisi münasip ise onu intihap etsinler. Git sadrazama (Said Halim Paşa'ya) söyle!"

Said Halim Paşa'ya söylenir, olay partinin genel merkezinde müzakere edilip, Öyle karar verilir. Sadrazamın dediği çıkar ve İttihat-Terakki'nin genel merkezi, farmason Musa Kâzım Efendi'nin tekrar meşihat makamına getirilmesinde ısrarlı olduğu, Saray'a bildirilir.

Musa Kâzım'ın Topkapı dışındaki köşküne gidilir. Musa Kâzım Efendi, amele kıyafetiyle köşkünün bahçesinde, soğan yerken bulunur, elbiseleri değiştirilip otomobile alınır ve Saray'a getirilir. Ağzı kokusu giderilmediğinden etrafındaki adamlara hayli rahatsızlık verir. (www.yenisafak.com)

Mason dayanışması !

Kavalalı ailesi başından beri hep Fransızlara yakın oldular.

Masonluk serüvenleri, Jön Türk süreci, yaşam biçimleri vb hep Fransız etkisindeydi.

Sormadan geçemeyeceğim: Said Halim Paşa'nın siyasal İslam'ı da İngilizlere karşı bir Fransız stratejisi miydi?

Said Halim Paşa, İngilizlerin İstanbul'u işgali ardından, tutuklanarak önce Bekirağa Bölüğü'ne kondu, sonra Malta'ya sürüldü.

Sürgünden sonra Türkiye'ye dönmedi. 6 Aralık 1921'de Roma'da ki evinin önünde Ermeni komitacılar tarafından şehit edildi.

BİR VÜCUTTA İKİ GÜNALTAY VAR

Sebil ü-Reşad'la, ilgili bir not eklemeliyim:

İslamcı dergi bir değil iki başbakan çıkardı; *Sebil ü-Reşad* yazarlarından M. Şemsettin Günaltay da, tek parti döneminde (1949-1950) başbakanlık yaptı.

Peyami Safa'nın dediği gibi, "bir vücutta yaşayan iki Günaltay" vardı sanki. İslamî çevrelere göre, "Türkiye'nin ilk islamcı başbakanıydı.

Ancak o da İttihatçı'ydı...

Şemsettin Günaltay, siyasî yaşamına İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde başladı; Bilecik milletvekili olarak Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na girdi.

Tıpkı partili arkadaşı Said Halim Paşa gibi, o da sıradan bir partili değildi; fırkanın kendini feshettiği 1918'deki son kongrenin ikinci başkanıydı; keza İttihatçıların 1918'de kurdukları Teceddüt Fırkası'nın kurucuları arasındaydı.

Bu arada akademisyen kimliğini hep sürdürdü; Darülfünun İlahiyat Fakültesinde dinler tarihi, Edebiyat Fakültesi'nde medeniyetler tarihi derslerini verdi.

Cumhuriyet'ten sonra Diyanet İşleri Başkanlığına dönüştürülen Şeriye Vekâleti'nin yayın heyeti üyesi oldu. İstanbul Üniversitesinde kurulan, ibadet dilinin Türkçe'ye çevrilmesi komisyonunda görev aldı.

Yirmi yıl Türk Tarih Kurumu'nun başkanlığı yaptı. TBMM'ye Sivas milletvekili olarak girdi. Başbakanlığa kadar yükseldi. İrtica tehlikesinin önüne geçilmesi için hazırlanan Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesi Şemsettin Günaltay'ın başbakanlığı döneminde kanunlaştı!

Günaltay, Yahudi Alyans okullarının kuruluş felsefesinin benzerini islam dünyası için

savundu: Eğer "toplum aydınlatılır, cehaletten/hurafelerden kurtarılırsa; yani bilim ve çağdaş medeniyetlerle uyumlu bir din anlayışı gerçekleştirilirse, sorun olan gerileşme ortadan kalkar"dı.

"Hem dindar hem milliyetçi hem de modern bir devlet olabiliriz."

"ilerleyişimize mâni olan islam değil, bize öğretilen Müslümanlık'tır."

"İslam'ı ancak Türkler kurtarabilir"di !

Peki Sabetayistler farklı mı düşünüyordu ?

Hayır. Ama suçlamalar hiç eksik olmuyordu: *Sebil ür-Reşad*, başta Ahmet Emin Yalman olmak üzere Sabetayistler ateş püskürüyordu.

Gazeteci Ahmet Emin Yalman geçmişini hiç saklamamıştı; *Sebil ür-Reşad*, bu nedenle her yazdığına, her söylediğine "sarı irticaî" tehlike gözüyle bakıyordu!

Peki ya geçmişini saklayanların yazdıkları, söyledikleri?..

Samimi "dönen" ile samimi olmayan "dönme" arasındaki ayrım değildi bu; bilinen ile bilinmeyen arasındaki farktı sadece...

Bu çevrelerde bilinen kötüydü, bilinmeyen iyi!

Yani, Sabetayist bilinen düşman, Sabetayist bilinmeyen dosttu; her şey aslında bu kadar basitti!

Ve sadece Sabetayist bilindiği için Ahmet Emin Yalman'ın başına gelmeyen kalmamıştı; suikasta uğramak da dahil !..

Neyse, tarihin bir garip cilvesini yazarak bu konuyu kapatalım:

Cumhuriyet döneminde Şeyh Said İsyanı'yla başlayan sıkıyönetim, farklı sesleri susturma düşüncesiyle bazı gazeteleri kapattı, sahipleri ve yazarları tutukladı. 1925'teki İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanan gazeteciler arasında Eşref Edib ve Ahmet Emin Yalman da vardı...

HALİL ALİ'DEN (BEZMEN) MAAŞ ALIYOR

Mehmed Esad Efendi'den ve bu bölümün başında bahsettiğimiz Selanik'teki ailesinden çok uzaklaştık.

Osmanlı'nın "kurtuluş reçetesi" bizi nerelere götürdü...

Selanik'e dönelim.

Yeni bir yüzyıl yaklaşırken, bakalım, Mehmed Esad Efendi'nin kız kardeşi Ayşe'nin evinde ne gibi değişiklikler olmuştu...

Hani daha doğmadan Refik Receb Efendi ile Halil Ali'nin (Bezmen) babası Ali Molla'nın "beşik kertmesiyle" başını bağladıkları kız nihayet 1883'te doğdu:

Vedia Nefise.

Vedia dördüncü çocuktı; ilki Refik Receb, ikincisi İsmail Receb, üçüncüsü Emin Receb.

Yıllar geçti. 7 Ağustos 1901'de Vedia Nefise ile Halil Ali (Bezmen) dünya evine girdiler. Düğünde erkek tarafı kalabalıktı: gün gelecek bu evlilikten olacak Fuat Bezmen'in kayınpederliğini yapacak, Halil Ali'nin kardeşi Nâzım (Bezmen),^{25[40]} üç kız kardeş Rukiye (Telci), Fatma (Esen) Ve Leyla (Edin) [Kemer Country'in sahibi Edinlerin babaannesi] törendeydiler.

Törenin en heyecanlı iki ismi, Vedia'nın annesi Ayşe ile damadın annesi Zübeyde Hanım'dı. İki kayıinvalid bu kadar heyecanlı olunca, iş Zübeyde Hanım'ın ağabeyi bütün tüccarı Fuat Abdî'nin (Akev) eşi Kamer İzzet'e düşmüştü, koşturup duruyordu.

Bu mutlu beraberlikten kısa bir süre sonra, önce Halil Ali'nin babası Ali Molla ve

⁴⁰ İki kardeş çocuğu, Halil Ali Bezmen'in oğlu Fuat Bezmen ile Nâzım Ali Bezmen'in kızı Fatma Bezmen 1938 yılında evlendiler. Fuat bezmen, ilkokula Viyana'da başladı; daha sonra sırasıyla İstanbul'da Mekteb-i Sultanî'yi, Paris'te Lycee Michelet'yi ve Marsilya'da école Supérieure de Commerce'i (Yüksek Ticaret Mektebi) bitirdi. 1930'da Türkiye'ye döndüğünde yanında sevgilisi Fransız Media vardı. Bakırköy'de bir evde yaşıyorlardı. Ancak Bezmenler yabancı gelin istemiyorlardı; iyi okullarda okumuş, Avrupalı olmuş Fuat Bezmen âşık olduğu kadından ayrılıp amcakızıyla evlendi! Sabetayist geleneğin devam etmediğini düşünmek biraz saflık olmaz mı ?

arkasından Vedia'nın babası Refik Receb Efendi vefat etti.

İki ailenin sorumluluğu Halil Ali'nin omzuna bindi.

Kız kardeşi Ayşe'nin çağrılarına rağmen, Mehmed Esad Efendi'nin, Yenikapı Mevlevîhanesi'ni bırakıp işlerin başına geçmemesi, ailenin çatırdamasına yol açtı.

Mehmed Esad Efendi'nin yeğenleri babalarından kalan mirası paylaşıp dünyanın dört bir yanına dağıldılar:

Refik Receb Selanik'te evlendiği hamile karısını bırakıp bir daha dönmemek üzere Manchester'e gitti. İngiliz vatandaşlığına geçti. Ne acıdır ki, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda savaş pilotu olarak görev yaptı! Savaşın sona Fransa'da Nice'e yerleşti. 1930'da Hispano Suiza marka ısmarlama bir otomobil yaptırdığı için, "Hispano Suiza'lı adam" diye tanındı. Hakkında roman yazıldı ve bu romanı aynı adla beyazperdeye aktarıldı.

Hamileyken terk ettiği eşinden olan oğlu Refik Recep Erden'i 1950 yılında gördü. Neden eşini ve ülkesini terk etmişti, hiç bilinemedi.^{26[41]}

Diğer kardeş, Emin Recep'in ikametgâh adresi Viyana'ydı. Yunan kralının sevgilisi olmuş, Avusturyalı Tante Lucy'yle evlendi. Verdiği balolarla ünlenmişti. Bilinmeyen bir nedenle şakağına ateş ederek yaşamına son verdi.

İsmail Recep (Erden) bir süre eniştesi Halil Ali'yle (Bezmen) İstanbul'da çalıştı, ancak eşinin kumar sevdası onu da yurtdışın da yaşamaya mecbur etti; Milano'ya yerleşti.

Ayşe Hanım oğullarının gitmesine engel olamamıştı. Aileyi toplamasını istediği ağabeyi Mehmed Esad Efendi'den de umduğunu bulamamıştı. Tek umudu damadıydı.

Damadı Halil Ali (Bezmen) kayınbiraderlerinden çok farklıydı; işlere dört elle sarıldı; çok başarılı oldu.

İşlerinin bir bölümünü İstanbul'a taşıdı, ilk dükkânlarını Sultanhamamı'nda açtı. Ardından bu dükkânları, İzmir, Bursa, Samsun, Adana ve Mersin'de açtığı mağazalar izledi.

İlk ihracatçılardan oldu; Mısır'a tekstil sattı.

Gün gelecek Türkiye'nin en büyük tekstil fabrikası Santral Mensucat'ın temelini iki Yahudi ortağı, Yosef Behar ve Leon Taranto'yla atacaktı...

Halil Ali Bezmen'i, Raif Ali Dinçkök gibi Selanikli hemşerileri takip edecekti; tekstil sektöründe Selanikliler tekel olacaktı...

İleriki sayfalarda göreceksiniz, tekstil sektörü sık sık karşımıza çıkacak...

Söylediklerine göre, aile yaptıkları ticaret gereği "Bezmen" soyadını aldı.

Varlık Vergisi, ailenin bir bölümünün yıllar sonra yine yurtdışına çıkmasına neden oldu. Halil Ali Bezmen'in kardeşi Nâzmi Ali Bezmen, kızları Zübeyde ve Fatma'yı alıp Sefarad Yahudilerinin hayli büyük bir nüfus oluşturduğu- Arjantin'in Buenos Aires kentine yerleşti. Yirmi iki yıl sonra döneceklerdi.

Nâzım Ali Bezmen, DP milletvekilliği de yaptı.

Halil Ali Bezmen, kayınpederi Refik Receb Efendi'nin vefatından sonra sadece işleri devralmadı, uzun yıllar Terakki Mektebi'nin encümen heyetinde yer aldı. Terakki Mektebi, 1919'da İstanbul'a taşındı. Halil Ali Bezmen 1925 yılında Şişli Terakki Lisesi Encümeni'nde yer aldı. Yine haziran 1927'de, 1928 yılının ocak ayında ve mart 1930'da "heyet-i idare"de ismi "reis-i sâni" olarak geçti. 1934 yılında Şişli Terakki Lisesi Türk Limited Şirketi kurucu ve ortakları arasında 1 000 TL'lik en büyük sermayeyi koyan iki kişi Halil Ali (Bezmen) ile İbrahim Tefvik'ti.

19 ocak 1936 ve 10 ocak 1937'de yapılan Şişli Terakki Lisesi Türk Limited Şirketi Vazifedarlar Heyeti seçimlerinde Halil Ali (Bezmen) birinci reis seçilmiş; 9 ocak 1938, 8 ocak 1939 ve 7 ocak 1940 seçimlerinde ise Halil Ali Bezmen ikinci reis seçilmişti. Bezmen'in ismi eylül 1941'de İdare Heyeti'nde ve ocak 1943'te Vazifedarlar Heyeti'nde reis olarak geçti.

Halil Ali Bezmen, 1954'te ölene kadar okul yönetimindeki görevlerini eksiksiz yerine getirecekti...

Yüzyılın başına dönersek: Tüm aileye artık Halil Ali (Bezmen) bakıyordu. Öyle ki, İstanbul'daki mağazanın bulunduğu Aşirefendi'deki merkez bürodan her ay Mevlevîhan Mehmed Esad Efendi'ye maaş veriyordu! (Fuat Bezmen, *Bir Duayenin Hatıratı*, 2002, s. 26.)

⁴¹ Refik Recep Erden'in üvey babası Selanikli Dr. Fethi Erden (1895-1966) Türkiye masonları üstad-ı âzamıydı. Bir büyük mason üstadı Sahir Talat Akev ve Nafiz Zeki Egemen de bu ailedendir.

Yazdım. Mehmed Esad Efendi kitaba çok meraklıydı. Hep okuyordu. Kütüphanesinde yüzlerce kitap vardı. Bunun önemli bir bölümü Yenikapı Mevlevîhanesi'ndeydi.

Aldığı maaşı hep kitaplara gidiyordu. Osmanlı'nın ilk kütüphanesi Kütüphane-i Umumî'ye (günümüzün Beyazıt Devlet Kütüphanesi) 700 cilde yakın kitap armağan etmişti.

Bağış nedeniyle 1882'de dördüncü rütbeden bir adet Mecidî Nişanı verilmişti.

Mehmed Esad Efendi'nin kitaplarıyla ilgili hoş bir anıyı aktarayım:

1905 yılında, yeğeni Nâzım Ali Bezmen yakın arkadaşı Vasfı Rıza Zobu'yla birlikte, film artisti olmak hülyasıyla, Mehmed Esad Efendi'nin kitaplarını satıp, Hollywood'a gitmek için bilet alıyorlar. Gemi tam kalkarken iki kafadar aileleri tarafından gemiden indiriliyor, (a.g.e., s. 102.)

Sadece okumuyor, yazıyordu...

294 beyittik manzum *Tevhidname'si*;

Numune-i Kavaid-i Farisî

Istılahat-ı Sufiye;

Divançe-i Eş'ar,

Mesnevî-i Şerifin ilk beytine şerh;

İbn Fariz'in *Kaside-i Taiye'sinin* ilk beyitlerine mufasssal şerh,

53 beytine özet şerh;

Risale-i Mead adlı Vahdet-i Vücut düşüncesine dair bir risalesi vardı. (Hüseyin Vassaf *Sefine-i Evliya*, 1999, s. 331-332.)

Okuduğu bazı eserleri tercüme ediyordu:

Şeyh Mehmed İmdadullah'ın *Ziya ül-Kulûb'ımın* tercümesi;

Mesnevî-i Şerif tercümesi (I. ciltten 360 beyit);

Ebu Said Ebülhayr'ın rubailerinin şerh ve tercümesi;

Mevlânâ Câmî'nin *Teveccüh ve Hacegân* tercümesi;

Cevahir-i Aynî isimli eserden bazı tercümeler;

Hz. Ömer'in oğlu Ebu Şahme hakkında Farsça tercümesi gibi farklı alanlarda yaptığı tercüme eserleri vardı.

MEHMET ESAD'IN EN ACI GÜNÜ

14 kasım 1906'da yaşamının en acı olayını yaşadı. Yenikapı Mevlevîhanesi yandı. Dergâh kütüphanesinin altında bulunan ahırdaki çalı çırpının tutuşmasıyla başlayan yangın, yarım saat içinde dergâhın tamamını sardı. Mısır'daki bazı gazeteler bu yangının, Yenikapı Mevlevîhanesi'ne karşı olan muhalifler tarafından çıkarıldığını iddia etti. Mehmed Tahir Efendi gibi isimler bu iddiayı destekleseler de, çoğunluk yangının dikkatsizlik sonucu çıktığına inanıyordu.

Mehmed Esad Efendi'nin kitaplarının bir bölümü bu yangında yok oldu.

Artık çok yaşlanmıştı; üstelik mesnevi okuttuğu öğrencisi dergâhın postnişini Mehmed Celaledin Dede yangının acısına dayanamayıp vefat etmişti; bu ölüm onu daha da sarsmıştı.

Rahat edeceğini düşündüğü Kasımpaşa Mevlevîhanesi'ne gitti. Yeni ikametgâhı burasıydı. Ne kadar rahat etti bilinmez; çünkü Kasımpaşa Mevlevîhanesi İstanbul'da mevcut diğer Mevlevî dergâhları arasında Saray ve yüksek bürokrasi mensuplarından çok, yoksul halkın rağbet ettiği bir yerdi. Buradaki dedeler bazı dinsel yasaklara uymuyor, kalenderane bir hayat sürüyorlardı.

Kasımpaşa Mevlevîhanesi, Galata (Kulekapısı), Yenikapı, Beşiktaş (Bahariye) gibi asitane (büyük Mevlevî tekkesi) olarak kabul edilirdi.

Kasımpaşa Mevlevîhanesi İstanbul'da Mevlevî şeyhleri tarafından inşa edilen ilk dergâhtı. Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmanî* adlı eserine göre, Halil Mehmed Rifat Paşa 1834'te inşa eylemişti, (c. 2, s. 581.) Bahriye Nazırı Rifat Paşa Sultan II. Mahmud'un kızı Saliha'yla evliydi. Bu evlilikten doğan Mahmud Celaledin Paşa, Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha'yla evliydi. Bu evlilikten doğan Prens Sabaheddin, Osmanlı fikir hayatının önde gelen

liberallerindendi. Ama burada benim anlatmak istediğim başka: Osmanlı'da "gulam sistemi" vardı ve bunun son temsilcisi Sadrazam Hüsrev Mehmed Paşa'ydı. Kendisi de "dönme" olan sadrazam başta Sakız Adası olmak üzere küçük çocukları alıp, Müslüman yaparak devlet kadroları için yetiştiriyordu. Rifat Paşa bunlardan biriydi. Ressam Osman Hamdi'nin babası Sadrazam İbrahim Edhem; hattat Abdülfettah Efendi; Müşir Ali Paşa gibi on çocuğu büyütüp, okuttu ve Osmanlı yönetiminin üst düzey kadrolarına yerleştirdi.

Asıl adı Abdullah olan, fakat "Şeyh Sırrı Abdi Dede" diye ün salan dergâhın ilk şeyhi Abdi Dede, Urfalı'ydı Yenikapı Mevlevîhanesi'nde çile çıkarmıştı. Mehmed Esad Efendi'yle o zaman tanışmış, dost olmuşlardı. İki yıla yakın Galata Mevlevîhanesi'nde postnişin olarak bulunan Abdi Dede, bilinmeyen bir sebepten, Mevlânâ Dergâhı postnişini Bostan Çelebi tarafından bu makamından azledilmişti.

Tarih Vakfının *İstanbul Dergisinde* çıkan bir habere göre Mevlevîhane şöyle doğmuştu:

Abdi Dede'nin bu Mevlevîhane'yi kurmasının özel bir nedeni vardır, Galata Mevlevîhanesi'nin şeyhlik makamı boşaldığında kendisinin o makama getirileceğini ummuştur. Ne var ki şeyhlik makamı Mesnevi sarihi Ankaralı İsmail Rusuhî Dede'ye verilince buna çok üzölmüş ve Kasımpaşa'da babadan kalma bostanlar içerisine kendisini sevenlerin yardımıyla bu Mevlevîhane'yi yaptırmıştır. Kasımpaşa Mevlevîhanesi, harem ve selamlık olmak üzere birbirini tamamlayan iki ayrı bölümden meydana gelmiştir.

Mehmed Esad Efendi Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından iki hafta sonra 11 ağustos 1914 pazartesi günü vefat etti.^{27[42]}

Öldüğünde yüz bir yaşındaydı.

Ordunun moralini düzeltmek için kurulan ve 138 kişiyle en büyük katılımı Yenikapı Mevlevîhanesi'nin yaptığı, Gönüllü Mevlevî Taburu'nu görememişti...

Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nin bahçesine defnedildi.

Ve ne yazık ki, Mehmed Esad Efendi'nin mezarı bugün kayıptır..^{28[43]}

Mesnevîhan, kenz-i esrar-ı hikem Es'ad Dede, Âlem-i devranda, derviş-hüma pervaz idi. Feyz-i nutkun ahz edenler, söyledi tarihini: Gitdi, su'yu la-mekâna, nasih-i mümtaz idi.

Üçüncü kuşaktan yeğeni Pamir Bezmen'in çevirisiyle:.

Mesnevîhan değerli sırlara hâkim Esad Dede. Nutuklarından feyz alanlar düştüler tarihi Dönen cihande derviş yüksekte uçar idi Gitti tarafına yersizlerin, öğütleri seçkin idi. (*Antik-Dekor*, sayı 23, 1994.)

Bezmen ailesinden "devrik işadamı" Halil Bezmen (doğ. 1949) maceralı bir hayattan sonra, elli yedi yaşında Yahya Efendi Dergâhına bağlandığını açıkladı:

Çocukken imanım vardı, yirmi beş yaşlarında rafa kaldırdım, buzdolabına koydum, önemini kaybettim. "Ben onsuz da yaparım* havasına girdim. Baktım ki o kadar da kolay değilmiş. Eski dosyaları yeniden açtım. Kaçakken de ilk gittiğim yer, Mescid-i Aksa oldu. En ihtiyacım olan yer orasıydı. Hazreti Ömer Camii ile Mescid-i Aksa'ya gidip şükrettim.

Namaz kılıyorum. Bunu da evde yalnızken yaptığımda tadını alıyorum. Bir de Yahya Efendi Dergâhı'na gidiyorum. (*Sabah* gazetesi, 30 nisan 2006.)^{29[44]}

⁴² Hüseyin Vassaf Sefine-i Evliya kitabında bu ölüm tarihini verirken, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın Son Asır Türk Şairleri adlı kitabına göre, 13 Şubat 1913'te ölmüştü. Vassaf, Esad Efendi'nin öğrencisi ve hep yakınında olduğu için onun yazdığını doğru kabul etmek gerekiyor. Esad Efendi'nin ölüm nedeni bilinmiyor. Mahmut Kemal İnal, yıllarca göğsünden ve basurundan mustarip olduğunu yazıyor.

⁴³ Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nin yerinde bugün, Beyoğlu Sururi İlköğretim Okulu var. Mevlevîhane'den geriye kalan ise, Mevlevîhane'nin taştan yapılmış ve üzerinde hâlâ yazıları duran bahçe kapısı ile 1979'da yandığı söylenen ahşap Mevlevîhane binasının taştan dizilmiş iki giriş merdiveni. Esad Efendi'nin mezarı ise Kasımpaşa Stadyumu'na feda edilmiş; mezarının üzerinde Kasımpaşa) futbolcular, şampiyon olma mücadelesi veriyor !

⁴⁴ *Sabah* gazetesi haberinde Yahya Efendi Dergâhı'nın müritleri arasında, Tülay Ulusoy ve kızı Reyna Demirören, modacı Neslihan Yargıcı gibi tanınmış isimlere yer veriyor. Gazetenin haberine

Demek, İSKİ yolsuzluğu, tarihî eser kaçakçılığı gibi suçlardan Türkiye'de aranırken, Halil Bezmen İsrail'e gitmişti!

Şu nedenle ilginç; ABD'de bulunduğu dönemde, "Yahudi dönmesi olduğumuz için Türkiye'de bize baskı yapıyorlar" dediği iddia edilmişti.

Neyse, bizi ilgilendiren, yıllar sonra Mehmed Esad Efendi'nin yeğenlerinden birinin dergâha bağlanması...

Mehmed Esad Efendi ne mutlu olmuştur...

Madem Mevlevîlerden bahsettik, bu bölümü, Selanik valisi Mevlevî dedesi Mehmed Nâzım Paşa'dan Mevlânâ sevgisi alan, Selanikli büyük bir şairin, Nâzım Hikmet'in gençlik yıllarında (1917) yazdığı bir şiiriyle bitirelim.^{30[45]}

Sararken alnımı yokluğun tacı
Gönülden silindi neşeyle acı
Kalbe muhabbete buldum ilacı
Ben de müridinim işte Mevlânâ...

Ebede set çeken zulmeti deldim
Aşkı içten duydum Arş'a yükseldim
Kalbden temizlendim huzura geldim
Ben de müridinim işte Mevlânâ...

göre, Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım da vasiyetinde Yahya Efendi Dergâhı'na gömülmek istemişti.

⁴⁵ Nâzım Hikmet'in baba tarafından dedesi Mehmed Nâzım Paşa Mevlevî olmakla birlikte tasavvuf hayatına ilişkin yazılar da kaleme aldı. *Muhataba* (1887), *Kerbela* (1911). *Yek Avaz* (1917) risalelerini; *Ahd-i Şehriyârî* (1887) ve *Nizam ül-Has fi Ehli İhtisas* (1910) kitaplarını yazdı. *İbn Fariz* (1914) ile *Esrar-ı Tevhid* (1915) tercümelerini yaptı.
